

เรือนพื้นถิ่นที่อยู่อาศัยกลุ่มไท-ยวน
กรณีศึกษา บ้านคูบัว อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี

โดย
นายสุริยันต์ จันทร์สว่าง

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น แบบ 2.1 ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

ภาควิชาสถาปัตยกรรม

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2564

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยศิลปากร

เรือนปั้นถินที่อยู่อาศัยกลุ่มไท-ยวน
กรณีศึกษา บ้านคูบัว อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น แบบ 2.1 ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
ภาควิชาสถาปัตยกรรม
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
ปีการศึกษา 2564
ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยศิลปากร

TAI YUAN VERNACULAR DWELLING HOUSE: KU BUA AMPHOE MUEANG
RATCHABURI. RATCHABURI PROVINCE

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for Doctor of Philosophy VERNACULAR ARCHITECTURE

Department of Architecture
Graduate School, Silpakorn University

Academic Year 2021

Copyright of Silpakorn University

หัวข้อ

เรือนพื้นถิ่นที่อยู่อาศัยกลุ่มไท-ยวน

กรณีศึกษา บ้านคูบัว อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี

โดย

นายสุรียนต์ จันทร์สว่าง

สาขาวิชา

สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น แบบ 2.1 ปรัชญาชุมชนบัณฑิต

อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก

รองศาสตราจารย์ ดร. เกรียงไกร เกิดศิริ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร ได้รับพิจารณาอนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(รองศาสตราจารย์ ดร.จุไรรัตน์ นันทานิช)

พิจารณาเห็นชอบโดย

..... ประธานกรรมการ

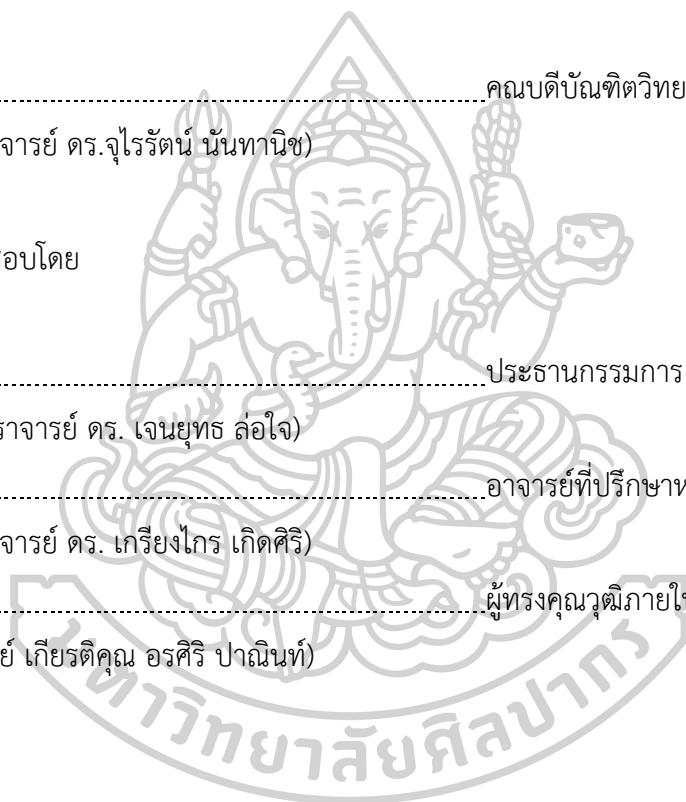
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เจนยุทธ ล่อใจ)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก

(รองศาสตราจารย์ ดร. เกรียงไกร เกิดศิริ)

..... ผู้ทรงคุณวุฒิภายใน

(ศาสตราจารย์ เกียรติคุณ อรศิริ ปาณินท์)

59057805 : สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น แบบ 2.1 ปรัชญาชุมชนบัณฑิต

คำสำคัญ : เรือนพื้นถิ่น, เรือนไท-ยวนราชบุรี

นาย สุริยันต์ จันทร์สว่าง: เรือนพื้นถิ่นที่อยู่อาศัยกลุ่มไท-ยวน กรณีศึกษา บ้านคูบัว อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก : รองศาสตราจารย์ ดร. เกรียงไกร เกิดศิริ

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงของกลุ่มไท-ยวน ที่มีการเคลื่อนย้ายมาตั้งถิ่นฐานในจังหวัดราชบุรี โดยรอบงานวิจัยจึงมุ่งเน้นที่จะศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงของกลุ่มไท-ยวนที่อยู่ในเขตพื้นที่ ในกรอบแนวคิดทาง “อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ (Ethnic identity) บนความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง” (Ethnic ground) ซึ่งการอยู่ร่วมกันของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างกลุ่มในพื้นที่เดียวกัน จะมีการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม พบว่าการยอมรับกันของผู้คนที่มีความหลากหลายของวัฒนธรรมของตัวเองต่างมีการยอมรับซึ่งกันและกันมีความเป็น พหุวัฒนธรรม (Cultural Pluralism) ไม่พยายามที่จะครอบงำซึ่งกันและกัน ชาวไท-ยวนคูบัวมีการปรับตัวเข้ากับกลุ่มวัฒนธรรมใหญ่ในพื้นที่ การตั้งถิ่นฐานและปลูกเรือนมีการหยิบยืม ผสมผสานวัฒนธรรมในพื้นที่เดิมอย่างค่อยเป็นค่อยไป และมีการผสมผสานรูปแบบของตัวเองเข้ากับรูปแบบเดิมในพื้นที่ โดยสามารถอธิบายได้ใน 2 ระดับคือ ระดับชุมชนและระดับเรือน

ระดับชุมชน ชุมชนคูบัวเป็นกลุ่มวัฒนธรรมแบบร่วม มีการผสมผสานระหว่างคติความเชื่อในระดับภายในเรือนไปจนถึงระดับชุมชน ในระดับเรือนมีการตั้งหิ้งพระเคารพบูชาเพื่อเป็นศูนย์กลางของจิตใจของผู้อาศัยในเรือน ระดับชุมชนมีการสร้างศาลประจำหมู่บ้าน หรือศาลปู่ตา หรือชาวบ้านเรียกอีกอย่างว่า “ศาลปู่เสี้ยว” ในระดับเมืองที่พบสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่คู่บ้านคูเมืองที่เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวไท-ยวนในพื้นที่และชุมชนใกล้เคียง คือ พระพุทธรูปประจำเมือง

ระดับเรือน อัตลักษณ์เรือนไท-ยวนคูบัวถูกแสดงออกให้เห็นเด่นชัดอยู่ 2 ประเด็น

ประเด็นที่ 1 รูปแบบการวางผัง การสร้างสัญลักษณ์ทางพื้นที่ที่สำคัญของเรือน โดยชาวไท-ยวนคูบัวแสดงออกถึงพื้นที่นี้ผ่านทาง “ห้องนอน” หรือที่เรียกว่า “ในเฮือน” ภายใต้อาคารวางเรือนหรือทิศทางเรือนที่แตกต่างกับเรือนของเจ้าของพื้นที่เดิม กล่าวคือพบห้องนอนตามรูปแบบเรือนไทยภาคกลาง แต่วางเรือนแบบสอดคล้องกับรูปแบบวัฒนธรรมแบบเรือนชาวเหนือ คือ “การวางเรือนขวางตะวัน”

ประเด็นที่ 2 รูปแบบเรือนนำรูปแบบเรือนภาคกลางเป็นต้นแบบในการสร้างอัตลักษณ์ มี

การปรับรูปแบบของต้นแบบที่นำมาให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมเดิมของตัวเอง สัดส่วนเรือนคล้ายกับ เรือนภาคกลาง แต่ลดสัดส่วนของตัวเรือนรูปทรงหลังคาเรียบดูคล้ายกับเรือนภาคเหนือ รูปทรงหลังคา แบบ 2 จั่วหรือ 3 จั่ว ไม่แยกเรือนออกเป็นหลังๆ มีชานเชื่อม ชายคายื่นคลุมด้านข้างบังแดดบังฝน ใช้ หลังคาลาดเอียงคลุมพื้นที่ชานและพื้นที่ใช้สอย

59057805 : Major VERNACULAR ARCHITECTURE

Keyword : Vernacular house, Tai yuan khu Bua house Ratchaburi

MR. SURIYUN CHANSAWANG : TAI YUAN VERNACULAR DWELLING HOUSE: KU BUA AMPHOE MUEANG RATCHABURI. RATCHABURI PROVINCE THESIS ADVISOR : KREANGKRAI KIRDSIRI

This research aims to study changes of Tai Yuan ethnic group, which migrated to settle in Ratchaburi. There are several ethnic groups scatter in various areas throughout Ratchaburi and surrounded provinces. Research framework therefore focuses on studying the changes of the Tai Yuan group in the area, within "*Ethnic identity on the diversity of ethnic groups*" conceptual framework. The research found that coexistence of different ethnic groups transmitted culturally. Cultural pluralism depicts acceptance between people, which is non-domination in each other. Setting up houses and planning is gradually blending tradition, culture and original style of the area. This stage can be explained in 2 levels, namely the community level and residential level.

Community level- Khu Bua community is a collective cultural group with a mix of beliefs at residential level to community level. Worshiping area is as center of the mind of the inhabitants of the house. The village shrine also called "*Pu Siew Shrine*", which is like community protection from danger. Furthermore, the urban level, Buddha image is major spiritual value of city.

At the house level- the identity of the Tai-Yuan Ku Bua house was clearly addressed in 2 issues.

Issue 1: Layout and style are explained by a wooden house on stilts with wooden wall cladding. Creating important spatial symbols of the house through "*bedroom*", also known as "*Nai Huen*", in the main room. the direction of bedroom is different from original setting. Moreover, bedroom demonstrates central region style, on the other hand, Direction of houses are clearly shown northern traditional style as can be described as "Putting a house across the sun"

Issue 2: The house adopts central region style as a model for identity building. The model has been adapted with its original culture. Proportion of houses are similar to those in central region. Differences are the reduction of height and roof steepness. The shape of the roof is rather flat, which is like a traditional northern house style. There possibly are 2-3 gable roof in a house, which is not separation of each one. There is a connecting terrace like a house in the central region. Eaves on sides protect houses from the sun and rain. Sloping roof help to cover the terrace and used areas.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ด้วยความอนุเคราะห์และการช่วยเหลือจากหลายส่วนด้วยกัน

ขอขอบคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.เกรียงไกร เกิดศิริ ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่คอยให้การสนับสนุนและให้คำชี้แนะแนวทางการทำงานวิทยานิพนธ์มาโดยตลอด และความรู้ตลอดการเรียนรู้ในระดับปริญญาเอก ทั้งในการเรียนในเวลาและประสบการณ์นอกห้องเรียน ซึ่งทำให้เปิดมุมมองในเรื่องการทำงานทางด้านสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่ล้นแล้วแต่มีความน่าสนใจอย่างมากมาย

ขอขอบคุณ ศาสตราจารย์เกียรติคุณ อรศิริ ปาณินท์ กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ที่เมตตากับลูกศิษย์ทุกคน และให้คำแนะนำ เปิดมุมมองประเด็นต่างๆ ให้นำไปสู่การค้นคว้าต่อยอดข้อมูลทางการศึกษาอย่างกว้างขวางมากขึ้น

ขอขอบคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เจนยuth ล่อใจ ประธานสอบวิทยานิพนธ์ ที่เสนอแนะประเด็นการศึกษาและแนวทางการทำข้อมูลงานวิทยานิพนธ์ให้เข้มข้นขึ้น

ขอบคุณอย่างสุดซึ้งจากกำลังใจจากครอบครัว พ่อแม่ พี่น้อง น้าอาและครอบครัวที่คอยสนับสนุนในทุกๆ ด้านให้สามารถทำงานบรรลุผลจนสำเร็จได้ ในการทำงานการลงพื้นที่เก็บข้อมูลและการช่วยงานในการทำวิทยานิพนธ์นี้ต้องขอขอบคุณ อาจารย์ศุภโชค สนธิไชย ที่ช่วยพาลงพื้นที่เก็บข้อมูลต่างๆ จนนำไปสู่การทำงานจนสำเร็จ ขอขอบใจ นักศึกษาจากวิทยาลัยสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทาทุกคนที่ช่วยลงพื้นที่ ช่วยทำภาพรูปเรือนาศัยให้เห็นภาพได้ชัดเจน

และสุดท้ายต้องกราบขอบพระคุณครูบาอาจารย์ทุกๆ ท่านที่ให้แนวความคิดและแรงบันดาลใจในการเปิดมุมมองในเรื่ององค์ความรู้ต่างๆ ทำให้พบประเด็นใหม่ๆ ซึ่งจะเป็นประโยชน์อย่างมากต่อการศึกษาค้นคว้าต่อไป

นาย สุริยันต์ จันทร์สว่าง

สารบัญ

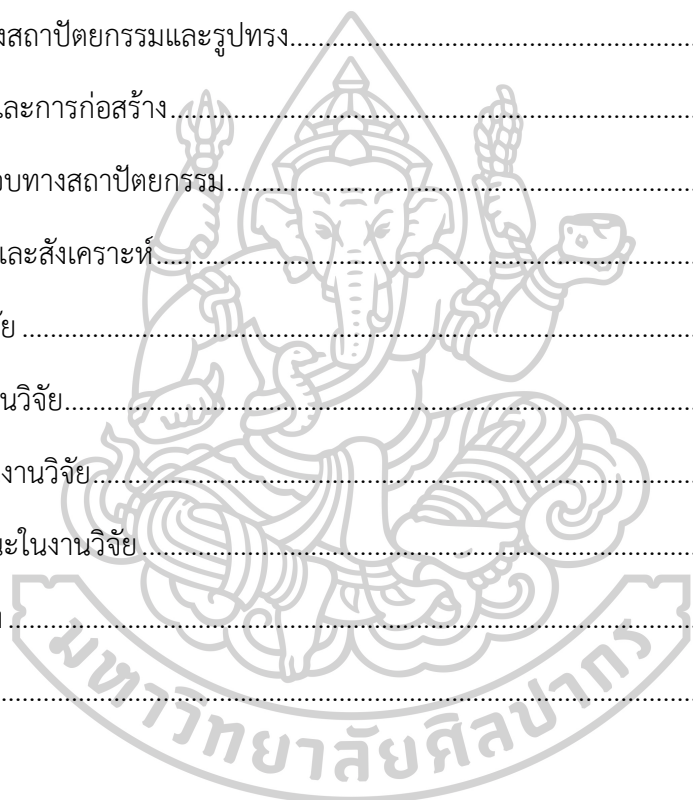
	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ฉ
กิตติกรรมประกาศ.....	ช
สารบัญ.....	ฅ
สารบัญตาราง.....	ฐ
สารบัญภาพ.....	ฑ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญ.....	1
วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	4
สมมติฐานของการศึกษา.....	5
ขอบเขตงานวิจัย.....	6
กรอบแนวคิดกระบวนการในการวิจัย (Research Framework).....	7
ประโยชน์ที่จะได้จากการศึกษา.....	8
นิยามศัพท์.....	8
บทที่ 2 ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง.....	1
ทฤษฎีการตั้งถิ่นฐาน.....	1
การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมสังคม.....	4
วัฒนธรรม.....	5
การเปลี่ยนแปลงทางสังคม.....	7
การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม.....	10
ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม.....	11

ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม	12
ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (Cultural Diffusion Theory)	13
การหยิบยืมทางวัฒนธรรม (Culture Borrowing of Interchange)	14
การผสมผสานทางวัฒนธรรม (Cultural Integration)	14
การกลืนกลายทางวัฒนธรรม (Cultural Assimilation)	15
ทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรม (Cultural Ecology Theory)	16
การปรับตัว (Adjustment)	16
ทฤษฎีภูมิทัศน์วัฒนธรรม	17
สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น	18
ไท-ยวน (Tai-yuan)	20
เรือนไท-ยวน หรือเรือนไทยภาคเหนือ	29
เรือนไทยภาคกลาง	45
ราชบุรีเมืองแห่งประวัติศาสตร์และความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์	51
ความสำคัญของจังหวัดราชบุรียุคประวัติศาสตร์	51
ไท-ยวน จังหวัดราชบุรี	59
บทที่ 3 วิธีการวิจัย	1
วิธีดำเนินงานการวิจัย	1
การกำหนดกลุ่มตัวอย่าง	2
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	2
การเก็บรวบรวมข้อมูล	3
การวิเคราะห์ข้อมูล	4
กรอบแนวคิดกระบวนการในการวิจัย (Research Framework)	5
บทที่ 4 พื้นที่กรณีศึกษา	1
การเลือกพื้นที่กรณีศึกษา	1

พื้นที่กรณีศึกษา ไท-ยวนคูบัว ตำบลคูบัว อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี.....	4
บทที่ 5 กรณีศึกษา.....	1
เกณฑ์การเลือกกรณีศึกษา.....	1
เรื่อนกรณีศึกษาที่ 1 (1M1-16).....	8
เรื่อนกรณีศึกษาที่ 2 (2M1-22).....	11
เรื่อนกรณีศึกษาที่ 3 (3M1-10).....	14
เรื่อนกรณีศึกษาที่ 4 (4M2-14).....	17
เรื่อนกรณีศึกษาที่ 5 (5M2-74).....	20
เรื่อนกรณีศึกษาที่ 6 (6M2-5).....	25
เรื่อนกรณีศึกษาที่ 7 (7M2-38).....	28
เรื่อนกรณีศึกษาที่ 8 (8M2-52).....	31
เรื่อนกรณีศึกษาที่ 9 (9M2-36).....	35
เรื่อนกรณีศึกษาที่ 10 (10M2-37).....	38
เรื่อนกรณีศึกษาที่ 11 (11M2-39).....	41
เรื่อนกรณีศึกษาที่ 12 (12M3-59).....	44
เรื่อนกรณีศึกษาที่ 13 (13M3-58).....	47
เรื่อนกรณีศึกษาที่ 14 (14M3-34).....	50
เรื่อนกรณีศึกษาที่ 15 (15M3-10).....	53
เรื่อนกรณีศึกษาที่ 16 (16M3-50).....	56
เรื่อนกรณีศึกษาที่ 17 (17M4-1).....	59
เรื่อนกรณีศึกษาที่ 18 (18M5-28).....	62
เรื่อนกรณีศึกษาที่ 19 (19M5-17).....	65
เรื่อนกรณีศึกษาที่ 20 (20M5-6).....	68
เรื่อนกรณีศึกษาที่ 21 (21M7-48).....	71

เรือนกรณีศึกษาที่ 22 (22M7-2).....	74
เรือนกรณีศึกษาที่ 23 (23M7-66).....	77
เรือนกรณีศึกษาที่ 24 (24M7-49).....	80
บทที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	1
ลักษณะการตั้งเรือนอาศัยกรณีศึกษา.....	6
รูปแบบผังพื้นเรือนและการใช้สอยพื้นที่ทางสถาปัตยกรรม.....	10
รูปแบบทางสถาปัตยกรรมและรูปทรง.....	42
โครงสร้างและการก่อสร้าง.....	49
องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม.....	63
บทที่ 7 สรุปลงงานวิจัย.....	70
สรุปงานวิจัย.....	70
ข้อค้นในงานวิจัย.....	72
ข้อจำกัดในงานวิจัย.....	81
ข้อเสนอแนะในงานวิจัย.....	82
รายการอ้างอิง.....	84
ประวัติผู้เขียน.....	87

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 จำนวนประชากรของตำบลคูบัว ในปี พ.ศ. 2564	16
ตารางที่ 2 สรุปความแตกต่างของเรือนไท-ยวนคูบัว.....	69

สารบัญภาพ

หน้า

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดและสมมุติฐานทางวัฒนธรรมของไท-ยวน ราชบุรี.....	6
ภาพที่ 2 ภาพ”แม่หญิงกาด” ภายในวัดภูมินทร์ จังหวัดน่านแสดงวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของชาวยวน ในภาคเหนือ.....	23
ภาพที่ 3 ภาพผู้หญิงชาวเหนือออกจากบ้านต้องมีภาระหน้าที่เก็บหาอาหารเข้าบ้านคือ ข้าว หรือ ตะกร้า ภาพในจิตรกรรมฝาผนังวัดภูมินทร์ จังหวัดน่าน ซึ่งชาวเหนือหมายถึง ชาวยวนในภาคเหนือ23	
ภาพที่ 4 ภาพบริบทแวดล้อมของอำเภอแม่แจ่ม ที่การตั้งถิ่นฐานล้อมรอบภูเขาชุมชนความสัมพันธ์ พื้นที่ราบในการทำนาแบบขั้นบันได.....	28
ภาพที่ 5 เรือนชั่วคราวหรือเครื่องผูก เรือนไม้บั่ว ในภาคเหนือใช้วัสดุที่หาได้ในท้องถิ่น.....	29
ภาพที่ 6 ภาพลายเส้นลักษณะเรือนภาคเหนือ.....	31
ภาพที่ 7 เรือนไท-ยวน อ.ดอยสะเก็ด จ.เชียงใหม่.....	34
ภาพที่ 8 ลายเส้นเรือนไท-ยวนภาคเหนือ.....	35
ภาพที่ 9 รูปแบบเรือนล้านนา 3 ลักษณะ.....	36
ภาพที่ 10 ภาพลายเส้นลักษณะเรือนไท-ยวนในเขตพื้นที่ภาคเหนือ.....	38
ภาพที่ 11 เรือนไท-ยวน เรือนเจ้าแม่ยอดคำ.....	40
ภาพที่ 12 เรือนพักอาศัยเดี่ยวในพื้นที่ตำบลต้นตาล เสาให้ สระบุรี.....	43
ภาพที่ 13 ภาพถ่ายเรือนไท-ยวนในพื้นที่อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา พบเรือนที่มี.....	44
ภาพที่ 14 เรือนไทยภาคกลางแบบเรือนหมู่ นายบรรจง สารโกศล.....	47
ภาพที่ 15 บ้านเรือนไทยในหมู่บ้านโพหัก ต.บางแพ.อ.บางแพ จ.ราชบุรี.....	48
ภาพที่ 16 สัดส่วนเรือนไทยภาคกลางแบบประเพณีนิยม.....	50
ภาพที่ 17 ภาพแสดงพื้นที่จังหวัดราชบุรี.....	53
ภาพที่ 18 ภาพแสดงพื้นที่บริเวณที่ทะเลท่วมถึงทำให้คูบัวเหมือนเมืองท่าใกล้ทะเลในอดีต.....	55
ภาพที่ 19 ภาพแสดงตำแหน่งของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดราชบุรี.....	59

ภาพที่ 20	แสดงการกำหนดกลุ่มตัวอย่าง.....	2
ภาพที่ 21	ภาพแสดงการเก็บกลุ่มตัวอย่างนำไปสู่การวิเคราะห์.....	3
ภาพที่ 22	ภาพแสดงการเก็บข้อมูลกรณีศึกษาและนำข้อมูลมาวิเคราะห์.....	4
ภาพที่ 23	ภาพแสดงกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูล.....	5
ภาพที่ 24	ภาพแสดงสมมุติฐานกระบวนการทางวัฒนธรรมที่มีผลต่อเรือนไท-ยวนคูบัว ราชบุรี.....	6
ภาพที่ 25	ภาพแสดงกรอบแนวคิดกระบวนการในการวิจัย (Research Framework).....	7
ภาพที่ 26	แผนที่แสดงตำแหน่งของกลุ่มไท-ยวนในจังหวัดราชบุรีที่กระจัดกระจายตัวย้าย.....	2
ภาพที่ 27	กาด หรือตลาด ที่ถูกตั้งขึ้นสำหรับการสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมสำหรับการ.....	3
ภาพที่ 28	ภาพแสดงพื้นที่การตั้งถิ่นฐานของชาวไท-ยวนในช่วงแรกที่อยู่พหุมาตั้งถิ่นฐานใน.....	6
ภาพที่ 29	เรือนที่พบในบริเวณพื้นที่บ้านไร่ (บ้านไร่นที) พื้นที่เดิมของกลุ่มไท-ยวนในช่วงแรก.....	8
ภาพที่ 30	ภาพแสดงตำแหน่งการเคลื่อนย้ายการตั้งถิ่นฐานจากบริเวณริมแม่น้ำแม่กลองเข้ามาในเขตพื้นที่ราบตอนใน ในเขตตำบลคูบัวในปัจจุบัน.....	10
ภาพที่ 31	ภาพจินตนาการเมืองโบราณคูบัวในสมัยทวารวดี.....	12
ภาพที่ 32	ภาพถ่ายทางอากาศ ถ่ายเมื่อปี พ.ศ 2495 แสดงให้เห็นถึงกลุ่มหมู่บ้านที่อยู่รวมตัว.....	13
ภาพที่ 33	ภาพถ่ายทางอากาศพื้นที่ชุมชนคูบัว ถ่ายภาพเมื่อปี พ.ศ 2519 จะเห็นเส้นทางถนน.....	14
ภาพที่ 34	ภาพแสดงการขยายตัวของพื้นที่ ปี พ.ศ 2561 จากปี พ.ศ.2519.....	15
ภาพที่ 35	แผนที่ตำบลคูบัว.....	17
ภาพที่ 36	วัดในพื้นที่ตำบลคูบัว จำนวน 7 วัด.....	18
ภาพที่ 37	ภาพมุมสูงของพื้นที่คูบัว มีวัดคูบัวเป็นศูนย์กลาง.....	21
ภาพที่ 38	พื้นที่ 6 หมู่บ้านในตำบลคูบัว ที่เลือกเป็นพื้นที่กรณีศึกษา.....	22
ภาพที่ 39	ภาพ 3 มิติของเรือนกรณีศึกษาทั้ง 24 หลังคาเรือน.....	2
ภาพที่ 40	ภาพ 3 มิติของเรือนกรณีศึกษาทั้ง 24 หลังคาเรือน.....	3
ภาพที่ 41	พื้นที่กรณีศึกษาที่ 1 หมู่ที่ 1 บ้านตากแดด.....	4
ภาพที่ 42	พื้นที่กรณีศึกษาที่ 2 หมู่ที่ 2 บ้านระหนอง (บ้านห้วย).....	4

ภาพที่ 43	พื้นที่กรณีศึกษาที่ 2 หมู่ที่ 2 บ้านระหนอง (บ้านห้วย).....	5
ภาพที่ 44	พื้นที่กรณีศึกษาที่ 3 หมู่ที่ 3 บ้านหนองขันธ.....	5
ภาพที่ 45	พื้นที่กรณีศึกษาที่ 4 หมู่ที่ 4 บ้านไต้.....	6
ภาพที่ 46	พื้นที่กรณีศึกษาที่ 5 หมู่ที่ 5 บ้านตะโก.....	6
ภาพที่ 47	พื้นที่กรณีศึกษาที่ 6 หมู่ที่ 7 บ้านใหม่.....	7
ภาพที่ 48	ภาพแสดงเรือนกรณีศึกษาที่ 1M1-16.....	8
ภาพที่ 49	ภาพถ่ายภาพและลักษณะรูปแบบของเรือนกรณีศึกษาที่ 1M1-16.....	9
ภาพที่ 50	ภาพผังพื้นเรือน ผังหลังคาและแสดงภาพความสัมพันธ์ของการใช้สอยภายในเรือน.....	10
ภาพที่ 51	ภาพแสดงเรือนกรณีศึกษาที่ 2M1-22.....	11
ภาพที่ 52	ภาพถ่ายภาพและลักษณะรูปแบบของเรือนกรณีศึกษาที่ 2M1-22.....	12
ภาพที่ 53	ภาพผังพื้นเรือน ผังหลังคาและแสดงภาพความสัมพันธ์ของการใช้สอยภายในเรือน.....	13
ภาพที่ 54	ภาพแสดงเรือนกรณีศึกษาที่ 3M1-10.....	14
ภาพที่ 55	ภาพถ่ายภาพและลักษณะรูปแบบของเรือนกรณีศึกษาที่ 3M1-10.....	15
ภาพที่ 56	ภาพผังพื้นเรือน ผังหลังคาและแสดงภาพความสัมพันธ์ของการใช้สอยภายในเรือน.....	16
ภาพที่ 57	ภาพแสดงเรือนกรณีศึกษาที่ 4M2-14.....	18
ภาพที่ 58	ภาพถ่ายภาพและลักษณะรูปแบบของเรือนกรณีศึกษาที่ 4M2-14.....	18
ภาพที่ 59	ภาพผังพื้นเรือน ผังหลังคาและแสดงภาพความสัมพันธ์ของการใช้สอยภายในเรือน.....	19
ภาพที่ 60	ภาพแสดงเรือนกรณีศึกษาที่ 5M2-74.....	22
ภาพที่ 61	ภาพถ่ายภาพและลักษณะรูปแบบของเรือนกรณีศึกษาที่ 5M2-74.....	23
ภาพที่ 62	ภาพผังพื้นเรือน ผังหลังคาและแสดงภาพความสัมพันธ์ของการใช้สอยภายในเรือน.....	24
ภาพที่ 63	ภาพแสดงเรือนกรณีศึกษาที่ 6M2-5.....	25
ภาพที่ 64	ภาพถ่ายภาพและลักษณะรูปแบบของเรือนกรณีศึกษาที่ 6M2-5.....	26
ภาพที่ 65	ภาพผังพื้นเรือน ผังหลังคาและแสดงภาพความสัมพันธ์ของการใช้สอยภายในเรือน.....	27
ภาพที่ 66	ภาพแสดงเรือนกรณีศึกษาที่ 7M2-38ผ.....	29

ภาพที่ 91	ภาพกายภาพและลักษณะรูปแบบของเรือนกรณีศึกษาที่ 15M3-10	54
ภาพที่ 92	ภาพผังพื้นเรือน ผังหลังคาและแสดงภาพความสัมพันธ์ของการใช้สอยภายในเรือน	55
ภาพที่ 93	ภาพแสดงเรือนกรณีศึกษาที่ 15M3-50	56
ภาพที่ 94	ภาพกายภาพและลักษณะรูปแบบของเรือนกรณีศึกษาที่ 16M3-50	57
ภาพที่ 95	ภาพผังพื้นเรือน ผังหลังคาและแสดงภาพความสัมพันธ์ของการใช้สอยภายในเรือน	58
ภาพที่ 96	ภาพแสดงเรือนกรณีศึกษาที่ 17M4-1	59
ภาพที่ 97	ภาพกายภาพและลักษณะรูปแบบของเรือนกรณีศึกษาที่ 17M4-1	60
ภาพที่ 98	ภาพผังพื้นเรือน ผังหลังคาและแสดงภาพความสัมพันธ์ของการใช้สอยภายในเรือน	61
ภาพที่ 99	ภาพแสดงเรือนกรณีศึกษาที่ 18M5-28	62
ภาพที่ 100	ภาพกายภาพและลักษณะรูปแบบของเรือนกรณีศึกษาที่ 18M5-28	63
ภาพที่ 101	ภาพผังพื้นเรือน ผังหลังคาและแสดงภาพความสัมพันธ์ของการใช้สอยภายในเรือน	64
ภาพที่ 102	ภาพแสดงเรือนกรณีศึกษาที่ 19M5-17	65
ภาพที่ 103	ภาพกายภาพและลักษณะรูปแบบของเรือนกรณีศึกษาที่ 19M5-17	66
ภาพที่ 104	ภาพผังพื้นเรือน ผังหลังคาและแสดงภาพความสัมพันธ์ของการใช้สอยภายในเรือน	67
ภาพที่ 105	ภาพแสดงเรือนกรณีศึกษาที่ 20M5-6	68
ภาพที่ 106	ภาพและลักษณะรูปแบบของเรือนกรณีศึกษาที่ 20M5	69
ภาพที่ 107	ภาพผังพื้นเรือน ผังหลังคาและแสดงภาพความสัมพันธ์ของการใช้สอยภายในเรือน	70
ภาพที่ 108	ภาพแสดงเรือนกรณีศึกษาที่ 21M7-48	71
ภาพที่ 109	ภาพกายภาพและลักษณะรูปแบบของเรือนกรณีศึกษาที่ 21M7	72
ภาพที่ 110	ภาพผังพื้นเรือน ผังหลังคาและแสดงภาพความสัมพันธ์ของการใช้สอยภายในเรือน	73
ภาพที่ 111	ภาพแสดงเรือนกรณีศึกษาที่ 22M7-2	74
ภาพที่ 112	ภาพกายภาพและลักษณะรูปแบบของเรือนกรณีศึกษาที่ 22M7-2	75
ภาพที่ 113	ภาพผังพื้นเรือน ผังหลังคาและแสดงภาพความสัมพันธ์ของการใช้สอยภายในเรือน	76
ภาพที่ 114	ภาพแสดงเรือนกรณีศึกษาที่ 23M7-66	77

ภาพที่ 115	ภาพกายภาพและลักษณะรูปแบบของเรือนกรณีศึกษาที่ 23M7-66.....	78
ภาพที่ 116	ภาพผังพื้นเรือน ผังหลังคาและแสดงภาพความสัมพันธ์ของการใช้สอยภายในเรือน.....	79
ภาพที่ 117	ภาพแสดงเรือนกรณีศึกษาที่ 24M7-49.....	80
ภาพที่ 118	ภาพกายภาพและลักษณะรูปแบบของเรือนกรณีศึกษาที่ 24M7-49.....	81
ภาพที่ 119	ภาพผังพื้นเรือน ผังหลังคาและแสดงภาพความสัมพันธ์ของการใช้สอยภายในเรือน.....	82
ภาพที่ 120	ภาพแสดงกรอบการวิเคราะห์เรือนในกรณีศึกษา.....	2
ภาพที่ 121	ลักษณะเรือนไทยยวนราชบุรีจากสมุด ตนราชบุรี โดยสังเกตว่าเรือนมีลักษณะ	4
ภาพที่ 122	ภาพแสดงวิวัฒนาการของเรือนไท-ยวน จัดแสดงอยู่ในพิพิธภัณฑ์จิปาณะสถาน	5
ภาพที่ 123	ภาพบน: แสดงการพึ่งพาอาศัยลำน้ำสายเล็กเพื่อการเกษตรกรรมและการเพาะปลูก.....	7
ภาพที่ 124	กลุ่มเรือนที่มีลักษณะวางทิศทางเรือนไปในแนวทิศเหนือใต้ จำนวนเรือน 19 หลังคา..	11
ภาพที่ 125	กลุ่มเรือนที่มีลักษณะวางทิศทางเรือนไปในแนวทิศตะวันออกและตะวันตก	12
ภาพที่ 126	การแบ่งกลุ่มเรือนออกเป็น 2 ลักษณะที่แตกต่างกันอย่างชัดเจนตามการวางทิศเรือน .	13
ภาพที่ 127	ภาพการแบ่งกลุ่มเรือนตามลักษณะการวางทิศของเรือนที่พบมี 2 กลุ่มใหญ่ และ.....	14
ภาพที่ 128	เรือนกรณีศึกษาที่พบแบ่งเป็น 2 รูปแบบ คือ รูปแบบหลังคาทรงยอดแหลมหรือ	14
ภาพที่ 129	การวางทิศทางของเรือนกรณีศึกษาทั้ง 24 หลังคาเรือนในพื้นที่กรณีศึกษากลุ่มที่ 1	17
ภาพที่ 130	ภาพแสดงการจัดกลุ่มเรือนตามลักษณะของการหันเรือนตามทิศและรูปแบบทรง	19
ภาพที่ 131	การเข้าถึงกลุ่มเรือนแบ่งเป็น 3 กลุ่มแบ่งตามการเข้าถึงเรือนตามรูปทรงเรือน.....	21
ภาพที่ 132	บริเวณระเบียงโถงบันไดพบการสร้างพื้นที่และการทำที่นั่งบริเวณระเบียงเพื่อสำหรับ .	22
ภาพที่ 133	ความคล้ายคลึงกันของทิศทางการเข้าสู่เรือนของเรือนไทยภาคเหนือกับเรือน	23
ภาพที่ 134	ความคล้ายคลึงกันของทิศทางการเข้าสู่เรือนของเรือนไทยภาคเหนือกับเรือน	25
ภาพที่ 135	ภาพแสดงการวางตำแหน่งทางเข้าถึงเรือนทั้งหมด 24 หลังคาเรือนพบ	26
ภาพที่ 136	เป็นพื้นที่โถงกลางเรือนของเรือนหมายเลข 1M1-16 บริเวณโถงกลางเรือนเป็น	27
ภาพที่ 137	เรือนของเรือนหมายเลข 23M7-66 บริเวณโถงกลางเรือนเป็นพื้นที่เอนกประสงค์.....	28
ภาพที่ 138	ภาพแสดงความสัมพันธ์ของพื้นที่ใช้สอยและการเข้าถึงพื้นที่ต่างๆ ภายในเรือน.....	29

ภาพที่ 139	ภาพแสดงตารางสรุปลักษณะความสัมพันธ์ของเรือนกรณีศึกษา	30
ภาพที่ 140	ภาพถึงตำแหน่งของเรือนประธานและเรือนรองกรณีศึกษารวม 24 หลังคาเรือน.....	33
ภาพที่ 141	เรือนกลุ่มที่ 1 พบตำแหน่งเสาเอกของเรือนโดยจะวางตำแหน่งไว้ทางด้านทิศ.....	35
ภาพที่ 142	เรือนกลุ่มที่ 2 ที่พบตำแหน่งเสาเอกของเรือนโดยจะวางตำแหน่งไว้ทางด้านทิศ	36
ภาพที่ 143	การนำผ้ายันต์หรือผ้าที่เป็นมงคลมาวางไว้บริเวณหัวเสาเรือนเพื่อความเป็นมงคล	37
ภาพที่ 144	ผ้าที่ถูกนำมาวางบริเวณหัวเสาสำหรับความเชื่อความเป็นมงคลสำหรับกร.....	37
ภาพที่ 145	ตำแหน่งเสาเอกของเรือน 16M3-50 อยู่ตำแหน่งมุมบนขวาของเรือนทิศ.....	38
ภาพที่ 146	ตำแหน่งเสาเอกของเรือน 21M7-48 อยู่ตำแหน่งกลางเรือนเสาด้านกลางทิศเหนือของ	38
ภาพที่ 147	เรือนหมายเลข 17M4-1 มีเสาเอกของเรือนอยู่บริเวณกลางบ้าน ซึ่งผิดไปจากเรือน	39
ภาพที่ 148	เสาเอกของเรือนมักมีความสัมพันธ์ในทิศและตำแหน่งพื้นที่ของความเชื่อของเรือน	40
ภาพที่ 149	เสาเอกจะอยู่ใกล้กับตำแหน่งที่วางสิ่งเคารพบูชาหรือพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์และความเชื่อของ	41
ภาพที่ 150	ภาพแสดงลักษณะรูปแบบเรือนที่สำรวจในพื้นที่กรณีศึกษา.....	45
ภาพที่ 151	รูปลักษณะจั่วเรือนของเรือนที่มีลักษณะความสูงชันแตกต่างกันของทรงในพื้นที่.....	45
ภาพที่ 152	ภาพแสดงจั่วหลังคาของเรือนประธานและเรือนขยายในเรือนกรณีศึกษา	47
ภาพที่ 153	ภาพแสดงจั่วหลังคาของเรือนกลุ่มที่ 2 ซ้าย: เรือนวางตามตะวัน ขวา: เรือนวาง	48
ภาพที่ 154	เสาของเรือนประธานจะใช้เสากลมเส้นผ่าศูนย์กลาง 25-30 ซม. เป็นเสาที่มี	50
ภาพที่ 155	เสาเรือนประธานและเสาสำหรับเรือนต่อขยายใช้ผสมกันระหว่างเสาคุณภาพ	50
ภาพที่ 156	ลักษณะโครงสร้างพื้นไม้ ตงไม้ และคานไม้ของเรือนกรณีศึกษา	51
ภาพที่ 157	ลักษณะของพื้นไม้ในเรือนกรณีศึกษา จะพบแบบที่พื้นเรียบเท่ากันและแบบที่	52
ภาพที่ 158	ซ้าย: ลักษณะหน้าต่างแบบลูกกรง ฝาปะกนรูปแบบที่ 1 ขวา: หน้าต่างแบบ	54
ภาพที่ 159	ซ้าย: หน้าต่างแบบเรือนไทยภาคกลางมีหยองด้านล่างบานฝาปะกน	54
ภาพที่ 160	ซ้าย: หน้าต่างเปิดคู่ฝาผนังแบบลูกฝักใหญ่รูปแบบที่ 2 ขวาบน: หน้าต่างแบบ	55
ภาพที่ 161	ซ้าย: ประตูทางเข้าในผนังเรือนประธาน กลาง: ประตูทางเข้าห้องนอนแบบเปิดคู่.....	57
ภาพที่ 162	รูปแบบโครงสร้างหลังคาแบบ 2 จั่วร่วมพื้นเรือนประธานเป็นหลังคาสูงชันชันกว่า	58

ภาพที่ 163	รูปแบบโครงสร้างหลังคาแบบ 3 จั่วร่วมพื้นเรือนประธานเป็นหลังคาสูงชะลูดกว่า	59
ภาพที่ 164	ลักษณะเด่นของโครงสร้างหลังคาแบบไม่มีเสาร่วมใน ใช้ระบบคานแบบเสาดังวาง.....	60
ภาพที่ 165	ภาพแสดงรูปแบบหน้าจั่วเรือน 4รูปแบบที่พบในเรือนกรณีศึกษา.....	62
ภาพที่ 166	ตำแหน่งยุงข้าวของเรือนกรณีศึกษาที่พบยุงข้าวที่ถูกตัดแปลงพื้นที่ใช้	64
ภาพที่ 167	เรือนกรณีศึกษาที่ 9M2-36, 14M3-34, 18M5-28, 20M5-6, 23M7-66, ...	64
ภาพที่ 168	ยุงข้าวที่พบในสภาพผุพังแต่ยังคงรูปแบบยุงข้าวให้เห็นลักษณะของยุงข้าว	66
ภาพที่ 169	ยุงข้าวที่ถูกถ่ายไว้ในอดีตในเขตพื้นที่ตำบลคูบัว.....	66
ภาพที่ 170	ภาพมุมสูงแสดงถึงบริบทแวดล้อมของพื้นที่กรณีศึกษาอยู่กลางพื้นที่อุดมสมบูรณ์ของการ	72
ภาพที่ 171	ซ้าย: หิ้งพระในเรือน กลาง: ศาลประจำหมู่บ้าน ขวา: พระพุทธรูปประจำชุมชน.....	73
ภาพที่ 172	. วิถีชีวิตของชาวไท-ยวนคูบัว ซ้าย: การพึ่งพาระบบลำน้ำเพื่อการเพาะปลูกและวิธีการ	74
ภาพที่ 173	รูปแบบเรือนไท-ยวนลักษณะเรือน 2 จั่วและ 3 จั่ว	76
ภาพที่ 174	ภาพเรือนกลุ่มชาวไท-ยวน กรณีศึกษา 19 หลังคาเรือน	78
ภาพที่ 175	ภาพถ่ายเรือนกรณีศึกษากลุ่มที่ 1 เป็นเรือนกลุ่มไท-ยวนที่คัดสรร	79
ภาพที่ 176	ภาพเรือนในคูบัว ในแต่ละยุคสมัย ซ้าย: เรือนหลังคายอดแหลม กลาง: เรือนหลังคา.....	80

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญ

เฮราคลิตัส (Heraclitus) ปรัชญาเมธีชาวกรีกได้เคยกล่าวไว้เมื่อเกือบสามพันปีมาแล้วว่า เราไม่สามารถจุ่มเท้าในสายน้ำเส้นเดียวกันได้ถึง 2 ครั้ง ทุกครั้งเมื่อเราหวนกลับมา สายน้ำนั้นก็ได้เปลี่ยนแปลงไปแล้ว สายน้ำไม่มีวันไหลกลับ เราไม่มีวันหวนคืน การเปลี่ยนแปลงจึงเป็นสัจธรรมแท้ของชีวิตและธรรมชาติ สังคมวัฒนธรรมก็มีการปรับตัวเปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา เช่นเดียวกัน (ยศ สันติสมบัติ, 2559)

การเปลี่ยนแปลงเป็นพลวัตของเวลาที่ไม่หยุดนิ่ง (Dynamic) มีการเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา มนุษย์และสรรพสิ่งที่อยู่บนโลกต่างอยู่ภายใต้เงื่อนไขทั้งหมดทั้งสิ้น การเปลี่ยนแปลงทำให้เกิดสิ่งใหม่ ขึ้นการปรับเปลี่ยนรูปแบบของวิถีการดำรงชีวิตและสังคมเกิดขึ้น เมื่อสังคมมีการเปลี่ยนแปลง มิติของสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมอาจต้องถูกทับซ้อนด้วย แนวคิด รูปแบบวิธีการ ความเชื่อ และเทคโนโลยีที่ผุดเกิดขึ้นมาใหม่ๆ มากมายตามยุคตามสมัย ทุกคนข้ามผ่านวันเวลาที่ผันเปลี่ยนและเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นตั้งแต่ประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ สมัยก่อนประวัติศาสตร์ การดำรงชีวิตอยู่ของมนุษย์มีการเปลี่ยนแปลงในสมัยแรกต้องอาศัยอยู่ตามถ้ำ เพื่อใช้เป็นที่พักอาศัยและอยู่ไม่เป็นหลักแหล่งหรือที่ทางที่แน่นอนอน มีการโยกย้ายไปตามแหล่งอาหาร และพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ เมื่อสังคมมนุษย์มีพัฒนาการของตนเองดีขึ้นและประชากรมากขึ้นก็เริ่มมีการตั้งถิ่นฐานเป็นหลักเป็นแหล่ง มีการทำเกษตรกรรมและการเพาะปลูก มีพื้นที่ตั้งเป็นหลักแหล่ง มีการปรับตัวเองให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่ตัวเองดำรงอยู่ในแต่ละพื้นที่ และสรรค์สร้างสภาพแวดล้อมขึ้นเอง ก่อร่างสร้างตัวเองขึ้นเป็นกลุ่มก้อนขนาดใหญ่ สร้างอารยธรรมเกิดรูปแบบการเป็นสังคมและพัฒนาตัวเองตามลำดับมีวัฒนธรรมเกิดขึ้นและใช้ปฏิบัติการเรื่อยมา ทุกสิ่งในโลกย่อมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ไม่มีสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่มีสภาพมั่นคง ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา สังคมและวัฒนธรรมก็มีลักษณะเช่นเดียวกัน ไม่มีสังคมและวัฒนธรรมใดอยู่กับที่โดยแท้จริงตลอดเวลา มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นเสมอ อันเป็นลักษณะธรรมชาติของสังคมมนุษย์ (ผจญจิตร์ อธิคมน์นทะ, 2531) “วิถีวัฒนธรรม” จึงเป็นสิ่งที่มีความเคลื่อนไหว

มีการปรับตัวให้เหมาะสมสอดคล้องกับบริบทในแต่ละช่วงเวลา วัฒนธรรมจึงไม่ใช่การแช่แข็ง หรือยึดติดตายตัว (เกรียงไกร เกิดศิริ, 2551)

เมื่อมนุษย์เริ่มตั้งถิ่นฐานอยู่อย่างถาวร การพัฒนาแบบแผนการก่อรูปอาคารพักอาศัย การสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมประเภทอาคารพักอาศัยเป็นตัวอย่างที่สามารถอธิบายให้เห็นได้ชัดเจนกว่าสถาปัตยกรรมอื่นๆ ทั้งนี้เพราะอาคารพักอาศัยเป็นสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวที่สุดเป็นสถาปัตยกรรมที่สนองความต้องการพื้นฐานในการดำรงชีวิตของมนุษย์ (อรศิริ ปาณินท์, 2538) ทำให้การที่จะศึกษาถึงวิถีชีวิตวัฒนธรรม สังคม ของมนุษย์หรือกลุ่มคนอาจจะต้องใช้รูปแบบทางสถาปัตยกรรมเป็นเครื่องมือในการอ่านวิถีชีวิตของมนุษย์หรือกลุ่มคนนั้นๆ

วิถีชีวิตของคนแต่ละกลุ่มนั้นก็เป็นที่เกิดขึ้นหรือสร้างขึ้นจากกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในการปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมของถิ่นฐานที่มนุษย์ตั้งหลักแหล่งที่อยู่อาศัยและทำมาหากิน ความแตกต่างกันของท้องถิ่นและสภาพแวดล้อมจึงมีผลทำให้รูปแบบทางวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่นไม่เหมือนกัน (ศรีศักร วัลลโภดม, 2554) มนุษย์ได้สร้างสรรค์งานสถาปัตยกรรมขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของตัวเองในด้านการอยู่อาศัย ป้องกันภัย นอกจากนี้ยังให้สุนทรียภาพและความพึงพอใจ (พาสินี สุนากร, 2551)

(อรศิริ ปาณินท์, 2546) ได้อธิบายถึงความแตกต่างของวัฒนธรรมในหนังสือ ภูมิปัญญาชาวบ้านใน เรือนพื้นถิ่นไทพวนในประเทศไทย: การนำไปสู่สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นใหม่บนฐานของภูมิปัญญาและเทคโนโลยีไว้ว่า “ความต่างของระบบนิเวศวิทยาวัฒนธรรมในแต่ละแหล่งที่ตั้ง เป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาของเรือนพื้นถิ่นในแต่ละแห่ง. เมื่อปัจจัยสำคัญดังกล่าวมีความแตกต่างผิดเพี้ยนกันไป แม้แต่เพียงเล็กน้อย ก็จะส่งผลต่อพัฒนาการของเรือนในแต่ละแหล่งที่ตั้ง”

กลุ่มชนหลากหลายเผ่าพันธุ์ย้ายถิ่นฐานด้วยสาเหตุด้วยหลากหลายแตกต่างกัน ทั้งเข้ามาตั้งถิ่นฐานเพราะต้องการหาพื้นที่อุดมสมบูรณ์เพื่อทำกิน เข้ามาด้วยเพราะศึกสงครามหลายช่วงเวลาซึ่งมีทั้งการเคลื่อนย้ายสลับเข้ามาเอง และการถูกกวาดต้อนเป็นเชลยศึกในการศึกสงครามหลายครั้งหลายครา ตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรีจนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น (อรศิริ ปาณินท์, 2560) กลุ่มไท-ยวนเป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งในหลายกลุ่มชาติพันธุ์เขตทางภาคเหนือของประเทศไทยซึ่งมีประวัติศาสตร์และการดำรงชีวิตกันมาแต่โบราณ พวกไท-ยวนได้อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในแคว้นแคว้นต่างๆ ที่เรียกว่าล้านนาไทย (สงวน โชติสุขรัตน์, 2561) ไท-ยวน มีรูปแบบวิถีชีวิตในการอยู่อาศัยมาเป็นแบบแผนและ

ลักษณะเฉพาะของตัวเองตามข้อจำกัดและบริบทแวดล้อมในเขตทางตอนเหนือของประเทศไทย ไท-ยวนได้มีการอพยพเคลื่อนย้ายไปในพื้นที่ต่างๆ หลายครั้งจากการกวาดต้อนของสงครามตามเงื่อนไขของการเคลื่อนย้ายตั้งถิ่นฐาน ที่ปรากฏข้อมูลหลักฐานชัดเจนถึงการอพยพเกิดขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 1 ที่ได้ทำสงครามกับหัวเมืองต่างๆ ในเขตภาคเหนือและได้มีการกวาดต้อนกลุ่มคนไท-ยวนที่เป็นเชลยศึกลงมาตั้งทางตอนกลางของประเทศไทย ซึ่งระหว่างทางได้มีการตั้งถิ่นฐานกันอยู่ในหลายๆ แห่งในส่วนภาคกลางของประเทศไทย และมีบางส่วนได้มีการอพยพมาอยู่ในเขตจังหวัดราชบุรี ชาวไท-ยวนส่วนที่มีการตั้งถิ่นฐานอยู่ในจังหวัดราชบุรีมีการตั้งถิ่นฐานอยู่เป็นจำนวนหนึ่ง ใช้พื้นที่ดินทางการเกษตรและสร้างบ้านเรือนอยู่อาศัยอยู่ในเขตจังหวัดราชบุรี โดยส่วนใหญ่อาศัยตั้งถิ่นฐานในเขตตำบลคูบัวในปัจจุบันเป็นกลุ่มใหญ่ ในการอยู่อาศัยและสร้างบ้านเรือนนั้นรูปแบบวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวไท-ยวนมีเอกลักษณ์และวิถีชีวิตเป็นของตัวเองความเชื่อและภูมิปัญญาต่างๆ สืบทอดกันต่อมาและถูกนำมาประยุกต์และดัดแปลงให้เข้ากับบริบทแวดล้อมใหม่ที่กลุ่มไท-ยวนอพยพมาตั้งถิ่นฐาน การนำองค์ความรู้ และภูมิปัญญาที่ชาวไท-ยวนมีอยู่มาใช้ในรูปแบบต่างๆ การสร้างเรือนอาศัยถือเป็นลักษณะที่สำคัญที่ชาวไท-ยวนในราชบุรี มีรูปแบบและความเชื่อภูมิปัญญาของตัวเองมาประยุกต์ในการสร้างเรือนอาศัยในบริบทแวดล้อมใหม่ ซึ่งมีความแตกต่างกันอย่างมากในหลายๆ อย่างเช่น ประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ ภูมิประเทศ ภูมิอากาศ วัสดุ และภูมิปัญญาในการสร้างเรือน ซึ่งชาวไท-ยวนจะต้องมีการนำองค์ประกอบเหล่านี้มาเป็นข้อจำกัดและนำมาประยุกต์ใช้เพื่อการสร้างให้มีความกลมกลืนกับบริบทแวดล้อมหลักของพื้นที่เดิมซึ่งเป็นลักษณะที่แตกต่างกัน

การเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวของคนไท-ยวนให้เข้ากับวัฒนธรรมเดิมในพื้นที่ คือวัฒนธรรมกลุ่มภาคกลางหรืออาจจะเรียกได้ว่า “วัฒนธรรมหลัก (Dominant culture)” โดยมีความแตกต่างกันกับวัฒนธรรมของชาวไท-ยวน เมื่อวัฒนธรรมสองวัฒนธรรมมาอยู่ร่วมกันย่อมมีการผสมผสานการในรูปแบบของวัฒนธรรม ประเพณี ระเบียบวิธีการดำรงชีวิต รวมถึงมีการถ่ายทอดความเป็นตัวเองไปสู่ซึ่งกันและกัน

การปลูกเรือนพักอาศัยพื้นถิ่นของชาวไท-ยวน ที่ต้องปลูกในพื้นที่ของการผสมผสานทางวัฒนธรรมจึงมีความน่าสนใจถึงรูปแบบและการผสมผสานของวัฒนธรรม วิถีชีวิต ความเชื่อ ถูกแสดงออกผ่านเรือนอาศัยพื้นถิ่นที่ ต้องมีการปรับให้เข้ากับบริบทของวัฒนธรรมโดยรอบ โดย

ชาวไทย-ยวนจากเชียงใหม่ที่โยกย้ายถิ่นฐาน จะต้องมีการปรับตัวให้อยู่อย่างกลมกลืนได้อย่างเหมาะสมเพื่อให้มีความกลมกลืนไปกับกลุ่มวัฒนธรรมหลัก การที่กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ เคลื่อนย้ายตัวเองไปในพื้นที่ใหม่ย่อมมีการนำวัฒนธรรมของตัวเองติดตัวไปด้วยเสมอ เรามักเรียกว่า สัมภาระทางวัฒนธรรม (Cultural Baggage) ข้อเสนอของ อรศิริ ปาณินท์ (2560) ว่า “กลุ่มชนเมื่อเข้ามาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำภาคกลางต่างก็ก่อร่างสร้างเรือนแบบเรือนชาวบ้านพื้นถิ่นทั่วไป และการสร้างที่อยู่อาศัยรูปลักษณ์ของเรือนไทยประเพณีเป็นต้นแบบตั้งนั้นจึงพบว่าเรือนพื้นถิ่นของหลายกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ลุ่มน้ำภาคกลางเป็นเรือนไทยแบบประเพณี” จากข้อเสนอดังกล่าวทำให้เกิดข้อคำถามว่า “กลุ่มไท-ยวนในราชบุรี” นั้น มีลักษณะการสร้างเรือนอาศัยเป็นไปตามข้อเสนอนี้อย่างไร จึงทำให้เกิดการสนใจที่จะศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรือนไท-ยวนราชบุรีอย่างเป็นระบบ เพื่อนำไปสู่การอธิบายความเป็นอัตลักษณ์ของเรือนไท-ยวนราชบุรี

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

ชาวไทย-ยวน ที่โยกย้ายถิ่นฐานมาจากตอนบนของภาคเหนือ ซึ่งเป็นพื้นที่ราบสูงอันเป็นลักษณะพื้นที่ทางกายภาพ ประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ ซึ่งอาจจะเรียกได้ว่ามีความเป็นตัวตนและอัตลักษณ์เฉพาะตัวของชาวไทย-ยวนภาคเหนือ แต่ต้องมีการอพยพโยกย้ายมาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ที่มีความแตกต่างในหลายๆ ด้านทั้งภูมิลักษณะ วัฒนธรรม ความเชื่อ ซึ่งชาวไทย-ยวนจะต้องมีการปรับตัวและเปลี่ยนแปลงตัวเองเพื่อให้มีความกลมกลืนและอยู่ร่วมกับพื้นที่ใหม่ได้ การสร้างเรือนอาศัยของชาวไทย-ยวนในจังหวัดราชบุรีมีรูปแบบ ความเชื่อ วัฒนธรรม เป็นเฉพาะของตนเอง ไท-ยวนมีการสร้างเรือนพักอาศัยที่มีลักษณะเฉพาะตัวทั้งกายภาพ การใช้สอยพื้นที่ ความเชื่อและภูมิปัญญา มีความเชื่อมโยงสอดคล้องกับวัฒนธรรมของตัวเองโดยการสืบทอดมาจากรุ่นบรรพชน ในปัจจุบันเรือนพักอาศัยไท-ยวนในพื้นที่จังหวัดราชบุรีมีการปรับเปลี่ยน ผสมผสานร่วมกับวัฒนธรรมพื้นถิ่นดั้งเดิม ผ่านออกมาเป็นลักษณะผสมผสาน ลอกแบบ หยิบยืม รวมถึงการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมของตนเองส่งผ่านสู่สังคมสมัยใหม่ และเป็นการยากที่จะสามารถวิเคราะห์ออกมาได้ง่าย

คำบลสรุปว อำเภอมืองจังหวัดราชบุรี เป็นพื้นที่ที่มีกลุ่มชาวไทย-ยวนอาศัยเป็นส่วนใหญ่ของพื้นที่ โดยการอพยพตั้งถิ่นฐานเคลื่อนตัวลงมาจากบริเวณทางตอนเหนือซึ่งติดใกล้กับแม่น้ำแม่กลอง เป็นพื้นที่ริมแม่น้ำอันเป็นการยากแก่การทำเกษตรกรรม การเคลื่อนตัวลงมายังพื้นที่กว้างทางใต้ของพื้นที่เดิมจึงเป็นการหาพื้นที่แหล่งทำกินและแหล่งเพาะปลูก อันเป็นสิ่งสำคัญต่อการดำรงชีวิตและ

สังคมหลักที่เป็นลักษณะเฉพาะตัวของชาวไทย-ยวนเป็นสังคมเกษตรกรรม (อรศิริ ปาณินท์, 2546) วัฒนธรรมความเชื่อชาวไทย-ยวน สามารถสื่อผ่านการถ่ายทอดออกมาในหลายๆ รูปแบบเช่น ภาษา อาหาร เครื่องแต่งกาย และรูปแบบอาคารเรือนพักอาศัยก็เป็นส่วนของการถ่ายทอดวัฒนธรรมของ ตัวเองอีกประเภทหนึ่ง เรือนของกลุ่มคนไทย-ยวน ที่ถูกเคลื่อนย้ายให้เข้ามาตั้งถิ่นฐานใหม่ในเขต ตำบลคูบัว จังหวัดราชบุรี ตั้งแต่ช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์นั้น ยังคงรักษาความสัมพันธ์กับคตินิยมเชื่อ เรื่องเรือนของกลุ่มไทย-ยวนที่มีการศึกษากันในภาคเหนืออย่างไร และแบบแผนการใช้สอยพื้นที่และ รูปแบบทางสถาปัตยกรรมดังกล่าว มีความเหมือนและแตกต่างกับจากเรือนไทยแบบประเพณีที่อยู่ใน จังหวัดราชบุรีซึ่งเป็นกลุ่มวัฒนธรรมหลักของพื้นที่อย่างไร

จึงทำให้เกิดวัตถุประสงค์ในงานวิจัย ได้แก่

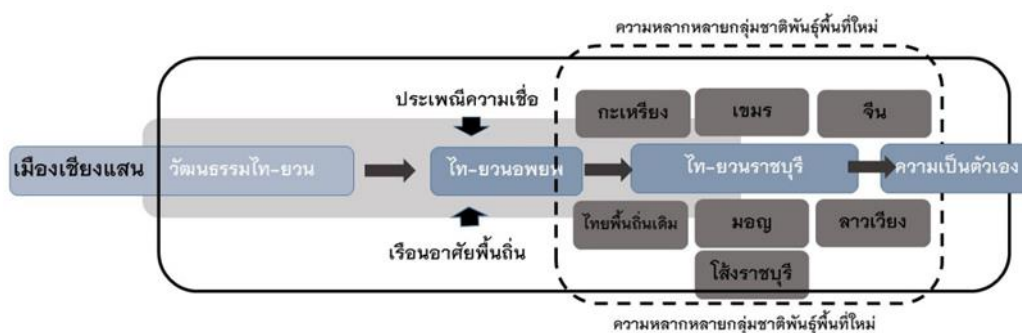
1. เพื่อศึกษารูปลักษณะเรือนพักอาศัยของกลุ่มไทย-ยวนในพื้นที่ตำบลคูบัว จังหวัดราชบุรี ว่ามี ลักษณะอย่างไร
2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบกับแบบแผนเรือนไทย-ยวนในภาคเหนือซึ่งเป็นดินแดนต้นทาง ว่า คุณลักษณะตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1. นั้น สอดคล้องกับคุณลักษณะของเรือนไทย-ยวนในภาคเหนือ หรือไม่ อย่างไร
3. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบกับเรือนไทยที่ซึ่งก่อสร้างแพร่หลายในจังหวัดราชบุรี ในฐานะเป็น วัฒนธรรมหลักในพื้นที่ เพื่อศึกษาว่าคุณลักษณะตามวัตถุประสงค์ข้อ 1 นั้นมีความสอดคล้อง หรือ แตกต่างกันอย่างไร

สมมติฐานของการศึกษา

จากปัจจัยการด้านการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม เรือนพื้นถิ่นของไทย-ยวนคูบัว ในจังหวัดราชบุรี มีแนวคตินิยมเชื่อแบบแผนและรูปแบบทางกายภาพที่มีลักษณะเฉพาะตัว การสร้างเรือนอาศัยของ ชาวไทย-ยวนมีแบบแผนและจารีตในการปลูกเรือนอาศัย มีลักษณะที่แตกต่างหรือคล้ายคลึงกันกับ เรือนไทยพื้นถิ่นราชบุรีใช้อยู่อาศัยแบบดั้งเดิมไม่มากนักน้อย เพราะกลุ่มวัฒนธรรมหลักของพื้นที่ย่อมมี อิทธิพลต่อกลุ่มวัฒนธรรมรองอย่างปฏิเสธไม่ได้ ดังนั้นจึงเกิดสมมติฐานของงานวิจัยว่า

“เรือนของกลุ่มคนไทย-ยวนเชียงใหม่ที่ถูกเคลื่อนย้ายให้เข้ามาตั้งถิ่นฐานใหม่ในเขตตำบลคูบัว จังหวัดราชบุรี ตั้งแต่ช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์นั้น ยังคงรักษาความสัมพันธ์กับคตินิยมเชื่อเรื่องการ

ปลูกเรือนพักอาศัยที่เป็นลักษณะเฉพาะของกลุ่มไท-ยวนในภาคเหนือ และรักษาแบบแผนการใช้สอยพื้นที่และรูปแบบทางสถาปัตยกรรมดังกล่าวไว้อย่างเป็นอัตลักษณ์เฉพาะของตัวเองได้ และได้มีการผสมผสานรูปแบบ ให้มีความเหมือนและแตกต่างกับจากเรือนไทยแบบประเพณีภาคกลางที่อยู่ในจังหวัดราชบุรีซึ่งเป็นกลุ่มวัฒนธรรมหลักของพื้นที่ ซึ่งเป็นวิธีการปรับตัวของกลุ่มวัฒนธรรมที่ย้ายตัวเองมายังพื้นที่ใหม่ ที่ไม่ใช่พื้นที่ดั้งเดิมของตัวเอง”

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดและสมมุติฐานทางวัฒนธรรมของไท-ยวน ราชบุรี

ขอบเขตงานวิจัย

ขอบเขตของเนื้อหา

1. การศึกษารายละเอียดของคติความเชื่อต่างๆ ของกลุ่มไท-ยวนดั้งเดิมภาคเหนือของประเทศไทย และกลุ่มไท-ยวนพลัดถิ่นในพื้นที่อื่นๆ ทั้งความเชื่อในทางด้านวัฒนธรรม ความเชื่อเรื่องเรือนอาศัย และความเชื่อในการดำรงชีวิตของคนไท-ยวน
2. การศึกษาวิถีชีวิตของกลุ่มไท-ยวนในจังหวัดราชบุรี ทั้งความเชื่อในทางด้านวัฒนธรรม ความเชื่อเรื่องเรือนอาศัย และความเชื่อในการดำรงชีวิตของคนไท-ยวน รวมถึงวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องและมีความสัมพันธ์กับกลุ่มไท-ยวน
3. การศึกษาวิเคราะห์รูปแบบเรือนอาศัยไท-ยวนคูบัว ราชบุรี ในมิติต่างๆ ในด้านงานสถาปัตยกรรม
4. การศึกษาวิเคราะห์ถึงรูปแบบดั้งเดิมหรือปรับเปลี่ยนของเรือนอาศัย ความเชื่อที่มาผลต่อเรือนอาศัยของชาวไท-ยวนคูบัวอันเป็นการแสดงออกถึงอัตลักษณ์ของตนเอง

5. สรุปลักษณะที่ปัจจัยที่มีผลต่อการก่อรูปเรือนอาศัยของไท-ยวนคูบัว ถึงการปรับเปลี่ยน การพัฒนาและการอนุรักษ์ของเรือนอาศัยไท-ยวนคูบัว ราชบุรี

6. การศึกษาเปรียบเทียบเรือนไท-ยวนคูบัวในกรณีศึกษากับเรือนไทยประเพณีในพื้นที่แถบ ภาคกลางเพื่อหาความแตกต่างและความเหมือนของรูปแบบเรือน

ขอบเขตของด้านพื้นที่ศึกษา

การศึกษาวิจัยในส่วนของพื้นที่ในการวิจัยเลือกการลงพื้นที่ในเขต “ตำบลคูบัว อำเภอเมือง ราชบุรี จังหวัดราชบุรี” ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีกลุ่มไท-ยวนอพยพมาตั้งถิ่นฐานอยู่อาศัยอย่างหนาแน่น โดย ตามการบันทึกและหลักฐานการบอกเล่าของกลุ่มคนดั้งเดิมได้กล่าวกันมาตามลำดับ ว่าการเริ่มต้นของ กลุ่มไท-ยวนที่อพยพมาตั้งถิ่นฐานในจังหวัดราชบุรีนั้น ได้ตั้งถิ่นฐานจากบริเวณริมแม่น้ำแม่กลอง บริเวณบ้านไร่ในในตอนแรกและต่อมาได้มีการเคลื่อนย้ายพื้นที่ตั้งถิ่นฐานในบริเวณตำบลคูบัว อำเภอ เมืองราชบุรีและกระจายตัวการตั้งถิ่นฐานออกไปตามพื้นที่ใกล้เคียง รวมกลุ่มขยายตัวกันเป็น หมู่บ้านๆ ในอาณาบริเวณใกล้เคียงกันในเขตตำบลคูบัว งานวิจัยนี้จึงกำหนดพื้นที่ของการศึกษาไว้ใน เขตตำบลคูบัว อำเภอเมืองราชบุรี เป็นพื้นที่กรณีศึกษาหลัก และจากการสำรวจพื้นที่เบื้องต้นนั้นพื้นที่ ตำบลคูบัว อำเภอเมืองราชบุรีนั้นพบความเข้มข้นของกลุ่มวัฒนธรรมไท-ยวนอย่างเหนียวแน่น ซึ่งจะ อธิบายถึงคุณลักษณะของความเข้มข้นของวัฒนธรรมไท-ยวนในบทต่อไป

กรอบแนวคิดกระบวนการในการวิจัย (Research Framework)

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงของกลุ่มไท-ยวน ที่มีการเคลื่อนย้ายมาตั้งถิ่นฐาน ในจังหวัดราชบุรี โดยในราชบุรีมีกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ อาศัยอยู่กระจัดกระจายในพื้นที่ต่างๆ ทั่วราชบุรี และพื้นที่จังหวัดข้างเคียงราชบุรี กรอบงานวิจัยจึงมุ่งเน้นที่จะศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงของกลุ่มไท- ยวนที่อยู่ในเขตพื้นที่ในกรอบแนวคิดทาง “อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ (Ethnic identity) บนความ หลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ (Ethnic ground)” ซึ่งการอยู่ร่วมกันของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ใน พื้นที่เดียวกันจะมีการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม โดยการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม มนุษย์เราจะมีการ ถ่ายทอดวัฒนธรรมจากรุ่นสู่รุ่นและมนุษย์เราจะรับเอาวัฒนธรรมบางส่วนมาจากสังคมข้างเคียงได้ แต่ ทั้งนี้ย่อมหมายความว่าส่วนของวัฒนธรรมที่รับมาจากสังคมข้างเคียงนั้นไม่ขัดกับค่านิยมหลักสังคม

เดิม ในการรับเอาวัฒนธรรมของสังคมอื่นมาในระยะแรกอาจจะเรียกว่าเป็นการยืมวัฒนธรรม แต่เมื่อนานๆ เข้าการยืมก็กลายเป็นการรับการยืมวัฒนธรรมนับเป็นจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ในกรอบความคิดทางกลุ่มชาติพันธุ์จะเชื่อมโยงกันและกล่าวถึงความสัมพันธ์กันระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่มีการพึ่งพาอาศัยการของกลุ่มชาติพันธุ์ โดย อมรา พงศาพิชญ์, (2541 อ้าง ชาลส์ เอฟ คายส์ Charles F. Keyes) ที่เสนอเรื่องความสัมพันธ์และพึ่งพากันของกลุ่มชาติพันธุ์ ว่า “กลุ่มชาติพันธุ์ที่ตั้งรกรากอยู่ในบริเวณเดียวกันจะมีความสัมพันธ์กันและกันในลักษณะที่พึ่งพากัน และเมื่อวัฒนธรรมต่างพึ่งพากันการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (Cultural Diffusion) จึงเกิดขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมก็จะขยายวงกว้างออกไปในชุมชนอื่นๆ หรือสังคมอื่นๆ ทำให้เกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรมหรืออาจเรียกว่า การปรับตัววัฒนธรรมเข้าหากัน (Acculturation) โดยมีการละทิ้งวัฒนธรรมของตัวเองในบางส่วน ผสมผสานวัฒนธรรมทำให้เอกลักษณ์เดิมเปลี่ยนไป หรือมีการผ่อนปรนเข้าหากัน”

ประโยชน์ที่จะได้จากการศึกษา

1. สามารถอธิบายถึงคติความเชื่อ วัฒนธรรมชุมชน อัตลักษณ์ (Identity) ภูมิปัญญาของไทย-ยวนราชบุรี (Folk wisdom) เพื่อเติมเต็มช่องว่างของชุดข้อมูลของกลุ่มชาติชาวไทย-ยวนราชบุรี ให้สมบูรณ์มากขึ้น
2. ทราบถึงแบบแผนเรือนพื้นถิ่นไทย-ยวนราชบุรี ที่มีความต่าง หรือเหมือนกับเรือนไทย-ยวนในพื้นที่อื่นอย่างไร รวมไปถึงการปรับตัว กลมกลืนและการเปลี่ยนแปลงของเรือนชาวไทย-ยวนในราชบุรี กับต่างวัฒนธรรมร่วมในพื้นที่อย่างไร
3. เป็นฐานข้อมูลให้นักวิจัยได้นำไปเปรียบเทียบกับเรือนของกลุ่มชาติพันธุ์อื่นและการบูรณาการในด้านต่างๆ อันเป็นการสร้างให้เกิดองค์ความรู้ในการศึกษาอาคารเรือนพื้นถิ่นต่อไป

นิยามศัพท์

ยวน โยน ยูน โยนก หมายถึง คำที่ชาวล้านนาในอดีตเรียกตัวเอง บ้างก็เรียกว่า “ไถยวน” และเรียกภาษาที่พูดนี้ว่าภาษายวน ส่วนคนไทยใหญ่ที่เป็นประชากรส่วนใหญ่อยู่ในรัฐฉานของพม่า อันเป็นดินแดนติดต่อกับล้านนาหรือภาคเหนือของประเทศไทย เรียกว่าชาวล้านนาและรวมถึงชาวล้านช้างทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำโขงว่า โยน หรือ กนโยน (คนโยน) เช่น เรียกชาวเชียงใหม่ว่า โยนเจียง

ใหม่ เรียกชาวลาปางว่า โยนลคอร เป็นต้น คำว่า โยนก สันนิฐานว่าคงได้แบบอย่างการเติมปัจจัย -ก แบบบาลีสันสกฤต เพื่อเน้นหรือระบุว่าเป็นคำนาม เช่น โฆษ+ก เป็น โฆษก เมื่อใช้ว่า โยนก จึงมีความหมายว่า คน (คนยวน) หรือ อาณาจักร (อาณาจักรโยนก) อย่างที่พระยาประชาภิจักรจักรใช้ชื่อหนังสือว่า “ตำนานโยนก”

คำว่า ไท หรือ ไต เป็นคำที่พวกคนจีนได้ตั้งให้ เมื่อชนชาติไทยได้เจริญถึงสุดขีด เรียกตามสำเนียงจีนว่า ไต อันหมายถึง ผู้เป็นใหญ่ (สงวน โชติสุขรัตน์, 2561)

อัตลักษณ์ (Identity) ความหมายของคำว่า อัตลักษณ์ (Identity) ในพจนานุกรมภาษาไทย อังกฤษ หรืออังกฤษไทย คำแปลของ Identity คือคำว่า เอกลักษณ์ ซึ่งตรงกับความหมายของคำในพจนานุกรมภาษาอังกฤษ (oxford Advance Learner's 1973: 487; Collins Dictionary 1996) นั่นก็คือสิ่งที่บ่งชี้คุณสมบัติของคนหรือสิ่งหนึ่ง และมีนัยขยายต่อไปว่าเป็นคุณสมบัติเฉพาะของสิ่งนั้น ที่ทำสิ่งนั้นโดดเด่นขึ้นมาหรือแตกต่างจากส่วนอื่น (อภิญา เฟื่องฟูสกุล, 2546)

สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น หมายถึง รูปแบบอาคารที่ชาวบ้านสร้างขึ้นในแต่ละท้องถิ่นและเน้นเฉพาะอาคารประเภทที่อยู่อาศัย ซึ่งมีลักษณะแปรเปลี่ยนไปตามลักษณะของวัฒนธรรมสภาพแวดล้อม จะเห็นว่างานสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นนั้นมีความเป็นเฉพาะเจาะจงของแต่ละพื้นที่ และสถาปัตยกรรมที่มีความใกล้ชิดกับมนุษย์มากที่สุดก็คือ อาคารพักอาศัย ซึ่งนับเป็นสิ่งปลูกสร้างสิ่งแรก ที่มนุษย์นั้นเรียนรู้และถ่ายทอดกันมาแต่อดีต (วิวัฒน์ เตมียพันธ์, 2559)

ทฤษฎีหรือบทความวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยและเอกสารอ้างอิง

ในการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องจะถูกแบ่งรูปแบบการศึกษาและการทบทวนวรรณกรรมออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ก็คือ การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการตั้งถิ่นฐานและการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมซึ่งเป็นการศึกษาถึงแนวความคิดของการตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชุมชนถึงลักษณะและปัจจัยของการตั้งถิ่นฐานซึ่งจะทำให้ทราบถึงปัจจัยของการตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ที่จะเป็นการนำไปสู่การศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมของชาวไทย-ยวน และในส่วนที่ 2 จะเป็นการทบทวนในเรื่องงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยจะมุ่งเน้นในงานวิจัยที่กล่าวถึงในเรื่องปัจจัยและแนวความคิดของอาคารพักอาศัยต่างๆ ทั้งอาคารที่เป็นต้นทางของกลุ่มวัฒนธรรมในงานวิจัยนี้ คือ กลุ่มเรือนพักอาศัยภาคเหนือ และการศึกษาเรือนพักอาศัยที่เป็นเรือนของเจ้าของพื้นที่ ซึ่งหมายถึง เรือนภาคไทย

กลาง ปัจจัยต่อการก่อรูปเรื้อนพักอาศัย โดยจะนำไปสู่การทำความเข้าใจถึงกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงของเรื้อนพักอาศัยและงานวิจัยที่ว่าด้วยรูปแบบของเรื้อนพักอาศัยที่มีความสัมพันธ์กับการนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบรูปแบบของเรื้อนในงานวิจัยนี้

บทที่ 2 ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมในงานวิจัยนี้ มุ่งศึกษาถึงกรอบแนวคิดของรูปแบบการเปลี่ยนแปลงของชุมชนไท-ยวน โดยใช้รูปแบบวิธีการอ่านการเปลี่ยนแปลงจากรูปแบบเรือน วิถีชีวิตของการใช้เรือยพักอาศัย ไท-ยวน ราชบุรีเป็นชุมชนวัฒนธรรมที่มีการย้ายถิ่นฐานจากกลุ่มวัฒนธรรมเดิมของตัวเองไปสู่กลุ่มวัฒนธรรมใหม่ ท่ามกลางปัจจัยแวดล้อมที่ส่งผลต่อรูปแบบวัฒนธรรมเดิมของกลุ่มไท-ยวน โดยผู้ทำวิจัยได้รวบรวมกรอบแนวคิดทฤษฎีในการศึกษาและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่างๆ เพื่อเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาโดยมีลำดับการศึกษาประกอบไปด้วย

ทฤษฎีการตั้งถิ่นฐาน

ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรม

ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม

ทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรม

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การย้ายถิ่นฐาน การปรับเปลี่ยน เรือนไทยภาคกลางและเรือนไทยภาคเหนือ

ทฤษฎีการตั้งถิ่นฐาน

ฉัตรชัย พงศ์ประยูร (2533) กล่าวว่า การตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ (Settlement) คือ ที่อยู่ของมนุษย์ทุกรูปแบบโดยไม่จำกัดขนาดประชากรหรือคุณลักษณะทางด้านหน้าที่หรือวัฒนธรรม แต่ยอมรับว่าระบบการตั้งถิ่นฐานเป็นทั้งระบบนิเวศน์และระบบวัฒนธรรม ถ้าจะเปรียบกับระบบนิเวศน์ธรรมชาติ ตัวแปรเกี่ยวกับวัฒนธรรมจะเป็นเครื่องมือที่สำคัญของระบบการตั้งถิ่นฐานมนุษย์ในฐานะที่เป็นระบบนิเวศน์ ต่อมา (พงศ์ประยูร, 2536) ได้มีการเขียนอธิบายถึง การตั้งถิ่นฐาน (Settlement) เพิ่มเติมและมีความหมายที่ครอบคลุมขึ้น โดยให้ความหมาย การตั้งถิ่นฐาน หมายถึง การบุกเบิก การสร้าง และการเข้าอยู่อาศัยในมนุษย์ โดยการครอบครองพื้นที่ต่างๆ ทั้งหมดของพื้นที่

หรือพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งของพื้นผิวโลก โดยไม่มีผู้ใดหรือมนุษย์ผู้ใดอาศัยอยู่มาก่อน ซึ่งจะอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม เป็นหมู่บ้าน และเป็นเมือง หน่วยของการตั้งถิ่นฐานจึงเป็นการแสดงออกถึงการจัดการพื้นที่ของมนุษย์ในรูปแบบของการสร้างอาคารบ้านเรือน ถนนหนทาง การใช้ประโยชน์พื้นที่ดิน ตลอดจนผลกระทบที่มีต่อการอยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ การตั้งถิ่นฐานมนุษย์นั้นมีความหมายหลากหลายความหมายและไม่มีขอบเขตจำกัด คือถ้าพอพิจารณาได้หลายแง่หลายมุม สำหรับนักภูมิศาสตร์ นักผังเมือง สถาปนิก นักสังคมวิทยาและนักเศรษฐศาสตร์ อาจจะมองถึงความหมายของการตั้งถิ่นฐานมนุษย์ในทรรศนะเดียวกัน คือ จัดเป็นระบบเปิดแบบพลวัตอันประกอบด้วยประชากร รูปแบบ และองค์ประกอบย่อยซึ่งมีปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมทางสังคมและสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ จำนวนประชากร หมายถึง มนุษย์ที่เข้าไปครอบครองผิวโลกตั้งแต่หนึ่งคนขึ้นไป และตั้งถิ่นฐานในรูปแบบของการตั้งถิ่นฐานชั่วคราว เมื่อจำนวนประชากรเพิ่มขึ้นเป็นร้อยเป็นพันคน รูปแบบก็จะกลายเป็นหมู่บ้าน เมืองเล็ก หรือกลุ่มหมู่บ้าน เป็นต้น

รูปแบบการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ ฉัตรชัย พงศ์ประยูร (2536) ได้กล่าวว่า รูปแบบการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ตามนักภูมิศาสตร์นิยมแบ่งประเภทของการตั้งถิ่นฐานออกเป็น 2 ลักษณะคือ แบบชุมชนและแบบชุมชนเมือง เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปโดยหมายถึง รูปแบบตั้งถิ่นฐานมนุษย์ที่มีขนาดต่อเนื่องกัน ความแตกต่างเบื้องต้นอาจมองให้ชัดเจนระหว่างหมู่บ้านเล็กๆ กับเมืองใหญ่ หรือบริเวณที่มีการตั้งถิ่นฐาน (Settled) กับบริเวณที่ยังไม่มีการตั้งถิ่นฐาน (Unsettled)

การตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย ฉัตรชัย พงศ์ประยูรได้กล่าวว่า การแสวงหาและการขยายที่ทางการเกษตรและการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ไปสู่บริเวณอันเป็นที่รกร้างว่างเปล่า เป็นป่าภูเขา ตลอดจนบริเวณอันเป็นที่ลุ่ม หนองบึง เป็นกิจกรรมที่กระทำมานานแล้วในประเทศไทย เพราะเป็นวิธีหนึ่งที่จะเป็นการเพิ่มพื้นที่เพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ พร้อมทั้งการตั้งหมู่บ้านขึ้นมาใหม่ไปในตัว และการตั้งถิ่นฐานสามารถแบ่งออกเป็น 3 ลักษณะคือ การบุกเบิกการตั้งถิ่นฐาน (Spontaneous or unplanned settlement) การตั้งถิ่นฐานแบบนำร่อง (Pioneer settlement) และการตั้งถิ่นฐานแบบวางแผน (Planned settlement) ซึ่งในการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์นั้นสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติมีอิทธิพลต่อการตั้งถิ่นฐาน สภาพภูมิศาสตร์อันเหมาะสมต่อการตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย ประกอบไปด้วย “สภาพภูมิประเทศอันเหมาะสมต่อการเพาะปลูก ภูมิอากาศอันเหมาะสมต่อความเป็นอยู่ ทรัพยากรธรรมชาติและแหล่งน้ำ”

รูปแบบการตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย ฉัตรชัย พงศ์ประยูร (2536) (อ้างใน มนุ วัลยะเพชร, 2520) ได้พิจารณารูปแบบการตั้งถิ่นฐานในชนบท โดยอาศัยเชื้อชาติและเศรษฐกิจเป็นเกณฑ์ และจำแนกรูปแบบการตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยไว้ 4 ลักษณะคือ

1. การตั้งถิ่นฐานของผู้มีอาชีพเดียวกัน เช่น หมู่บ้านประมง หมู่บ้านเหมืองแร่ และหมู่บ้านทำน้ำตาล
2. การตั้งถิ่นฐานแบบมีการวางแผนเช่น หมู่บ้านนิคมสร้างตนเอง และหมู่บ้านเกิดจากการสร้างเขื่อนชลประทาน
3. การตั้งถิ่นฐานแบบไร้ขนาดใหญ่
4. การตั้งถิ่นฐานในเขตยุทธศาสตร์ ต้องย้ายหมู่บ้านไปอยู่รวมกันในที่ปลอดภัย
5. หมู่บ้านของชนกลุ่มน้อยของชาวอินเดีย ชาวจีน ชาวเขา

อนุชาติ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา (2525) (อ้าง ชัชณี วายลีและคณะ, 2524) ได้อธิบายว่า การตั้งถิ่นฐานหมายถึง การที่มนุษย์จัดการสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ บนโลก เช่น บ้านเรือน ไร่นา ถนนหนทาง โรงงาน วัด โรงเรียน สำนักงานหรือแม้แต่สวนสาธารณะเพื่อที่อยู่อาศัยและที่ทำมาหากิน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์นั้นมีความสัมพันธ์และเกี่ยวข้องกับอาคารหรือสิ่งปลูกสร้าง อาคารสถานที่

(สวาท เสนาณรงค์, 2520) กล่าวว่าไว้ว่า มนุษย์จะต้องมีการตอบสนองต่อสภาพแวดล้อมธรรมชาติ โดยเฉพาะสภาพแวดล้อมทางกายภาพ (Physical condition) ด้วยกันด้วย 4 ประการ คือ

1. สิ่งต้องการที่จำเป็นต่อชีวิต (Material need)
2. อาชีพขั้นมูลฐาน (Fundamental occupations)
3. สิ่งที่มีประสิทธิภาพ (Efficiency)
4. ความต้องการและจำเป็นขั้นสูงขึ้น (Higher needs)

(ณรงค์ ศรีสวัสดิ์, 2515) ได้มีการแบ่งแบบแผนหรือรูปแบบของการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ไว้ 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ

1. การตั้งถิ่นฐานที่ไม่มีแบบแผน ลักษณะนี้เป็นการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ที่จะตั้งบ้านเรือนหรือมีบ้านเรือนอยู่รวมกันเป็นหย่อมๆ (Cluster) หรือการกระจัดกระจายตัว (Scatter) โดยขาดการวางระบบหรือการวางแผนไว้ล่วงหน้า

2. การตั้งถิ่นฐานแบบที่มีแบบแผน เป็นการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์อย่างมีระเบียบแบบแผนไว้ล่วงหน้า มีการจัดระบบการวางผังเมืองหรือการแบ่งพื้นที่ออกเป็นส่วนๆ จะเห็นได้ว่าการกล่าวถึงการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์นั้น มีเรื่องของสถานที่ และสิ่งปลูกสร้าง เช่น อาคารบ้าน หรือแม้กระทั่งอาคารทางศาสนา ย่อมแสดงว่าการที่มนุษย์นั้นจะตั้งถิ่นฐานปัจจัย 4 มีความสำคัญต่อการตั้งถิ่นฐาน อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค การดำรงชีวิตมนุษย์จะต้องพึ่งพาสิ่งเหล่านี้ และที่สำคัญคือที่อยู่อาศัย มีความสำคัญต่อการตั้งถิ่นฐานและส่งผลต่อการก่อรูปแบบของสิ่งปลูกสร้างในบริเวณที่ตั้งถิ่นฐาน

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมสังคม

(ผจญจิตร อธิคมน์นทะเล, 2531) กล่าวถึงความหมายของคำว่า สังคม คือกลุ่มคนหรือผู้คนที่มาอาศัยอยู่ร่วมกัน ณ บริเวณพื้นที่เดียวกัน ลักษณะอย่างหนึ่งของสังคมจึงเป็นกลุ่มที่ถือหน่วยเดียวกันในพื้นที่ (Spatial) ซึ่งมีการรวมกันอย่างมีระเบียบ มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันภายในกลุ่ม เป็นแบบบุคคลต่อบุคคล และบุคคลต่อกลุ่ม มีความผูกพันพึ่งพาอาศัยกัน มีความสนใจคล้ายๆกัน มีวิถีชีวิตร่วมกัน และมีความรู้สึกว่าเป็นกลุ่มเดียวกัน การอยู่ร่วมกันในสังคมเป็นไปอย่างถาวร

(ทองสว่าง, 2549) (อ้างมาจาก Arnold W GREEN, 1972) ได้มีการอธิบายความหมายของคำว่า สังคม หมายถึง กลุ่มคนที่ใหญ่ที่สุดแต่แต่ละบุคคลเป็นสมาชิก ประกอบไปด้วย ประชากร สถาบัน เวลา สถานที่ และผลประโยชน์ ชีวิตทางสังคมทุกเพศทุกวัยมีการจัดการไว้อย่างเป็นระเบียบ Thomas Ford Hault (1969) ได้กล่าวว่า สังคม หมายถึงคนที่อยู่รวมกันเป็นกลุ่ม มีความความสัมพันธ์ต่อกันทางสังคม กลุ่มมีความอิสระและความสามารถดำรงอยู่อย่างถาวร ประกอบไปด้วย 3 ประการ

1. มีดินแดน
2. ประกอบด้วยบุคคลทุกเพศทุกวัย
3. มีชีวิตหรือวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์เป็นของตัวเองโดยเฉพาะ

ทัศนีย์ ทองสว่าง (2549) ได้สรุปความหมายของสังคมไว้ว่า สังคม คือ กลุ่มคนที่มีมากกว่า 2 คนขึ้นไปมาอยู่รวมกันเป็นระยะเวลายาวนาน ในพื้นที่หรือของเขตที่กำหนดของทุกเพศทุกวัยที่มีการติดต่อสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน โดยมีระเบียบแบบแผนหรือวัฒนธรรมในการดำเนินชีวิตของตนเอง สามารถเลี้ยงตนเอง (Self Sufficient) ในสังคม หมายความว่า สังคมนั้นต้องมีการจัดการให้สมาชิกได้รับสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิตโดยวิธีการต่างๆ ทำให้สมาชิกอยู่รวมกันได้ด้วยความสุข

สังคมย่อมหมายถึงคนมากกว่า 1 คนอยู่รวมกัน มีความสัมพันธ์กันในมิติต่างๆ และพึ่งพาอาศัยกัน ไม่ว่าจะมียุ่ หรือเพศ ก็นับว่าเป็นส่วนหนึ่งขององค์ประกอบของสังคม ดังนั้นคำว่าสังคมจึงมีความหมายกว้างๆ ของการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ แต่สิ่งที่เป็นปัจจัยที่สำคัญขององค์ประกอบของสังคมก็คือ สถานที่ สังคมจะต้องมีที่ตั้ง มีสถานที่ และรวมกันเป็นสังคม จะเห็นว่า สถานที่นั้นมีความสัมพันธ์และเป็นองค์ประกอบของสังคมที่ขาดไม่ได้

วัฒนธรรม

ผจงจิตต์ อธิคมนันท์ (2532) คำว่า วัฒนธรรม มีความหมายกว้างขวางมาก ได้ให้ความหมายของคำว่า วัฒนธรรม หมายถึง เป็นสิ่งดีงามและเป็นเลิศในสังคม เช่น ดนตรีที่มีความไพเราะเพราะพริ้ง ภาพวาดที่มีชื่อเสียง จิตรกรรมที่สวยงาม แบบแผนความประพฤติที่ได้รับการยอมรับจากคนในสังคม การกระทำถูกกาลเทศะ เป็นต้นซึ่งความหมายในแง่นี้มักจะตรงกับ ความหมายของศัพท์ที่ว่า วัฒนธรรม แปลว่าความเจริญ ฉะนั้นจึงมักจะมีผู้ที่กล่าวถึงบุคคลที่มีรสนิยมสูง ประพฤติตนตามแบบฉบับอันดีงามของสังคม เป็นผู้มีความรู้ วัฒนธรรม

วัฒนธรรมในความหมายที่พูดกันดังกล่าวแล้วเป็นการแยกแยะพูดถึงเรื่อง หรือส่วนต่างๆ (Traits) ของวัฒนธรรมเท่านั้น ในทางสังคมศาสตร์ ความหมายของวัฒนธรรมมีขอบเขตกว้างขวางมาก ศาสตราจารย์เฮอส์สโควิชส กล่าวว่า “วัฒนธรรม คือ ทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์สร้างขึ้น (Culture is the man made part of The Environment)” ซึ่งก็หมายความว่า วัฒนธรรมมีความหมายกว้างเกินจริยศาสตร์ สุนทรียศาสตร์ และขนบธรรมเนียมประเพณีที่ได้กล่าวมา การสรุปรวบยอดของความหมายของวัฒนธรรมของ ผจงจิตต์ อธิคมนันท์ (2532) ว่า วัฒนธรรม ได้แก่สิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นทั้งหมด เป็นแบบแผนของพฤติกรรมที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ ความรู้ ความเชื่อ ค่านิยม ทัศนคติ วิถี

ชีวิต รวมทั้งผลผลิตของพฤติกรรมดังกล่าวด้วย สมาชิกในสังคมมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของ และมีการถ่ายทอดต่อไปยังชนรุ่นหลัง

(พิชาภพ พันธุ์แพ, 2552) ได้อ้าง มาลินอฟสกี (Malinovski) ได้กล่าวไว้ว่า วัฒนธรรมมี 2 ด้าน คือวัฒนธรรมที่จับต้องได้และไม่สามารถจับต้องได้

(ยศ สันตสมบัติ, 2559) ได้อธิบายว่าเกี่ยวกับความหมายของ วัฒนธรรม ว่า มโนทัศน์เรื่อง วัฒนธรรมตามแนวความคิดของมานุษยวิทยานั้น ได้รับการพัฒนาขึ้นในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 โดยนักมานุษยวิทยาท่านแรกที่ใช้คำว่าวัฒนธรรม คือ เซอร์เอ็ดเวิร์ด บี. ไทเลอร์ (Sir Edward B. Tylor) นักมานุษยวิทยาชาวอังกฤษ ในหนังสือ *Primitive Culture* (1871) ไทเลอร์ได้ให้คำจำกัดความของคำว่า วัฒนธรรม ไว้ว่า วัฒนธรรม คือ “ผลรวมของระบบความรู้ ความเชื่อ ศิลปะ จริยธรรม กฎหมาย ประเพณี ตลอดจนความสามารถและอุปนิสัยต่างๆ ซึ่งเป็นผลมาจากการเป็นสมาชิกของสังคม” โดยนักมานุษยวิทยารุ่นต่อๆ มา ก็ได้เปลี่ยนแปลงความหมายของคำว่าวัฒนธรรมแตกต่างกันออกไปตามระบบแนวความคิดและทฤษฎีต่างๆ ของนักมานุษยวิทยาของแต่ละท่านใช้ ในปี ค.ศ.1952 โครเบอร์ (A.L.Kroeber) และโคลด์ (Clyde Kluckhohn) ได้ทำการสำรวจงานเขียนของนักทฤษฎีด้านมานุษยวิทยา และพบว่า โดยนักมานุษยวิทยาได้มีการให้ความหมายและคำจำกัดความของคำว่า วัฒนธรรมต่างกันออกไปหลากหลายมากถึงกว่า 100 ความหมาย แต่โดยส่วนใหญ่แล้วนั้น คำจำกัดความของคำว่าวัฒนธรรมมักจะมีการเน้นหนักไปถึงระบบความเชื่อ (Belief system) และค่านิยมของสังคม (Social values) วัฒนธรรมมิใช่พฤติกรรมที่สังเกตได้เท่านั้น แต่เป็นระบบความเชื่อและค่านิยมทางสังคมซึ่งมักจะอยู่เบื้องหลังพฤติกรรมของมนุษย์ และสุดท้าย ยศ สันตสมบัติ ได้อธิบายถึงความหมายของคำว่าวัฒนธรรมเพิ่มเติมอีกว่า คำที่พูดคุ้นหุและใช้กันในชีวิตประจำวัน เราสามารถได้ยินคนพูดถึงคนว่า คนมีวัฒนธรรม ซึ่งหมายถึง คนคนนั้นมีกิริยามารยาทดีงาน มีการศึกษา มีรสนิยมด้านศิลปะและดนตรี แต่มิได้ใช้ความหมายของคำว่าวัฒนธรรมตามความหมายทางมานุษยวิทยา โดย วัฒนธรรมคือ กฎระเบียบหรือมาตรฐานของพฤติกรรมที่คนในสังคมยอมรับ วัฒนธรรมคือวิถีชีวิต (Way of life) ของคนในสังคม

อมรา พงศาพิชญ์ (2541) กล่าวว่า วัฒนธรรม หมายถึง สิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น กำหนดขึ้น มิใช่สิ่งที่มีมนุษย์ทำตามสัญชาตญาณ อาจเป็นการประดิษฐ์วัตถุสิ่งของขึ้นใช้ หรืออาจเป็นการกำหนดพฤติกรรมและหรือแนวความคิด ตลอดจนวิธีการหรือระบบการทำงาน ฉะนั้นวัฒนธรรม คือระบบใน

สังคมมนุษย์ที่มนุษย์สร้างขึ้น มิใช่ระบบที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ วัฒนธรรมเกิดขึ้นพร้อมกับมนุษย์ที่อยู่บริเวณใกล้เคียงกันในสังคมเดียวกันทำความเข้าใจตรงกันว่าจะยึดถือระบบไหนดี ข้อตกลงจะถือเป็นการกำหนดความหมายและยึดถือระบบเดียวกันเข้าใจตรงกัน ดังนั้นวัฒนธรรมก็คือระบบสัญลักษณ์ในสังคมมนุษย์ที่มนุษย์สร้างขึ้น เมื่อสร้างขึ้นแล้ว จึงส่งให้คนรุ่นหลังๆ ได้เรียนรู้และนำไปปฏิบัติ วัฒนธรรมในสังคม เราสามารถแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะคือ วัฒนธรรมในลักษณะที่เป็นสัญลักษณ์และจับต้องไม่ได้ เป็นต้นว่า ภาษาพูด ระบบความเชื่อ โลกทัศน์ ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมทางด้านวัตถุ เป็นต้นว่า อาคารบ้านเรือน วัด และศิลปกรรม ประติมากรรมต่างๆ ตลอดจนสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ ที่ใช้เป็นประจำทุกวัน

(เกรียงไกร เกิดศิริ, 2551) ได้ให้ความหมายของคำว่า “วัฒนธรรม (Culture)” หมายถึง ความเจริญงอกงาม อันเป็นผลสืบเนื่องจากการดำรงชีวิตของมนุษย์ “วัฒนธรรม” จึงเป็นสิ่งที่มีความเคลื่อนไหว มีการปรับตัวให้เหมาะสมสอดคล้องกับบริบทในแต่ละช่วงเวลา วัฒนธรรมจึงไม่ใช่การแช่แข็ง หรือยึดติดตายตัว ในสายสังคมวิทยานั้น เริ่มเห็นว่าวัฒนธรรมนั้นเป็นสิ่งที่ถ่ายทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่นและสืบสายกันมา ปฏิบัติกันมายาวนานจนกลายเป็นมรดกตกทอดกันมา ผลลัพธ์ของการดำเนินไปนานๆ หรือการสืบทอดกันต่อๆ กันมานั้นนับว่าเป็น “มรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage)” โดยสามารถแยกแยะองค์ประกอบไปด้วยมรดกทางวัฒนธรรมได้ ออกเป็น 2 ประเภทคือ มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible Heritage) และมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Heritage)

การเปลี่ยนแปลงทางสังคม

(มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2545) การเปลี่ยนแปลง (Change) คือ การมีสภาพแตกต่างจากเดิม การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญคือกลายสภาพเป็นรูปแบบใหม่ต่างไปจากรูปแบบเดิมหรือชนิดเดิม สังคมมนุษย์มีการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ในประวัติศาสตร์ 3 ครั้งคือ เมื่อครั้งแรกเกิดการเกษตรกรรมเพาะปลูก ครั้งที่ 2 เกิดขึ้นเมื่อมีการเกิดระบบอุตสาหกรรม และครั้งที่ 3 เมื่อมีการเกิดระบบเทคโนโลยีการสื่อสารแบบใหม่ การเปลี่ยนแปลงของสังคมเน้นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นใหม่ในองค์ประกอบต่างๆ ของสังคม คือการเปลี่ยนแปลงด้านประชากร วัฒนธรรม การจัดระเบียบทางสังคม และเทคโนโลยี การเปลี่ยนแปลงของสังคมอาจเกิดขึ้นในระดับปัจเจกบุคคลไปจนถึง

ระดับประเทศและในระดับโลก ซึ่งหมายถึงการเปลี่ยนแปลงจะเริ่มตั้งแต่จุดเล็กๆไปจนถึงภาพรวมของสังคม

(สุพิศวง ธรรมพันทา, 2543) กล่าวถึง การเปลี่ยนแปลงทางสังคม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวข้องกับจำนวนประชากร พฤติกรรมของสมาชิกในสังคม โครงสร้างของสังคม และแบบแผนของความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกและแบบแผนทางวัฒนธรรม

(เฉลิมว ฤกษ์รุจิพิมล, 2541) อธิบายถึง การเปลี่ยนแปลงทางสังคม หมายถึง การเปลี่ยนรูปแบบของโครงสร้างทางสังคมและพฤติกรรมทางสังคม เช่น การเปลี่ยนแปลงจากระบบครอบครัวขยายเป็นครอบครัวเดี่ยว การเปลี่ยนแปลงระบบทางการเมืองจากเผด็จการเป็นประชาธิปไตย การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการจัดชนชั้นทางสังคมจากระบบไพร่เป็นระบบอุตสาหกรรม และการโครงสร้างทางเศรษฐกิจจากระบบเกษตรกรรมเป็นระบบอุตสาหกรรม

(ผจงจิตร อธิคมนันท์, 2531) การเปลี่ยนแปลงทางสังคม ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงในโครงสร้าง (Structure) และความสัมพันธ์ (Relationship) ของสังคม รวมถึงการกระจายอายุ (Age Distribution) อัตราการตายของประชากร ด้านความสัมพันธ์ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ของเพื่อนบ้านเช่น เมื่อมีการย้ายเข้าสู่เมือง ความสัมพันธ์ต่าง ๆ ก็เปลี่ยนไป (Union) การเปลี่ยนแปลงบทบาทความสัมพันธ์ความสัมพันธ์ของสามีภรรยา ผจงจิตร อธิคมนันท์ (2543) ยังได้มีการขยายความของความหมายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมไว้ขึ้นอีกโดยมีการเพิ่มความหมายและแบ่งความหมายของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเพิ่มขึ้นโดยอธิบายต่อว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในระบบความสัมพันธ์ของบุคคลที่อยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มเป็นพวกเดียวกันเป็นการเปลี่ยนแปลงในกรอบกำหนดขอบเขตสิทธิและหน้าที่ที่บุคคลจะปฏิบัติต่อกันได้จากที่เคยกำหนดอยู่ก่อนการเปลี่ยนแปลงของสังคมมีทั้งในระดับจุลภาค ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมส่วนบุคคลที่เกิดขึ้นอยู่เป็นปกติ แต่ในอัตราและความมากมายแตกต่างกันตามท้องที่แล้วแต่โอกาสหรือกาลเวลา เช่น ในเรื่องค่านิยมหรือคุณค่าทางจริยธรรม การแต่งกายมารยาท และการใช้ภาษา การเปลี่ยนแปลงในระดับนี้จะเปลี่ยนไปอย่างช้าๆ ในระดับมหภาค คือการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบของสังคม การเปลี่ยนแปลงในระดับนี้เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงสะสมในระดับจุลภาค

(สุพัตรา สุภาพ, 2522) กล่าวถึง การเปลี่ยนแปลงทางสังคม หมายถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับพฤติกรรมของบุคคลในสังคม โดยเฉพาะพฤติกรรมสังคม หรือการกระทำทางสังคม อันสืบเนื่องมาจากการมีความสัมพันธ์ทางสังคมต่อกันมากกว่าอย่างอื่น

(นิเทศ ดินณะกุล, 2564) ได้อธิบายถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างละเอียดรวมถึงทฤษฎีวิวัฒนาการการเปลี่ยนแปลงทางสังคมว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคม คือกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในโครงสร้างและหน้าที่ของสังคม มักจะหมายถึงการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างหรือของรูปแบบของความสัมพันธ์ และการปะทะสัมพันธ์กันทางสังคม ซึ่งเกี่ยวข้องกับบทบาท ระเบียบแบบแผน ค่านิยมและวัฒนธรรม ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่ซับซ้อนมาก และเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่างๆ ในโครงสร้างสังคม รวมทั้งความสัมพันธ์กับปัจจัยที่ไม่ใช่ทางสังคมด้วย เช่น การเปลี่ยนแปลงทางนิเวศวิทยา ประชากรและเทคโนโลยีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกิดขึ้นได้หลายระดับ ตั้งแต่ระดับบุคคลไปจนถึงระดับโลกทฤษฎีพื้นฐานที่ใช้อธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมแบ่งออกได้เป็นทฤษฎีใหญ่ๆ หลายทฤษฎี ได้แก่

ทฤษฎีวิวัฒนาการการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Evolutionary theories of social change) ใช้อธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมว่าเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นแบบค่อยเป็นค่อยไป

ทฤษฎีพัฒนาการ (Developmental theories) อธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในประเทศกำลังพัฒนาเข้าสู่การพัฒนาเกิดมาจากผลกระทบของโครงสร้างเศรษฐกิจของประเทศตะวันตกที่มีต่อประเทศกำลังพัฒนา

ทฤษฎีความขัดแย้งทางสังคม (Conflict theories) อธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมว่าเป็นผลมาจากการขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างชนชั้นหรือกลุ่มบุคคลในสังคม

ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ของสังคม (Structuralfunctional Theories) ซึ่งโครงสร้างของสังคมคือรูปแบบของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับกลุ่มสังคม หน้าที่ของสังคมกล่าวถึงผลที่ได้จากรูปแบบของความสัมพันธ์เหล่านั้น ยิ่งสังคมมีขนาดใหญ่เท่าใดความแตกต่างทางด้านโครงสร้างและหน้าที่ของประชากรในสังคมน่าจะมีมากขึ้นด้วย ความแตกต่างนี้หมายถึงความแตกต่างทางด้านเชื้อชาติ ศาสนาระดับการศึกษา อายุ ระดับรายได้ ภูมิหลังของครอบครัว

ทฤษฎีจิตวิทยาสังคม (Social psychology theories) มีรากฐานมาจากทฤษฎีวิวัฒนาการ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีความคิดว่าการนำไปสู่ความทันสมัยจะทำได้โดยผ่านการ กลายเป็นประเทศอุตสาหกรรม แนวความคิดสำคัญของกลุ่มนี้คือ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในตัว บุคคล เช่น บุคลิกภาพ ค่านิยมและทัศนคติ จะสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม

(ผจญจิตต์ อธิคมนันทะ, 2543)การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม เป็นรูปแบบของการ เปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างหนึ่งซึ่งเป็นที่สังคมนั้นเลือกที่จะปฏิบัติตามกันมา เมื่อระบบแนวความคิดของสังคมมีการเปลี่ยนแปลงไปรูปแบบวัฒนธรรมย่อมมีการเปลี่ยนแปลงตามกัน การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมมีลักษณะการเปลี่ยนแปลงไป 2 ลักษณะคือ การเปลี่ยนแปลงอย่างช้าๆ เรียกว่า “Static” และการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วเรียกว่า “Dynamic” ผจญจิตต์ อธิคมนันทะ ได้อธิบาย สรุปลความหมายของการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมอีกว่า การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงใน ความเชื่อ เช่น ความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์ ที่บุคคลเคยมีอยู่ได้เปลี่ยนไป การเปลี่ยนแปลงค่านิยม เช่นค่านิยมของคนในสังคมในเรื่องการช่วยเหลือเพื่อนบ้านได้เปลี่ยนไปเป็น ระบบ “ตัวใคร ตัวมัน” หรือในเรื่องระบบการปกครองของคนไทย จากระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็นระบบประชาธิปไตย นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงใน บรรทัดฐาน เช่น จากการมีแต่เพียง กฎเกณฑ์มาเป็นกฎหมายอย่างแท้จริง

การเปลี่ยนซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ในพจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตสถาน (2532) ได้ให้นิยามและความหมายของคำว่า การเปลี่ยนแปลงทาง วัฒนธรรม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในวัฒนธรรมประชาชาติหนึ่งๆ ทั้งวัฒนธรรมทางวัตถุ และวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ แต่อัตราการเปลี่ยนแปลงของทั้งสองอย่างนี้เป็นไปไม่เท่ากัน โดยทั่วไป วัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุจะมีการเปลี่ยนแปลงช้ากว่า วัฒนธรรมที่เป็นวัตถุ นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลง เกิดขึ้นโดยอัตโนมัติหรือโดยการวางแผนก็ได้

(สุพิศวง ธรรมพันทา, 2538) (อ้าง smelser,1988:382) กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงทาง วัฒนธรรม เป็นการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับความรู้ ความเชื่อ และลักษณะการแสดงออกของวิถีชีวิต

ทั่วไปในสังคม ผลของการศึกษาหรือการค้นพบทางด้านวิทยาศาสตร์ทำให้เกิดเทคโนโลยีใหม่ขึ้น จนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสิ่งใหม่ๆ

(ณรงค์ เสียงประชา, 2541) อธิบายถึง การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม เป็นการเปลี่ยนแปลง สิ่งที่มนุษย์กำหนดให้มีขึ้นทั้งสิ่งของที่เป็นวัตถุและไม่ใช่วัตถุที่นำมาใช้เป็นองค์ประกอบในการดำเนิน ชีวิตร่วมกันในสังคม

ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

(ผจญจิตต์ อธิคมน์นทะ, 2543) กล่าวว่า ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ได้มีการจัดกลุ่ม และแยกแนวคิดในเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางสังคมไว้ 4 ทฤษฎีตามแนวทางของนักปรัชญาที่ได้ใช้ ความคิดและคำนึงถึงความซับซ้อนของการเปลี่ยนแปลง ซึ่งทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงสังคมจะต้อง สามารถอธิบายในเรื่องเหล่านี้ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน สามารถ จำแนกและแบ่งกลุ่ม ได้ดังนี้

ทฤษฎีวิวัฒนาการ (Evolutionary Theory) มีสมมติฐานที่ว่า การเปลี่ยนแปลงจะเป็นไป อย่างเชื่องช้า ค่อยเป็นค่อยไป โดยมีการสะสมเพิ่มพูนทีละเล็กละน้อย เป็นไปในทิศทางที่เพิ่มความ สลับซับซ้อนและมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

ทฤษฎีแห่งการสมดุล (Equilibrium Theory) มีลักษณะเกี่ยวข้องกับความคิดเรื่องความ สมดุล โดยมีจุดหมายสำคัญที่ก่อให้เกิดสภาพคงที่ในสังคม

ทฤษฎีความขัดแย้ง (Conflict Theory) มีสมมติฐานที่ว่า การเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งที่มิชีวิตทุก ชนิตจะต้องผ่านพบ จุดสำคัญมีแนวโน้มอยู่ที่ความไม่แน่นอนของสิ่งต่าง ๆ

ทฤษฎีแห่งการขึ้นและลง (Rise and Fall Theory) มีสมมติฐานที่ว่า สังคม วัฒนธรรมหรือ อารยธรรมต่างๆ (Civilization) จะมีทั้งความเสื่อมและความเจริญถึงที่สุด ซึ่งสังคมทั้งหลายไม่ได้ เปลี่ยนแปลงไปในทิศทางเดียวกัน

ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม

(สนธิ สมัครการ, 2542) ได้อธิบายว่า ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม หากพิจารณาถึงความหมายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมแล้ว การเปลี่ยนแปลงทางสังคมอาจเกิดขึ้นได้จากความสัมพันธ์ทางสังคมในแต่ละเรื่อง อาจเกิดขึ้นในส่วนย่อยหรือส่วนใหญ่ของความสัมพันธ์ทางสังคมก็ได้หรือการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ที่มีผลทำให้ความสัมพันธ์ทางสังคมเกิดความแตกต่างกันขึ้นในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งแล้ว ไม่ว่าจะการเปลี่ยนแปลงจะเปลี่ยนแปลงเล็กน้อยหรือใหญ่โตเพียงไรก็ตาม ย่อมถือว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้ทั้งสิ้น ส่วนการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมนั้น เป็นการเปลี่ยนแปลงในแบบแผนของการดำเนินชีวิตของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งย่อมจะมีวิถีชีวิตเป็นของตนเอง การเปลี่ยนแปลงทางสังคมกับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมนั้น ในทางปฏิบัติแล้วยากที่จะแยกออกจากกันได้โดยเด็ดขาด เพราะหากมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น ท้ายที่สุดการเปลี่ยนแปลงก็จะมีผลกระทบถึงสองลักษณะดังกล่าวเสมอ

(นิยพรรณ วรณศิริ, 2550) กล่าวว่า “การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม” คือ การเปลี่ยนแปลงวิถีการดำเนินชีวิตและพฤติกรรมของบุคคลในสังคมได้เคยประพฤติปฏิบัติกันติดต่อกันมาเป็นระยะเวลายาวนาน ไปสู่รูปแบบแบบใหม่ที่ไม่เคยชินมาก่อน การเปลี่ยนแปลงเป็นการเคลื่อนไหว (Dynamics) ซึ่งจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหวแล้วมีผลติดต่อกัน แต่ก็ไม่แน่นอนเสมอไปว่าการเปลี่ยนแปลงจะได้รับผลในทิศทางดีขึ้นอย่างเดียว การเปลี่ยนแปลงแล้วอาจจะอยู่ที่เดิมหรือเปลี่ยนไปในทางที่เลวร้ายลงก็เป็นไปได้ การเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นจะมักเรียกว่า “การพัฒนา (Development)”

สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม เกิดขึ้นมาจากสาเหตุคือ

1. เกิดการเปลี่ยนแปลงในสิ่งแวดล้อมนั้นๆ
2. การเบียดเบียนในความเข้าใจ จำเจ
3. การอพยพโยกย้ายถิ่น
4. การติดต่อกับคนต่างสังคม

กลไกของการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม

1. การประดิษฐ์ (Invention and Discovery)

2. การแพร่กระจาย (Diffusion and Borrowing)
3. การละทิ้งวัฒนธรรมเดิม (Cultural Loss)
4. การรับวัฒนธรรมใหม่ (Acculturation)

ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (Cultural Diffusion Theory)

แนวคิดและทฤษฎีทางมานุษยวิทยาเป็นแขนงวิชาที่มีการเรียนการสอนที่มีเนื้อหาสาระกว้างมากสำหรับอีกสาขาหนึ่งของการศึกษาในหมวดสังคมศาสตร์ ในการอธิบายถึงการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมนั้น นักมานุษยวิทยาต่างพากันกล่าวถึงนักวิชาการส่วนใหญ่ในฝั่งตะวันตกหรือนักวิชาการต่างชาติ ซึ่งมีการศึกษาและอธิบายถึงลักษณะการแพร่กระจายวัฒนธรรมได้อย่างน่าสนใจ การที่มนุษย์เราจะรับเอาวัฒนธรรมอื่นๆ จากสังคมอื่นเข้ามานั้นส่วนใหญ่แล้วมักจะต้องคำนึงถึงการไม่ขัดต่อค่านิยมหลักของตัวเอง การรับวัฒนธรรมอื่นๆ เข้ามาจะต้องมีความสอดคล้องกันกับวัฒนธรรมเดิม การรับวัฒนธรรมอื่นของสังคมอื่นมาในระยะแรกนั้นอาจเรียกได้ว่าเป็นการยืมวัฒนธรรม และเมื่อนานไปก็กลายเป็นจุดเริ่มของการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม

อมรา พงศาพิชญ์ (2541) ได้กล่าวว่า มีนักวิชาการกลุ่มหนึ่งโดย ฟรานซ์ โบแอส (Franz Boas) เป็นนักมานุษยวิทยาชาวเยอรมันทำงานในตำแหน่งอาจารย์ในมหาวิทยาลัยโคลัมเบีย ประเทศสหรัฐอเมริกา เชื่อในเรื่องการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม จากจุดศูนย์กลางของสังคมหนึ่ง และขยายวงกว้างออกไปยังชุมชนอื่นหรือสังคมอื่น อาจเป็นวัฒนธรรมย่อยส่วนใดส่วนหนึ่งในลักษณะชนบทรอบนิคมประเพณีความเชื่อ หรือประติมากรรมและสถาปัตยกรรมก็ได้ และการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมนั้น โบแอส เสนอว่าให้มองวัฒนธรรมที่องค์ประกอบ (Culture traits) และดูว่าองค์ประกอบใดมีจุดศูนย์กลางอยู่ที่ใด (Culture core) และแพร่กระจายไปครอบคลุมบริเวณใดบ้าง (Culture area) การพิจารณาด้วยแนวคิดนี้อาจใช้ได้กับวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุและวัฒนธรรมที่เป็นความเชื่อ

นียพรรณ วรณศิริ (2550) ได้กล่าวถึงการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมเป็นปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่วัฒนธรรมซึ่งเกิดจากสังคมหนึ่งแล้วสามารถกระจายตัวไปยังสังคมอื่นๆ ได้หากไม่มีอุปสรรคทางภูมิศาสตร์ขัดขวาง การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมจะขึ้นอยู่กับปัจจัยต่อไปนี้

1. หลักภูมิศาสตร์

2. ปัจจัยทางเศรษฐกิจ
3. ปัจจัยทางสังคม
4. การคมนาคมขนส่งที่ดี

การหยิบยืมทางวัฒนธรรม (Culture Borrowing of Interchange)

(นิยพรรณ วรณศิริ, 2550) กล่าวว่า การหยิบยืมทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นหลักจากที่วัฒนธรรมที่ต่างกัน สองวัฒนธรรมมาพบกันย่อมมีการหยิบยืมหรือแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมกันขึ้น การที่บุคคลต่างวัฒนธรรมมาสัมพันธ์กันย่อมหาทางที่จะแลกเปลี่ยนความเข้าใจซึ่งกันและกันอยู่เสมอ มิฉะนั้นจะทำให้ความสัมพันธ์กันไม่ได้ วิธีการแสดงออกซึ่งความคิดและความเข้าใจของบุคคลย่อมจะจดจำไว้ใช้ชั่วคราวต่อไป การที่บุคคลต่างวัฒนธรรมทั้งสองนี้ต่างจำพฤติกรรมใดๆ ของกันและกันไว้แล้วและเอามาใช้เป็นประจำและนานๆ เข้าก็就会被ผนวกเข้ากับวัฒนธรรมเดิมของตน แต่ก็ยังจะแสดงออกได้ว่าแบบวัฒนธรรมใดเป็นแบบเดิมของตน และอันไหนขอยืมมาจากวัฒนธรรมจากคนที่ตนคบหาจากต่างวัฒนธรรม การหยิบยืมวัฒนธรรมเกิดมาจากการพบปะกัน และความจำเป็นต้องเข้าใจกันให้ได้ และปรากฏการณ์ธรรมชาติของวัฒนธรรมสัมพันธ์ トラบใดที่ผู้คนในโลกยังมีการติดต่อไปมาหาสู่กันอยู่ ย่อมจะยุติการหยิบยืมทางวัฒนธรรมกันและกันไม่ได้

การผสมผสานทางวัฒนธรรม (Cultural Integration)

นิยพรรณ วรณศิริ (2550) กล่าวว่า หลังจากวัฒนธรรมที่ต่างกันสองวัฒนธรรมมาพบกัน มีความสัมพันธ์กัน และเกิดมีการหยิบยืมและการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมกันใช้ในระยะเวลาที่สม่ำเสมอและยาวนานพอสมควร วัฒนธรรมทั้งสองจะผสมผสานกันปะปนกันหมด แต่ก็ยังสามารถคงรูปร่างวัฒนธรรมของใครไม่ถึงกับปะปนกันจนแยกไม่ออก เมื่อผู้หยิบยืมวัฒนธรรมผู้อื่นกลับเข้าสู่กลุ่มชนเดิมของตน วัฒนธรรมเดิมนั้นก็จะดำรงอยู่ในรูปแบบเดิมได้คืออยู่ บุคคลผู้นั้นก็ยังประพฤติปฏิบัติตามวัฒนธรรมเดิมของตนเองไปตามเดิม และแต่เมื่อมีออกมาพบปะหรือเผชิญกับกลุ่มวัฒนธรรมอื่นอีกที เขาก็จะมีการผสมผสานวัฒนธรรมของเขาเข้ากับวัฒนธรรมใหม่ที่มาสัมผัสกันอีก

George M. Foster (1969) พูดถึงการผสมผสานทางวัฒนธรรมไว้ว่า

“การผสมผสานทางวัฒนธรรม คือกระบวนการที่วัฒนธรรมที่แตกต่างกันสองวัฒนธรรมมา พัวพันกันแล้วเกิดการปะปนกันขึ้น หลังตานั้นต่างฝ่ายต่างแยกกันปฏิบัติวัฒนธรรมของตน”

นิยพรรณ วรณศิริ ยังกล่าวต่อว่า การผสมผสานทางวัฒนธรรมนั้น เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นในช่วงท้ายๆ ของการเปลี่ยนแปลง เป็นปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมที่จะนำไปสู่ “การกลืน กลายทางวัฒนธรรม” (Assimilation) ซึ่งในบางครั้งเรายังจะแยกปรากฏการณ์ของการผสมผสาน ทางวัฒนธรรมนี้ไม่ออก

การกลืนกลายทางวัฒนธรรม (Cultural Assimilation)

นิยพรรณ วรณศิริ (2550) การกลืนกลายทางวัฒนธรรมเป็นกระบวนการสุดท้ายของกลุ่ม วัฒนธรรมในการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม (อ้างใน Foster (1969) อธิบายว่า

“การกลืนกลายทางวัฒนธรรมคือ ปรากฏการณ์ที่วัฒนธรรมที่แตกต่างกันสองวัฒนธรรมมา พบและสัมพันธ์กันอย่างสม่ำเสมอในระยะเวลาอันยาวนานและต่อเนื่อง และได้มีการหยิบยืม แลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกันใช้ ในที่สุดต่างฝ่ายต่างรับเอาวัฒนธรรมของอีกฝ่ายหนึ่งมาเป็นของตนอย่าง แยกไม่ออกจนเกิดเป็นวัฒนธรรมใหม่ขึ้นมา ซึ่งไม่มีร่องรอยของวัฒนธรรมเดิมหลงเหลืออยู่เลย”

นิยพรรณ วรณศิริ กล่าวต่อว่า การกลืนกลายของวัฒนธรรมลักษณะนี้เป็นการกลืนกลาย ทางวัฒนธรรมในแนวทางวัฒนธรรมแบบอุดมการณ์ (Idealistic) ไม่มีรูปแบบการกลืนกลายทาง วัฒนธรรมแบบสมบูรณแบบร้อยเปอร์เซ็นต์ หรือมีการกลืนกลายทางวัฒนธรรมแค่ 70-80 % เท่านั้น อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมจะจบลงตรงวัฒนธรรมที่ต่างกันของสองวัฒนธรรมจะถูก กลืนกลายเป็นวัฒนธรรมใหม่ไป กล่าวคือ วัฒนธรรมเดิมจะถูกเปลี่ยนไปแล้วอย่างสมบูรณ์

(ยศ สันตสมบัติ, 2544) ให้ความหมาย กลุ่มชาติพันธุ์ (Ethnic group) หรือความเป็นชาติพันธุ์ (Ethnicity) เป็นมโนทัศน์ที่มักใช้กันอย่างคลุมเครือและมีนัยที่แตกต่างกันไปหลายประการ ด้วยกัน กลุ่มชาติพันธุ์หมายถึง กลุ่มคนที่พูดภาษาเดียวกัน เป็นหน่วยทางสังคมการเมืองและระบบ เครือญาติเดียวกันผ่านประสบการณ์ทางประวัติศาสตร์ชุดเดียวกัน และมีแบบแผนทางวัฒนธรรมที่ คล้ายคลึงกัน

ทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรม (Cultural Ecology Theory)

นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นแนวทางการศึกษาทางมานุษยวิทยาที่มีความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม เป็นการศึกษาเพื่อทำความเข้าใจของวัฒนธรรมและสังคมของมนุษย์ ซึ่งมีความสลับซับซ้อนและมีรายละเอียดต่างๆ รอบด้านหลายอย่าง

(นิยพรรณ วรณศิริ, 2550) ได้อธิบายว่า ทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรม (Cultural Ecology Theory) เป็นปฏิกริยาตอบโต้กันระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม แนวคิดทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรมโดยสรุปหมายถึง คนที่มีธรรมชาติทางระบบความคิดดี จะสามารถปรับสิ่งแวดล้อมให้มาเป็นวัฒนธรรมได้ดีขณะเดียวกันสิ่งแวดล้อมที่ดีจะส่งเสริมให้ความคิดของคนดีขึ้น และสามารถสร้างวัฒนธรรมได้ดีขึ้นด้วย ทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรมจึงเป็น “ความสัมพันธ์สองทางและสวนทาง” ระหว่างคนกับธรรมชาติและธรรมชาติกับวัฒนธรรม

โดยสรุปแล้วทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรมนี้จะช่วยให้เข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างประชากรสิ่งแวดล้อมทางสังคมและลักษณะทางกายภาพในสังคมได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น

(เมตตา วิวัฒนานุกูล, 2559) สภาพแวดล้อมหมายถึง ลักษณะภูมิประเทศ ขนาดของพื้นที่ ความแออัด ภูมิอากาศ สภาพสังคม เศรษฐกิจ การเมือง ศาสนา ความเจริญทางด้านคมนาคมและเทคโนโลยี ทั้งนี้สภาพแวดล้อมมีอิทธิพลต่อการสร้างวัฒนธรรมในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการกำหนดอาชีพ วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ การสร้างบ้านเรือน ประเพณี พิธีกรรมการแต่งกาย

การปรับตัว (Adjustment)

(ศิษก บันลือฤทธิ์, 2559) การปรับตัว (Adjustment) ถือว่าเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่มีความสำคัญสำหรับบุคคลที่เข้ามาอยู่ในวัฒนธรรมใหม่ที่ตนเองไม่คุ้นเคย ซึ่งเป็นปัญหาหนึ่งในการปรับตัว นั่นถือว่าเป็นปัญหาที่สำคัญอันดับต้นๆสำหรับผู้เข้ามาอยู่ใหม่ (Newcomer) โดยการปรับตัวนั้นไม่ได้มีอิทธิพลเฉพาะกับคนแปลกหน้า (Stranger) เท่านั้น แต่ยังเป็นเงื่อนไขที่เกิดขึ้นหรือถูกพัฒนาขึ้นในสังคมของเจ้าของบ้านด้วย โดยการปรับตัวเป็นกระบวนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนแปลกหน้ากับสภาพแวดล้อม ซึ่งบริบททางสังคมที่แตกต่างกันนั้นมีความสำคัญต่อการมีปฏิสัมพันธ์ของบุคคลเป็นอย่างมาก (Gudykunst & kim, 1992)

(อมรา พงศาพิชญ์, 2543) กล่าวว่า ถ้าจะมองในทางวัฒนธรรมนั้น การปรับตัวทางวัฒนธรรมย่อมมีความหมายรวมไปถึง วัฒนธรรมในที่นี้ใช้ในความหมายรวมไปถึงรูปแบบวัตถุและวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ ซึ่งรวมไปถึงระบบความคิดและความเชื่อ และพฤติกรรมของสมาชิกในสังคม การปรับตัวมีความสัมพันธ์และเกี่ยวข้องกับแบบแผนทางสังคม ตลอดจนสภาพแวดล้อมของแต่ละที่ ในการปรับตัวจะต้องสามารถที่จะสร้างหรือขัดเกลาพฤติกรรมให้เข้ากับแบบแผนของสังคม หรือสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป ให้สามารถบรรลุจุดหมายที่ต้องการ

ทฤษฎีภูมิทัศน์วัฒนธรรม

ภูมิวัฒนธรรม เป็นการอธิบายถึงคุณลักษณะของความสัมพันธ์ระหว่างคนกับวัฒนธรรมและธรรมชาติ ซึ่งต่างต้องพึ่งพาอาศัยกัน การอยู่ร่วมกันและมีจิตสำนึกร่วมกัน (ศรีศักร วัลโลดม, 2552b) ได้อธิบายถึงคำว่า “ภูมิวัฒนธรรม” (Cultural landscape) ว่าเป็นกระบวนการขั้นพื้นฐานที่สำคัญอันจะนำไปสู่ นิเวศวัฒนธรรม (Cultural ecology) ของผู้คนในพื้นที่หรือในท้องถิ่นที่มี ชีวิตวัฒนธรรม (Way of life) ร่วมกันใน ชุมชนทางชาติพันธุ์ (Ethnic village) ภายใต้คำว่า ภูมิวัฒนธรรมที่ใช้เป็นกรอบกว้างๆ ในการศึกษาบริบททางสังคมและวัฒนธรรมว่าหมายถึง ลักษณะภูมิประเทศทางภูมิศาสตร์ ในอาณาบริเวณหนึ่ง ที่มีความสัมพันธ์กับการตั้งถิ่นฐานบ้านเมืองของผู้คนในท้องถิ่น

ในอีกประเด็นของกลุ่มทฤษฎีภูมิทัศน์วัฒนธรรม ซึ่งมีคำว่า นิเวศวิทยาวัฒนธรรม (Cultural ecology) ที่จะต้องทำความเข้าใจถึงความหมาย เพราะเป็นกลุ่มที่มีลักษณะของการศึกษาการเปลี่ยนแปลงของสังคมทางวัฒนธรรม การปรับตัวของสังคมภายใต้อิทธิพลของสิ่งแวดล้อม โดยแนวความคิดนิเวศวิทยาวัฒนธรรมจะมองสังคมในลักษณะเป็นพลวัตหรือเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา การเปลี่ยนเป็นผลมาจากการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม (ยศ สันติสมบัติ, 2559) ซึ่งในทางการศึกษานั้นจะมีลักษณะไปในทิศทางเดียวกันกับการศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรม

ในการอธิบายถึงคำจำกัดความว่า ภูมิทัศน์วัฒนธรรม นั้น (เกรียงไกร เกิดศิริ, 2551) ได้เสนอคำจำกัดความว่า “ภูมิทัศน์วัฒนธรรม” คือ สภาพแวดล้อมที่ล้อมรอบตัวมนุษย์ เป็นสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม ซึ่งการก่อรูปขึ้นของสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมนั้น เป็นผลมาจากการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในสภาพแวดล้อมนั้น ดังนั้นถ้าจะตีความหมายแบบรวบยอดในความหมายก็อาจหมายถึงสภาพแวดล้อมของมนุษย์ที่มีวัฒนธรรมและอยู่ร่วมกัน

เกรียงไกร เกิดศิริ (2551) (อ่าง วนิดา พึ่งสุนทร และคณะ) ได้จำแนกประเภทของภูมิทัศน์วัฒนธรรมออกเป็น 3 ประเภท ในหนังสือ “แนวทางการจัดภูมิทัศน์วัฒนธรรม” โดยใช้เกณฑ์ของระดับความเข้มข้นของการที่มนุษย์เข้าไปจัดการสภาพแวดล้อมเพื่อให้เหมาะสมสอดคล้องกับการดำเนินชีวิต ประกอบไปด้วย 1) ภูมิทัศน์วัฒนธรรมแบบ “ภูมิทัศน์นำวัฒนธรรม” หรือ “ภูมิทัศน์วัฒนธรรมชนบท” 2) ภูมิทัศน์วัฒนธรรมแบบ “ภูมิทัศน์ที่มีลักษณะเด่นร่วมกันทั้งภูมิทัศน์วัฒนธรรม” หรือ “ภูมิทัศน์วัฒนธรรมกิ่งเมืองกิ่งชนบท” 3) ภูมิทัศน์แบบ “วัฒนธรรมนำภูมิทัศน์” หรือ “ภูมิทัศน์วัฒนธรรมเมือง”

จะพบว่าภูมิทัศน์วัฒนธรรมนั้นมีขนาดของกลุ่มที่มีตั้งแต่ขนาดเล็กระดับชุมชนไปจนถึงระดับเมือง การจัดการและการทำความเข้าใจถึงกระบวนการทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมจึงจะต้องแยกลักษณะออก เพราะในแต่ละระดับนั้นล้วนแล้วแต่มีรูปแบบที่เป็นของตัวเอง ในการทำความเข้าใจถึงคำว่า ภูมิทัศน์วัฒนธรรมนั้น มีความจำเป็นที่จะต้องเข้าใจถึงองค์ประกอบต่างๆที่ประกอบขึ้น ทั้งเรื่องของประเพณี วัฒนธรรม สภาพแวดล้อม วิถีชีวิต และชาติพันธุ์ เพราะองค์ประกอบเหล่านี้จะนำมารวมเป็นชุดความเข้าใจในชุดเดียว และถูกพูดถึงในความหมายเดียวกัน ในคำว่า ภูมิทัศน์วัฒนธรรม การมององค์รวมเป็นเนื้อเดียวกัน และไม่สามารถที่จะแยกส่วนใดส่วนหนึ่งออกจากกันได้ จะต้องทำความเข้าใจในองค์ประกอบไปพร้อมๆกัน

สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น

“สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น” หรือ ภาษาอังกฤษใช้คำว่า “Vernacular Architecture” เป็นคำอธิบายถึงงานสถาปัตยกรรมที่ว่าในเรื่องของชาวบ้าน ที่สร้างขึ้นมาจากภูมิปัญญาสร้างสมกันต่อๆมาในแต่ละพื้นที่ ซึ่งมีความแตกต่างกันไปตามในแต่ละพื้นที่ ซึ่งปัจจัยที่สำคัญของงานสถาปัตยกรรมขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อม สภาพอากาศ และสภาพภูมิประเทศ ซึ่งรวมไปถึงรูปแบบของวัฒนธรรม ประเพณีความเชื่อที่มีความเกี่ยวข้อง การก่อรูปของงานสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเกิดขึ้นจากภูมิปัญญาชาวบ้าน การก่อสร้างและวัสดุที่ใช้จะถูกคัดสรรจากชาวบ้านหรือผู้ที่สร้างอย่างถึถ้วน เพราะจะต้องมีความสอดคล้องกับบริบทแวดล้อมนั้นๆ ว่ามีความเหมาะสมอย่างไร และจะส่งผลกระทบต่อวิธีการก่อสร้างด้วยเช่นเดียวกัน ดังนั้นงานสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นนั้นมีความสอดคล้องกับทุกสิ่งทุกอย่างที่มีความสัมพันธ์กับพื้นที่ สถานที่แตกต่างกันย่อมส่งผลกระทบต่อรูปแบบและวิธีการก่อสร้าง วัสดุ และผสมกับ

เรื่องของคติความเชื่อนั้นเข้าไปด้วย ความเชื่อนั้นเป็นหนึ่งในวิถีชีวิตของคนที่เป็นสิ่งดั้งเดิม และสืบทอดต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น

(วิวัฒน์ เตมียพันธ์, 2553) อธิบายว่า สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น หมายถึง รูปแบบอาคารที่ชาวบ้านสร้างขึ้นในแต่ละท้องถิ่นและเน้นเฉพาะอาคารประเภทที่อยู่อาศัย ซึ่งมีลักษณะแปรเปลี่ยนไปตามลักษณะของวัฒนธรรมสภาพแวดล้อม จะเห็นว่างานสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นนั้นมีความเป็นเฉพาะเจาะจงของแต่ละพื้นที่ และสถาปัตยกรรมที่มีความใกล้ชิดกับมนุษย์มากที่สุดก็คือ อาคารพักอาศัย ซึ่งนับเป็นสิ่งปลูกสร้างสิ่งแรกที่มนุษย์นั้นเรียนรู้และถ่ายทอดกันมาแต่อดีต งานสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นจึงมีความผูกพันกับวิถีชีวิตของผู้คนและก็กลายเป็นส่วนหนึ่งของรูปแบบวิถีชีวิตที่อยู่ไปกับคนและอาคารที่รูปแบบที่เปลี่ยนไปจากลักษณะทางประเพณีนิยมแต่เป็นอาคารที่สร้างโดยทั่วไปและคลี่คลายไปอย่างต่อเนื่องจากประเพณี มีวิวัฒนาการที่เกิดกับมิติเวลาและเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคมและแต่ละภูมิภาคหรือแต่ละท้องถิ่นจะมีความหลายครอบคลุมถึงงานสถาปัตยกรรมที่เรียกว่า “สถาปัตยกรรมชาวบ้าน” (Indigenous architecture) เช่นเดียวกัน

ในปี ค.ศ. 1997 (Oliver, 1997) ได้เสนอแนวคิดและคำนิยามของ สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในสารานุกรมสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของโลก (The Encyclopedia of Vernacular of the World: EVAW) ว่า “สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นประกอบไปด้วยอาคารที่พักอาศัย และสิ่งปลูกสร้าง ทั้งหมดของมนุษย์สร้างขึ้น มีความสัมพันธ์ต่อบริบทแวดล้อมและแหล่งของทรัพยากรที่หาได้ ถูกสร้างเป็นกรรมสิทธิ์ของเจ้าของหรือชุมชน โดยใช้เทคโนโลยีตามธรรมเนียมของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น สร้างขึ้นเฉพาะแต่ละวัฒนธรรม” ซึ่งแสดงให้เห็นว่างานสถาปัตยกรรมนั้นถูกสร้างให้มีความเหมาะสมและเฉพาะเจาะจงในแต่ละวัฒนธรรมนั้นๆ

แนวทางการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นนั้นมีความหมายครอบคลุมถึงงานสถาปัตยกรรมที่เป็นธรรมชาติของรูปแบบวิถีชีวิตของคนทั่วไป (อรศิริ ปาณินท์, 2546)กล่าวว่า งานสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นนั้นมีความหมายกว้างมาก ซึ่งครอบคลุมถึงงานสถาปัตยกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตและอาชีพ ซึ่งอาคารดังกล่าวไม่ได้มีการออกแบบโดยสถาปนิกหรือนักออกแบบ แต่เกิดขึ้นจากการถ่ายทอดกันต่อเนื่องกันมาด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นและมีความเป็นเฉพาะของตัวเองของแต่ละพื้นที่

จะพบว่าทำให้นิยามและความหมาย หรือแนวทางการศึกษางานสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นจะมุ่งเน้นในรูปแบบที่เกิดจากความเป็นธรรมชาติของมนุษย์และผู้คนที่อาศัยอยู่ในที่นั้นๆหรืออาจเรียกว่า งานสถาปัตยกรรมแบบชาวบ้าน ซึ่งล้วนแล้วแต่มีความแตกต่างกันไปตามบริบทแวดล้อมของ

ตัวเอง แต่หากพิจารณางานสถาปัตยกรรมชาวบ้าน การก่อรูปงานสถาปัตยกรรมชาวบ้านมาจากภูมิรู้ที่มีอยู่ในตัวตนของเขา ซึ่งได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษรุ่นก่อนๆ ทำให้งานสถาปัตยกรรมไม่ใช่เรื่องของปัจเจกบุคคล หากแต่เป็นเรื่องของสังคมที่ได้รับการสั่งสมถ่ายทอดสืบต่อกันโดยลำดับ (วีระ อินพิ้งทั้ง, 2550)

ไท-ยวน (Tai-yuan)

การศึกษาชาติพันธุ์ต่างๆ หรือการศึกษาชาติพันธุ์สภาวะ (Ethnicity) จะทำให้เราทราบถึงลักษณะต่างๆ ของกลุ่มว่ามีลักษณะอย่างไร ทั้งในระบบสังคม วัฒนธรรม ชีวิตความเป็นอยู่ รวมถึงบริบทต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์ต่อกลุ่มชาติพันธุ์นั้นๆ การศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ ไท-ยวนในวิทยานิพนธ์นี้จึงเป็นการศึกษาถึงลักษณะต่างๆ ของกลุ่มไท-ยวน ว่าเป็นกลุ่มลักษณะอย่างไร ทั้งการเกิดขึ้นของกลุ่มชาติพันธุ์ และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ เพื่อเป็นพื้นฐานของงานวิจัยและทำความเข้าใจถึงลักษณะของกลุ่มชาติพันธุ์อย่างละเอียด การศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ไทยวนในงานวิทยานิพนธ์นี้จะศึกษาที่มาของ *ชาวไท-ยวน (Tai-yuan) คือใคร* ใน 2 ประเด็นเพื่อจะอธิบายถึงที่มาของคนไท-ยวนว่าเป็นใคร มาจากไหน เพื่อทำความเข้าใจถึงประวัติศาสตร์การกำเนิดของกลุ่มชาวไท-ยวน โดย ประเด็นที่ 1 จะเสนอข้อมูลพื้นฐานของไท-ยวนจากประวัติศาสตร์ความเป็นมาตามเอกสารการจัดบันทึก เรื่องเล่า ว่ากันตามเอกสารพงศาวดารต่างๆ ในความหมายคำว่า “*พงศาวดาร*” คือเอกสารหรือบันทึกเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกี่ยวกับประเทศชาติหรือพระมหากษัตริย์ผู้เป็นประมุขของประเทศชาตินั้น อยู่นับเป็นเอกสารสำหรับการสืบค้นข้อมูลในชั้นรองหรือชั้นต้น เพราะพงศาวดารบ้างฉบับนั้นมีข้อมูลขัดแย้งกันหรือไม่สอดคล้องกัน จึงจะต้องมีการพิจารณาในการอ้างอิงในข้อมูลเปรียบเทียบในหลายส่วนเข้าด้วยกัน และในประเด็นที่ 2 *ชาวไท-ยวน (Tai-yuan) คือใคร* จะเสนอความเป็นคนไท-ยวนตามทฤษฎีว่าด้วยเรื่องกลุ่มชาติพันธุ์ของมานุษยวิทยา

ไท-ยวนคือใคร ในประเด็นที่ 1 คือจากประวัติศาสตร์ความเป็นมาตามเอกสารการจัดบันทึก จากการศึกษาถึงประวัติความเป็นมาของชาวไท-ยวน จากข้อมูลและการศึกษาถึงประวัติศาสตร์และความเป็นมาของชาวไท-ยวน สามารถที่จะอธิบายถึงประวัติศาสตร์ของไท-ยวน

และ ในแนวทางที่ 2 อธิบายถึง *ไท-ยวน* และตำนานการเกิดของกลุ่มไท-ยวน อธิบายผ่านตำนานการบอกเล่าในตำนาน *สุวรรณคำแดง* ตำนานเชียงแสนซึ่งเป็นการแสดงถึงการเกิดของกลุ่มไท-ยวนตามตำนานการบอกเล่าได้กล่าวถึงกลุ่มคนที่มีการอพยพมาจากตอนใต้ของจีน เคลื่อนตัวลงมาตั้ง

ถิ่นฐานอยู่ในบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำปิงและที่ราบแม่น้ำกก สร้างบ้านแปงเมืองปะปนกับกลุ่มชนพื้นถิ่นเดิมคือ ชาวลัวะ หรือ ละว้า หรือ ละเวือะ คือชนเผ่าพื้นเมืองก่อนชาติพันธุ์ไท เป็นเจ้าของพื้นที่ดั้งเดิมก่อนการสร้างชาติรัฐล้านนา ในอดีตลัวะเคยมีวิวัฒนาการที่เจริญรุ่งเรือง มีการสร้างบ้านแปลงเมือง มีระบอบการปกครอง มีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตเป็นอัตลักษณ์เป็นของตนเอง เมื่อถูกชาติพันธุ์ไทรุกรานจึงถอยร่นสู่ที่ราบเชิงเขาและสันเขา ปัจจุบันตั้งถิ่นฐานอาศัยอยู่ในรัฐฉาน สหภาพพม่า ตอนเหนือของลาว และทางภาคเหนือของประเทศไทย โดยกระจุกกระจายอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน เชียงราย และน่าน ในส่วนของบ้านเรือนที่อยู่อาศัย ชาวลัวะนิยมสร้างเรือนไม้ยกพื้นสูง หลังคาสูงชัน คลุมลงเกือบจรดพื้นดิน มุงด้วยหญ้าคาหรือตองติง มีกาแลสลักไขว่กันสองอันเป็นหน้าจั่ว และเนื่องจากชาวลัวะมีอาชีพหลักคือเกษตรกรรม รอบ ๆ หมู่บ้านจะเป็นพื้นที่สำหรับเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ ในตำนานเชียงใหม่ได้มีการกล่าวถึงเจ้าสิงหนวัติเป็นราชบุตรกษัตริย์ฮ่อ ซึ่งมีการเชื่อมโยงถึงความสัมพันธ์กับเมืองยูนาน กลุ่มคนนี้มีความสัมพันธ์กับกลุ่มคนพื้นเมืองเดิมเป็นอย่างดี มีการแบ่งการบริหารการปกครองดูแลกลุ่มชนของตนเองภายใต้การดูแลของกลุ่มชนใหม่ที่มีปฏิสัมพันธ์กันอย่างพึ่งพาอาศัย กลุ่มคนนี้ได้สร้างเวียงโยนกหรือต่อมาเรียกเวียงหนองเป็นอาณาจักร ตำนานเชียงใหม่ได้กล่าวถึงการล่มสลายของเวียงโยนกว่าล่มสลายเป็นหนองน้ำ เวียงโยนกที่ล่มอยู่ตรงบริเวณเขตอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย กลุ่มไท-ยวนในส่วนของการบินพิชิตตามประวัติศาสตร์ได้กล่าวถึงกลุ่มไท-ยวนในแบบความสัมพันธ์ของกลุ่มราชวงศ์ลาว *อ* หรือ *ลาวจิงกราช* ราชวงศ์พุทธศตวรรษที่ 13 มีพวกลัวะ หรือละว้า เป็นชาวเมืองพื้นเมืองตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณใกล้ดอยตุง มีปู่เจ้าลาวจก หรือลาวจก ราช เป็นหัวหน้า (จกคือจอบขุดดิน) มีความสัมพันธ์กับกลุ่มคนพื้นราบ ต่อมาได้สร้างบ้านเมืองในทุ่งราบเรียกชื่อว่า “หิริญนครเงินยางเชียงแสน” ลูกหลานของปู่เจ้าลาวจกหรือลาวจก ราช ได้ขึ้นครองเมืองต่อเนื่องกันมาหลายสิบคน และได้มีการสร้างเมืองใหม่เรียกว่า “ภูกามยาวหรือพะเยา” มีผู้ครองเมืองต่อมาหลายคนจนถึง ขุนเจือง (พุทธศตวรรษที่ 17) และพญาเจ้าเมืองอาณาจักรหิริญนครเงินยางเชียงแสน หรืออาณาจักรเงินยางนี้ประกอบด้วย เมืองเงินยาง เมืองไชยนาทรายณ์ เมืองล้านช้าง และเมืองเชียงรุ่งในสิบสองพันนาแคว้นโยนก (พ.ศ. 1835-2435) เป็นรัฐของชาวไท-ยวน ที่ตั้งอยู่แถบลุ่มน้ำโขงตอนกลาง อันเป็นที่ราบลุ่มของแม่น้ำกก เป็นที่ตั้งของชุมชนที่มีมาช้านาน เช่น เมืองเงินยาง เมืองร้อย และเมืองเชียงแสน แม้จะเป็นรัฐชายขอบที่ตั้งอยู่ใกล้กับอาณาจักรขนาดใหญ่ ขอม พุกาม และยูนาน แต่ก็มีพัฒนาการที่รวดเร็วช่วงพุทธศตวรรษที่ 17 ก่อนที่จะพัฒนาจนสถาปนาอาณาจักรล้านนาในเวลาต่อมา เมื่อมาพิจารณาของประวัติศาสตร์ของชาวไท-ยวน ตามการพิจารณาการตั้งถิ่นฐานทางกายภาพของกลุ่มล้านนาซึ่งเป็นศูนย์กลางที่โยนกเชียงแสนนั้น มีหลักฐานของการตั้งถิ่นฐาน

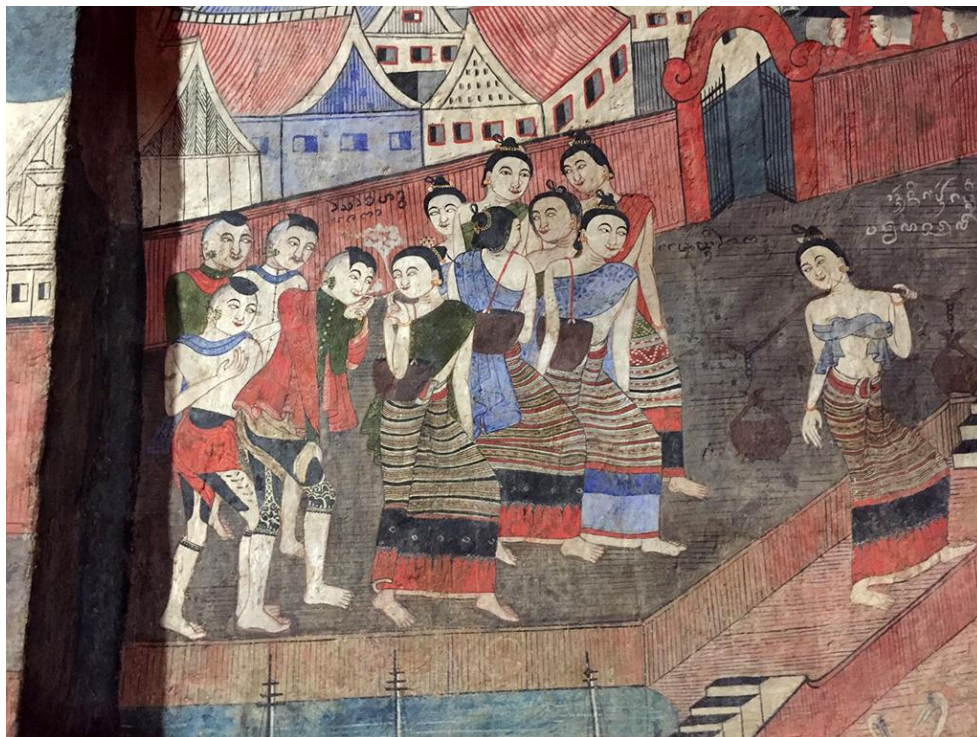
เป็นชุมชนดับเมืองมาก่อนพุทธศตวรรษที่ 18 แต่ได้รับการสถาปนาเป็นอาณาจักรโดยพญาเม็งราย แห่งเชียงใหม่ในพุทธศตวรรษที่ 19 ชุมชนมีวัฒนธรรมร่วมของไทย-ยวนเริ่มจากเชียงราย เชียงแสน เชียงใหม่ และกระจายตัวของวัฒนธรรมไต-ยวน มีทั้งการย้ายถิ่นฐานตามปกติและการย้ายถิ่นฐาน เพราะถูกกวาดต้อนไปเนื่องจากศึกสงคราม

หนึ่งในตำนานของกล่าวถึงกลุ่มคนไทย-ยวน ก็คือ จากตำนานสิงหนวัติ ที่ได้กล่าวถึงเรื่องราวของกลุ่มที่มาของไทย-ยวน

จากรายละเอียดข้างต้นพอจะทราบถึงความเป็นมาของชาวไทย-ยวน ว่าคือใคร ซึ่งถือว่าเป็น ข้อมูลเอกสารทางประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นการย้อนกลับไปหาถึงที่มาของชาวไทย-ยวน แต่ในอีกทางหนึ่ง การกำหนดและให้ความหมายของไทย-ยวน ว่าคือใครนั้น ตามการอธิบายของกลุ่มทางชาติพันธุ์ที่มีการ ย้ายถิ่นฐานมาอยู่อาศัยเพื่อหาที่ทำกินและการตั้งถิ่นฐานแบบชั่วคราวหรือถาวร

(เรณู เหมือนจันทร์เชย, 2548) อธิบายว่า ยวน คำนี้ พระยาประชาภิจักรจักร (แช่ม บุญนาค, 2515) อธิบายไว้ใน พงศวดารโยนก ว่า เป็นคำที่เรียกเพี้ยนมาจากคำว่า “ยฺนซาง” หรือ “ฮวนซาง” ในภาษาจีน แปลว่า กลุ่มชนอื่นที่อาศัยอยู่ทางทิศใต้ ซึ่งหมายถึงชานหรือสยามนั่นเอง คำว่า ไทย ยวน (Tai yuan) จึงหมายถึง กลุ่มชาติพันธุ์ไทกลุ่มหนึ่งที่พูดภาษาตระกูลไท-กะได (Tai-kadai Language Family) หรือล้านนาไทย (Lannatai)/ลาว (Lao)/ ไทยวน (Youanne,youn) /โยนก(Yonok) เป็น กลุ่มชนดั้งเดิมที่อาศัยอยู่ในดินแดนตอนใต้ของประเทศจีนมาแต่โบราณหรือที่ปรากฏชื่อในเอกสาร โบราณว่า อาณาจักรโยนกบ้าง อาณาจักรพุกามบ้าง อาณาจักรล้านนาบ้างหรือที่คนบางกลุ่มเรียกว่า ลาวพุงดำ บ้าง (เพราะนิยมสักยันต์ตามร่างกาย)

ภาพที่ 2 ภาพ "แม่หญิงกาด" ภายในวัดภูมินทร์ จังหวัดน่านแสดงวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของชาววน
ในภาคเหนือ

ภาพที่ 3 ภาพผู้หญิงชาวเหนือออกจากบ้านต้องมีภาระหน้าที่เก็บหาอาหารเข้าบ้านคือ ข้าว หรือ
ตะกั่ว ภาพในจิตรกรรมฝาผนังวัดภูมินทร์ จังหวัดน่าน ซึ่งชาวเหนือหมายถึง ชาววนในภาคเหนือ

อาจารย์วิวัฒน์ เตมียพันธ์ (2539) ได้เขียนเขียนเอกสารวิชาการให้คำจำกัดความว่า ไท-ยวน คนไทยที่ตั้งหลักแหล่งอยู่ในจังหวัดภาคเหนือของประเทศไทยในปัจจุบัน มีศูนย์กลางวัฒนธรรมอยู่ที่ จังหวัดเชียงใหม่ ภาษาราชการเรียกว่า “ไทเขื่อน” คนกลุ่มนี้ทางชาติพันธุ์วิทยาเรียกว่า ไท-ยวน แต่ไทยพวกนี้กลับเรียกตัวเองว่า คนเมือง ตั้งแต่สมัยประวัติศาสตร์ซึ่งเริ่มตั้งแต่สมัยที่ คนเมือง (ไท-ยวน) มีอาณาจักรของตนเองเป็นอิสระ เรียกว่า “อาณาจักรล้านนา”

(ศรีศักร วัลโลดม, 2552b) ได้อธิบายว่าจากการศึกษาลักษณะของความหมายและความ เป็นตัวตนของไท-ยวนเพื่อการอธิบายถึงลักษณะที่แท้จริงว่าไท-ยวน นั้นเป็นใคร มีลักษณะอย่างไร รวมไปถึงลักษณะของเรือนพักอาศัยนั้นเป็นอย่างไร อาจารย์ศรีศักร วัลโลดม ได้ให้ความหมายถึง ไท-ยวน นั้นเป็นกลุ่มเนื้อแท้เดียวกันหรือกลุ่มที่มาเดียวกันกับกลุ่มไทลื้อ ไทเขิน เพราะมีลักษณะทาง วัฒนธรรมเดียวกัน โดยกลุ่มเริ่มต้นของชนชาติมาจากกลุ่มไทใหญ่ การกระจายตัวของกลุ่มไทใหญ่ลง มาผสมผสานกับกลุ่มไทน้อยในลุ่มแม่น้ำโขง ทำให้เกิดกลุ่มไทลื้อ ไทเขิน และไทยวน ที่สร้างเมืองเชียง รุ่ง เชียงตุง เชียงราย และเชียงแสนขึ้น ไททั้งสามกลุ่มนี้โดยเนื้อแท้คือพวกเดียวกัน เป็นแค่ต่างเมือง ต่างรัฐกันเท่านั้น แต่วัฒนธรรมเป็นแบบเดียวกัน ซึ่งก็เห็นได้จากรูปแบบของบ้านเรือนที่คล้ายคลึงกัน คือเป็นเรือนใหญ่ก็สร้างเป็นเรือนแฝด แต่เรือนเล็กก็ทำเป็นเรือนเดียว

(อรศิริ ปาณินท์, 2540) ได้อธิบายถึง ไตยวน หรือไท-ยวน ในหนังสือ สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ภาคเหนือ ประเภทเรือนพักอาศัย จัดพิมพ์โดยกรมศิลปากร หัวข้อย่อย บ้านไตยวนที่ดอยสะเก็ด เชียงใหม่ว่าเป็นกลุ่มวัฒนธรรมที่โดดเด่นเฉพาะกลุ่มล้านนา โดยได้อธิบายถึงกลุ่มไตยวนที่อำเภอดอย สะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นกลุ่มวัฒนธรรมล้านนา ซึ่งมีกลุ่มใหญ่อยู่ทางภาคเหนือตอนบน กลุ่ม พื้นที่ 9 จังหวัด โดยไตยวน คือ ไตกลุ่มโยนกเชียงแสนในสมัยโบราณ กลุ่มคนไทยในภาคเหนือตอนบน มีลักษณะของกลุ่มอนุวัฒนธรรมหลายกลุ่ม เช่น ไตใหญ่ ไตลื้อ และกลุ่มใหญ่ที่สุดเป็นกลุ่มไตยวนหรือ คนเมือง โดยเอกสารบางชิ้นพูดถึงไตยวน ไตใหญ่ ไตลื้อจะกล่าวถึงไตสยามไปพร้อมๆ กัน วัฒนธรรม ไตยวนจึงครอบคลุมกลุ่มไตยวนคนไทยทางอนุวัฒนธรรมล้านนาและกลุ่มไตสยาม กลุ่มวัฒนธรรมไต ยวนพบหลักฐานการตั้งถิ่นฐานในระดับชุมชนเมืองโดยมีศูนย์กลางของที่โยนกเชียงแสน ชุมชนมี วัฒนธรรมร่วมของไตยวนเริ่มจากเชียงราย เชียงใหม่ และกระจายตัวทั่วไปทางภาคเหนือตอนบน มี การกระจายตัวโยกย้ายตั้งถิ่นฐานไปในพื้นที่ต่างๆ และถูกกวาดต้อนไปเนื่องจากศึกสงครามอยู่ บ่อยครั้ง

(เฉลียว ปิยะชน, 2532) กล่าวว่า ประชาชนไทยวน “คนเมือง” มีที่อยู่อาศัยอยู่ในดินแดนที่เรียกว่า ล้านนา และโดยเฉพาะบริเวณเชียงใหม่ขึ้นตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น โดยส่วนใหญ่สืบเชื้อสายจากชาวไทยวนที่อยู่ดั้งเดิมและถูกกวาดต้อนมาจากแควสิบสองปันนา และเมืองในรัฐฉานสหภาพพม่า เช่นเมืองยอง เมืองสาด เมืองมาง เมืองกาย เมืองเลน เมืองวะ เมืองซอน เมืองลวง เมืองหลวย พยาก เชียงขางเหล่านี้เป็นต้น ปรากฏเป็นชื่อหมู่บ้านรายรอบเมืองเชียงใหม่และเมืองลำพูนมีชื่อตามเมืองเดิมนั้นๆ ผู้คนเหล่านี้กลายเป็นคนเมืองไปหมดแล้ว โดยเฉพาะคนที่อาศัยอยู่ในบริเวณตัวเมืองซึ่งต่างจากผู้ที่อยู่บ้านนอก ยังคงสภาพของการเป็นชาวเมืองดั้งเดิมไว้ได้มากกว่า เฉลียว ปิยะชน อ่างใน ไกรศรี นิมมานเหมินท์ (2527) กล่าวว่าผู้สืบเชื้อสายเฉพาะไทยลื้อ ไทยยองและไทยเงินในจังหวัดเชียงใหม่มีจำนวนร้อยละ 40 และในจังหวัดลำพูนมีมากกว่าร้อยละ 70 ของประชากรทั้งหมด

(วิถี พาณิชพันธ์, 2548) ชนพื้นเมืองเก่าที่มีการตั้งถิ่นฐานอยู่ในแถบนี้ คือ “ชาวลัวะ” ซึ่งมีหลักฐานเป็นคนผิวคล้ำ รูปร่างสันทัด จัดอยู่ในตระกูล Austro Asian ใช้ภาษาตระกูลมอญ-ขแมร์ ชาวลัวะสร้างชุมชนอยู่บนที่ราบ มีพื้นฐานสังคมการเกษตรและนับถือผีเป็นความเชื่อหลัก โดยในตำนานของล้านนากล่าวถึงชาวลัวะเสมอว่าเป็นเจ้าของพื้นที่เดิมแถบนี้ การเลือนหายของชาวลัวะในล้านนานั้นเกิดขึ้นเมื่อไรแต่ปัจจุบันยังมีชาวล้านนาจำนวนมากที่สืบเชื้อสายมาจากชาวลัวะ ชนพื้นเมืองอีกกลุ่มในล้านนาคือ “ชาวมอญ” เชื่อกันว่าเป็นชาวมอญในสมัยทวารวดีที่ทยอยขึ้นมาอยู่ในลุ่มแม่น้ำปิง ชาวมอญจัดอยู่ในตระกูล Austro Asian เช่นเดียวกับชาวลัวะ มีภาษาพูดและอักษรมอญ นับถือศาสนาพุทธ ชาวมอญมีการพัฒนาการทางสังคมสูงกว่าชาวพื้นเมืองอื่นๆ จากการที่มีความสัมพันธ์ติดต่อกับอารยธรรมสำคัญๆ เช่นจีน อินเดีย ขอม พุกาม ยังผลให้มีการก่อสร้างอาคารทางศาสนา สร้างรูปเคารพ ชาวมอญเป็นกลุ่มชุมชนเมืองที่เล็กๆ ท่ามกลางกลุ่มชุมชนของชาวลัวะที่มีจำนวนมากและเป็นเจ้าของพื้นที่เดิม และยังมีกลุ่มพื้นเมืองอีกสายหนึ่งคือ กลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาว พูดภาษาตระกูลไต (ไท) มีที่อยู่อาศัยหนาแน่นบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำโขงตอนกลางและชุมชนเป็นชนกลุ่มใหญ่ที่เรียกว่า “ไทลื้อ” คนไทลื้อมีรูปร่างสันทัดค่อนข้างเล็ก ผิวขาวอมเหลือง มีความขยันขันแข็ง คล่องแคล่ว สามารถปรับตัวเองได้รวดเร็วให้เข้ากับสภาพการณ์ต่างๆ ชาติพันธุ์ของคนทั้งสองสายนี้สันนิษฐานว่าเป็นบรรพบุรุษสำคัญของชาวล้านนา (ไทยวน) ความเป็นลูกผสมของไทยวนเห็นได้จากยุคสมัยพญามังราย กษัตริย์ผู้สร้างเมืองเชียงรายและเชียงใหม่ ซึ่งพญามังรายเองมีเชื้อสายข้างพ่อเป็นพวกลัวะและข้างแม่เป็นไทลื้อ แต่ความเข้มข้นของทางด้านวัฒนธรรมจะออกไปทางวัฒนธรรมทางไท

ถี่มากกว่า การสืบสายปฏิบัติวัฒนธรรมต่างๆก็มักจะเน้นไปทางสายนี้จึงมักเรียกวัฒนธรรมล้านนาว่า วัฒนธรรมสายแม่ (Matrilineal หรือMatriarchal Society)

(สุรัสวดี อ่องสกุล, 2539) ได้อธิบายถึงกลุ่มไท-ยวน ว่าเป็นกลุ่มชาติไทยในที่ราบลุ่มแม่น้ำก เรียกว่าบ้านเมืองตัวเองว่า “โยนก หรือยวน” ดังปรากฏชื่อเรียกเวียงโยนก หรือบางครั้งก็ใช้ เมือง ยวน หมายถึงเมืองหรือเวียงของคนไท ยวน ในการอธิบายถึงคน ยวน นั้นยังมีประเด็นที่สำคัญ กล่าวถึง คนไท ยวนว่า คำว่า “ยวน” นั้นเป็นการเรียกของชนชาติไทย แต่กลุ่มชนพมานั้นจะเรียกว่า โยน พม่าจะเรียกชาวเชียงใหม่ว่า โยนเชียงใหม่ เรียกชาวลำปางว่า โยนลคอร ส่วนคำว่า คนเมือง นั้น เพิ่งมาใช้เรียกคนในภาคเหนือเมื่อร้อยกว่าปีที่ผ่านมา

(ทับทัน, 2560) ชาติพันธุ์ยวน (Thi yuan) หรือการใช้ชื่อเรียกอื่นๆ เช่น ไท-ยวน ไทยวน ยวน โดย โยนก ไทล้านนา ไทยถิ่นเหนือหรือคนเมือง และในอดีตอาจจะถูกเรียกว่า ลาว ลาวยวน และ ลาวพุงดำ เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทกลุ่มหนึ่งที่มีภาษาและวัฒนธรรมเป็นของตัวเอง โดยใช้ภาษาไทยถิ่นภาค พายัพ (ภาษายวน ; คำเมือง) บรรพบุรุษชาวยวนอาจเป็นกลุ่มคนพูดภาษาตระกูลไทเข้ามาตั้งถิ่นฐาน ในดินแดนไทย โดยพบการตั้งถิ่นฐานกระจายตัวอยู่ทางตอนใต้ของประเทศจีนมาแต่โบราณ ไตยวน หรือไท-ยวน ตามความหมายและประวัติศาสตร์ ตามนิยามที่เข้าใจคือกลุ่มคนไทยในภาคเหนือตอนบน มีกลุ่มอนุวัฒนธรรมหลายกลุ่ม เช่น ไตใหญ่ ไตลื้อ และกลุ่มใหญ่ที่สุดคือ ไตยวนหรือคนเมือง ใน เอกสารวิชาการบางชิ้นเมื่อพูดถึงไตยวน ไตใหญ่ ไตลื้อ จะกล่าวถึงไตสยามไปพร้อมๆ กัน ในปัจจุบัน พื้นที่ภาคเหนือตอนบนของประเทศไทยประกอบไปด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ไทหลายกลุ่มชน เอกสารรายงานวิจัย ภูมิปัญญา พัฒนาการความสัมพันธ์ระหว่างกันของเรือนไทยเงินเชียงใหม่-เชียง ตุง ได้พูดถึง ไตยวน ไทเงิน ไทใหญ่ ไทลื้อ ไทยอง มีกระจัดกระจายตัวในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย ลำปาง ลำพูน พะเยา แพร่ น่านและแม่ฮ่องสอน และเรียกขานวัฒนธรรมโดยรวมเป็น “วัฒนธรรมล้านนา” และยากที่จะแยกออกได้โดยเด็ดขาดว่าคนใดเป็นไตยวน ไทลื้อ ไทเงิน ไทใหญ่ หรือไทยอง เพราะมีวัฒนธรรมหลักเช่นเดียวกัน มีขนบธรรมเนียม ประเพณี ภาษา และตัวอักษรอย่าง เดียวกัน มีวรรณกรรม ตำนาน พงศาวดาร ซึ่งอ้างอิงและมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน และในสังคม ปัจจุบันมีการผสมผสานด้วยการแต่งงานระหว่างกลุ่ม ซึ่งทำให้แยกออกจากกันได้ยากขึ้น ในเอกสาร หนังสือเรื่อง เรือนกาแล ได้กล่าวถึงคนไยวนว่าคนไยวนหรือ คนเมือง ที่อาศัยอยู่ดินแดนล้านนาและ โดยเฉพาะเชียงใหม่ ตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ ส่วนใหญ่สืบเชื้อสายมาจากไตยวนที่อยู่ดั้งเดิมและที่ถูก กวาดต้อนมาจากสิบสองปันนาและเมืองในรัฐฉาน ประเทศพม่า เช่นเมืองยอง เมืองสาต เมืองมาง

เมืองกาย เมืองเลน เมืองวะ เมืองขอนแก่น เมืองหลวง เมืองหลาย พายาก เชียงขาง เป็นต้น ผู้คนส่วนใหญ่ได้กลายเป็นคนเมือง (ไท-ยวน) ไปหมดแล้ว

การตั้งถิ่นฐานของชาวไท-ยวน ในภาคเหนือ

ลักษณะภูมิศาสตร์กายภาพของบริเวณอันเป็นที่ตั้งถิ่นฐานส่วนใหญ่ของชาวไท-ยวนนั้น มักจะถูกกล่าวว่าเป็นกลุ่มวัฒนธรรมของล้านนาเป็นกลุ่มวัฒนธรรมของไท-ยวน โดยจะมีการตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ที่มีลักษณะเป็นหุบเขา หรือแอ่งระหว่างภูเขา (Inter montane Basins) เป็นที่ราบสูงชันพื้นที่มีความลาดชันมาก และไม่สม่ำเสมอ (วิวัฒน์ เตมียพันธ์, 2533) และมีแม่น้ำเป็นส่วนสำคัญของการตั้งถิ่นฐาน ลักษณะพื้นที่ราบระหว่างภูเขาเป็นแหล่งพื้นดินที่มีความอุดมสมบูรณ์ ความสัมพันธ์ของการตั้งถิ่นฐานจึงมีความเชื่อมโยงกันระหว่างพื้นที่ดินเกษตรกรรมและการเพาะปลูก การจัดตั้งชุมชนจะมักเกาะตัวกันเป็นกลุ่มๆ จะตั้งอยู่บริเวณที่สำคัญที่สุดของพื้นที่ น้ำท่วมไม่ถึง แต่มีแนวแม่น้ำสายหลักไหลผ่าน ลักษณะการตั้งถิ่นฐานของชุมชนในภาคเหนือซึ่งหมายความรวมไปถึง กลุ่มไท-ยวน ซึ่งเป็นกลุ่มประชากรส่วนใหญ่ของพื้นที่ วิวัฒน์ เตมียพันธ์ (2539) ได้อธิบายถึงลักษณะการตั้งถิ่นฐานของชุมชนออกเป็นได้เป็น 2 ประเภทคือประเภทการตั้งชุมชนแบบทางยาว (Linear Scatter) ซึ่งเกิดจากสภาพภูมิศาสตร์และทางสัญจรหลัก และการตั้งชุมชนแบบกระจุกกระจายเป็นกระจุก (Clustered Scatter) โดยลักษณะนี้เป็นการตั้งชุมชนแบบหมู่บ้านทั่วไปที่พบมากในจังหวัดเชียงใหม่

ลักษณะทางกายภาพของชาวไท-ยวนในเขตพื้นที่ภาคเหนือตอนบน

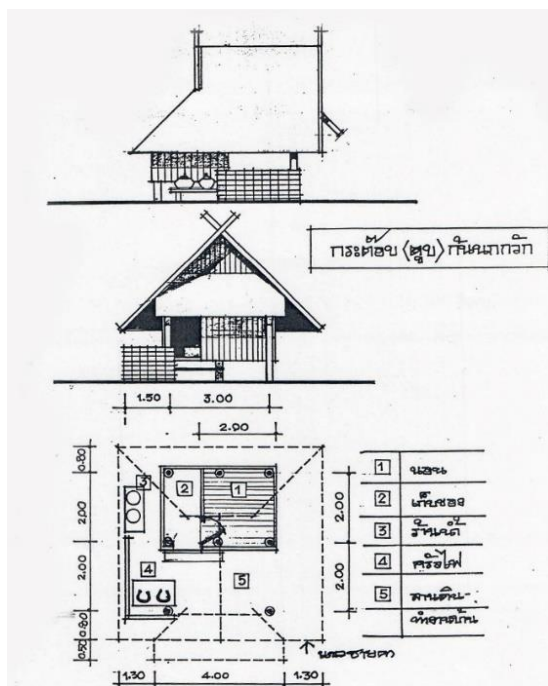
จากการศึกษาถึงประวัติศาสตร์และความเป็นมาของชาวไท-ยวน ซึ่งกล่าวถึงความสัมพันธ์กันระหว่างชาติพันธุ์ต่างๆ ในอดีตที่มีวิวัฒนาการ การอยู่ร่วมกันบนพื้นที่ดินแดนเดียวกันบนความหลากหลายของวัฒนธรรมต่างๆ ซึ่งจะเอกสารบางชุดไม่ได้กล่าวถึงความเป็นชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งอย่างชัดเจนมากนัก ถ้าจะมองถึงลักษณะทางการภาพการตั้งถิ่นฐานของแต่ละชาติพันธุ์ในเขตพื้นที่ภาคเหนือตอนบน จะมีความคล้ายคลึงกันในหลายๆ อย่าง ปัจจุบันทางสภาพแวดล้อมของท้องถิ่นความเป็นมาของแต่ละชาติพันธุ์ จะสามารถแลเห็นเป็นรูปแบบเดียวกันในเชิงสัญลักษณ์เท่านั้นสภาพบ้านเรือนและวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตจะมีความคล้ายกัน ระบบสังคมและวัฒนธรรมของชาว

ไท-ยวนเป็นลักษณะสังคมเกษตรกรรม วิถีชีวิตความเป็นอยู่จะมีความเกี่ยวข้องกับการเกษตร การเชื่อมโยงกับธรรมชาติและการทำงานเกษตรกรรมเลี้ยงชีพ

ด้วยลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ภาคเหนือเป็นลักษณะเทือกเขาสูงสลับกับที่ราบลุ่ม การตั้งชุมชนและการสร้างพื้นที่ทำกินจึงเป็นสิ่งที่กำหนดลักษณะของรูปแบบและวิถีชีวิตของคนในภาคเหนือ โดยมีกลุ่มชนหลากหลายกลุ่มที่อาศัยอยู่ภายใต้บริบทแวดล้อมนี้ ชาวไท-ยวนนิยมอาศัยและตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตพื้นที่ราบเป็นส่วนใหญ่ มากกว่าการตั้งถิ่นฐานอยู่ตามเขา แม้ว่าการตั้งถิ่นฐานจะอยู่ในเขตพื้นที่ราบแต่การต้องพึ่งพาอาศัยภูเขาหรือป่าไม้ก็ยังอย่างขาดไม่ได้ยังคงต้องมีความสัมพันธ์กันอยู่ ชาวยวนยังต้องพึ่งพาป่าดิบ ป่าบริเวณเชิงเขาเป็นป่าเบญจพรรณหรือป่าโปร่งซึ่งชาวล้านนาเรียกว่า ป่าแพะ หรือ ป่าละเมาะ ในภาษาภาคกลาง ป่าแพะมีประโยชน์ต่อชาวบ้านและชุมชน ทั้งเป็นแหล่งทรัพยากรไม้และแหล่งต้นน้ำที่สำคัญต่อการดำรงชีวิต

ภาพที่ 4 ภาพบริบทแวดล้อมของอำเภอแม่แจ่ม ที่การตั้งถิ่นฐานล้อมรอบภูเขาชุมชนความสัมพันธ์พื้นที่ราบในการทำนาแบบขั้นบันได

ภาพที่ 5 เรือนชั่วคราวหรือเครื่องผูก เรือนไม้บัว ในภาคเหนือใช้วัสดุที่หาได้ในท้องถิ่น

ที่มา : เอกสารประกอบการสอน ARD.331 การออกแบบสถาปัตยกรรมไทย

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม โดย รศ.สมใจ นิ่มเล็ก

เรือนไทย-ยวน หรือเรือนไทยภาคเหนือ

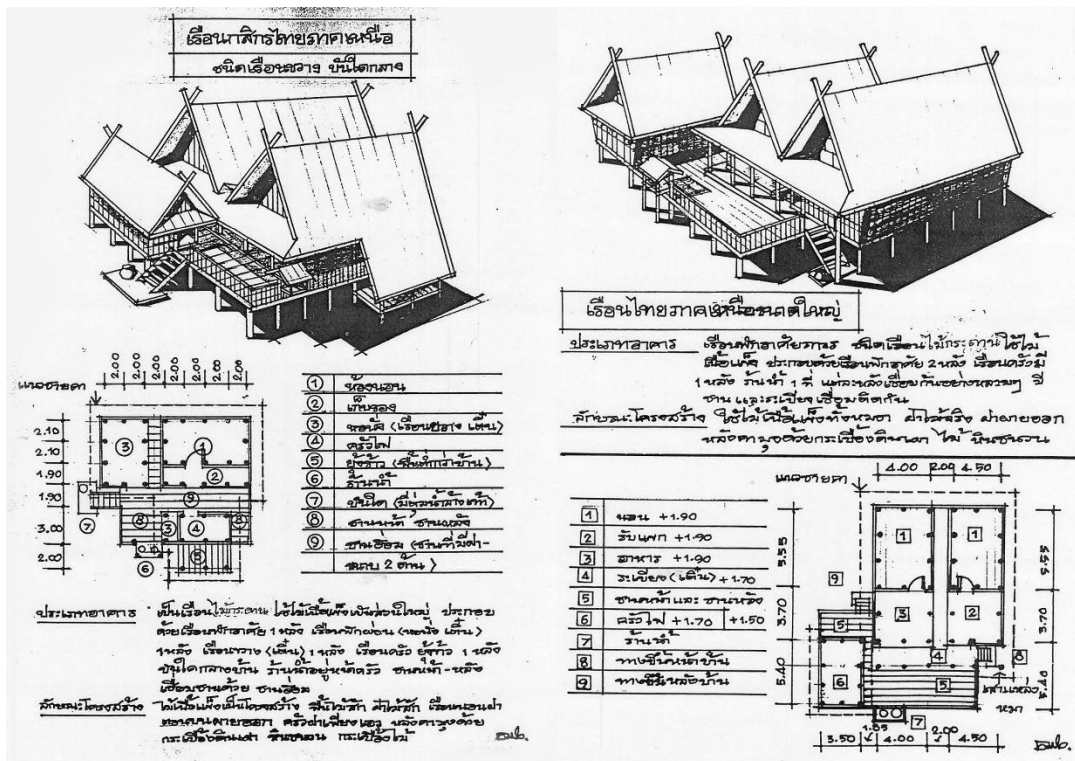
เรือนไทยภาคเหนือมีลักษณะการสร้างเรือนที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ซึ่งมีความสอดคล้องกับวัฒนธรรมและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ซึ่งจะมีเอกลักษณ์ที่มีปัจจัยสำคัญกับสภาพแวดล้อมของภูมิประเทศเป็นสำคัญ ซึ่งเรือนของกลุ่มชนในภาคเหนือ นั้น มีความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ ลักษณะบ้านเรือนก็มีความแตกต่างกัน เนื่องจากสภาพแวดล้อมของภูมิประเทศที่เป็นที่ราบสูง ภูเขา และสภาพภูมิอากาศเดียวกัน บ้านของแต่ละชาติพันธุ์จะมีลักษณะร่วมกันอยู่หลายประการ ทั้งในเรื่องของความสามารถและภูมิปัญญาที่เป็นเฉพาะตัวของแต่ละกลุ่มแล้ว การที่มีสัมพันธ์กันของแต่ละกลุ่มชนทั้งการพบปะ ค้าขาย และการสัมพันธ์กันในระดับการปกครอง ทำให้มีลักษณะบางประการที่คล้ายกัน โดยถ้าไม่ศึกษาหรือสังเกตให้ดีแล้ว อาจจะไม่ทำให้ทราบได้เลยว่าลักษณะบ้านเรือนนั้นๆ เป็นเรื่องของกลุ่มชนใด ดังนั้นจึงขอยกตัวอย่างเรือนในภาคเหนือที่มีลักษณะเด่นของแต่ละพื้นที่นำมาศึกษาและการตั้งข้อสังเกต เพื่อเป็นการเข้าใจถึงเรือนของชาวภาคเหนือ แต่เดิมแล้ว

การพัฒนาการของเรือนพักอาศัยมักจะเริ่มต้นด้วยเรือนที่เป็นลักษณะเรือนชั่วคราว และค่อยๆ พัฒนาการไปสู่เรือนไม้จริง โดยเรือนแบบชั่วคราวจะใช้เทคนิควิธีตามภูมิปัญญาชาวบ้าน และใช้วัสดุที่มีอยู่ใกล้กับตัวเองหรือชุมชน วัสดุที่หาได้ง่ายและมีมากในพื้นที่ ซึ่งเรือนแบบชั่วคราวนั้นจะใช้กระบวนการมัด ผูก ด้วยหวายและตอก ซึ่งในภาษาภาคกลางจึงเรียกการยึดโยงโครงสร้างชนิดนี้ไว้ว่าเป็น “เรือนเครื่องผูก” โดยการสร้างมักจะสร้างเสร็จให้เร็วที่สุดภายใน 1 วัน โดยลักษณะการวางตัวเรือนและทิศทางจะมีความคล้ายกัน (วิวัฒน์ เตมียพันธ์, 2557) ท่านได้สรุปเรือนล้านนา ซึ่งท่านนิยามว่าเป็นเรือนไท-ยวน หรือคนเมืองในความหมายของการที่ไท-ยวนเป็นเจ้าของวัฒนธรรมล้านนา ว่าเรือนชาวล้านนามี 3 ประเภทคือ

1. เรือนเครื่องผูก หรือเรือนไม้บัว (ภาพที่ 5)
2. เรือนเครื่องสับ หรือเรือนไม้จริง รูปแบบประเพณีนิยมของชาวล้านนา บางท่านเรียกเรือนชนิดนี้ว่า “เรือนกาแล”
3. เรือนไม้จริงที่วิวัฒนาการไปเป็นเรือนกาแล

โดยทั้ง 3 ประเภทนี้นั้นจะมีลักษณะรูปแบบร่วมที่คล้ายกันอยู่หลายตามที่ วิวัฒน์ เตมียพันธ์ สรุปไว้เช่น เรือนยกใต้ถุนสูง ด้านหน้ามีหิ้งสำหรับวางหมอนน้ำดื่ม ชาวพื้นถิ่นเรียกว่า “ฮ้านน้ำ” มีขานเป็นตัวเชื่อมต่อกับพื้นที่ต่างๆ มีบริเวณพื้นที่เอนกประสงค์ เรียกว่า “เต็น” จะกั้นฝาด้านเดียว หลังคาจะไม่มีการทำฝ้าเพดานโดยจะใช้พื้นที่ใต้หลังคาไว้เก็บของต่างๆ บริเวณด้านตะวันออกของเต็นจะมีหิ้งพระ วางพระพุทธรูป ถัดจากเต็นจะเป็นห้องนอน โดยเป็นอาคารมีฝา 4 ด้านเป็นลักษณะของทึบ โดยมีประตูเข้าออกเหนือประตูจะมี “ทำยนต์” อยู่เหนือประตูซึ่งเป็นสัญลักษณ์แสดงถึงพื้นที่หวงห้าม มิให้ผู้อื่นเข้าไปโดยไม่ได้รับอนุญาต หรือที่เรียกว่า ผิดผี ตามจารีตของประเพณีสังคมล้านนา หรือเพื่อป้องกันสิ่งชั่วร้าย

ภาพที่ 6 ภาพลายเส้นลักษณะเรือนภาคเหนือ
ที่มา: เอกสารประกอบการสอน ARD.331 การออกแบบสถาปัตยกรรมไทย
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม โดย รศ.สมใจ นุ่มเล็ก

(สามารถ สิริเวฬุพันธ์, 2540) ทำการศึกษาถึงลักษณะของเรือนไทยภาคเหนือไว้ อธิบาย
ลักษณะของเรือนภาคเหนือนั้นว่ามีลักษณะเฉพาะของพื้นที่ของบริเวณทางภาคเหนือ มีความ
คล้ายคลึงกันและแตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามตัวกำหนดของสภาวะแวดล้อม ตามจาริตประเพณีและ
วัฒนธรรม ความเชื่อของแต่ละชุมชน มีการผสมผสานกันของวัฒนธรรม ความเป็นล้านนาหรือคน
ภาคเหนือในแต่ละถิ่น มีการแบ่งรูปแบบและลักษณะของกลุ่มความหลากหลายของรูปแบบเรือน
ออกเป็นภาคเหนือตอนบนและภาคเหนือตอนล่าง มีวิวัฒนาการของเรือนพื้นบ้านเฉพาะ และลักษณะ
ของบ้านเรือนภาคเหนือจะมีลักษณะที่แตกต่างกันและความเป็นเฉพาะในแต่ละพื้นที่ โดยแต่ละพื้นที่
ของเรือนภาคเหนือในพื้นที่ต่างๆ จะต้องประกอบไปด้วยเรือนประเภทต่างๆ คือ

1. เรือนเครื่องผูกหรือเรือนชนบท

2. เรื่องเครื่องไม้หรือเรือนไม้จริง

3. เรือนไม้จริงหรือเรือนกาแล

นิยามลักษณะของเรือนภาคเหนือประเภทต่างๆ เรือนเครื่องผูกคือ เรือนชั่วคราวหรือเรือนไม้บัวทำด้วยไม้ไผ่ มีร่วมผสมไม้จริงเป็นเสา โครงสร้างหลังคาโครงสร้างเรือนส่วนใหญ่ จะประกอบไปด้วยไม้ไผ่ หลังคามุงตองตึง แฝกหรือหญ้าคา เรือนไม้จริง คือ เรือนประเภทถาวร สร้างด้วยไม้แป้นหรือเป็นลำต้นหรือเสาเป็นต้น โครงสร้างเป็นเนื้อแข็ง ฝาโครงหลังคา หลังคามักจะมุงด้วยแป้นเกล็ดหรือดินขอหรือกระเบื้องเซรามิค จะปรุงเรือนหรือสร้างเรือนด้วยช่างฝีมือ ตัวเรือนมีความสวยงามมีแบบแผนและมีประเพณีความเชื่อเกี่ยวกับการสร้างเรือนมาเกี่ยวข้อง โดยช่างปรุงเรือนในแต่ละพื้นที่ของล้านนาจะปรุงเรือนให้มีความเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว เรือนกาแลคือเรือนเรือนที่สร้างแบบถาวรด้วยไม้จริง โครงสร้างทั้งหมดเป็นแบบไม้จริง หรือไม้แก่น หลังคามุงด้วยแป้นเกล็ดหรือกระเบื้องเซรามิค วิวัฒนาการของเรือนมีการเชื่อมโยงกับศิลปะประเพณี ก่อสร้างด้วยช่างฝีมือชั้นสูง มีเอกลักษณ์ของเรือนเป็นไม้แกะสลักไขว้กันบนยอดหลังคาชื่อ “กาแล” จึงทำให้อาคารเรียกชื่อตามเรือนว่า “เรือนกาแล” ซึ่งเรือนเหล่านี้จะแพร่หลายในกลุ่มภาคเหนือตอนบน เช่น เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง แพร่ น่าน

(สามารถ สิริเวชพันธ์ & สุพล ปวรจารย์, 2537) ทำการลงพื้นที่สำรวจเกี่ยวกับเรือนชนบท โดยมุ่งเน้นที่จะศึกษาเรือนชนบทของชาวเขาเผ่าต่างๆและเรือนของคนเมืองในภาคเหนือเชิงวิวัฒนาการและขั้นตอนการพัฒนา รูปแบบต่างๆ ของเรือน รวมไปถึงประโยชน์ใช้สอย ประเพณี เพื่อพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนชาวเขากับชาวพื้นราบเป็นหนังสือที่สำรวจเรือนชนบทชาวเขา ชาวลัวะ กระเหรี่ยง ไทยใหญ่ และคนไทยเมืองในท้องที่อำเภอแม่สะเรียง แม่ลาน้อย ขุนยวม ในเขตอำเภอแม่ฮ่องสอน และบางพื้นที่ในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่ โดยการเก็บรวบรวมงานสำรวจเรือนบันทึกข้อมูลในรูปแบบงานสถาปัตยกรรมอย่างมีระบบ

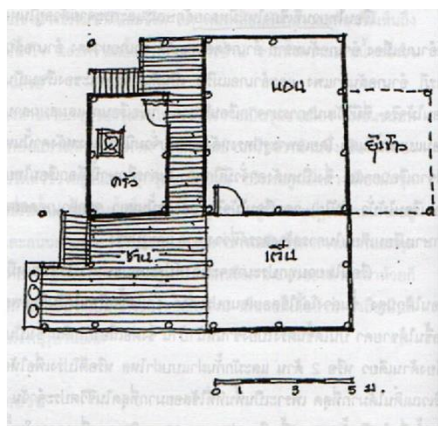
เรือนคนเมือง (ไท-ยวน) เป็นเรือนแบบดั้งเดิมของชาวล้านนาทั่วไป ซึ่งมีลักษณะการสร้างให้มีความสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและวัสดุในการก่อสร้างที่พอจะหาได้ตามท้องถิ่น เรือนคนเมืองหรือเรือนไทยวน มีสายของวิวัฒนาการของเรือนมานาน ซึ่งอาจจะนับตั้งแต่การเริ่มมีการสร้างบ้านแปงเมืองมาจากอดีตมาจนถึงปัจจุบันถึงเวลากว่า 600 ปี สายธารของวัฒนธรรมของชาวไท-ยวน การกินอยู่อาศัยหลับนอนแบบดั้งเดิม ยังสามารถที่จะรักษาไว้ให้อยู่ได้ถึงแม้จะถูกผสมผสานกลมกลืนกับ

กับอารยธรรมสมัยใหม่บ้างแต่ก็ยังคงที่จะดำรงอยู่ต่อไปได้ เรือนไทยวนที่ ประเภทของเรือนคนเมือง สามารถ สิริเวชพันธ์และคณะ (2537) ได้ศึกษานั้นอยู่ในเขตอำเภอเมือง แม่สะเรียง ตำบลห้วยสิงห์ ห้วยทราย ห้วยสบหาร บ้านดืบ และตำบลแม่คง รวมทั้งบ้านในเขตอำเภอเมืองจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่ง เป็นการเลือกการศึกษาในเขตพื้นที่ใกล้เคียงกันและจากการศึกษาเรือนไทยวนนั้นสามารถแยกหลาย ประเภทของเรือนไทยวนออกเป็น 3 ประเภทคือ เรือนประเภทพักอาศัย เรือนประเภทเรือนพักอาศัย กึ่งถาวรระหว่างเรือนเครื่องสับกับเรือนเครื่องผูกผสมกัน และรูปแบบเรือนแบบสุดท้ายคือประเภท เรือนพักอาศัยกึ่งร้านค้า โดยการศึกษาของ สามารถ สิริเวชพันธ์และคณะ ได้มีการอธิบายถึงลักษณะ ของเรือนในประเภทต่างๆ ว่ามีลักษณะอย่างไรในแต่ละประเภทของเรือน

โดยรวมแล้วผู้วิจัยจะขอสรุปภาพรวมของลักษณะของเรือนคนเมือง (ไท-ยวน) ของสามารถ สิริเวชพันธ์และคณะ โดยเลือกเอาลักษณะของเรือนพักอาศัยกึ่งถาวรระหว่างเรือนเครื่องสับผสมกับ เรือนเครื่องผูกมาเป็นตัวแทนของการอธิบายถึงลักษณะของเรือนคนเมือง โดยเรือนคนเมืองประเภทนี้ จะมีลักษณะโครงสร้างเป็นแบบวัสดุถาวร เช่น เสา รอด ตง พื้น ฝาเรือนและหน้าต่าง รวมไปถึง โครงสร้างหลังคาเป็นทำจากไม้จริงหรือไม่ยึดต้นที่มีอายุและมีความแข็งแรงของเนื้อไม้แต่ส่วนวัสดุผนัง หลังคานั้นมักจะเป็นวัสดุแบบชั่วคราว เช่น แผกหรือหญ้าคาและใบตองตึง ที่นำมาทำเป็นวัสดุใช้มุง หลังคา องค์กรประกอบของตัวเรือนประกอบภายในเรือนไปด้วย 5 ส่วนคือ “ส่วนนอน” เป็นส่วนที่จะ แยกห้องนอนออกมาเป็นสองห้อง โดยมีห้องเล็กและห้องใหญ่ โดยห้องเล็กจะอยู่ทางซ้ายมือของบันได ทางขึ้น ห้องนอนใหญ่จะอยู่ขวา ภายในห้องนอนจะแบ่งพื้นที่ออกเป็นสองส่วน ส่วนในนอนและเก็บ ของ พ่อและแม่จะนอนบริเวณในสุดของห้องนอน ลูกสาวจะนอนด้านนอก และเมื่อมีการแต่งงานแล้ว จะแยกมานอนอีกห้องหนึ่ง เมื่อแต่งงานแล้วมีลูก ก็มักจะแยกเรือนออกไปสร้างเพิ่มขึ้นตากหาก “ส่วน เต้นรับแขก” พักผ่อนและอเนกประสงค์ เป็นพื้นที่อเนกประสงค์ โดยความสูงมักจะเป็นระดับเดียวกัน กับพื้นที่ห้องนอน ใช้รับแขกหรือพักผ่อน และเมื่อมีห้องนอนสองห้องเต็นเลยมักจะมีอยู่ในสองตำแหน่ง ตามห้องนอน โดยระหว่างสองห้องชายน้ำ (ชายคาของหลังคา) จะลงมาชนกันมีการทำรางน้ำไว้ บริเวณชายน้ำมาบรรจบกันเกิดเป็นรางน้ำหรือรางริน โดยจะเรียกว่า “ฮ่อมริน” ในภาษาของ ภาคเหนือ “ส่วนชานทางเดิน” รัาน้ำและบันไดทางขึ้น รัาน้ำ และบันไดทางขึ้นเรือน ส่วนชานคือ ส่วนหน้าบ้านต่อกับบันไดขึ้นบ้าน โดยชานจะถูกแบ่งออกเป็นสองลักษณะคือ ชานในร่มและชานตาก แดด ชานร่มบางครั้งจะมีกันสาดชายคาคลุมที่ช่วงบันไดขึ้นบ้าน บันไดทางขึ้นและเสาแหล่งหมากกับ ชานหน้าบันไดจะอยู่ในร่มโดยตลอด หน้าบันไดก่อนขึ้นเรือนจะมีโองน้ำไว้สำหรับล้างเท้าก่อนขึ้นเรือน ด้านบนด้านหน้าเมื่อขึ้นเรือนจะมีรัาน้ำ หม้อน้ำเล็กๆหลายใบมีกระบวยใช้ตักน้ำในหม้อน้ำ “ส่วน

ครัวไฟและหลังบ้าน” ครัวไฟมีความสำคัญมากสำหรับบ้านแบบคนเมือง ครัวไฟจะอยู่ร่วมชายคาเดียวกันกับตัวเรือน ตำแหน่งนั้นจะอยู่บริเวณหลังเรือนหลังห้องนอนเล็ก เป็นส่วนเปิดโล่งต่อกับชานโล่งหลังเรือน บางครั้งครัวไฟจะอยู่คนละชายคาหรือแยกชายคาออกไป ภายในครัวไฟจะมีส่วนที่ตั้งเตาไฟและส่วนที่ใช้วางของใช้ในครัวส่วนเก็บอาหารแห้งที่ต้องใช้เป็นประจำ จะถูกจัดวางบนชั้นของข้างฝาการทำครัวจะนั่งกับพื้น ดังนั้นพื้นที่ครัวจึงต้องถูกยกพื้นให้สูงกว่าชานหนึ่งช่วงตงเสมอเพื่อความสะดวกในการลุกนั่ง

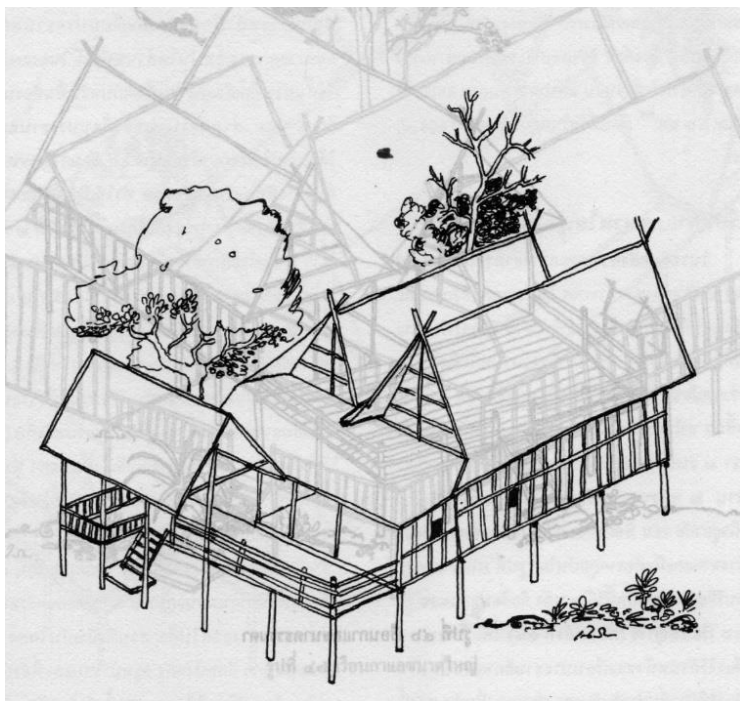

ภาพที่ 7 เรือนไท-ยวน อ.ดอยสะเก็ด จ.เชียงใหม่
ที่มา : ปัญหาสร้างสรรค์ในเรือนพื้นถิ่นภาคเหนือ (หน้า 44), โดย อรศิริ ปาณินท์, 2543, กรุงเทพฯ:
เจ.พริน

สามารถ สิริเวชพันธ์และคณะ (2537) ยังอธิบายถึงลักษณะที่สำคัญของการวางตัวเรือนว่า มีการวางเรือนที่มีการเว้นระยะอาคาร “หลองข้าว” คอกสัตว์ด้วยการสร้างพื้นที่โล่ง เรียกว่า “ชวง” โดยจะมีการสร้างระยะพื้นที่สำหรับทำกิจกรรมต่างๆ เช่น การกองหรือนวดข้าว หรือการจัดงานต่างๆ การสร้างชวงนี้อาจมีการสร้างขึ้นระหว่างเรือนสองสามหลังที่สร้างบริเวณเดียวกันก็จะเว้นพื้นที่โล่งและเกิดชวงขึ้นเพื่อเป็นพื้นที่ของเรือนแต่ละเรือนด้วยเช่นกัน ที่ว่างเอนกประสงค์หรือ “ชวง” นี้มักจะประกอบไปด้วยบ่อน้ำ สวนน้ำบ่อ สำหรับใช้งานร่วมกันแสดงความสัมพันธ์ระหว่างอาคารกับบ้านข้างเคียงที่พิกัดต่างๆ รวมไปถึงสินค้าต่างๆ ด้วย

(เฉลิม ปิยะชน, 2532) ศาสตราจารย์นายแพทย์เฉลิม ปิยะชน เป็นผู้ที่สนใจในเรื่องเรือนพื้นถิ่นหรือเรือนอยู่อาศัยภาคเหนือศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรือนกาแลซึ่งเป็นเรือนไม้ที่มีลักษณะเฉพาะของ

ล้าเนาปลูกสร้างมาในสมัยก่อน โดยได้เขียนหนังสือ *เรือนกาแล* ในปี 2532 ซึ่งได้กล่าวถึงลักษณะของรูปแบบเรือนของกลุ่ม ไทยยวน หรือ เรือนแบบ “เชียงแสน” ซึ่งเป็นเรือนส่วนหนึ่งของเรือนในกลุ่มชาติพันธุ์ของภาคเหนือของประเทศไทย

ภาพที่ 8 ลายเส้นเรือนไท-ยวนภาคเหนือ
ที่มา : เรือนกาแล. (2552) โดย เฉลียว ปิยะชน. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เมืองโบราณ

(อนุวิทย์ เจริญศุภกุล, 2528) เรือนล้าเนาแบ่งออกเป็น 3 ประเภทก็คือ เรือนชนบท คือเรือนที่ใช้ประโยชน์ตามฤดูกาลใช้วัสดุที่หาง่ายโดยบริเวณนั้น เช่น ไม้ไผ่ ไม้จริง หลังคามุงด้วยใบตองตึงหรือแฝก, เรือนไม้เป็นเรือนของผู้มีอันจะกิน ใช้ไม้จริงเนื้อดีทั้งอาคาร หลังคามุงกระเบื้องยกใต้ถุนสูงมีตั้งแต่ 2 ห้องขึ้นไป, และเรือนกาแลเป็นเรือนของผู้ที่มีอันจะกินและผู้นำชุมชนหรือเรือนของบุคคลชั้นสูงในสังคม เรือนประเภทนี้มีลักษณะพิเศษมียอดจั่วประดับกาแลไม้สลักอย่างงดงาม จะเห็นว่าเรือนล้าเนานั้นมีลักษณะการปลูกเรือนตามการใช้งานและฐานะของผู้ปลูกเรือน คำว่าล้าเนานั้นประกอบไปด้วยพื้นที่ทางภาคเหนือประกอบไปด้วยหลายจังหวัดและแต่ละจังหวัดต่างมีการสร้างเรือนที่แตกต่างกันออกไปตามลักษณะของพื้นที่ แต่การปลูกเรือนล้าเนานั้น ส่วนใหญ่ยังคงยึดถือความเชื่อและประเพณีรวมไปถึงองค์ประกอบหลักของเรือนคล้ายๆกัน “สถาปัตยกรรมพื้นบ้านฯ คือสถาปัตยกรรมที่สนองประโยชน์ใช้สอยภายใต้ภาวะการณ์ของระบบนิเวศและวัฒนธรรมพื้นบ้านใน

พื้นที่นั้นๆ ในกระบวนการดำรงชีวิตของชุมชน ตามเงื่อนไขปัจจัยและภูมิปัญญาของชุมชนนั้นๆ”
(อนุวิทย์ เจริญศุภกุล 2539)

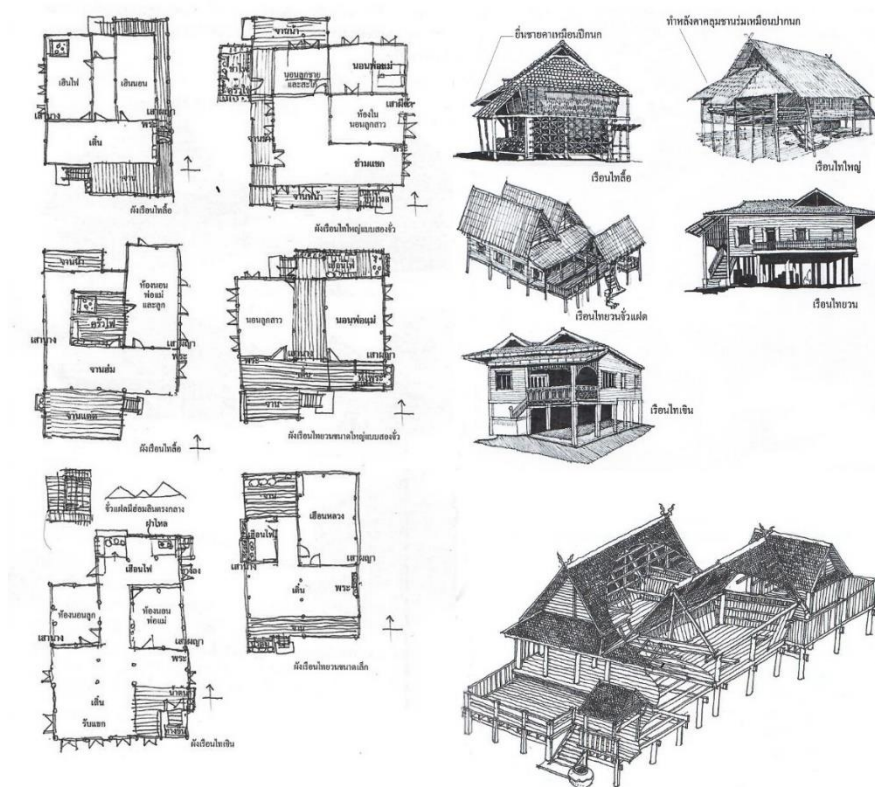
ภาพที่ 9 รูปแบบเรือนล้านนา 3 ลักษณะ

ที่มา : เรือนล้านนาไทยและประเพณีการปลูกเรือน. (2539), โดย อนุวิทย์ เจริญศุภกุล
และวิวัฒน์ เตมียพันธ์. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สมาคมสถาปนิกสยามฯ

(ระวีวรรณ โสฬารรัตน์มณี, 2558) เขียนอธิบายลักษณะของเรือนที่มีความเกี่ยวข้องกับเรือนไท-ยวนไว้ในหนังสือ “รูปแบบบ้านเรือนของกลุ่มชาติพันธุ์ในอาเซียน” ไว้ว่ากลุ่มชาติพันธุ์ไทที่อยู่ทางเหนือประกอบไปด้วยหลายๆ กลุ่มได้แก่ ไทจีน ไท-ยวน ไทลื้อและไทใหญ่ โดยกลุ่มไทจีนอยู่ลุ่มน้ำชินหรือน้ำเงินในเชียงตุง ส่วนไทยวนหรือไทโยน หรือไทโยนก มีที่มาจากเมืองเชียงแสน เป็นกลุ่มอพยพลงมาสร้างอาณาจักรล้านนา ส่วนไทลื้อมีถิ่นฐานเดิมอยู่สิบสองปันนา คนจีนมักเรียกไทลื้อว่า “ไทน้ำ” เพราะทำนาในน้ำ ส่วนไทใหญ่หรือ “ไทหลวง” “ไทหลวง” หรือ “ฉวน” เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ใหญ่ทางตะวันออกเฉียงใต้ของพม่า ลักษณะของเรือนไทยวนหรือเรือนกลุ่มไททางเหนือนั้นมีความคล้ายคลึงกัน มีศูนย์กลางที่เรียกว่า “ใจบ้าน” ล้อมด้วยลานหรือ “ช่วงบ้าน” และมีวัดอยู่ทางตอนเหนือหรือบนเนินเขา ทั้งใจบ้านและวัดต่างเป็นศูนย์กลางของทางสังคมและวัฒนธรรมของชาวไท ส่วน “ช่วง” มีความสำคัญในเชิงสังคมเพราะทำหน้าที่เชื่อมกลุ่มเรือนของต่างครอบครัวที่เป็นญาติกันดูแลช่วงให้สะอาดอยู่เสมอ รูปแบบเรือนไททางเหนือเป็นเรือนที่ยกพื้นเสาสูง ฝาผายออก หลังคา

ปันหยาคความลาดชัน 34-40 องศา ให้พื้นที่สูงซึ่งเป็นเขตอาศัยของไทยใหญ่และไทลื้อ มักจะมีการตั้ง
 ชายคาลงมาคลุมเรือนเพื่อป้องกันลมทำให้รูปลักษณะของเรือน “เตี้ยบ้าน” ส่วนในพื้นที่ทางตอนใต้
 ซึ่งเป็นถิ่นฐานของไทยเขินและไทยวน มักสร้างเรือนให้โปร่งโล่งสบาย ไม่ทอดชายคายาว การคลุม
 หลังคาจะเป็นแบบจั่วแฝดเพื่อคลุมเรือนนอนหลังหนึ่งและเรือนครัวอีกหลังหนึ่ง นอกจากนี้ยังพบว่ามี
 การผสมผสานระหว่างเรือนไทกับเรือนลัวะจนเกิดรูปแบบ “เรือนกาแลล้านนา” เรือนไททางภาคเหนือ
 สามารถสังเกตได้จากช่วงเสาและจั่ว จะมีการแปรผันไปตามจำนวนสมาชิกและฐานะของครอบครัว
 ลักษณะเรือนที่สำคัญของเรือนไททางเหนือคือ ขานรม “จานฮ่อม” หรือ “เต็น” หรือ “ค่อม” เพราะการ
 วางเรือนขวางตะวันทำให้เกิดขานรมวางอยู่ระหว่างเรือนและกลายเป็นพื้นที่อรรถประโยชน์ของบ้าน
 นอกจากนี้ ในเรื่องบางกลุ่มโดยเฉพาะไทยวน มักพบ “กาแล” หรือไม้ไขว้คล้ายเขาควายปิดหน้าจั่วที่
 สันนิษฐานว่ามีที่มาจากเรือนลัวะ ประกอบกับความต้องการปิดส่วนตัวเรือน ตลอดจนความเชื่อ
 เกี่ยวกับความเชื่อว่าควายเป็นสิ่งสำคัญต่อการทำนา จึงนำมาเป็นสัญลักษณ์ รูปแบบโครงสร้างเรือน
 เป็นโครงสร้างที่ใช้เสาต้นเดียววิ่งยาวจากพื้นไปถึงโครงสร้างหลังคา ไม่นิยมปักเสาลงดินแต่จะมีการ
 วางฐานหินและใช้น้ำหนักเรือนกดลงมา ตัวโครงสร้างเรือนมีความแข็งแรงด้วยระบบ คาน ตง รอด
 แล้วจึงวางพื้นซึ่งเป็นพื้นไม้เว้นร่อง ฝาเรือนทางเหนือเป็นฝากิ่งสำเร็จรูปแบบต่อเนื่องไปชอยตามช่วง
 เหมือนเรือนทางตอนกลาง ฝามีแผ่นยาวจึงมีลักษณะผายออกเพื่อรับน้ำหนักตัวเอง สำหรับ
 โครงสร้างหลังคาใช้ระบบจั่วและชอยโครงสร้างให้เล็กลงเมื่อระดับสูงขึ้น การต่อจั่วแฝดของเรือนมี
 เทคนิคการเชื่อมกลางค้ำด้วยรางน้ำหรือ “ฮางลิน” หรือ “ฮ่อมลิน” ระวีวรรณ โอฬารรัตน์มณี ยังได้
 สรุปลักษณะสำคัญของเรือนไททางเหนือ (ซึ่งในที่นี้เรือนไท-ขวนเป็นเรือนที่อยู่ในความหมายของเรือน
 ไทภาคเหนือ) ว่า บ้านเรือนไททางภาคเหนือสะท้อนถึงอัตลักษณ์ของเรือนที่อยู่บนที่สูง มีอากาศหนา
 ที่มีผลต่อการจัดผังอาคารทิศทางของเรือนให้รับแดด ห่อหุ้มเรือนแบบเตี้ยบ้าน หัวเรือน-ท้ายเรือน
 และหัวนอน-ปลายเท้าที่สัมพันธ์กับความศักดิ์และมงคลชีวิต

ภาพที่ 10 ภาพลายเส้นลักษณะเรือนไท-ยวนในเขตพื้นที่ภาคเหนือ
 ที่มา: จาก รูปแบบบ้านเรือนของกลุ่มชาติพันธุ์ในอุษาคเนย์ (หน้า 87,89,90), โดย ระวีวรรณ
 โอฬารรัตน์มณี, 2558, กรุงเทพฯ สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ศูนย์บริหารงานวิจัย
 มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

สืบพงษ์ จรรย์สืบศรี (2558) ชุมชน บ้านตึก อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน เป็นชุมชนไทยวนที่
 สืบพงษ์ จรรย์สืบศรี ลงพื้นที่และเขียนบทความลงใน วารสารวิชาการ คณะสถาปัตยกรรมขอนแก่น ปี
 2558 ได้กล่าวถึงชุมชนแห่งนี้ว่าเป็นคนไท-ยวน (คนเมือง) มีการตั้งถิ่นฐานอยู่แห่งนี้นี้น่ากว่า 150 ปี
 และเป็นการย้ายถิ่นฐานมาจากแห่งอื่นอันเนื่องจากพื้นที่นี้เป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ของดิน
 ลักษณะเรือนของชาว ไตยวนบ้านตึก เป็นอาคารไม้ยกใต้ถุนสูง มีการก่ออิฐใช้ทำเสาขนาดใหญ่รองรับ
 ตัวเรือน หลังคาทรงปั้นหยา หลังคานั้นมุงด้วยกระเบื้องคอนกรีตแบบโบราณ การตั้งหลองข้าวจะ

สร้างหลองข้าว (ยุ้งข้าว) ไว้ใกล้กับตัวเรือนนอน และมีขานเชื่อม ซึ่งมีลักษณะที่มีความคล้ายคลึงกับเรือนไทลื้อ ที่มักจะใช้ขานเชื่อมติดกันกับหลองข้าว

ดร.ม.ล.ปิยลดา ทวีปริงสีพร (2544) เรือนภาคเหนือ กลุ่มชาติพันธุ์ “ไทยยวน” ที่ตั้งแหล่งอยู่ในภาคเหนือของประเทศไทย โดยวัฒนธรรม ล้านนา ซึ่งเริ่มมาตั้งแต่สมัยอาณาจักรล้านนาซึ่งสถาปนาโดยพระเจ้ามังราย เรือนภาคเหนือประกอบด้วยเรือนไม้บัวและเรือนไม้จริง เรือนไม้บัว (ไม้บัว=ไม้ไผ่) เป็นเรือนของชนทั่วไปสร้างเอง ส่วนเรือนไม้จริงคือเรือนเครื่องสับ เดิมสำหรับเจ้าและท้าวพญาเท่านั้น คนทั่วไปห้ามสร้างเรือนไม้จริงทั้งหลาย ต่อมาประมาณหลังรัชกาลที่ 4 แล้วจึงให้คนทั่วไปสร้างเรือนไม้จริงได้ การสร้างนั้นต้องอาศัยช่าง หรือสะหล่า เรือนไม้จริงยังถูกแบ่งออกเป็นเรือนกาแล (เรือนป่าเก่า) และเรือนสมัยใหม่ (สมัยใหม่กว่าเรือนกาแล) ลักษณะพิเศษของเรือนล้านนาที่ต่างจากเรือนไทยภาคกลางหรือเรือนอีสาน คือ วางเรือนขวางตะวัน คือเอาจั่วเรือนไปทางทิศเหนือใต้ ภูมิอากาศ หนาวเย็น ขวางตะวัน รับแดดอุ่น หลีกลมหนาว ขนานแกนสัญลักษณ์มงคลของชีวิตตามคติความเชื่อล้านนา ลักษณะที่สำคัญ ของเรือนภาคเหนือ มีเติน (ระเบียง) อยู่บริเวณด้านจั่วตอนหน้า เรือน (ภาคกลางระเบียงอยู่ด้านชายคา) และมีนอกชานอยู่ด้านจั่วตอนหน้าและตอนหลังของเรือน ตัวเรือนมันเป็นเรือนแฝด เรียกกันว่า “เรือนสองห้องร่วมพื้น” มีฝาเรือนตอนบนเอนออก ตัวเรือนมิได้ทำฝาเรือนให้ได้ฉากกับพื้นและเสาเรือน (ตรงข้ามกับบ้านเรือนไทยภาคกลางที่ทั้งเสาเรือนและฝาเรือนสอบเข้าสู่ศูนย์กลางจั่ว คล้ายรูปสามเหลี่ยม)

(วีระ อินพินท์, 2550) ได้กล่าวถึงลักษณะเรือนไทยภาคเหนือหรือเรือนล้านนาเป็นสกุลช่างลำปางแท้คือ “เรือนเจ้าแม่ยอดคำ” ไว้ในหนังสือ *ปลูกเรือนคล้ายตามพื้นดิน ปักถันคล้ายตามสายน้ำ* โดยการศึกษาเรือนอยู่อาศัยแบบเรือนประเพณีสกุลช่างลำปางอยู่ซึ่งมีลักษณะที่คาบเกี่ยวกับเรือนคนพื้นถิ่นลำปางสามารถเป็นตัวแทนในการอธิบายถึงลักษณะของเรือนอยู่อาศัยของคนพื้นถิ่นลำปาง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของ กลุ่มชาวไทย-ยวน วีระ อินพินท์ ยกกรณีเรือนเจ้าแม่ยอดคำและบ้านเสาหนักเป็นกรณีศึกษา เรือนเจ้าแม่ยอดคำประกอบด้วยเรือนแฝดเป็นเรือนนอน มีเรือนขวางทางด้านหน้า เป็นเรือนพักผ่อน อีกด้านหนึ่งเป็นทิวข้าวและเรือนครัว ทั้งหมดเชื่อมด้วยขาน ทิศทางเรือนนั้นขวางตะวัน โดยหันหน้าเรือนไปทางทิศใต้ ดังนั้น ทิศทางคนเมื่อนอน หัวจะหันไปทางทิศตะวันออกอันเป็นทิศมงคลโดยปริยาย ซึ่งเป็นการสร้างเรือนได้ถูกต้องตามหลักการการสร้างเรือนของชาวล้านนา เรื่องการหันทิศทางเรือนอิงตามแนวเหนือใต้ของชาวล้านนา วีระ อินพินท์ ได้อ้างข้อสันนิษฐานของ

อาจารย์วิวัฒน์ เตมีพันธ์ (2536) ที่อธิบายไว้ว่า ประการที่ 1 การวางเรือน “ขวางตะวัน” เพื่อรับแสงแดดยังความอบอุ่นแก่ตัวเรือน เพราะสมัยก่อนบริเวณรอบๆตัวเมืองและหมู่บ้านต่างๆมีป่าทึบหนาแน่น ดินฟ้าอากาศเย็นกว่าปัจจุบันมาก และอีกประการที่ 2 เป็นแนวคิดในแง่สัญลักษณ์และความอุดมสมบูรณ์แห่งแอ่งที่ราบลุ่มละแวกลำนนา ทั้งลำน้ำและทิวเขาต่างก็ทอดตัวขนานที่ราบลุ่มเหล่านี้ ส่วนใหญ่จะทอดตัวตามแนวแกนเหนือใต้ ฉะนั้นแนวแกนเหนือใต้จึงเป็นสัญลักษณ์ที่บ่งบอกถึงความอุดมสมบูรณ์ เป็นมงคลต่อการดำรงชีวิต ตัวเรือนเจ้าแม่ยอดคำบันไดทางขึ้นด้านหน้าตรงกลางแบ่งที่ขึ้นออกเป็น 2 ซีก ซ้ายขวา ซึ่งไม่พบบ่อยนอกจากเรือนของชาวไทดำในเขตสิบสองจุไทยกลางเรือนเป็นชาน พื้นไม้ตีเว้นร่องห่างเพื่อจะสามารถระบายน้ำได้ดี สำหรับเรือนเสานัก เป็นเรือนไม้จริงที่มีเสามากถึง 116 ต้น โดยเป็นเรือนที่เจ้าของเรือนบอกว่า เรือนลำปางไม่มีกาแล แสดงให้เห็นว่า แม้จะอยู่ร่วมวัฒนธรรมล้านนาเดียวกัน หากแต่สกุลช่างลำปางก็มีแนวทางการสร้างสรรค์งานเฉพาะตัว เรือนเจ้ายอดคำก็ไม่มีกาแลเช่นกัน และเป็นไปในทำนองเดียวกับเรือนเจ้าแม่หลานด้วย นั่นหมายถึง เรือนเหล่านี้ประกาศตนอย่างชัดเจนว่า “เป็นชาวลำปาง” ดังนั้นจะเรียกเรือนแบบแผนประเพณีสกุลช่างลำปางว่า เรือนกาแล ย่อมไม่ได้ จะสรุปจะเห็นว่าเรือนของกลุ่มคนเหนือนั้นมีลักษณะที่ต่างกันไปในของแต่ละพื้นที่ เรือนไทยภาคเหนือที่ถูกยกและเทียบให้เป็นเรือนของคนไท-ยวนนั้น ย่อมมีความต่างกันของแต่ละพื้นที่ องค์ประกอบและรายละเอียดมีความต่างกัน แต่สิ่งที่ยังคงลักษณะที่เหมือนกันของเรือนทางภาคเหนือ หรือเรือนพื้นถิ่นภาคเหนือก็คือ “การวางเรือนขวางตะวัน”

ภาพที่ 11 เรือนไท-ยวน เรือนเจ้าแม่ยอดคำ

ที่มา : ปลุกเรือนคล้อยตามผืนดิน ปักถิ่นคล้อยตามสายน้ำ (2550), วีระ อินพันทัง. กรุงเทพฯ:

กีเลนการพิมพ์

ไท-ยวนในพื้นที่ต่างบริบท ความหลากหลายของเรือนไท-ยวนในหลายพื้นที่

จากการทบทวนเรื่องไท-ยวนทั้งในประวัติศาสตร์ การตั้งถิ่นฐาน และลักษณะทางกายภาพ โดยรวมของความเป็นกลุ่มชนไท-ยวน อยู่ในพื้นที่เดิมในเมืองเชียงใหม่และกลุ่มไท-ยวนที่อพยพ เคลื่อนย้ายไปตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ต่างๆ ตามประวัติศาสตร์ของการอพยพย้ายถิ่นฐานของชาวไท-ยวน มีการแยกย้ายกันตั้งถิ่นฐานอยู่ในหลายพื้นที่ เช่น จังหวัดเชียงใหม่ ลำปาง น่าน เวียงจันทน์ ลำพูน สระบุรี นครราชสีมา และจังหวัดราชบุรี เป็นต้น เพื่อที่จะทำความเข้าใจถึงรูปของแบบเรือนไท-ยวน ราชบุรีนั้น การศึกษาถึงเรือนไทยวนในพื้นที่ต่างๆ นั้นจะทำให้เข้าใจถึงลักษณะของเรือนไท-ยวน อพยพจากเชียงใหม่ในพื้นที่ต่างๆ ด้วยว่ามีลักษณะอย่างไร ซึ่งทำการศึกษาผ่านจากงานวิจัยและ วิทยานิพนธ์ที่เขียนขึ้นเกี่ยวกับเรือนไท-ยวนใน 3 กลุ่มพื้นที่ ที่มีความต่างจาก “เรือนไทยวน ภาคเหนือ” พื้นที่ปัจจุบันของชาวไท-ยวน ส่วนใหญ่โดยกระจัดกระจายตัวอยู่ในจังหวัดต่างๆ ในเขต ภาคเหนือของประเทศไทย เรือนไท-ยวนสระบุรี ที่ตำบลเสาไห้ มีการอพยพมาครั้งสมัยสงคราม สมัย รัชกาลที่ 1 พ.ศ 2347 เป็นกลุ่มใหญ่ที่มีการอพยพเคลื่อนย้ายมาจากภาคเหนือมาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ จังหวัดสระบุรี ตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณแม่น้ำป่าสัก ในพื้นที่อำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรีในปัจจุบัน สำหรับชาวไท-ยวนเสาไห้ สระบุรีมีเอกสารและหนังสือและงานวิจัยหลายเล่มได้กล่าวถึงลักษณะของ ชุมชนไท-ยวนบริเวณนี้อย่างกว้างขวาง

ในการศึกษาถึงลักษณะของเรือนไท-ยวน ที่มีการย้ายถิ่นฐานมาอยู่ในพื้นที่ต่างๆ ที่ไม่ใช่พื้นที่ อันค้ำเคยของตนเองนั้น การปรับตัวเองให้เข้ากับบริบทใหม่ของพื้นที่นั้นมีความสำคัญต่อการ ดำรงชีวิตอยู่ในพื้นที่ เพราะในแต่ละพื้นที่นั้นย่อมมีกลุ่มวัฒนธรรมดั้งเดิมของพื้นที่อยู่แล้ว และการที่บุ คคลใดที่ย้ายถิ่นฐานมาอยู่ใหม่ย่อมจะต้องมีการปรับตัวและยืมวัฒนธรรมเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของตัวเอง โดยปฏิเสธไม่ได้ จากประวัติศาสตร์การย้ายถิ่นฐานของชาวไท-ยวน จากเชียงใหม่ นั้น กลุ่มวัฒนธรรม ที่ยังคงเข้มแข็งและดำรงตัวเองอยู่ได้ในความเป็นชาว ไท-ยวน มี 3 กลุ่มดังที่กล่าวมา ทำให้การเข้า สืบสวนพื้นที่เพื่อทำความเข้าใจถึงลักษณะของวัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งจำเป็น และจะทำให้ทราบถึงอัต ลักษณะของวัฒนธรรมของชาวไท-ยวนในแต่ละพื้นที่ว่าเป็นอย่างไร โดยเฉพาะเรือนพักอาศัยนั้นมี ลักษณะอย่างไร อันเป็นวัตถุประสงค์หลักของงานวิจัย

ชุมชนไท-ยวนเสาไห้ จังหวัดสระบุรี เป็นชุมชนไท-ยวนที่ปักหลักปักฐานตั้งถิ่นฐานเป็นที่ แรกๆ ในพื้นที่ภาคกลาง ตามเอกสารบอกถึง ไท-ยวนเสาไห้ ตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณริมสองฝั่งแม่น้ำป่า สัก ตั้งแต่ที่ว่าการอำเภอเสาไห้ขึ้นไปทางตะวันออก ต่อมาจึงได้ขยายขยายการตั้งถิ่นฐานขยับตัวออกไป

ตามริมแม่น้ำป่าสัก และยังมีการขยับขยายถิ่นฐานไปอยู่ในเขตอำเภอต่างๆ ในจังหวัดสระบุรีหลายแห่ง การลงสำรวจพื้นที่ของผู้วิจัย ไทย-ยวนเส้าให้ เลือกพื้นที่ตำบลต้นตาล อำเภอเส้าให้ จังหวัดสระบุรี ในพื้นที่ตำบลต้นตาลมีความชัดเจนของกลุ่มไทย-ยวนอยู่มาก จากการสร้างจิตสำนึกของชุมชนและการแสดงออกของพื้นที่ ชาวยวนบ้านต้นตาลได้แสดงออกถึงความสำนึกทางชาติพันธุ์ของตนเองผ่านการใช้ชีวิตประจำวันการรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมทางวัฒนธรรมของชาวยวน จัดตั้งชมรมไทยยวนสระบุรี การก่อตั้งหอวัฒนธรรมพื้นบ้านไทย-ยวนและการจัดตั้งตลาดทำน้ำโบราณบ้านต้นตาล (ดวงกมล, 2554) ทำให้วัฒนธรรมไทย-ยวนในพื้นที่นั้นที่จึงมีความเข้มแข็งของวัฒนธรรมอย่างมาก

จากรูปแบบวัฒนธรรมของชาวไทย-ยวน สู่รูปแบบเรือนพักอาศัยของชาวไทย-ยวนเส้าให้ นั้น ปรากฏการสร้างการรับรู้ถึงเรือนลักษณะไทย-ยวนนั้นผ่านทางหอวัฒนธรรมพื้นบ้านไทยยวน สระบุรี โดยเป็นพื้นที่จัดแสดงวัฒนธรรมพื้นบ้านของชาวไทย-ยวนในพื้นที่และอาจเป็นตัวแทนของเรือนอาศัยของชาวไทย-ยวนเส้าให้ก็ได้ การศึกษาถึงรูปแบบเรือนไทย-ยวนในพื้นที่เส้าให้ อันเป็นพื้นที่กรณีศึกษาทำความเข้าใจเรือน พบเรือนที่มีความเก่าแก่ที่พอจะนำมาเป็นเรือนเปรียบเทียบนั้นได้น้อยมาก และเรือนส่วนใหญ่ที่พบเป็นเรือนแบบสมัยใหม่ไปหมดแล้ว พบเรือนกรณีเพียง 3 หลังที่น่าสนใจ เรือนหลังที่ 1 คือ เรือนหอวัฒนธรรมพื้นบ้านไทยยวน สระบุรี ลักษณะคล้ายเรือนไทยภาคกลาง มีชานโล่งตรงกลาง หันหน้าเข้าแม่น้ำ ก็เป็นเรือนที่จัดตั้งขึ้นมาจากการประกอบขึ้นเพื่อหอดิลปะวัฒนธรรมไม่ใช่เรือนพักอาศัยที่ถูกปลูกมาแต่โบราณ จึงไม่มีเค้าโครงให้ทำการศึกษาได้

เรือนหลังที่ 2 เป็นเรือนพักอาศัยของอาจารย์ทรงชัย วรรณกุล ผู้มีเชื้อสายไทยยวนสระบุรีที่ดูแลรับผิดชอบดูแลศูนย์วัฒนธรรมประจำจังหวัดสระบุรี เป็นเรือนกลุ่มที่ประกอบด้วยเรือนไทยหลายหลังในพื้นที่เดียวกัน ลักษณะเรือนคล้ายเรือนไทยภาคกลางยกใต้ถุนสูง หลังคาทรงจอมแห สูงชันลาดใช้ฝาปะกนและฝาสายบัวในส่วนผนัง ซึ่งเรือนนี้ถึงแม้เจ้าของเรือนจะเป็นคนเชื้อสายไทย-ยวนก็จริง แต่จากรูปทรงเรือนนั้นมีความเป็นเรือนไทยภาคกลางอยู่มาก และยากที่จะนำมาเปรียบเทียบหรือเป็นตัวแทนของเรือนไทย-ยวนดั้งเดิมได้

เรือนหลังที่ 3 (ภาพที่ 12) ในพื้นที่ตำบลต้นตาล เป็นเรือนเดี่ยว 3 ห้อง ยกใต้ถุนสูง หลังคาทรงสูงชันลาดมีชายคายื่นยาว ผนังเรือนเป็นฝาแบบฝาสายบัว หรือฝาลูกฝัก การวางเรือนหันด้านจั่วไปทางทิศเหนือใต้ ซึ่งหมายถึงการวางเรือนขวางตะวัน ทำให้มีความน่าสนใจถึงลักษณะเรือน ภายในเรือนชั้นบนประกอบด้วยโถงห้องนอนและโถงหน้า ห้องนอนจะอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ สิ่งที่สะท้อนของเรือนหลังนี้ถูกรูปแบบเรือนซึ่งมีลักษณะเด่นเฉพาะตัวของเรือน และมีการใช้เรือนที่ยังอยู่

อาศัย ประกอบกับเจ้าของเรือนบอกว่าตนเองนั้นสืบเชื้อสายคนไทย-ยวนจากอดีต นำไปสู่การทำความเข้าใจของเรือนในพื้นที่นี้ได้ที่น่าสนใจ

ภาพที่ 12 เรือนพักอาศัยเดี่ยวในพื้นที่ตำบลต้นตาล เส้าไห้ สระบุรี

จากการสำรวจพื้นที่ตำบลต้นตาล เส้าไห้ สระบุรี ทำให้พบว่าเรือนไทย-ยวนโบราณนั้นไม่หลงเหลือที่ทำการสำรวจและศึกษาได้อย่างเป็นระบบ ด้วยพื้นที่มีความเจริญ ใกล้กับศูนย์กลางของเมือง การหายไปของเรือนแบบเก่าและทดแทนด้วยเรือนแบบสมัยใหม่จำนวนมาก แต่ก็ทำให้เห็นถึงลักษณะของเรือนบางหลังที่สร้างความเข้าใจต่อเรือนไทย-ยวนในเส้าไห้ได้พอสมควร

เรือนไทย-ยวนสี่คิ้ว กลุ่มหนึ่งในครั้งการอพยพครั้งใหญ่และได้มีการแยกตัวบางส่วนตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตบริเวณนี้ ไทยวนพลัดถิ่น กลุ่มไทยวนสี่คิ้วเป็นอีกกลุ่มไทย-ยวนที่อพยพเคลื่อนย้ายตัวเองลงมาจากภาคเหนือในสมัยรัชกาลที่ 1 ตามประวัติศาสตร์ที่เขียนไว้ เรือนไทย-ยวนสี่คิ้ว มีเอกสารและข้อมูลเขียนเกี่ยวกับกลุ่มไทย-ยวนสี่คิ้วไว้ในหลายส่วนทั้งหนังสือ เอกสารวิชาการรวมไปถึงวิทยานิพนธ์ในระดับต่างๆ เรือนไทยวน (ไทย-ยวน) บ้านยวน นครจันทิก อำเภอสี่คิ้ว จังหวัดนครราชสีมา จึงเป็นพื้นที่ของกลุ่มไทยวนกลุ่มใหญ่ในอำเภอสี่คิ้ว จังหวัดนครราชสีมา

บริบทแวดล้อมของชาวไทย-ยวนอพยพในแต่ละพื้นที่นั้น เพื่อให้เข้าใจถึงลักษณะของเรือนไทย-ยวนที่มีการปรับตัวและหยิบยืมวัฒนธรรมในพื้นที่มาปรับใช้กับตัวเอง เพราะพื้นที่และสภาพแวดล้อมมีผลต่อวัฒนธรรมและการดำรงชีวิต เรือนไทย-ยวนสี่คี่ เป็นเรือนที่มีการสร้างอัตลักษณ์ที่เป็นของตัวเอง การลงสำรวจพื้นที่ไทย-ยวนสี่คี่พบว่า มีเรือนที่คงเหลืออยู่ในหลายหลังคาเรือนที่ทำให้พอศึกษาและทำความเข้าใจถึงลักษณะของเรือนไทย-ยวนสี่คี่ได้ ประกอบกับการศึกษาวิจัยวิทยานิพนธ์ของ นราธิป ทับทัน ได้มีการศึกษาเรือนไทย-ยวนสี่คี่ไว้อย่างเป็นระบบ ที่ให้สามารถทำความเข้าใจถึงลักษณะเรือนไทย-ยวนสี่คี่ว่ามีลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวได้อย่างชัดเจน

(ทับทัน, 2560) อธิบายถึงลักษณะของเรือนไทย-ยวนสี่คี่ว่า “เรือนพักอาศัยดั้งเดิมของชาวยวนสี่คี่เป็นเรือนขนาดสองห้อง สร้างด้วยไม้มะค่า วางตัวเรือนแบบขวางตะวัน มีลักษณะเป็นกลุ่มเรือนสองหลังหรือสามหลังที่ปลูกชิดขนานกันและมีพื้นที่ใช้สอยติดต่อกัน เรือนแต่ละหลังมีโครงหลังคาเฉพาะแยกออกจากกัน ยกใต้ถุนสูงพ้นศิระชะ หลังคาจั่ว มีบันลุ่มแบบตัวเหงา และเปิดช่องลมที่หน้าจั่ว พื้นที่ใช้สอยภายในสอดคล้องกับประเพณีไต่ยวน” (ภาพที่ 13)

ภาพที่ 13 ภาพถ่ายเรือนไทย-ยวนในพื้นที่อำเภอสี่คี่ จังหวัดนครราชสีมา พบเรือนที่มี

ลักษณะแบบเรือนสามหลังร่วมพื้น

จากการสำรวจพื้นที่ของกลุ่มไท-ยวนในพื้นที่เส้าไห้และสี่คิ้ว ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีคนไท-ยวนอาศัยอยู่ตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน จะพบว่าการคงอยู่ของวัฒนธรรมของชาวไท-ยวนนั้นยังคงพบการอนุรักษ์กลุ่มวัฒนธรรมนี้ไว้ ถึงแม้ว่าจากปรากฏการณ์ที่เห็นในพื้นที่ของวัฒนธรรมนั้นจะสื่อสารออกในความหมายการอนุรักษ์วัฒนธรรมเชิงการท่องเที่ยวมากกว่า แต่ก็นับว่าเป็นวิธีการอย่างหนึ่งของแนวทางการอนุรักษ์ทางวัฒนธรรมให้คงอยู่ต่อไป

เรือนไทยภาคกลาง

การทำความเข้าใจถึงลักษณะของเรือนไทยภาคกลางเป็นการสร้างความรู้และความเข้าใจถึงการก่อรูปของเรือนไทยในกลุ่มอาคารเรือนบ้านพักอาศัยในเขตบริบทพื้นที่ตอนกลางของประเทศไทย การเข้าใจถึงลักษณะการก่อรูปและลักษณะของเรือนไทยที่มีระเบียบแบบแผนการสร้างเรือนมีลักษณะที่สอดคล้องไปกับพื้นที่และสภาพแวดล้อมของตัวอาคาร ที่มีการปลูกสร้างให้มีความเข้าเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมเฉพาะของพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาเรือนไท-ยวนราชบุรีนั้น เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ราบลุ่มภาคกลางจังหวัดราชบุรี ซึ่งเป็นพื้นที่ของกลุ่มเรือนไทยประเพณีภาคกลาง การทบทวนองค์ความรู้เรื่องเรือนไทยภาคกลางจะทำให้จำแนกความต่างและความเหมือนของเรือนได้ว่าเป็นอย่างไร

เรือนไทยภาคกลางลักษณะอิทธิพลหลัก

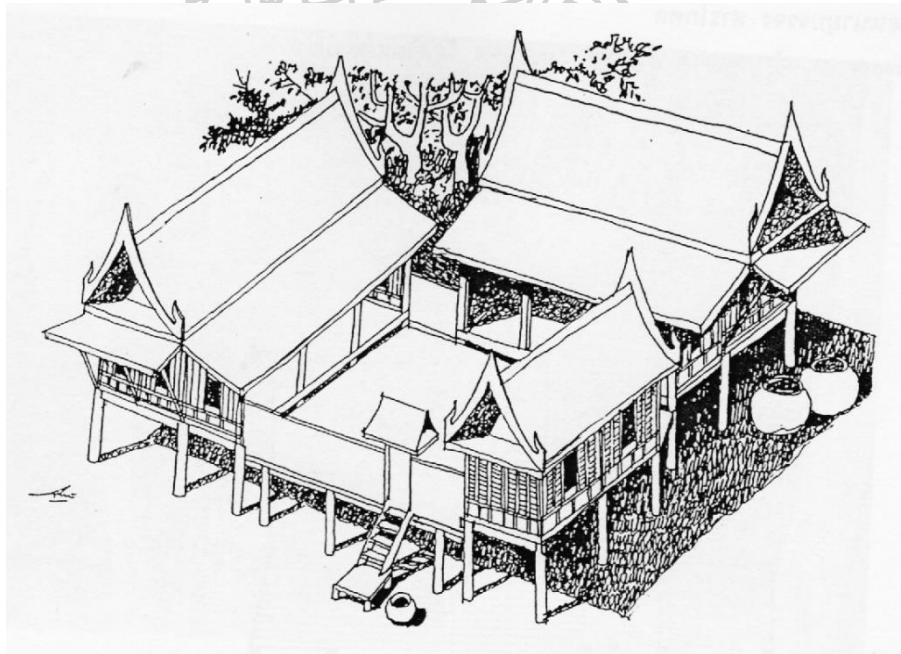
สิ่งปลูกสร้างสำหรับเป็นที่อยู่ เรือนหอ คือเรือนปลูกสำหรับคู่บ่าวสาวแต่งงาน และเรือนมีความหมายอีกมากตามพจนานุกรม เรือนเป็นรูปแบบ ตรงกับภาษาอังกฤษว่า “HOUSE” (สมภพ ภิรมย์, 2545) เรือนไทย บ้านไทยที่พอจะทราบและประมาณการถึงลักษณะของเรือนไทยบ้านไทยในอดีตไว้ว่า เป็นเรือนที่อยู่อาศัยของผู้คนในดินแดนแหลมทองโดยเฉพาะแถบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา รวมทั้งภาคใต้ของประเทศไทย คงเป็นเรือนยกใต้ถุนสูง หลังคามุงแฝกกับหญ้าคา เครื่องบนหลังคาเป็นโครงสร้างของโครงสร้างหลังคาแบบทรงจอมแห แต่ถ้าจะย้อนกลับไปศึกษาถึงลักษณะเรือนที่เก่ากว่านั้นก็พอพบหลักฐานโครงสร้างหลังคาอาคารบ้านเรือนไทยสมัยของทวารวดีที่ถ้ำกามจนดิษฐ์ สุราษฎร์ธานี โดยมีรูปปั้นนูนด้วยดินเหนียวอยู่บนผนังถ้ำ จะเห็นถึงโครงสร้างหลังคาแบบจั่วหน้าพรหม คำว่าจั่วหน้าพรหม หรือน้ำพรหม นั้นหมายถึง เป็นรูปแบบจั่วของอาคารเรือนไทยทั่วไป มีลูกตั้งกับลูกนอนรับกันเป็นทอดๆจนถึงยอดปลายจั่ว เป็นไม้ลูกตั้งอันเดียวตั้งบนช่องๆเดียวเหมือนกัน ซึ่งเรียกว่า หน้าพรหม ใต้ลงไปก็เหมือนมีแท่นรองลงไปเป็นชั้นๆชั้นล่างสุดจะมีแบ่งเป็นช่องๆมาก

เพราะกว้าง ในช่องจะติดลูกฟูกหรือลูกปะกน รองจากข้างล่างขึ้นไปจะคล้ายแทนที่มีช่องน้อยกว่า แล้วก็ค่อยลดลงไปจนเหลือเพียงช่องเดียว คือเศียรพรม หรือศีรษะพรม หรือหน้าพรม เรือนพักอาศัยจะกลายเป็นลายซึ่งวางไม้ลูกตั้งลดหลั่นกันขึ้นไปเป็นรูปพนม เรียกกันว่าหน้าพรมหรือพรมพักตร์ ดังนั้นจั่วหน้าพรมคือลักษณะของแผงจั่วด้วยแบบแผนการเข้าปะกน และพบชิ้นส่วนของรูปปูนปั้นสถาปัตยกรรมเคลือบที่เรียกว่า สังคโลก มีการระบายสีหน้าประกอบให้เห็นโครงสร้างด้านตัดของจั่วเป็นจั่วแบบหน้าพรม (น.ณ ปากน้ำ, 2535) โดยรูปทรงที่กล่าวมาโครงสร้างหลังคาที่เป็นลักษณะแบบรูปทรงจั่วอันเป็นทรงธรรมชาติของการก่อสร้างของชาวพื้นเมืองแถบเอเชียอาคเนย์ซึ่งโดยนิยมสร้างสำหรับอาคารชนชั้นสามัญชนระดับกลางและระดับต่ำด้วยการสร้างหลังคาด้วยไม้ไผ่หรือถ้าเป็นการสร้างเรือนแบบไม้จริงหรือที่เรียกว่า “เรือนเครื่องสับ” ก็จะต้องใช้หลังคายอดแหลมลาดชันสูง

เรือนหลวงในประเทศไทยนั้นหลังคาไม่แอ่นกลาง และท้ายไม่งอน แต่มีการปรังให้งอนโดยการสร้างช่อฟ้าขึ้นมาประดับให้งอนแทน แต่สิ่งที่สำคัญแสดงให้เห็นถึงการปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมก็คือ ทรงของเรือนที่สูงเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาดสามห้อง (แปดเสา) เป็นหลัก มีหน้าต่างทั้งสี่ด้านเพื่อให้ลมพัดผ่านทะลุ ลักษณะที่สำคัญของเรือนสยามก็คือ การตั้งเสาต่อระเบียงและชานออกไปจากห้องนอน ซึ่งทำให้มีพื้นที่สำหรับนั่งเล่น นอน เล่น ทำครัว ระเบียงทำให้มีพื้นที่กว้าง เรือนสยามคงมีความยาวไม่เกิน 5 ห้อง ถ้ามากกว่านั้นจะสร้างเป็น “เรือนแฝด” ขนานกันทำให้มีหลังคาอยู่เคียงกัน คือหลังคาสูงเป็นของห้องนอน ส่วนหลังคาเตี้ยเป็นของเรือนชานเปิดโล่งสำหรับชีวิติเวลากลางวัน กรณีพบเรือนที่มีความยาว 7-9 ห้องนั้นคงเป็นคติความเชื่อของพวกลาวที่อพยพมาจากประเทศลาวตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 3 (ศรีศักร วัลโลดม, 2552a)

(ถุทัย ใจจงรัก, 2539) เป็นอาจารย์ที่ศึกษาวิจัยเรื่องเรือนไทยภาคกลางอย่างเป็นระบบสามารถอธิบายถึงลักษณะรูปแบบเรือนไทยประเพณีภาคกลางได้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะหนังสือ *เรือนไทยเดิม* นั้นจะต้องถูกหยิบยกและนำมาเป็นข้อมูลอ้างอิงในงานวิจัยและวิทยานิพนธ์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ในหนังสืออธิบายถึงลักษณะเรือนไทยว่าเป็นเรือนที่ยกใต้ถุนสูง โดยพื้นเหนือศีรษะรวมทั้งชานก็ยกด้วยมีการลดหลั่นกันของระดับพื้นทำให้การไหลไปมาของอากาศสะดวก แต่สำหรับเรือนไทยในจังหวัดอยุธยา สุพรรณบุรี ราชบุรีและกาญจนบุรีมักจะไม่นิยมลดระดับระเบียง แต่จะทำการลดระดับเฉพาะชานเท่านั้น ทำให้รอดเพียงตัวเดียวยาวตลอดไม่ต้องทำการต่อซึ่งสะดวกในการก่อสร้าง รูปแบบหลังคาทรงสูงและชายคายื่นยาวแบบทรงมนิลา มีชานกว้างสำหรับพักผ่อนในร่ม

นั่งเล่น ทำบุญ เลี้ยงพระ จัดงานประเพณีต่างๆ ชานทำหน้าที่เชื่อมเรือนนอน เรือนครัวและเรือนอื่นๆ เข้าด้วยกัน ในความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์กับความนิยมของสังคมทำให้การวางผังพื้นที่หรือการวางทิศทางเรือนนั้นไม่ค่อยเป็นไปตามหลักการทางวิทยาศาสตร์ทิศทางลมและแสงแดด กลับยึดมั่นในโชคกลาง ความเป็นมงคล ทำให้เห็นได้ว่าเรือนไทยภาคกลางไม่ได้วางผังพื้นที่เรือนตามตะวันโดยเจตนา หลักใหญ่ๆ ทั่วไปการวางผังเรือนจะวางตามลักษณะตามกายภาพของพื้นที่เช่น ถ้าเรือนอยู่ริมน้ำจะหันด้านหน้าออกคือ ส่วนยาวของเรือนเป็นด้านหน้า ถ้าอยู่ตามท้องทุ่งจะหันด้านหน้าไปตามทางเกวียนหรือทางเท้า และถ้าในหมู่บ้านนั้นหันจั่วไปทางไหน เรือนหลังที่จะนิยมหันจั่วไปทางทิศเดียวกัน ถึงแม้เรือนจะมีการวางเรือนไปตามทิศต่างกัน แต่การนอนและทิศการนอนของผู้อาศัยจะมีความเชื่อถือหันหัวนอนไปในทิศตะวันออกและทิศใต้ห้ามหันหัวไปทิศตะวันตกทิศเหนือคือทิศปลายเท้า เรือนมักพบว่าเรือนนอนแบ่งเป็น 3 ช่วงเสา ช่วงตรงกลางเป็นช่วงที่กว้างมากกว่าช่วงริมทั้งสอง ส่วนบันไดทางขึ้นมักจะทำเลขคี่ ไม่นิยมทำเลขคู่เพราะถือว่าเป็นมงคล นอกจากนี้ไม่นิยมหันบันไดลงทิศตะวันตกถือว่าเป็นบันไดผี

ภาพที่ 14 เรือนไทยภาคกลางแบบเรือนหมู่ นายบรรจง สารโกศล

ที่มา : เรือนไทยเดิม (2539), หน้า 70 โดย ผศ.อุทัย ใจจงรัก จัดพิมพ์โดยสมาคม สถาปนิกสยามฯ

ภาพที่ 15 บ้านเรือนไทยในหมู่บ้านโพหัก ต.บางแพ.อ.บางแพ จ.ราชบุรี
ที่มา : โพหัก ดินแดนแห่งวัฒนธรรมไทยแท้, สืบค้น : 25 พ.ค. 2564 จาก
<http://oknation.nationtv.tv/blog/nonglek/2008/05/27/entry-1>

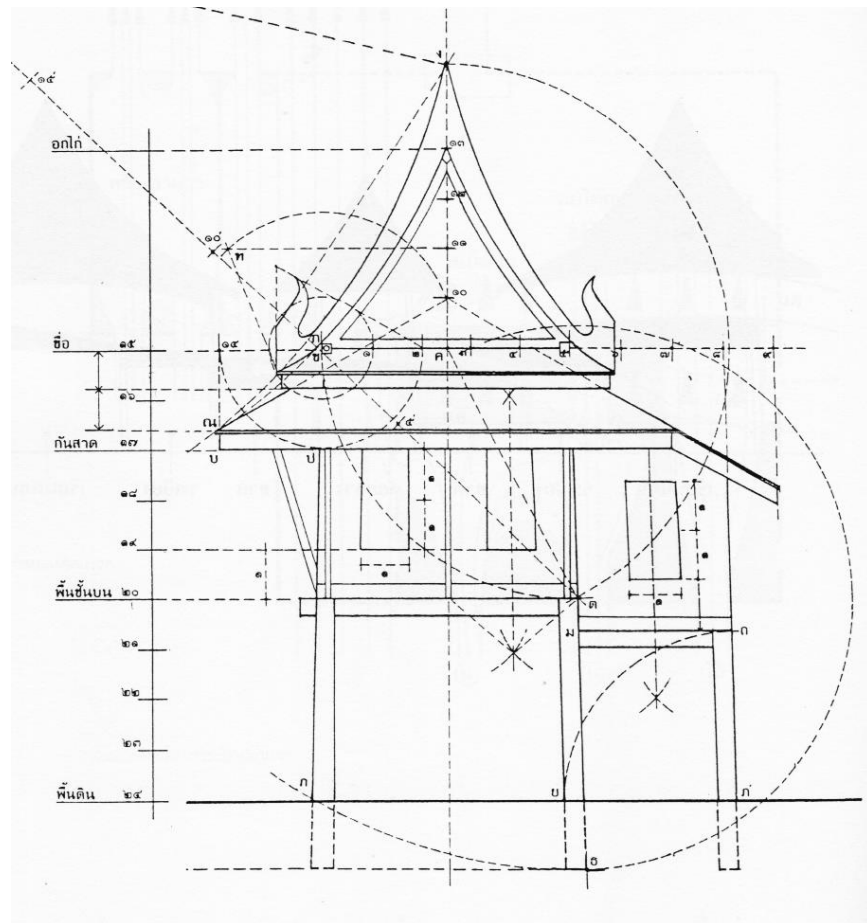
ศาสตราจารย์ น.อ.สมภพ ภิรมย์ (2538) อธิบายเรือนไทยภาคกลางว่า บ้าน หมายถึงที่อยู่อาศัย และคำว่า *บ้านไทยภาคกลาง* หรือได้รับอิทธิพลจากภาคกลาง มีลักษณะคือ เป็นเรือนไม้ส่วนใหญ่ หลังคาสูง ฝาปะกนหรือลูกฟัก ยกยอดประกอปกันได้ (Prefabrication) เป็นเรือนชั้นเดียว ใต้ถุนสูงและเป็นที่นิยมสร้างในภาคกลางทั่วไป เรือนไทยนิยมปลูกเป็น 3 ห้องนอน ไม่นิยมทำห้องมากกว่านั้น ไม่นิยมปลูกเรือน 4 ห้องนอนเพราะ *เรือนอยู่สี่ห้องได้เดือดร้อนรำคาญ* ถ้าเป็นคหบดีอันมีจะกินก็ปลูกเรือนแฝด มีชานบ้านเล่นกลาง นิยมปลูกเรือนตามตะวัน เป็นเรือนที่อาศัยของครอบครัวหนึ่งหลังมีสามห้อง ห้องหนึ่งเป็นห้องเก็บของ ห้องหนึ่งเป็นห้องนอน และอีกห้องหนึ่งเป็นห้องพระ บันไดทางขึ้นเรือนนิยมทำลูกกระเด เป็นเลขคู่ 5,7 ชั้น รูปทรงเรือนมีลักษณะสี่เหลี่ยมผืนผ้า หลังคาทรงมะลิลาทรงสูงเสริมชายคาหลังคาเป็นระเบียงหนึ่งด้าน เรียกว่าบ้านทรง “*มลิลา*” หลังคาทรงสูงรูปสามเหลี่ยมมีความสูงไม่เกิน 4 ส่วน 5 ของความกว้างของห้องด้านสกัด หรือความยาวของชื่อที่ตรงศูนย์กลางของหัวเทียน เสาเรือนจะเอียงสอบเข้าประมาณ 2 เปอร์เซ็นต์ เรือนไทยภาคกลางมีลักษณะตรงที่ระดับพื้นจะใหญ่เรียวเล็กลงไปยังแปหัวเสา กล่าวคือ “*เอวใหญ่ ออกเล็ก*” ซึ่งต่างจากเรือนไทยภาคเหนือที่มีลักษณะ “*เอวคอด ออกโต*” คือฝากรอบนอกเรือนตรงกรอบที่ระดับพื้นจะเอียงออกจากพื้นบานปลายใหญ่ออกไปที่แปหัวเสา

สุพัฒน์ บุญยฤทธิกิจ (2561) ได้สรุปลักษณะเรือนไทย 5 ประการไว้คือ ประการที่ 1 จัดเรือนชั้นเดียว ยกพื้นใต้ถุนสูงจากระดับในระยาะที่พื้นเหนือศีรษะประมาณ 2-2.5 เมตร ประการที่ 2 หลังคาทรงสูงและชายคายื่นยาว ทรงหลังคาเป็นสามเหลี่ยมที่เรียกว่า ทรงมะนิลา หรือจั่ว (gable) โครงสร้างเป็นไม้มักมุงด้วยกระเบื้องดินเผา หลังคาทรงสูงช่วยระบายน้ำฝนที่ตกลงมาอย่างรวดเร็ว ประการที่ 3 มีชานเรือนทำหน้าที่เชื่อมตัวเรือนต่างๆเข้าด้วยกัน ประการที่ 4 การล้อมเสาสอบของเรือน เสาเรือนสอดเข้าด้านบน ทำให้เกิดความแข็งแรงและช่วยในการทรงตัวสามารถต้านแรงลมและน้ำได้ดี ประการสุดท้าย เรือนไม้สำเร็จรูป มีลักษณะกึ่งสำเร็จรูป ทำเป็นชิ้นส่วนสำเร็จมาประกอบ สะดวกหรือการขนย้ายหรือถอน

(นุกูล ชมพูนิช, 2530) เสนอประเด็นเรื่องเรือนไทยยกใต้ถุนสูงว่า เรือนไทยโดยทั่วไปจะปล่อยใต้ถุนให้โล่งไม่กันฝาและไม่ใช้สำหรับนอนหรืออยู่อาศัย ทั้งนี้เพราะคนไทยโบราณ ถือหัว ไม่อยากให้ใครอยู่เหนือหัว หรือเดินลอดใต้เท้าใคร และเพื่อให้รอดพ้นจากน้ำท่วมในหน้าน้ำอีกประการหนึ่ง เรือนไทยมีใต้ถุนโปร่งเป็นความประสงค์ให้เกิดความรู้สึกสูงส่งแก่ผู้อยู่อาศัย นอกจากนั้นยังคล้องจองกับอาคารทางพุทธศาสนา ซึ่งมีลักษณะความเบาและลอย ซึ่งรูปลักษณะเช่นนี้น่าจะเป็นการแปรปริศนาธรรมออกมาทางกายภาพ

สำหรับการยกใต้ถุนสูงนั้น วีระ อินพันทัง (2550) ได้อธิบายข้อสังเกตในเรื่องการยกใต้ถุนสูงนั้นว่า ระดับการยกใต้ถุนเรือนสูงขึ้นไปจากระดับดินนั้น เรือนภาคกลางยกลอยสูงกว่าเรือนภาคเหนือและเรือนภาคใต้ กล่าวคือ เรือนภาคกลางยกพื้นขึ้นสูงไปจนใต้ถุนเรือนสูงพ้นระดับหัว ความสูงต่ำของใต้ถุนเรือนมีหลายระดับตามการลดหลั่นของพื้นเรือน ส่วนที่สูงที่สุดอยู่บริเวณเรือนนอน ใต้ถุนเรือนส่วนใหญ่มีความสูง 2.50 เมตร แต่สำหรับเรือนล้านนา หรือเรือนกาแล ใต้ถุนเรือนส่วนนอนมีความสูงเฉลี่ยเพียง 1.50 เมตร หรือสูงมากไม่เกิน 2.00 เมตร การที่เรือนภาคกลางยกใต้ถุนสูงกว่าเรือนในถิ่นอื่นสะท้อนภูมิลักษณะถิ่นฐานของภาคกลางที่มีระดับต่ำกว่าภาคเหนือและใต้

ภาพที่ 16 สัดส่วนเรือนไทยภาคกลางแบบประเพณีนิยม

ที่มา : เรือนไทยเดิม (2539), หน้า258 โดย ผศ.ฤทัย ใจจงรัก จัดพิมพ์โดยสมาคมสถาปนิกสยามฯ

ราชบุรีเมืองแห่งประวัติศาสตร์และความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์

ความสำคัญของจังหวัดราชบุรียุคประวัติศาสตร์

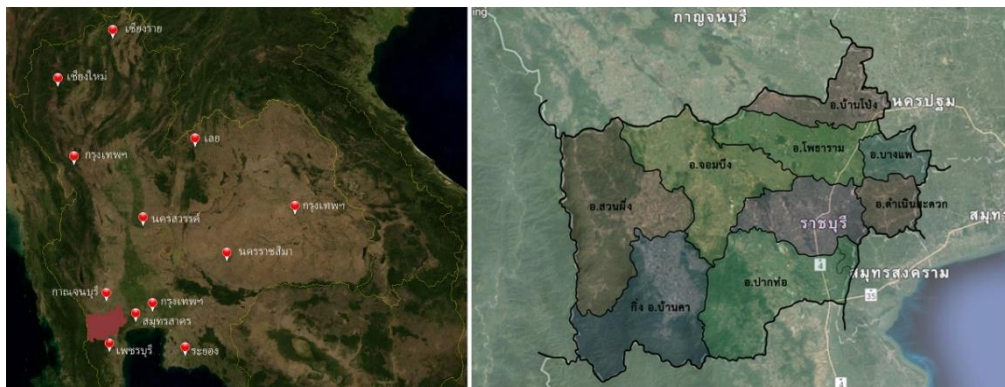
จังหวัดราชบุรีเมืองแห่งประวัติศาสตร์ตะวันตกของประเทศไทยแบ่งตามลักษณะทางภูมิศาสตร์ก็จะประกอบไปด้วย 5 จังหวัดคือ ตาก กาญจนบุรี ราชบุรี เพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ สำหรับพื้นที่ภาคตะวันตกของศูนย์ข้อมูลภาคตะวันตก แบ่งตามแนวคิดของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติโดยพิจารณาจากความคล้ายคลึงกันในด้านเศรษฐกิจ ระดับรายได้ ประชากร การใช้ที่ดินและปัญหาสังคม ดังนั้นขอบเขตภาคตะวันตกจึงประกอบด้วย สุพรรณบุรี นครปฐม สมุทรสาคร สมุทรสงคราม กาญจนบุรี ราชบุรี เพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์มีพื้นที่รวมทั้งหมดประมาณ 46,087 ตารางกิโลเมตร

ลักษณะภูมิประเทศมีทั้งภูเขาที่ราบ ชายฝั่งทะเล และแม่น้ำ มีแม่น้ำสายสำคัญ เช่น แม่น้ำแม่กลอง เกิดจากการรวมตัวของแม่น้ำแควใหญ่กับแควน้อยต้นน้ำอยู่ในเขตจังหวัดกาญจนบุรี ไหลลงทะเลที่จังหวัดสมุทรสงคราม แม่น้ำแควใหญ่หรือแม่น้ำศรีสวัสดิ์ มีต้นน้ำอยู่ที่จังหวัดกาญจนบุรีไหลไปรวมกับแม่น้ำแควน้อย แม่น้ำแควน้อยหรือแม่น้ำไทรโยค มีต้นน้ำอยู่ที่จังหวัดกาญจนบุรีไหลไปรวมกับแม่น้ำแควใหญ่ แม่น้ำเพชรบุรีเกิดจากเทือกเขาตะนาวศรีไหลผ่านจังหวัดเพชรบุรี แม่น้ำปราณบุรี

ประชากรในภาคตะวันตกมีความแตกต่างกันทางเชื้อชาติอยู่หลายกลุ่มที่นอกเหนือจากคนไทย เช่น กะเหรี่ยง มอญ ลาวโซ่ง ลาวเวียง ลาวพวน เป็นต้นแต่ละเชื้อชาติมีความแตกต่างกันทางวัฒนธรรมและประเพณีชาติพันธุ์เหล่านี้ยังคงรักษาประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิมไว้ได้จากเอกสารประกอบการประชุมสัมมนาเรื่องการศึกษาวิจัยกลุ่มชาติพันธุ์ในภูมิภาคตะวันตก พบว่ามีกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในภาคตะวันตกดังนี้ กะเหรี่ยง มอญ ละว้า พม่า ลาวพวน ลาวโซ่ง

จังหวัดราชบุรีเป็นพื้นที่มีประวัติศาสตร์ยาวนาน มีหลักฐานอธิบายถึงการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์มาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ มีหลักฐานของการดำรงชีวิตและการเคลื่อนย้ายถิ่นฐานมากมายหลายหลักฐานที่แสดงถึงความเคลื่อนไหวของผู้คนในพื้นที่นี้ รวมไปถึงการเป็นแหล่งวัฒนธรรมของประวัติศาสตร์ และการตั้งชุมชนโบราณ ด้วยพื้นที่บริเวณนี้เป็นพื้นที่ดินที่มีคุณภาพเหมาะกับการเพาะปลูก ทรัพยากรทางธรรมชาติมีความอุดมสมบูรณ์ จึงทำให้มีการอยู่อาศัยของผู้คนมากมายตั้งแต่ในอดีตมาจนถึงปัจจุบัน ในหลักฐานแรกๆ ที่บอกถึงการมีมนุษย์อยู่ในบริเวณแถบนี้จากรายงานการสำรวจทางโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ในจังหวัดราชบุรี ในปี พ.ศ. 2475 ศาตราจารย์ฟริทซ์ สารสอน (Fritz Sarasin) ซึ่งเป็นนักโบราณคดีชาวสวิสเซอร์แลนด์ (Switzerland) ได้ทำ

การสำรวจพบหินควอตไซต์ (Quartzite) ที่มีรอยว่าคนเอาไปใช้งานในถ้ำใหญ่แห่งหนึ่ง ซึ่งอยู่ห่างไปจากจังหวัดราชบุรีไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ประมาณ 18 กิโลเมตร ใกล้ถ้ำฤๅษี (ถ้ำฤๅษี เขาสูง เป็นถ้ำที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ อยู่บริเวณทางตอนเหนือขึ้นไปของจังหวัดราชบุรี โดยห่างจากตัวเมืองราชบุรีไปประมาณ 8 กิโลเมตร เป็นถ้ำที่มีพระพุทธรูปองค์ใหญ่สลักอยู่บริเวณผนังถ้ำ เป็นพระพุทธรูปทรงนั่งห้อยพระบาท ใต้บริเวณฝ่าพระบาทมีการจารึกตัวอักษร 12 ตัวซึ่งเป็นตัวอักษรที่สำคัญในการอายุของพระพุทธรูปและอายุของผู้คนที่อาศัยอยู่ในบริเวณแถบนี้ ทางเข้าถ้ำฤๅษีสูงจากพื้นดินประมาณ 20 เมตร บริเวณภายในมีรูปจำหลักติดผนังอยู่ 2 รูป รูปที่หนึ่งเป็นพระพุทธรูปนั่งห้อยพระบาทปางปฐมเทศนา ลักษณะเหมือนพระพุทธรูปที่สร้างในสมัยราชวงศ์คุปต์ ในประเทศอินเดีย (พ.ศ.850-1150) และอีกด้านหนึ่งเป็นรูปจำหลักพระพุทธรูปปางเสด็จลงมาจากดาวดึงส์ โดยรูปจำหลักของพระพุทธรูปนั้นมีพระพักตร์ไม่เหมือนกัน จึงมีความเชื่อกันว่าพระพุทธรูปองค์ที่สองนั้นน่าเป็นรูปฤๅษี และมีจารึกภาษาสันสกฤตบอกไว้ว่า ฤๅษีสมาธิคุปต์เป็นผู้สร้างพระพุทธรูปจำหลักนี้ (กรมศิลปากร, 2509) จึงเป็นที่มาของการเรียกบริเวณถ้ำนี้ว่าถ้ำ ฤๅษี) บริเวณเทือกเขาสูง อำเภอมืองราชบุรี พบเครื่องมือคล้ายกับใบมีดและเครื่องมือปลายแหลมทำจากเปลือกหอยเครื่องมือที่ทำจากหินโรโอไลท์ ก้อนดินเทศ กระดุกสัตว์และเปลือกหอย (ฉลวย จารุภานานนท์, 2546) ซึ่งแสดงถึงการมีอยู่อาศัยของมนุษย์มาก่อนในแถบนี้ ราชบุรีไม่ปรากฏแน่ชัดว่าเกิดขึ้นเมื่อใด แต่หลักฐานที่สำคัญของการเกิดของเมืองราชบุรีหรือชุมชนที่ตั้งถิ่นฐานบริเวณแถบนี้นั้นมีมาตั้งแต่สมัยทวารวดี หรือประมาณพุทธศตวรรษที่ 1,100-1,500 ปี มีการพบวัตถุโบราณหลายชิ้นกระจายโดยทั่วในเขตจังหวัดราชบุรีซึ่งบ่งบอกถึงการมีชุมชนขนาดใหญ่อยู่บริเวณนี้ และการที่พบเมืองโบราณคูบัว ตำบลคูบัว อำเภอมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรีซึ่งเป็นเมืองโบราณที่มีการพบซากเจดีย์ เครื่องปั้นดินเผา รูปเทวดา คนแคระ สิ่งที่มีการปั้นด้วยปูนปั้นดินเผามีรูปร่างและลวดลายคล้ายกับของในสมัยทวารวดีซึ่งพบที่จังหวัดนครปฐมและจังหวัดลพบุรี และยังได้พบคูและกำแพงเมืองแสดงให้เห็นว่าที่นี่ต้องเป็นเมืองโบราณสมัยทวารวดีเป็นแน่ (กรมศิลปากร, 2509)

ภาพที่ 17 ภาพแสดงพื้นที่จังหวัดราชบุรี

ที่มา : ดัดแปลงจาก Google map แก่ไข่วันที่ 25 มีนาคม 2564

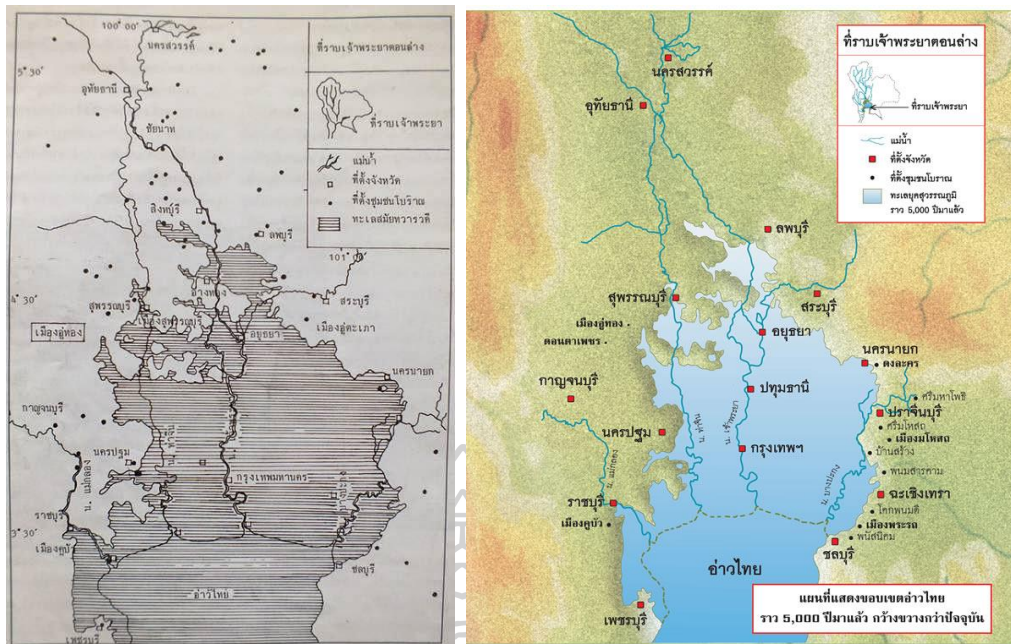
ความสำคัญราชบุรีในทวารวดี

เมืองโบราณสมัยทวารวดีคูบัว จังหวัดราชบุรี เป็นพื้นที่ของแหล่งประวัติศาสตร์ของอาณาจักรแห่งหนึ่งที่มีการตั้งถิ่นฐานของผู้คนและเป็นศูนย์กลางของการติดต่อค้าขายที่สำคัญในเขตของภูมิภาคพายัพ (ภาคพายัพหมายถึงท้องที่หรือพื้นที่บริเวณทางภาคตะวันตกเฉียงเหนือของอ่าวไทย ซึ่งเป็นที่ตั้งของเมืองใหญ่ๆ เช่นเมืองลพบุรี กรุงศรีอยุธยา นครปฐม ราชบุรี เป็นต้น (กรมศิลปากร, 2509) เมืองคูบัวเป็นเมืองที่ตั้งขึ้นราวๆ สมัยพุทธศตวรรษที่ 11-16 ซึ่งอยู่ในสมัยที่เรียกว่าทวารวดี ตามในประวัติศาสตร์ได้ที่ได้พบและมีข้อมูลจากหลักฐานจดหมายเหตุของจีนและหลักฐานจากศิลาจารึกต่างๆได้มีการกล่าวถึงอาณาจักรทวารวดี โดยหลักฐานจากจดหมายเหตุของจีนได้กล่าวว่า นักพรตจีนชื่อ เหียนจ้ง (HIAN TSANG) ได้เดินทางไปสืบทอดพระพุทธศาสนาที่ประเทศอินเดียเมื่อปี พ.ศ.1150 ได้มีการบันทึกการเดินทางไว้ว่า เดินทางไปทางทิศตะวันตกของอีสานปุระ และได้เดินทางผ่านอาณาจักรแห่งหนึ่งชื่อ โตโลปอติ (TO-LO-PO-TI) ยอร์ช เซเดส์ (2504) ได้เขียนอธิบายถึงกรุงทวารวดีว่ามีอยู่จริงในหมุดนำชมโบราณวัตถุสถานสมัยทวารวดี ตำบลคูบัว จังหวัดราชบุรี ว่า นักปราชญ์จีน มีเฮียนจวงแลหงิจจิง ได้กล่าวถึงในตอนแหลมระหว่างเมือง ศรีเกษต (พม่า) และเมือง อีสานปุระ (เขมร) มีราชอาณาจักรจยล่อพัตติ ซึ่งหมายถึง ทวารวดี (ทวารวดี” เป็นชื่อที่ปรากฏขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยา ในสมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่ทอง พ.ศ.1893 โดยเข้าใจว่าพระเจ้าอยู่ทองทรงนำเอาชื่อทวารวดี มาเป็นพระราชธานีที่พระองค์สร้างขึ้นใหม่นั้นว่า กรุงเทพทวารวดีศรีอยุธยา) การพบเมืองโบราณคูบัวเป็นหลักฐานที่สำคัญที่บอกถึงเมืองนี้เป็นเมืองหนึ่งของอาณาจักรทวารวดี ซึ่งในประเทศไทยยังพบพื้นที่อิทธิพลของทวารวดีอยู่หลายจังหวัดเช่น เพชรบุรี สุพรรณบุรี กาษจนบุรี ปราชินบุรี

อยุธยาและลพบุรี รวมไปถึงพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น จังหวัดกาฬสินธุ์ มหาสารคาม ชัยภูมิ นครราชสีมา ในภาคเหนือเช่น ลำพูน เชียงใหม่ ส่วนในภาคใต้ เช่นจังหวัดนครศรีธรรมราช สงขลา เป็นต้น (ตรี,2504) จังหวัดราชบุรี ดินแดนวัฒนธรรมลุ่มน้ำแม่กลองและสายหมอกแห่งขุนเขาตะนาวศรี เป็นจังหวัดหนึ่งในภาคกลางด้านตะวันตกที่มีภูมิประเทศหลากหลาย จากพื้นที่ที่ราบต่ำ ลุ่มแม่น้ำแม่กลองอันอุดม แหล่งเพาะปลูกพืชผักผลไม้เศรษฐกิจนานาชนิด สู่พื้นที่สูงทิวเทือกเขาตะนาวศรีทอดตัวยาวทางทิศตะวันตกจรดชายแดนไทย-พม่า มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ สันนิษฐานว่าราชบุรีเป็นหัวเมืองที่เจริญรุ่งเรืองมากแห่งหนึ่งของแคว้นสุวรรณภูมิมาตั้งแต่สมัยที่พระเจ้าอโศกมหาราชแห่งอินเดียได้เผยแผ่พุทธศาสนาเข้ามาในดินแดนแถบนี้ เมื่อราวปี พ.ศ. 218 โดยแคว้นสุวรรณภูมินี้มีศูนย์กลางการปกครองอยู่ที่นครปฐมหรือที่สมัยนั้นเรียกกันว่า “ทวารวดี” ราชบุรียังเป็นแหล่งพบปะของพ่อค้าวานิชตั้งแต่ครั้งโบราณ ทั้งยังเป็นเมืองหน้าด่านที่ติดต่อกับพม่า ราชบุรีจึงเป็นดินแดนที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ที่สุดแห่งหนึ่ง

จังหวัดราชบุรีเป็นเมืองในเครือข่ายสัมพันธ์ของอารยธรรมชายฝั่งทะเลสยามในอดีตโดยมี “เมืองโบราณคูบัว” เป็นเมืองท่าติดต่อทะเลด้วย เช่นเดียวกับนครปฐมหรือเมืองนครชัยศรีโบราณ โดยเฉพาะอย่างยิ่งตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 13 ลงมา กล่าวได้ว่า คูบัวโดดเด่นยิ่งกว่านครชัยศรีโบราณเสียอีก เพราะมีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกับเมืองเพชรบุรี (หรือพริบพรี) ตลอดไปถึงเขตชะอำ (ในปัจจุบัน) อุทอง นครปฐม คูบัว เป็นเครือข่ายของเมืองท่าโบราณแต่ครั้งสมัยวัฒนธรรมทวารวดีเพื่อพู่และเมืองคูบัวนั้นนับเป็นศูนย์กลางของพุทธศาสนมหายานที่สำคัญแห่งหนึ่งในภาค เมื่อเข้าสู่สมัยที่อาณาจักรขอมเรืองอำนาจและปรากฏศิลปะแบบลพบุรีในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ประมาณพุทธศตวรรษที่ 16 เป็นต้นไป ตัวเมืองได้โยกย้ายศูนย์กลางจากคูบัวมาตั้งใหม่ที่ราชบุรีซึ่งอยู่ไม่ห่างกันมากนัก เนื่องจาก แม่น้ำอ้อม ซึ่งเคยไหลผ่านดินแดน ไม่สะดวกในการดำรงชีวิตและการเดินทางติดต่อค้าขาย และแต่สามารถรองรับเงื่อนไขใหม่ในการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของผู้คนในสมัยนั้นได้เหมาะสมและดีกว่า

ภาพที่ 18 ภาพแสดงพื้นที่บริเวณที่ทะเลท่วมถึงทำให้คูบัวเหมือนเมืองท่าใกล้ทะเลในอดีต
ที่มา : ดัดแปลงจาก หนังสือโบราณคดีคอกข้างดิน (2545), สำนักงานโบราณคดีและ
พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 2 สุพรรณบุรี, กรุงเทพฯ หน้า 3-4

จากแผนที่แสดงทะเลโบราณและที่ตั้งชุมชนสมัยทวารวดีเอกสารอ้างอิง แผนที่ : สำนักงาน
คณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ 2535:245 ข้อมูล : หนังสือโบราณคดีคอกข้างดิน สำนักงานโบราณคดี
และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 2 สุพรรณบุรี เลขหมู่หนังสือ 959.373 ศ 528 บ ปี 2545 หน้า 3-4
แสดงให้เห็นถึงแนวชายฝั่งทะเลอ่าวไทยเมื่อราว 1,400 ปีมาแล้ว พบแนวสันทรายเป็นช่วง ๆ
ระดับน้ำทะเลในสมัยนั้นอยู่สูงกว่าปัจจุบันประมาณ 3.5-4 เมตร ลักษณะของอ่าวไทยเป็นอ่าวลึกเว้า
เข้าไปห่างจากแนวชายฝั่งทะเล ทำให้สภาพภูมิศาสตร์ของเมืองโบราณอยู่ทองรวมไปถึงเมืองโบราณคู
บัวในสมัยนั้นเป็นเมืองท่าชายทะเลที่สำคัญ เป็นศูนย์กลางการคมนาคมทางบกและทางน้ำทางฝั่ง
ตะวันตกของกลุ่มน้ำเจ้าพระยา มีลำน้ำจรจะเข้สามพันเชื่อมกับลำน้ำต่าง ๆ ทำให้มีการแลกเปลี่ยนสินค้า
กับนานาประเทศ เช่น โรมัน เปอร์เซีย อินเดีย ในเวลาต่อมาชายฝั่งทะเลเริ่มถอยห่างออกไป
เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของเปลือกโลกและการเปลี่ยนแปลงทางเดินของแม่น้ำ เกิดการทับถมของ
ตะกอนแม่น้ำจนเกิดเป็นแนวชายฝั่งในปัจจุบัน ส่งผลให้เมืองอู่ทองเริ่มหมดความสำคัญไปในที่สุด

ราชบุรีกลายเป็นเมืองท่าชายทะเลที่สำคัญก่อนพุทธศตวรรษที่ 18-19 สันนิษฐานว่าคงเป็นประมาณพุทธศตวรรษที่ 15-16 เครื่องปั้นดินเผาห้าาราชวงศ์และสมัยซ่งที่พบในท้องแม่น้ำแม่กลอง และแหล่งชุมชนโบราณบางแห่ง ถือได้ว่าเป็นโบราณวัตถุที่เป็นสินค้าจากสังคมภายนอกภูมิภาค แต่บรรดาเครื่องปั้นดินเผาผลิตจากภายในพื้นภูมิภาคก็มีอยู่ไม่น้อย เช่น หม้อดินเผาคอสูง ซึ่งผู้บางท่านว่าเป็นศิลปกรรมทวารวดีตอนปลายประมาณพุทธศตวรรษที่ 17-18

ความสำคัญของเมืองราชบุรีปรากฏหลักฐานในเอกสารจารึก “พงศาวดาร” ว่าเป็นเมืองสำคัญเมืองหน้าด่านติดกับพม่า กองทัพพม่าที่ผ่านมาสู่อยุธยา ราชบุรีกลายเป็นสมรภูมิรบมาหลายครั้ง ตั้งแต่สมัยพระนเรศวรมหาราชทำยุทธหัตถีกับพระมหาอุปราชา เจ้าเมืองราชบุรีได้รับมอบหมายให้นำไพร่พล เป็นกองโจรซุ่มตีสกัด และได้รับมอบหมายในการส่งกำลังเสริมทัพให้แก่กษัตริย์หลายพระองค์ในการสู้รบ สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ราชบุรีก็ยังคงมีความสำคัญทางด้านยุทธศาสตร์ในการรบ สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย มีดำริให้ย้ายเมืองเพื่อให้มีความได้เปรียบในการสู้รบ และ ทรงวางศิลาฤกษ์ฝังเสาหลักเมืองไว้ สมัยราชการที่ 5 มีการจัดการปกครองออกเป็นมณฑล มีข้าหลวงเทศาภิบาลเป็นผู้รับผิดชอบ มีจังหวัดที่อยู่ใต้การกำกับดูแลหลายจังหวัด ซึ่งเห็นได้ว่าจังหวัดราชบุรีถือเป็นเมืองที่มีความสำคัญมาตั้งแต่โบราณและมีประวัติศาสตร์เรื่องราวต่าง ๆ ยาวนานจนถึงปัจจุบัน

ความสำคัญของราชบุรีในบทบาทหัวเมือง

ความสำคัญของราชบุรีในด้านการเมืองการปกครองที่สมัยการปกครอง ราชบุรีมีความสำคัญและได้รับการพูดถึงอย่างยาวนาน และเมื่อจะเริ่มต้นการนับถึงการเมืองการปกครองในเป็นชนชาติไทย คงต้องย้อนลงไปถึงประวัติศาสตร์ชาติไทยได้ไม่เกินสมัยสุโขทัยซึ่งนับว่าเป็นเมืองหลวงของไทยในสมัยแรก ในสมัยสุโขทัยนี้เองชื่อ “ราชบุรี” ได้ยินถึงเมืองนี้มาตั้งแต่ครั้งสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราชที่จารึกประวัติและลักษณะวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวสุโขทัยเมื่อ 700 กว่าปี ในจารึกด้าน 4 ยังปรากฏชื่อเมือง ราชบุรี อาณาจักรของท่านด้วย (วิภา, 2543) พระเจ้าแผ่นดินพระบรมจักรวงศ์แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ได้ทรงเสด็จเหยียบมณฑลราชบุรีแล้วทุกพระองค์ ทั้งในคราวงานพระราชสงครามและการประพาสเพื่อสำราญพระอิริยาบถ

การตั้งราชบุรีเป็นมณฑล

โดยแต่ก่อนโบราณการปกครองบ้านเมืองมีการกำหนดหัวเมืองและให้ความสำคัญของเมือง ออกเป็นส่วนๆ แบ่งออกเป็นชั้นต่างๆ เพื่อง่ายต่อการปกครองและการดูแล การแบ่งเมืองออกเป็นชั้น เอก โท ตรี จัตวา ตามลำดับ การปกครองหัวเมืองต่างๆ นั้นสมัยแรกจะไม่ขึ้นอยู่กับราชการจะ ไม่ได้มีการขึ้นตรงกับกระทรวงใดกระทรวงหนึ่ง แต่จะมีการแบ่งหัวเมืองให้ขึ้นอยู่กับสังกัดของ 3 กรม คือ กระทรวงกระราโหม กระทรวงมหาไทย และกรมท่า ราชบุรีได้ถูกจัดตั้งให้เป็นมณฑลพร้อมกับ มณฑลพิษณุโลก มณฑลปราจีนบุรี มณฑลนครราชสีมา ในสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 5 ในปี พ.ศ. 2437 หรือรัตนโกสินทร์ ศก 113 และให้ย้ายโอนถ่ายโอนไปอยู่ภายใต้การปกครองของ กระทรวงมหาดไทย มณฑลราชบุรีได้รวมหัวเมืองภายใต้การปกครองไว้ทั้งหมด 6 หัวเมืองได้แก่ ราชบุรี กาญจนบุรี สมุทรสงคราม เพชรบุรี เมืองปราณบุรี และเมืองประจวบคีรีขันธ์ มีพื้นที่ปกครอง ประมาณ 40,000 ตารางกิโลเมตร (สมุทรราชบุรี, 2550)

ที่ตั้งของจังหวัดราชบุรี ห่างจากกรุงเทพมหานครทางทิศตะวันตก 110 กิโลเมตร ดินแดน อันเป็นที่มาของโอ่งเคลือบลายมังกรและผ้าทอบ้านไร่หรือผ้าขาวม้าอันลือชื่อ สำหรับผู้ไม่ใช่ชาวบ้าน พื้นถิ่นน้อยคนนักจะเข้าใจว่าอุตสาหกรรมเครื่องปั้นดินเผาและหัตถกรรมทอผ้าพื้นเมืองเป็นเพียง ผลงานบางส่วนที่สะท้อนความหลากหลายของราชบุรีที่ปรากฏร่องรอยทางประวัติศาสตร์ สังคม และ วัฒนธรรม

ความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ในราชบุรี

จังหวัดราชบุรีมีประวัติศาสตร์และหลักฐานทางโบราณคดี มีหลักฐานหลายส่วนที่บ่งบอกถึง ลักษณะของการดำรงชีวิตของมนุษย์มาตั้งแต่ก่อนประวัติศาสตร์ ตั้งแต่ยุคสมัยหิน ที่มีการค้นพบซาก โครงกระดูกและซากหลักฐานหลายอย่างที่แสดงถึงการมี การตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ และมีหลักฐาน สำคัญของซากประวัติศาสตร์สมัยทวารวดีที่สามารถอธิบายถึงดินแดนแห่งนี้มีความอุดมสมบูรณ์มา ก่อน มีชุมชนขนาดใหญ่ที่มีความเจริญมั่งคั่งของชุมชน เป็นศูนย์กลางของการค้าขายที่สำคัญในแถบนี้ ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นเมืองราชบุรีเป็นฐานหัวเมืองชั้นในมีเทือกเขาสูงทางด้านทิศตะวันตกและมี ที่ราบลุ่มฝั่งทิศตะวันออก มีแม่น้ำและลำน้ำน้อยใหญ่ จึงมีผู้คนเข้ามาตั้งถิ่นฐานในบริเวณนี้เป็นจำนวนมาก ได้แก่ มอญและกะเหรี่ยง กลุ่มนี้เป็นกลุ่มลาดตระเวนฟังก้าวศึกพม่ามาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา

ต่อมากลุ่มมอญกลุ่มใหญ่ได้ตั้งถิ่นฐานในแถบอำเภอบ้านโป่งและ อำเภอโพธาราม นอกจากนี้ยังมีกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆอีก เช่น ลาวเวียง ลาวโซ่ง ไท-ยวน ซึ่งถูกกวาดต้อนนครวัดมาในระหว่างสงคราม รวมไปถึงชาวจีนโพ้นทะเลที่อพยพมาตั้งถิ่นฐานในบริเวณราชบุรี (ฉลุย, 2536)

ประชากรในจังหวัดราชบุรีมีความหลากหลายของกลุ่มเชื้อชาติและกลุ่มชาติพันธุ์ (Ethnic group) แม้คนในหมู่บ้านเดียวกัน หรือตำบลเดียวกัน บางแห่งยังมีผู้คนหลายสำเนียงเสียงพูดที่แตกต่างกัน เหตุที่เป็นเช่นนี้คงเนื่องจากมาจากสภาพภูมิประเทศตั้งแต่อดีตซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรนานาชนิด (ยนต์, 2547) การกล่าวถึงกลุ่มชาติพันธุ์ของคนในพื้นที่ราชบุรีเริ่มมีการเก็บข้อมูลหลักฐานและพูดถึงกลุ่มต่างๆ ที่อพยพย้ายถิ่นฐานมาอยู่ในพื้นที่ โดยปรากฏว่ามีกลุ่มชนพื้นเมืองผสมกับชนเผ่าลาวและมีต่างชาติเข้ามาประปนอยู่ เช่น พวกขอมและแขก แล้วก็เลยผสมพันพันธ์ต่อเนื่องกันมาตลอดจนทุกวันนี้ และด้วยทำเลที่ตั้งของราชบุรีเป็นพื้นที่เมืองท่าในอดีต โดยเฉพาะเมืองคูบัวโบราณ ซึ่งเป็นเมืองท่าที่สำคัญในอดีตมีผู้คนหลากหลายพื้นที่เข้ามาติดต่อค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้าในอดีต และมีการเชื่อมโยงกับศูนย์กลางการค้าใกล้เคียงเช่นเมืองนครชัยศรี และเมืองลพบุรีโบราณ นอกจากชาวพื้นเมืองเดิมที่ได้กล่าวมาแล้ว ยังมีพวกมอญ ชาวเมืองทวายและพวก ลาวโซ่ง ลาวเวียง ชาวศรีสัตนาคนหุต ซึ่งเป็นพวกขะเลยและพวกที่เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร เข้ามาปะปนอีกเป็นจำนวนมาก ดังปรากฏตามพระราชพงศาวดารว่า เมื่อจุลศักราช 1136 (ปี พ.ศ. 2317) ในรัชกาลกรุงธนบุรีพระยาแจ้งก็ได้้นำครอบครัวมอญอพยพเข้ามาครั้งหนึ่ง และเมื่อจุลศักราช 1177 (ปี พ.ศ. 2357) ในรัชกาลแห่งสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 กรุงรัตนโกสินทร์ ก็ได้มีครอบครัวชาวมอญอพยพเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารอีกเป็นจำนวนถึง 50,000 คน โดยกลุ่มมอญกลุ่มนี้ต่างอพยพเข้ามาทางด่านเจดีย์สามองค์ในแขวงเมืองกาญจนบุรี และได้มีการจัดให้พักอยู่ตามเมืองสังขละบุรี เมืองไทรโยค เมืองท่าตะกั่ว ส่วนในราชบุรีนั้นได้มีการอพยพมาตั้งถิ่นฐานในแถบอำเภอโพธารามอำเภอบ้านโป่ง และได้มีการอพยพไปอยู่ในท้องที่จังหวัดเพชรบุรีด้วย ส่วนกลุ่มพวกลาวโซ่ง ลาวเวียง มีการตั้งถิ่นฐานอยู่ในในจังหวัดกาญจนบุรี ราชบุรี เพชรบุรี พวกนี้เป็นพวกขะเลยศึกษาที่ถูกกวาดต้อนเข้ามาในคราวชนะสงครามแต่ครั้งกรุงธนบุรี และกรุงรัตนโกสินทร์และยังมีการกล่าวถึงกลุ่ม พวกกะเหรี่ยง กะกร่าง และพวกขมุที่อพยพมาจากมะละแหม่งที่ทำการอยู่อาศัยตามภูเข

กลุ่มชาติพันธุ์ในราชบุรีประกอบไปด้วยหลายกลุ่มชาติพันธุ์ คือ คนไทยพื้นถิ่น, ชาวไทยจีน, ชาวไท-ยวน, ชาวไทยมอญ, ชาวไทยกะเหรี่ยง, ชาวไททรงดำ(ลาวโซ่ง), ชาวไทลาวเวียง (ลาวตี้), และชาวไทยเขมร

ภาพที่ 19 ภาพแสดงตำแหน่งของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดราชบุรี
ที่มา : คนราชบุรี (2550). สำนักวัฒนธรรมจังหวัดราชบุรี. ราชบุรี

ไท-ยวน จังหวัดราชบุรี

ชาวไท-ยวน มีเอกสารที่เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์หลายฉบับ อาทิ พงศาวดารโยนก พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 2 พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา ไทยรบพม่า ฯลฯ ได้กล่าวถึงสงครามที่เชียงใหม่ในรัชสมัยของ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ครั้งนั้นพระยาภาววิละเจ้าเมืองเชียงใหม่มีใบบอกแจ้งมายังกรุงเทพฯ ว่าพม่ายกกองทัพจะมาตีเมืองเชียงใหม่ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชจึงทรงมีพระบรมราชโองการให้กรมราชวังบวรมหาสุรสิงหนาทเสด็จขึ้นไปบัญชาการศึก มีสมเด็จพระเจ้าหลานเธอเจ้าฟ้ากรมหลวงเทพหริรักษ์ กับพระยายมราชคุมกองทัพหลวงกรมขุนสุนทรภูเบศร์กับพระองค์เจ้าลำดวน พระองค์เจ้าอินทปัตถุม

กองทัพวังหน้าขึ้นไปช่วย กองทัพของวังหน้าเข้าตีค่ายพม่าแตกพ่าย ท้าพม่าหนีไปช่องสุมกำลั้งพลที่เมืองเชียงแสน

ส่วนกองทัพหลวงซึ่งนำทัพโดยสมเด็จพระเจ้าหลานเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงเทเวศร์ และพระยายมราช ซึ่งทำการรบไม่เข้มแข็งรวมทั้งกองทัพเจ้าอนุจากเวียงจันทน์ก็มาไม่ทันกรมพระยาราชวังบัวมหาสุรสิงหนาม “จึงปรับโทษกรมหลวงเทเวศร์ พระยายมราช ให้ไปตีเมืองเชียงแสนด้วยเจ้าอนุ...”

ในปี พ.ศ. 2337 นับเป็นปีที่ 23 ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช กองทัพที่ได้รับพระบัญชาให้เข้าตีพม่าที่เมืองเชียงแสน ก็ยกขึ้นไปเมืองเชียงแสนล้อมเมืองอยู่ราวเดือนเศษก็ยังไม่ตีเมืองให้แตกไม่ได้ ต่างฝ่ายต่างขาดแคลนเสบียงอาหารราชบุรุษเมืองเชียงแสนจึงพากันเปิดประตูรับกองทัพไทยแม่ทัพนายกองของพม่าถูกฆ่าตายบ้าง หนีไปได้บ้างไพร่พลแตกพ่ายไปกองทัพไทยเข้ายึดเมืองเชียงแสนแล้วรื้อทำลายเมืองและกวาดต้อนผู้คนเสียสิ้นเพื่อมิให้เป็นที่ตั้งของสุมกำลั้งได้อีกในพระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1 กล่าวว่า “กองทัพครอบครัว 23,000 คนเศษ ก็รื้อกำแพงเผาบ้านเมืองเสีย แล้วแบ่งปันครอบครัวกันเป็น 5 ส่วน ให้ไปเมืองเชียงใหม่ส่วน 1 เมืองนครลำปางส่วน 1 เมืองน่านส่วน 1 เมืองเวียงจันทน์ส่วน 1 อีกส่วน 1 ถวายลงมากรุงเทพฯ ฯ โปรดให้ตั้งบ้านเรือนอยู่เมืองสระบุรีบ้าง แบ่งไปอยู่เมืองราชบุรีบ้าง”

ชาวเมืองเชียงแสนที่ถูกกวาดต้อนผู้คนและครอบครัวมาจากเมืองเชียงแสนในครั้งนั้น ก็คือชาวไท ยวนที่มาตั้งถิ่นฐานอยู่ตามเมืองต่าง ๆ ที่มีปรากฏในเอกสารที่กล่าวมาข้างต้น

การตั้งถิ่นฐานชาวเมืองเชียงแสนหรือเรียกอีกอย่างว่าชาวยวน หรือชาวไท-ยวน ส่วนที่มาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่เมืองราชบุรีนั้น เริ่มต้นจากเอกสารประวัติและการบอกเล่าได้ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ บริเวณริมแม่น้ำแม่กลองฝั่งขวา ห่างจากตัวเมืองราชบุรีปัจจุบันไปทางทิศตะวันออกประมาณ 2 กิโลเมตร เรียกว่า “บ้านไร่หนี” ต่อมาเมื่อชุมชนขยายมากขึ้น บ้านไร่หนีพื้นที่ไม่เพียงพอต่อการเพาะปลูกและการอยู่อาศัยจึงได้ขยายครัวเรือนออกไปจากที่เดิมหลายพื้นที่ เช่น อำเภอเมืองราชบุรีที่ตำบลคูบัว ตำบลดอนตะโก ตำบลอ่างทอง ตำบลดอนแร่ ตำบลห้วยไผ่ ตำบลเจดีย์หัก ตำบลหินกอง อำเภอโพธารามที่ตำบลหนองโพ ตำบลบางกะโด อำเภอบ้านโป่งที่ตำบลหนองปลาหมอ อำเภอปากท่อที่ตำบลอ่างหิน ตำบลทุ่งหลวง ตำบลบ่อกระดาน อำเภอบางแพะที่ตำบลวัดแก้ว บ้านหลวง อำเภอจอมบึงที่ตำบลรางบัว หนองนกกระเรียน บ้านซำใหม่ ทุ่งกว้าง รางอ่าว อำเภอสวนผึ้งที่ตำบลท่าเคย นาขุนแสน ทุ่งแหลม หนองขาม บ้านป่าหวาย บ้านซำหนองหมี บ้านนาไฮ่เดียว บ้านหนองกลางเนิน เป็นต้น

ภาษาและวรรณกรรม ชาวไท-ยวนแต่โบราณพูดภาษาคำเมืองกันทุกคน ตัวหนังสือที่ใช้ก็คืออักษรไทยยวนโบราณแต่ในปัจจุบันลูกหลานไทยยวนที่อยู่ในชุมชนเมืองหรือที่ติดกับเมืองไม่พูดคำเมืองกันแล้วจะมีแต่ผู้เฒ่ารุ่นปู่ย่าเท่านั้นที่ยังพูดคำเมือง เช่น หมูบ้านไร่นาที่ หมูบ้านวัดเทพอาวาส หมูบ้านดอนตะโก หมูบ้านเจดีย์หัก ฯลฯ ส่วนชุมชนที่อยู่ห่างไกลจากตัวเมือง เช่น ตำบลคูบัว ตำบลดอนแร่ ตำบลห้วยไผ่ ตำบลรางบัว ตำบลท่าเคย ตำบลนาคอก ตำบลอ่างหิน ตำบลหนอง-ปลาหมอ ฯลฯ ก็ยังพูดคำเมืองกันเป็นส่วนมาก ภาษาไท ยวนเป็นภาษาที่แตกต่างจากภาษาถิ่นอื่นและแตกต่างจากภาษาไทยมาตรฐาน ทั้งพยัญชนะ สระ วรรณยุกต์ เสียงและคำศัพท์เป็นคำศัพท์เฉพาะถิ่น

สำหรับการแต่งกายและเครื่องแต่งกายของชาวไท-ยวน ในระยะแรกของการตั้งถิ่นฐานในเมืองราชบุรี ชาวไทยยวนยังคงแต่งกายด้วยเครื่องกายที่เป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิมของชาวเมืองเชียงแสน แต่ระยะหลังตั้งแต่ปี พ.ศ. 2470 เป็นต้นมา การแต่งกายของชาวไท ยวนได้รับอิทธิพลของการผสมผสานวัฒนธรรมจากชุมชนเมืองมากขึ้นจึงได้ปรับเปลี่ยนการแต่งกายจากแบบดั้งเดิมมาสู่ความทันสมัย แต่อย่างไรก็ตามการแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิมก็ยังพอหลงเหลืออยู่บ้างเช่น แม่อู๋ย่นุงผ้าซิ่นตีนจก ซิ่นตา ซิ่นข้าว ซิ่นแกล่และเคียนอกด้วยผ้าแถบเมื่อทำงานหรือทอผ้าอยู่ภายในบ้าน ผู้หญิงที่มีฐานะจะมีเครื่องประดับ เช่น สร้อยทองที่เรียกเป็นภาษาพื้นบ้านว่า *สร้อยถั่วแปบ* ใช้สวมคอหรือบางครั้งสวมสะพายแล่ง เวลาออกไปทำงานหรือไปธุระนอกบ้านบางครั้งแต่งกายชุดเสื้อแลบแดงซึ่งเป็นเสื้อพื้นบ้านของชาวไท-ยวนราชบุรีแต่โบราณ นิยมใส่กันมากที่ตำบลดอนแร่ สำหรับผู้ชายเมื่อก่อนนี้เวลาออกไปทำงานนอกบ้านหรือเดินป่าจะนุ่งกางเกงซึกปกลักษณะคล้ายกางเกงจิ้งจอกด้วยสีคราม สวมเสื้อแลบแดงหน้าอกประดับกระดุมเงินคาดเอวด้วยกระเป่าถักสำหรับใส่สัมภาระ เช่น ตลับยาสูบ ลูกกระสุน หมาก บุหรี่

อาหารชาวไท-ยวนกินข้าวเหนียวเป็นอาหารหลัก ต่อมาภายหลังหันมากินข้าวเจ้ากันทุกครัวเรือนกับข้าว ส่วนใหญ่เป็นกับข้าวพื้น ๆ เช่น แกงเลียง น้ำพริก เป็นต้น การถนอมอาหารไม่นิยมนำเนื้อหมูหรือเนื้อสัตว์อื่นมาทำเค็มหรือตากแห้ง เพราะสามารถหาได้ง่ายทั่วไป เนื้อสัตว์ที่นิยมนำมาผ่านขั้นตอนการถนอมอาหาร ได้แก่ ปลาตะเพียน โดยนมาหมักเป็นเกลือและรำข้าวเป็นปลาร้า ปลาร้าจัดว่าเป็นกับข้าวยอดนิยมของชาวไท-ยวน (และชาวไทยกลุ่มอื่น ๆ) ไม่ว่าจะตำน้ำพริก หรือใส่เป็นเครื่องปรุงรสลงในอาหารชนิดอื่น ๆ ก็ทำให้กินข้าวได้อร่อยแล้ว ปัจจุบันนี้แม้ว่าชาวไทยยวนจะหันมากินอาหารทั้งคาว-หวานแบบคนไทยภาคกลางทั่วไปแล้ว

ที่อยู่อาศัย บ้านเรือนของชาวไทย-ยวน อยู่รวมกันเป็นชุมชน มีที่นาอยู่รอบหมู่บ้าน ลักษณะบ้านเรือนเป็นแบบใต้ถุนสูง เสาบ้านทำจากไม้เนื้อแข็ง เช่น ไม้ประดู่ ไม้แดง ไม้เต็งรัง ซึ่งหาได้ตามป่าหลังคามุงแฝก ภายในตัวบ้านกันห้อง 1 ห้อง สำหรับเป็นห้องของลูกสาวและเก็บของมีค่า ใต้ถุนบ้านเป็นที่เลี้ยงวัว ควาย บริเวณบ้านโดยรอบเป็นลานโล่ง บางบ้านปลูกเป็นเพิงหรือโรงเพื่อเป็นที่เก็บเกวียน รถไถ ฯลฯ บริเวณบ้านส่วนที่ติดกับตัวบ้านเป็นที่สร้างยุ้งข้าว ซึ่งต้องสร้างให้สูงกว่าตัวบ้าน มิฉะนั้นเจ้าแม่โพสพอาจไม่พอใจถ้าสร้างยุ้งข้าวได้ต่ำกว่าปัจจุบันความเชื่อดังกล่าวมีน้อยลง เห็นได้จากบางบ้านสร้างยุ้งข้าวต่ำกว่าตัวบ้าน ทั้งนี้เพื่อความสะดวกเวลาขนข้าวขึ้นยุ้ง

ปัจจุบันสภาพบ้านเรือนของชาวไทย-ยวนแบบดั้งเดิมเริ่มหมดไปด้วยต่างนิยมสร้างเรือนแบบเรียกว่า “บ้านสมัยใหม่” ที่พบเห็นได้ทั่วไปคือเป็นบ้านครึ่งตึกครึ่งไม้หลังคามุงกระเบื้องหรือสังกะสี แต่ที่บ้านดอนแร่ ตำบลดอนแร่ อำเภอเมืองราชบุรี ยังมีบ้านไทย-ยวนแบบเดิมให้เห็นอยู่บ้าง

สุขภาพอนามัย ในอดีตเมื่อการคมนาคมยังไม่สะดวกอย่างทุกวันนี้ หากมีคนป่วยในบ้านก็ไปหาหมอกกลางบ้าน ซึ่งเป็นหมอสมุนไพร ประจำบ้านให้ช่วยรักษา โดยใช้ยาสมุนไพรที่หาได้ในท้องถิ่น และเป็นสูตรยาโบราณ เช่น ใช้รากใบย่านาง รากคนทา แกนข้าวโพด ต้มรวมกันกินแก้โรคไข้ที่บรรเทาเป็นต้น และมีข้อห้ามบางอย่าง ได้แก่ เวลาป่วยห้ามกินข้าวเหนียว หน่อไม้ และแตงไทย หญิงเพิ่งคลอดบุตรระหว่างอยู่ไฟให้กินได้เฉพาะข้าวกับเกลือ ปลาน้ำจืดตากแห้งและน้ำร้อน แต่หากป่วยหนักก็จะพาไปหาหมอควาไปโดนไสยศาสตร์มาบ้างหรือเปล่า และหมอจะแนะนำให้เตรียมอาหารใส่กระตักกบกล้วยรูปสี่เหลี่ยมหรือสามเหลี่ยม พร้อมด้วยธูปเทียนไขและวางไว้ที่ทางสามแพร่ง

ปัจจุบันทางคมนาคมสะดวกสบายขึ้น ขณะเดียวกันความเชื่อหลายอย่างในชุมชนเปลี่ยนไปประกอบกับเทคโนโลยีการแพทย์ที่เจริญก้าวหน้าและสามารถให้บริการได้อย่างทั่วถึง ดังนั้นเมื่อคนในชุมชนเจ็บป่วยก็จะพาไปรักษากับแพทย์แผนปัจจุบันที่โรงพยาบาลหรือคลินิก แต่การรักษาด้วยยาสมุนไพรก็ยังคงมีอยู่บ้าง

การละเล่นพื้นบ้าน ชาวไทยยวนมีการละเล่นพื้นบ้านดั้งเดิมหลายอย่าง ซึ่งการละเล่นเหล่านี้ล้วนให้ความบันเทิงและความสนุกสนานเป็นการผ่อนคลายและเปิดโอกาสให้หนุ่มสาวได้พบปะพูดคุยกันการละเล่นของไทยยวนมีดังต่อไปนี้

จ้อย เป็นการเล่นชนิดหนึ่งในลักษณะของมุขปาฐะ คือการเล่าเรื่องสืบทอดกันมา เนื้อหาส่วนใหญ่เป็น 2 ประเภท คือ ประเภทคำสอน เช่น ปู่จ้อยสอนหลาน เนื้อหาเป็นคำสอนแทรกคติธรรมในการ

ดำเนินชีวิต อีกประเภทหนึ่งเนื้อหาเป็นการร้องเกี่ยวกับระหว่างหนุ่มสาว มักใช้ร้องเล่นกันในเทศกาลต่าง ๆ

ต่อโก่ เป็นการเล่นยามว่างหลังฤดูทำนาของชาวไทยวน การเล่นต่อโก่จะแบ่งผู้เล่นออกเป็น 2 ฝ่ายคือ ฝ่ายชายและฝ่ายหญิง อุปกรณ์ที่ใช้ได้แก่ สุ่มโก่ และผ้าคลุมสุ่มโก่ วิธีการเล่น ตัวแทนฝ่ายหนึ่งจะเข้าอยู่ในสุ่มที่มีผ้าคลุมไว้ ทำทีเป็นโก่ ส่งเสียงขันแล้วให้อีกฝ่ายหนึ่งทายชื่อผู้อยู่ในสุ่ม ถ้าทายชื่อถูกผู้ที่เป็นโก่จะถูกรับไปอยู่ฝ่ายตรงข้าม คอยปฏิบัติตามที่คำสั่งแล้วแต่จะขอให้ทำอาหาร อาจขอให้ร้องรำ หรือ แสดงท่าทางต่าง ๆ แต่ถ้าทายชื่อผิด ก็เปลี่ยนให้อีกฝ่ายมาเป็นโก่ในสุ่มแทน แล้วผลัดเปลี่ยนกันทายต่อไป

ผีอึ้งหรือผีกะลา เป็นการเล่นอีกอย่างหนึ่ง โดยคัดเลือกผู้ที่จะยอมให้ผีเข้า ปิดตาแล้วนั่งบนกะลา คนอื่นๆ นั่งรอบๆ แล้วร้องเพลงเรียกผีให้มาสิง เมื่อเข้าสิงแล้วก็ประคองตัวผู้ถูกสิงมานั่ง แล้วสอบถามเรื่องราวต่าง ๆ หรือจะให้ร้องรำทำเพลงตามแต่จะนึกสนุก

ผีสุ่ม วิธีเล่นคล้ายผีอึ้งหรือผีกะลา เพียงแต่เปลี่ยนอุปกรณ์จากกะลาเป็นสุ่ม วิธีเล่นให้ผู้ที่จะให้ผีสิงนั่งลงบนสุ่ม คนอื่น ๆ ร้องว่า

“นางสุ่มเอ๋ย   สุ่มบกสุ่มหนอง
 สุ่มปลาในคลอง   แม่ทองสุ่มเอ๋ย”

ร้องหลายๆ เที่ยวจนกว่าผีจะเข้าสิง เมื่อผีเข้าสิงแล้วก็สอบถามเรื่องราวต่าง ๆ อาจเป็นการทำนายทายทัก เนื้อคู่ โชคชะตา ต่าง ๆ

ผีมะกัว๊ก การเล่นผีมะกัว๊ก ต้องใช้มะกัว๊กเป็นอุปกรณ์ในการเล่น (มะกัว๊ก คือ อุปกรณ์ที่ใช้ในการเตรียมฝ้ายทอผ้า) โดยการนำมะกัว๊กมาตกแต่งแขนขา นำไม้สอดในมะกัว๊กนำไปแขวนไว้กลางทุ่ง พร้อมเครื่องเช่นผี ประกอบด้วย ข้าวหน้าหม้อ 1 ปั้น ไข่ต้ม 2 ฟอง หมาก พลุ ดอกไม้รูปเทียน ทิ้งมะกัว๊กไว้ 3-4 คืน คอยเฝ้า สังเกตว่าผีเข้าหรือยัง ถ้าเห็นว่ามะกัว๊กเริ่มแกว่งไปมาแสดงว่าผีเข้าแล้ว จึงเชิญมะกัว๊กมาสู่ชวงบ้าน แล้วสอบถามเรื่องราวต่าง ๆ เช่น การทำนายทายทักดวงชะตา เนื้อคู่ โชคกลาง เป็นการเปิดโอกาสให้หนุ่มสาวได้พบปะและสร้างความสนิทสนมกันมากขึ้นนั่นเอง

อีลิง เป็นการเล่นอย่างหนึ่งที่สมมุติให้คนหนึ่งเป็นลิง นำเชือกผูกที่เอวเอามือปิดตา เพื่อนที่อยู่ล้อมรอบพากันร้องเพลงเพื่อให้ผีลิงลมเข้า เมื่อผีเข้าแล้วต้องคอยจับผู้เล่นไว้ไม่ให้วิ่งหนี หรือไปปีนต้นไม้ จากนั้นจึงมีการสอบถามเรื่องราวต่าง ๆ เช่น เนื้อคู่ การทำมาหากิน เป็นต้น

ศาสนา คติความเชื่อ พิธีกรรม ระบบความเชื่อของคนไทยวนอยู่ด้วยกันสองระบบควบคู่กัน ไป คือการนับถือพระพุทธศาสนาและการนับถือผีบรรพชนหรือผีปู่ย่าหรือผีประจำตระกูล การนับถือผีบรรพชนของชาวไทยวนมีมาแต่สมัยโบราณ เมื่อก่อนเมื่อชายชาววนจะออกศึกสงคราม ต้องทำพิธีเรียกผีให้ไปกับคนด้วยทุกครั้ง ภายในบ้านต้องสร้างหิ้งผีไว้ที่เสาเอก และสร้างศาลผีไว้นอกบ้าน สำหรับเซ่นไหว้เมื่อถึงช่วงเทศกาลออกพรรษา เมื่อลูกสาวบ้านใดแต่งงานหรือทำผัดผี จะต้องบอกกล่าวหรือขอขมาผีประจำตระกูล ผีแต่ละตระกูลเครื่องเซ่นไม่เหมือนกัน บางตระกูลชอบขนมหวาน บางตระกูลชอบเหล้า มะพร้าวอ่อน หรือไก่ แต่ละตระกูลจะมีผู้รับเป็นเจ้าพิธีลูกหลานผู้ใดต้องการ เช่นสรวงก็ต้องนำเครื่องเซ่นไปให้เจ้า พิธีเป็นผู้ทำพิธีบวงสรวงที่บ้านของพ่อหนานพัด วันกระจำง ใช้ของไว้ผี ได้แก่ ไก่ 5 ตัว หัวหมู 8 หัว กล้วย 8 หวี ข้าวต้มมัด 8 มัด และเหล้า 8 ขวด ส่วนที่บ้านของนางเทศ ชมภูพันธ์ ใช้ข้าวเหนียวแดง (อีตู) 2 แผ่น ข้าวต้มมัด 2 ห่อ กล้วยบ 2 หวี มะพร้าวอ่อน 4 ลูก มะพร้าวแก่ 4 ลูก เทียน 2 คู่ เงิน 20 บาท และรูป การไหว้ผีนี้ต้องแบ่งเครื่องเซ่นออกเป็น 2 ชุด ไหว้ที่หิ้งพระ 1 ชุด และไว้ที่ศาลผี 1 ชุด ตามปกติแต่ดั้งเดิม ผู้ที่มีผีประจำตระกูลผีเดียวกัน (ผีเฮือนเดียวกัน) จะนับถือเป็นญาติพี่น้องกัน ผู้ที่มีผีเฮือนเดียวกันจะไม่แต่งงานกัน ทุก ๆ สามปีผู้มีเฮือนเดียวกันจะนัดพบรวมญาติเพื่อทำพิธีไหว้ผีประจำตระกูลของตน และมีการกินเลี้ยงสังสรรค์ซึ่งเรียกว่ากินปางใหญ่ แต่ปีใดมีเดือนแปดสองหน ปีนั้นก็จะกินปางใหญ่กันอีก มีคำพูดเพื่อเตือนเวลา กินปางใหญ่ว่า “สองปีฮามลามาเลี้ยง”

ขนบธรรมเนียมและประเพณี ชาวไทยวนมีประเพณีสืบมาหลายชั่วอายุคน ปัจจุบันประเพณีต่าง ๆ เปลี่ยนแปลงไปตามสภาพเศรษฐกิจและสังคม ประเพณีเท่าที่รู้กรุณาบอกเล่าให้ฟังดังนี้

ประเพณีไปเซ็ง ถึงเทศกาลสงกรานต์ หนุ่ม ๆ ในหมู่บ้านต่างรวมกลุ่มกันประมาณ 7-10 คน ออกเดินทางพร้อมด้วยอุปกรณ์เครื่องดนตรีมีกลอง แคน ฉิ่ง ฉาบ เป็นต้น หนุ่ม ๆ เหล่านี้จะร้องรำทำเพลงแฉะเวียนไปตามบ้าน เมื่อถึงบ้านใดเจ้าของบ้านเชิญให้ขึ้นบ้าน ให้การต้อนรับหุงหาอาหารเลี้ยงดู บางครั้งอาจให้เงินหรือข้าวสารอาหารแห้งไว้เป็นเสบียง และหากค้ำลังที่บ้านใดก็จะพักค้างคืนที่บ้านนั้นด้วย คณะเซ็งหนุ่มจะเดินทางรอบแรมไปหลายวัน เมื่อขึ้นบ้านใดพบหญิงสาวที่ถูกใจ ก็จะหมายตาไว้และจะหาโอกาสติดต่อผูกพันจนถึงขั้นสู่ขอแต่งงานต่อไป

ประเพณีเที่ยวช่วง ในสมัยก่อนไม่มีโรงสีและข้าวบรรจุถุงสำเร็จรูปอย่างเช่นทุกวันนี้ ชาวไทยวนต้องตำข้าวกิน อุปกรณ์ที่สำคัญคือ ครก มีทั้งครกที่ตำด้วยมือและครกกระเดื่อง หรือที่เรียกกันว่า มอง สาว ๆ นิยมตำข้ากั้นในยามค่ำ หลังจากเสร็จจากนา สาว ๆ จะแบกข้าวจากเรือนมาคนละ

กระบวนมารวมกลุ่มตำข้าวด้วย “มอง” ขณะที่ตำอยู่นั้นหนุ่ม ๆ ในหมู่บ้านที่หมายปองสาวคนใด ก็จะมาทักทายทักสาวตำข้าว เรียกว่า “เที่ยวช่วง” ช่วงคือ บริเวณหน้าบ้านที่ตำข้าว โดยหนุ่ม ๆ จะมากัน 3-4 คน เมื่อมาถึงช่วง หนุ่มสาวคู่ใดรักชอบกันก็จะอยู่ช่วยตำข้าวเป็นโอกาสใกล้ชิดกัน โดยคนอื่นจะหลีกเลี่ยงให้ ในขณะเดียวกันหากมีหนุ่มกลุ่มอื่นเข้ามาเที่ยวช่วง หนุ่มกลุ่มแรกจะออกจากช่วงไป เปิดโอกาสให้หนุ่มกลุ่มใหม่ได้มาเที่ยวสาวบ้าง ในบางครั้งถ้าหากหนุ่มที่หลงรักหญิงสาวเกิดหึงหวงไม่ต้องการให้หนุ่มอื่นเข้าไปเที่ยวสาวที่ตนรักก็จะแอบอยู่ปากทาง เพื่อคอยดักตีหัวหนุ่มคู่อริ บางครั้งก็ตีฝากกันไปก็มี เป็นการเตือนว่าหญิงคนนี้มีคนจองแล้ว นอกจากนี้ยังมีการชุดหลุมพรางวางขวางหนามดักทำร้ายคู่อริอีกด้วย การเที่ยวช่วงจึงสนุกสนานและตื่นเต้นประทับใจหนุ่มสาวที่กว่าจะได้แต่งงานกัน ก็ต้องฝ่าฟันอุปสรรคนานามาไม่น้อยทีเดียว

นอกจากนี้ชาวไทย-ยวนยังมีประเพณีที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประเพณีในรอบปี และประเพณีที่เกี่ยวข้องกับชุมชน ดังต่อไปนี้

ประเพณีการเกิด การคลอดบุตรของคนไทยวนในสมัยก่อนมีหมอตำแย ซึ่งอยู่ภายในหมู่บ้านนั่นเองเป็นผู้ทำคลอด หลังจากทารกถือกำเนิดขึ้นมาแล้ว หมอตำแยจะนำเด็กไปอาบน้ำทำความสะอาด จากนั้นนำมาวางลงบนกระดิ่งวางไว้ที่หัวบันไดบ้าน กระทั่งเข้าข้างกระดิ่ง ๓ ครั้ง พร้อมกับกล่าวว่า “สามวันลูกมี สี่วันลูกคน” ตามเคล็ดที่เชื่อว่าจะทำให้เด็กมีอายุมั่นขวัญเย็น เสร็จแล้วจึงเตรียมผ้ามัดปากหม้อข้าวหรือผ้าเตี่ยวหม้อหนึ่งมาผูกแขนเด็กเพื่อป้องกันไม่ให้เด็กเป็นโรคซางต่าง ๆ เมื่อเด็กมีอายุครบเดือนจึงทำพิธีโกนผมไฟ ผมที่โกนมักนำไปทิ้งในโคนต้นโพธิ์ใกล้กับบริเวณบ้าน

สำหรับมารดา หลังจากการคลอดบุตรแล้วจะต้องอยู่ไฟ โดยผู้เป็นสามีและญาติพี่น้องจะตระเตรียมสถานที่สำหรับอยู่ไฟ ระยะเวลาการอยู่ไฟนั้นถือว่า “อยู่ไฟให้ได้เดือน อยู่เดือนให้ได้ไฟ” หมายถึง มารดาจะต้องอยู่ไฟให้ครบ 1 เดือน

ประเพณีการบวช เมื่อชายชาวไทยวนมีอายุครบบวช บิดามารดาจะพาไปฝากที่วัดเพื่อให้หัดท่องจำคำสวดต่าง ๆ ประมาณ 15 วันถึง 1 เดือน โดยพิธีบวชมักจัดเป็นเวลา 3 วัน วันแรกเป็นวันदान้อย เพื่อนบ้านต่างพากันมาช่วยเตรียมอาหาร เช่น ขนมจีน ข้าวต้มมัด กะละแม ฯลฯ สำหรับใช้ในงาน วันรุ่งขึ้นเป็นวันดาหลวง ต้องไปรับนาคที่วัดเพื่อมาโกนผมที่บ้าน หลังจากโกนผมแล้วนาคจะแต่งตัวนุ่งผ้าไหมมีผ้าปกศีรษะ ซึ่งเป็นผ้าทอจก(เรียกว่า ผ้าปกหัวนาคจก ทอขึ้นสำหรับคลุมศีรษะนาค ขณะแห่นาคไปบวช มีขนาดยาวประมาณ 16-19 นิ้ว กว้างประมาณ 15-16 นิ้ว ทอดด้วยเส้นฝ้ายหรือไหม ตรงกลางปล่อยให้มีพื้นผ้าทั้งสี่ด้านมีชายครุยร้อยด้วยลูกแก้วสีต่าง ๆ เพื่อให้ดูสวยงาม

แล้วให้นำคั้งบนแคร่มีคนหาม แห่ไปรอบหมู่บ้าน เมื่อนาคกลับถึงบ้านจึงทำพิธีอาบน้่านาคและทำขวัญนาคต่อไป สิ่งของที่ใช้ในการทำขวัญนาคได้แก่ บายศรี 7 ชั้น มะพร้าว 1 ลูก กล้วย 1 ทวี ฝอยทอง ทองหยิบ ขนมถั่วงา เนื้อย่างไข่ 1 ฟอง และค้ายกครุ 6 บาท ดอกไม้รูปเทียนสำหรับทำขวัญ ในวันนี้ผู้มาร่วมงานจะต้องนำข้าวสารไปช่วยงานด้วย ขณะเดียวกันเจ้าภาพจะให้ข้าวต้มมัดเป็นการตอบแทน รุ่งขึ้นอีกวันซึ่งเป็นวันลามาญาติพี่น้องจะพานาคไปกินข้าวและแห่ไปวัดเพื่อเข้าโบสถ์ทำพิธีบวช ตกเย็นจึงนำพระใหม่กลับบ้านและนิมนต์พระมาด้วย 5 หรือ 7 หรือ 9 รูป เพื่อมาสวดฉลองพระใหม่ เช้าวันรุ่งขึ้นต้องเตรียมอาหารใส่บาตรให้พระใหม่อีกครั้งก็เป็นอันเสร็จพิธี

ประเพณีงานศพ เมื่อคนในบ้านเสียชีวิต ก็ต้องจัดงานศพซึ่งมักจัดกันที่บ้าน โดยนิมนต์พระมาฉันทเพล และสวดมนต์เย็น เมื่อถึงกำหนดเผาญาติๆ ต้องเอาสตางค์แดงไปบอกขอซื้อที่ดินใช้เผาศพ ซึ่งมักไปจัดพิธีเผ่ากันตามที่นาของตนเอง

ในระหว่างที่มีงานสวดศพ ผู้ที่ไปร่วมงานจะถือไม้พินท่อนยาวประมาณ 3 ศอกติดมือไปที่บ้านงานด้วย ไม้พินท่อนี้จะใช้เป็นเชื้อเพลิงสำหรับเผา เมื่อถึงวันเผาสัปเหร่อจะใช้พินเหล่านี้ทำเสาเชิงตะกอน 6 ต้น โดยจัดวางเป็นสองข้าง ๆ ละ 3 ต้น แล้วใช้ไม้ที่เหลื่อวางพาดสลับกันให้สูง 7 ชั้น เมื่อถึงเวลาบรรดาญาติจะช่วยกันหามโลงไปที่เชิงตะกอน เมื่อถึงที่ก็จะวางโลงไว้บริเวณเดียวกัน พระสงฆ์ให้เปิดโลงดูเพื่อปลง แล้วทอดผ้าบังสุกุล จากนั้นแห่ศพเวียนรอบเชิงตะกอน 3 รอบ แล้ววางลงบนเชิงตะกอน ผู้ที่มาร่วมงานเผาจะเตรียมธูปมาคนละ 3 ดอก จุดธูปแล้วนำธูปไปวางไว้ใต้โลง (เหมือนกับในกรุงเทพฯ ที่วางดอกไม้จันทน์) เมื่อวางครบทุกคนแล้ว ญาติๆ ก็ทำพิธีเผาจริงกันต่อไป เมื่อไหม้จนหมดแล้วก็จะทำการเก็บกระดูก

วันรุ่งขึ้นเจ้าของบ้านต้องนิมนต์พระมาสวด พระสงฆ์ที่รับนิมนต์มาจะเตรียมเกลือและข้าวสารซึ่งเกล้าให้เข้ากันแล้วมาด้วย เพื่อโปรยให้แก่คนในครอบครัว เมื่อพระสงฆ์ทำพิธีเสร็จและกลับแล้ว คนแกในบ้านก็จะนำเกลือและข้าวสารที่เหลือไปโปรยไว้รอบบ้านอีกทีหนึ่ง

ประเพณีในรอบปี ในรอบ 1 ปีชาวไทยวนจะมีประเพณีที่ปฏิบัติในแต่ละเดือน ดังนี้

เดือนห้า งานบุญสงกรานต์ ตอนเช้ามาทำบุญที่วัดไหว้ผีปู่ย่าที่บ้าน ตกบ่ายมีการละเล่น เช่น ฝีมะกวก ฝีมะลา สาดน้ำ ฯลฯ ในอดีตมีการกวนกะละแม และทำขนมข้าวเหนียวแดงไปทำบุญที่วัดด้วย

เดือนหก บุญวิสาขบูชา มีการเวียนเทียนที่วัด หากชายหนุ่มที่มีอายุครบบวชก็มักจัดงานบวชกันในช่วงนี้

เดือนเจ็ด ทำบุญสลากภัต แต่ละบ้านจะจัดเตรียมอาหาร ขนม ผลไม้ไปทำบุญที่วัด และนำเงินติดยอดสลากถวายวัด

เดือนแปด บุญเข้าพรรษา และสงกรานต์

เดือนเก้า-เดือนสิบเอ็ด ชาวไทยวนต่างเตรียมของไปทำบุญที่วัดทุกวันพระ สิ้นเดือนสิบมีการกวนกระยาสารหรือทำขนมเทียนนำไปถวายพระ เดือนสิบเอ็ดแรมสี่ค่ำมีเทศน์คาถา วันรุ่งขึ้นมีเทศน์มหาชาติ โดยทำซุ้มไม้ไผ่ประดับด้วยดอกไม้ทางมะพร้าว อ้อย เป็นทางยาวตั้งแต่ประตูวัดจนถึงศาลาที่จัดให้ มีการเทศน์ และมักทำกวนเหมือนเขาวงกต แต่ปัจจุบันเป็นเพียงซุ้มประตูเฉพาะทางเข้าศาลาฟังธรรมเท่านั้น กลางเดือนสิบเอ็ด ซึ่งเป็นช่วงออกพรรษามีการตักบาตรเทโว

เดือนสิบสอง บุญลอยกระทง ไปลอยกันที่ห้วยทับใต้และวันพระสิ้นเดือนก็มีการทำบุญที่วัด

เดือนสาม ทำบุญข้าวจี (ข้าวหลาม) แต่ละบ้านจะไปหาตัดไม้ไผ่จากป่ามาใช้เผาข้าวหลามเพื่อนำไปทำบุญที่วัด

ประเพณีสืบชะตา เป็นประเพณีที่เกี่ยวข้องกับชุมชนจัดขึ้นเพื่อความร่มเย็นของครอบครัว พิธีเริ่มขึ้นตอนเย็น เจ้าของบ้านจะไปวัดเพื่อนิมนต์พระมาสวดที่บ้าน วันรุ่งขึ้นจึงชักชวนญาติพี่น้องมาทำบุญตักบาตรฟังเทศน์สืบชะตาร่วมกัน

ประเพณีเกี่ยวกับการทำนา ในอดีตการทำนาอาศัยแหล่งน้ำจากธรรมชาติเป็นหลัก ปีใดฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาลก็ตระเตรียมทำพิธีแห่นางแมว โดยนิมนต์พระไปสวดคาถาปลาช่อนที่ทุ่งนา และนำปลาช่อนที่ปั้นด้วยดินเหนียวมาพันด้ายสายสิญจน์วางไว้บนพื้นดิน หรืออีกวิธีหนึ่งนำกระบอกไม้ไผ่ผ่าหัว 4 แฉกใส่กาบมะพร้าวเพื่อวางกระทงใบตองที่บรรจุข้าวคลุกน้ำตาล หมากร พลุ จากนั้นผู้อาวุโสในหมู่บ้านจุดธูปเทียนบอกกล่าวขอฝน

นอกจากนี้ในแต่ละเดือนที่มีการทำนาก็ต้องมีพิธีดังต่อไปนี้

เดือนหก เริ่มไถนา ทำพิธีแรกนาโดยเจ้าของนาจะนำวัวไปเดินวนรอบนา 3 รอบแล้วปล่อยไว้รอจนฝนตกจึงไถ แต่บางคนก็อาจปล่อยไว้เพียงครู่เดียว ก็ไถทันที

เดือนสิบ ข้าวเริ่มออกรวง เจ้าของนาจะนำสัมตำไปไหว้แม่โพสพ

เดือนสิบสอง เริ่มเก็บเกี่ยวข้าว ชาวบ้านพากันมาช่วยลงแขกเกี่ยวข้าว

เดือนสอง เอาข้าวเข้าลาน ทำพิธีเอาข้าวเข้าลาน เจ้าของบ้านจะนำน้ำอบ น้ำหอม กระจก หวี น้ำมันใส่ผม ทั้งหมดใส่กระดัง แล้วจุดธูปเทียนบอกกล่าวที่ลานข้าวของตนก่อนนำข้าวเข้าลาน

เดือนสาม เอาข้าวขึ้นยุ้ง เจ้าของยุ้งจะเตรียมเผือก 3 ห้ว มัน 3 ห้ว กล้วยสุก 3 ลูก ข้าว 3 ปั้น ใส่กระบุงคลุมด้วยผ้าขาวม้าแบกไปกลางทุ่งนา พร้อมถือปลายข้าวไปเชิญเจ้าแม่โพสพให้กลับขึ้นยุ้ง

สังคมและเศรษฐกิจ สังคมของชาวไทยวนประกอบด้วยเครือญาติที่ตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้เคียงกันตามแบบแผนการดำเนินชีวิต ความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติมีอิทธิพลต่อการประกอบอาชีพทำนาที่ต้องใช้แรงงานคนในครอบครัว รวมไปถึงกิจกรรมทางศาสนาอันได้แก่งานบุญต่างๆ

ชาวไทยวนมีความเชื่อในเรื่องของผีบรรพบุรุษหรือผีปู่ย่า ซึ่งเป็นสิ่งที่ใช้ในการจัดระเบียบทางสังคมที่มีข้อห้ามต่อการประพฤติปฏิบัติตนในชีวิตประจำวัน หากมีคนในบ้านทำผิดต่อกฎระเบียบหรือข้อห้ามที่เกี่ยวข้องเนื่องผีบรรพบุรุษ จะทำให้สมาชิกในบ้านเจ็บป่วยโดยไม่รู้สาเหตุ เรียกว่า ผิดผี เจ้าบ้านจะต้องนำของมาเช่น ไห้วเพื่อขอขมาลาโทษ

อาชีพหลักของชาวไทยวนคือการทำนา ข้าวที่ปลูกเป็นพันธุ์ข้าวเจ้า สมาชิกในครอบครัวต่างช่วยกันทำงาน โดยผู้ชายทำงานที่ต้องใช้แรงงานหนัก เช่น ไถนา ส่วนฝ่ายหญิงทำงานเบาๆ เช่น ดำนา ถอนกล้า บุตรที่โตแล้วจะต้องช่วยงานพ่อแม่เพื่อเป็นการเรียนรู้ เมื่อถึงฤดูกาลดำนาหรือเกี่ยวข้าวเพื่อนบ้านต่างพากันมาช่วยแรง หรือที่เรียกว่า “ลงแขก” สมัยก่อนข้าวที่ได้จากการทำนาเป็นการผลิตเพื่อการบริโภคภายในครัวเรือน บางส่วนนำมาขายให้กับพ่อค้าคนกลาง บางคนก็แบกข้าวเข้ามาขายให้พ่อค้าชาวจีนที่กรุงเทพฯ เอง

ยามว่างจากการทำนา ชายชาวไทยวนมักพากันออกไปหาของป่า อาทิ ไม้สำหรับทำเกวียน ซึ่งฝีมือการทำเกวียนของชาวไทยวนมีชื่อเสียงมากในอดีต ปัจจุบันไม่ทำกันแล้ว เพราะไม้หายาก ประกอบกับทางราชการมีกฎหมายห้ามตัดไม้ สำหรับฝ่ายหญิงเมื่อว่างจากงานในนาก็ทอผ้าสำหรับสวมใส่ ปัจจุบันการทอผ้ามิได้ใช้ในชีวิตประจำวันเท่านั้น หากแต่เป็นการทอเพื่อนำมาขายให้กับศูนย์ทอผ้าอีกด้วย

ปัจจุบันชาวไทยยังคงทำนาเป็นอาชีพหลัก และยังมีการนำเอาเทคโนโลยีสมัยใหม่ซึ่งเป็นเครื่องจักรกลมาเป็นแรงงานหลักในการทำนาเพื่อความเร็ว จึงส่งผลให้ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับอาชีพค่อยๆ สูญหายไป

บทที่ 3 วิธีการวิจัย

งานวิจัยนี้มีระบบการดำเนินงานวิจัยนี้เป็นลักษณะการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการใช้หลักการการวิจัยแบบบรรยาย (Descriptive Research) ข้อมูลของงานวิจัยได้จากการสำรวจลงพื้นที่เก็บข้อมูลในงานวิจัย (Grounded Theory Research) รวมไปถึงการค้นหาข้อมูลทางเอกสารทั้งในข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) และทุติยภูมิ (Secondary Data) เพื่อประกอบการเปรียบเทียบและหาข้อค้นพบในงานวิจัย การศึกษาภาพรวมของพื้นที่ การสำรวจอาคาร และการสำรวจพื้นที่ที่จะนำมาเปรียบเทียบ โดยกรอบงานวิจัยนี้จะใช้เรือนพักอาศัยของกลุ่มชาวไท-ยวน ตำบลคูบัว อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรีเป็นพื้นที่กรณีศึกษา นำมาวิเคราะห์และสรุปต่อไป

การวิจัยเป็นรูปแบบการวิจัยแบบสำรวจ (Survey research) โดยมีปัจจัยของตัวแปรและข้อจำกัดของงานวิจัย คือ

1. สภาพแวดล้อมโดยรอบของพื้นที่กรณีศึกษา
2. การดำรงชีวิตและอาชีพของเจ้าของอาคาร
3. ขนาดครอบครัวและการใช้พื้นที่ของเรือน
4. การพัฒนาของเมืองและระบบเศรษฐกิจของชุมชน

วิธีดำเนินการวิจัย

ได้แบ่งการดำเนินงานวิจัยออกเป็น 4 ส่วน

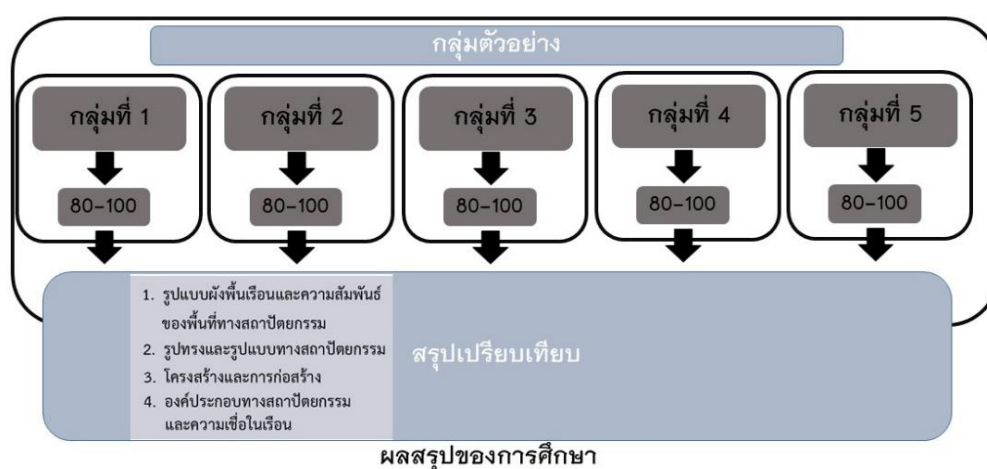
1. การกำหนดกลุ่มตัวอย่าง
2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล
4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การกำหนดกลุ่มตัวอย่าง

การกำหนดกลุ่มตัวอย่าง โดยเลือกหมู่บ้านคูบัว อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี ที่มีความเด่นชัดของรูปแบบอาคารเรือนพักอาศัยพื้นถิ่น จำนวนอย่างน้อย 3 หลังหรือจำนวนที่สามารถเก็บข้อมูลได้ตามเกณฑ์ที่กำหนด ในแต่ละหมู่บ้าน

กำหนดกลุ่มตัวอย่างอาคารที่มีอายุของการปลูกเรือน 80 ปีขึ้นไป จำแนกและกลุ่มของอาคาร นำเข้าสู่การเปรียบเทียบรูปแบบของอาคาร

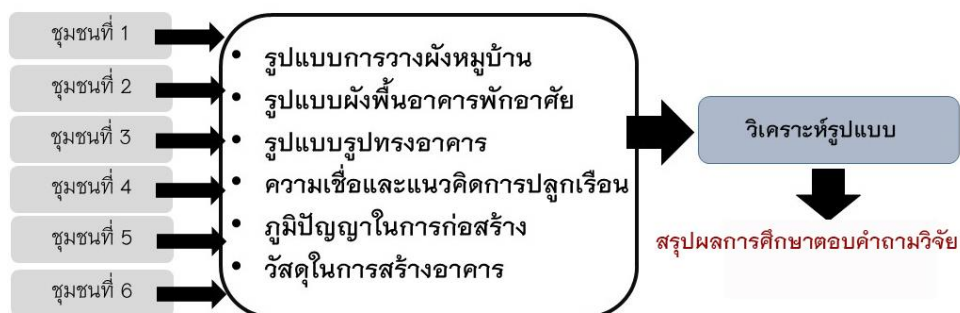

ภาพที่ 20 แสดงการกำหนดกลุ่มตัวอย่าง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือในงานวิจัย เรือนพื้นถิ่นที่อยู่อาศัยกลุ่มไทย-ยวน ภูมิศึกษา บ้านคูบัว อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี ได้กำหนดสร้างเครื่องมือในการวิจัยเป็นรูปแบบการศึกษาจากการลงเก็บข้อมูลทางด้านกายภาพของพื้นที่ภูมิศึกษา การสำรวจรูปแบบทางด้านสถาปัตยกรรมของเรือนพักอาศัยสามารถแยกย่อยข้อมูลเช่น การเก็บข้อมูลใช้พื้นที่ของอาคาร วิธีการก่อสร้าง เทคนิคในการก่อสร้าง รวมไปถึงข้อมูลลักษณะการตั้งถิ่นฐานของกลุ่มเรือน สภาพแวดล้อมทางกายภาพหรือการสำรวจทางกายภาพของพื้นที่ (Physical Survey) ลักษณะทางสถาปัตยกรรมที่น่าสนใจภายในพื้นที่ภูมิศึกษา และการสัมภาษณ์ประเด็นทางวัฒนธรรมและบริบทที่เกี่ยวข้องกับชุมชนในประเด็นที่เกี่ยวข้อง (In-depth Interview) ในการลงพื้นที่เก็บข้อมูลในส่วนผู้ที่เกี่ยวข้องใช้วิธีการสัมภาษณ์ (Interview) เพื่อสอบถามข้อมูลที่มีความสัมพันธ์ของเจ้าของเรือนโดยการสัมภาษณ์จะใช้ระบบการสอบถามข้อมูลโดยตรง (Face to face) กับผู้ให้ข้อมูล พูดคุย ซักถามแบบกันเองโดยไม่มีที่ตั้งประเด็นคำถามแบบ

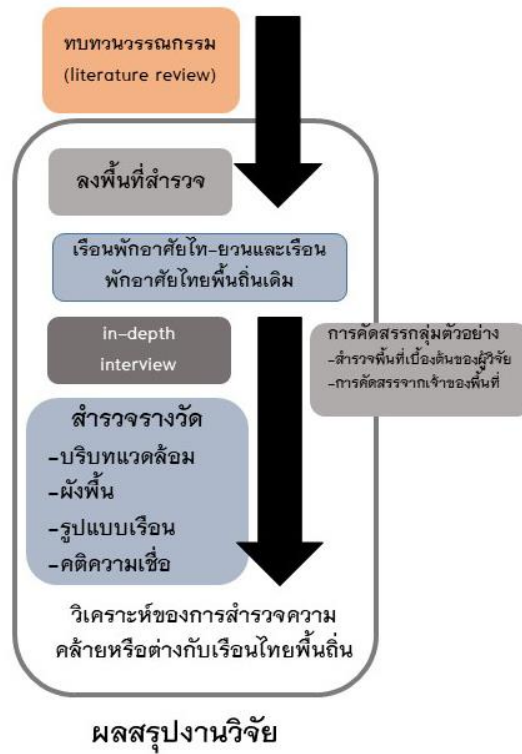
ตายตัวหรือลักษณะสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างปลายเปิด (Unstructured interview) ตลอดจนการใช้การเก็บข้อมูลแบบสังเกตการณ์ (Observation) ประกอบด้วยเพื่อให้การเก็บข้อมูลนั้นครบถ้วน

ภาพที่ 21 ภาพแสดงการเก็บกลุ่มตัวอย่างนำไปสู่การวิเคราะห์

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในงานวิจัยในแบบการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) มีกระบวนการเก็บและรวบรวมคือ การค้นคว้าข้อมูลเบื้องต้นจากเอกสารเกี่ยวข้อง (Literature Review) ในลำดับแรกและการลงพื้นที่สำรวจพื้นที่วิจัย การเตรียมเครื่องมือในการวิจัย การลงพื้นที่พร้อมทีมลงสำรวจพร้อมมีการประสานขอความอนุเคราะห์อำนวยความสะดวกจากคนในพื้นที่หรือเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง และการดำเนินการเก็บข้อมูลจากภาคสนาม ทั้งสำรวจและการสัมภาษณ์คนในชุมชนหรือเจ้าของอาคาร

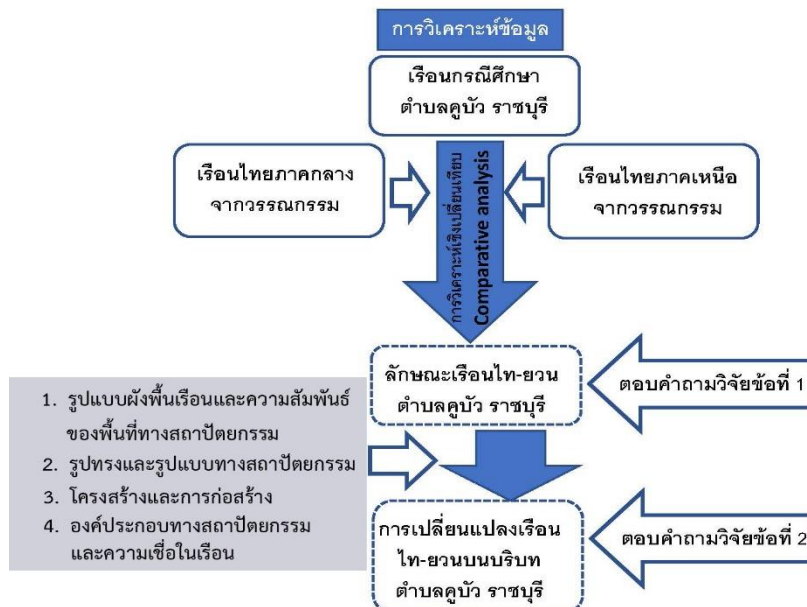
ผลสรุปงานวิจัย

ภาพที่ 22 ภาพแสดงการเก็บข้อมูลกรณีศึกษาและนำข้อมูลมาวิเคราะห์

การวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อเก็บข้อมูลเรียบร้อยแล้วนำมาทำรูปแบบ และแยกรูปแบบออกตามประเภทของกลุ่มอาคาร โดยการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบ (Comparative Analysis) รูปแบบการวางผังหมู่บ้าน รูปแบบผังพื้นที่อาคารพักอาศัย รูปแบบของทรงอาคาร คติความเชื่อและแนวคิดการปลูกเรือน ภูมิปัญญาในการก่อสร้าง วัสดุในการสร้างอาคาร รวมถึงบทสัมภาษณ์ต่างๆ และสรุปผลที่ได้รับพร้อมนำไปสู่การ

อภิปรายผล

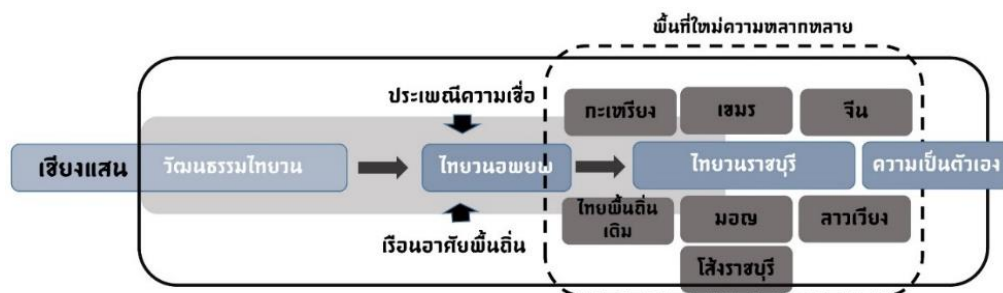
ภาพที่ 23 ภาพแสดงกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูล

กรอบแนวคิดกระบวนการในการวิจัย (Research Framework)

กรอบแนวคิดกระบวนการในการวิจัยนี้ได้กล่าวไว้ในบทที่ 1 บ้างส่วน การอธิบายเพิ่มเติมเพื่อให้การทำงานวิจัยในสามารถวิจัยและอธิบายได้ตามวัตถุประสงค์ โดย กรอบแนวคิดทางอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ (Ethnic identity) บนความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ (Ethnic ground) มุ่งเน้นที่จะทำการศึกษาความเป็นกลุ่มเฉพาะของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่ล้วนแล้วแต่มีความเป็นอัตลักษณ์เฉพาะตัวของแต่ละกลุ่ม การทำความเข้าใจและทำการศึกษาถึงกลุ่มชาติพันธุ์อย่างทุกมิติ ทั้งด้านวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต โครงสร้างทางสังคม วิวัฒนาการ จะเห็นถึงความแตกต่างของการดำเนินชีวิตและการอยู่ร่วมกันของกลุ่ม โดยมีคติความเชื่อและวัฒนธรรมเป็นตัวกำหนดของการอยู่ร่วมกัน

กลุ่มชาติพันธุ์คือ อมรา พงศาพิชญ์ (2533) ได้อธิบายว่า คือกลุ่มที่มีขนบธรรมเนียม ประเพณี ภาษาพูด และวิถีชีวิตเหมือนกัน อาศัยอยู่ในบริเวณเดียวกันหรือแยกกันอยู่ แต่เป็นกลุ่มคนที่มีจิตสำนึกของความเป็นสมาชิกของเผ่าพันธุ์เดียวกัน ภาษาพูดอาจแตกต่างกันบ้างที่สำเนียงและความหมายของคำบางคำอาจผิดกัน แต่โดยทั่วไปแล้วสื่อสารความหมายไปในทางเดียวกัน จะเห็นว่าการรวมกลุ่มกันของคนที่มีลักษณะเดียวกันย่อมอาจมีความหมายถึงลักษณะที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน

ส่วนความหลากหลายทางวัฒนธรรมนั้นสามารถอธิบายถึงความต่างต่างกันของวัฒนธรรมต่างๆ ที่อยู่ร่วมกันต่างพึ่งพาอาศัยกันและมีการแลกเปลี่ยนกันทางวัฒนธรรม เมื่อวัฒนธรรม มีการศึกษาและเปรียบเทียบกันจึงเห็นถึงความต่างกัน นำไปสู่การทำความเข้าใจในแต่ละส่วนของวัฒนธรรม

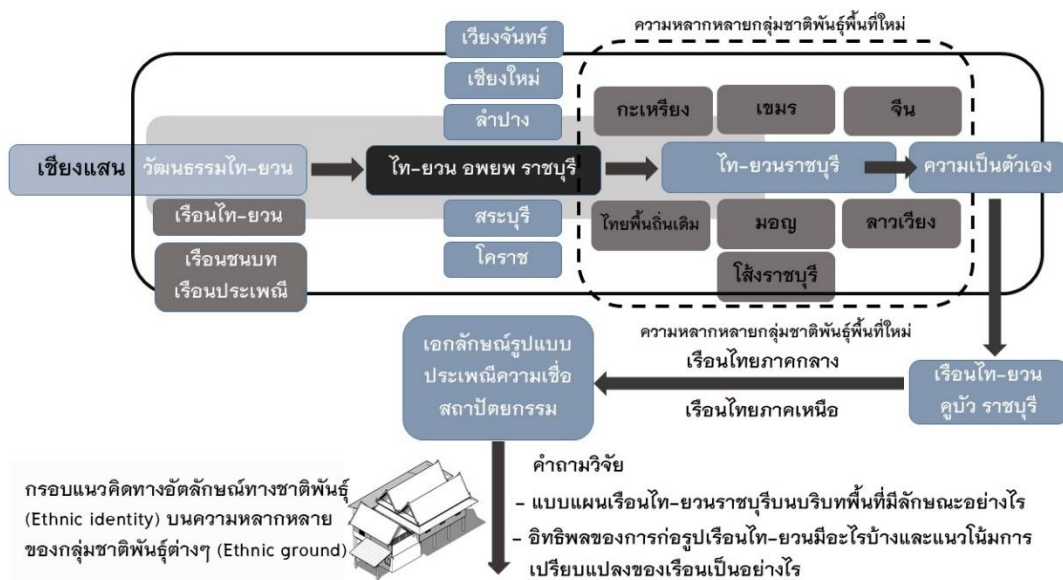
ภาพที่ 24 ภาพแสดงสมมุติฐานกระบวนการทางวัฒนธรรมที่มีผลต่อเรือนไทย-วนคูบัว ราชบุรี

กระบวนการแบบแผนการศึกษาทางสถาปัตยกรรมในเชิงวัฒนธรรม (อนุวิทย์ เจริญศุภกุล, 2528) ได้กล่าวว่า การศึกษาทางสถาปัตยกรรมให้มีผลผลิตสุดท้ายทางกระบวนการทางวัฒนธรรม ก็ต้องยอมรับในเงื่อนไขของการเป็นปัจจัยสี่ของมนุษย์ ก็ไม่ควรที่จะพิจารณาทางสถาปัตยกรรมในแง่ของ รูปกายภาพที่เป็นผลผลิตสุดท้ายแต่เพียงอย่างเดียว แต่จะต้องมีการศึกษากระบวนการก่อรูป ตั้งแต่ต้นลงมาจนถึงรูปแบบสุดท้ายที่ปรากฏขึ้น หรืออาจกล่าวโดยสรุปคือ จะต้องพิจารณาทางสถาปัตยกรรมในลักษณะของกระบวนการทางวัฒนธรรมด้วย การศึกษาสถาปัตยกรรมในเชิงวัฒนธรรม จะมีความสลับซับซ้อน (อนุวิทย์, 2535)

จะเห็นได้ว่า การกล่าวถึงการศึกษาทางด้านงานสถาปัตยกรรมที่มีความเกี่ยวข้องกับงานสถาปัตยกรรมทางวัฒนธรรมนั้นมีความแตกต่างกันของบริบทของแต่ละพื้นที่ การทำความเข้าใจถึงวิถีชีวิตของแต่ละพื้นที่ ปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิต ต้องนำมาเป็นตัวกำหนดถึงรูปแบบงานสถาปัตยกรรมในแห่งนั้นๆ อย่างแน่นแท้

กรอบแนวคิดกระบวนการในการวิจัย (Research Framework)

ภาพที่ 25 ภาพแสดงกรอบแนวคิดกระบวนการในการวิจัย (Research Framework)

บทที่ 4 พื้นที่กรณีศึกษา

การเลือกพื้นที่กรณีศึกษา

การศึกษาวิจัยเรื่อง เรือนพื้นถิ่นที่อยู่อาศัยกลุ่มไท-ยวน กรณีศึกษา บ้านคูบัว อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี นั้นในคัดเลือกพื้นที่ใช้พื้นที่กรณีศึกษาที่ในเขตตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีกลุ่มไท-ยวน ตั้งถิ่นฐานเป็นกลุ่มใหญ่ มีปริมาณจำนวนประชากรที่เป็นกลุ่มไท-ยวน จากข้อมูลสำนักศิลปวัฒนธรรมจังหวัดราชบุรี (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดราชบุรี, 2550) ได้กล่าวถึงการกระจายตัวของไทยวนราชบุรีว่า การขยายพื้นที่ทำกินไปตั้งชุมชนใหม่ในหลายพื้นที่เช่น อำเภอเมืองราชบุรีที่ตำบลคูบัว ตำบลอนตะโก ตำบลอ่างทอง ตำบลดอนแร่ ตำบลห้วยไผ่ ตำบลเจดีย์หัก ตำบลหินกอง อำเภอโพธารามที่ตำบลหนองโพ ตำบลบางกะโด อำเภอบ้านโป่งที่ตำบลหนองปลาหมอ อำเภอปากท่อที่ตำบลอ่างหิน ตำบลทุ่งหลวง ตำบลบ่อกระดาน อำเภอบางแพที่ตำบลวัดแก้ว บ้านหลวง อำเภอจอมบึงที่ตำบลรางบัว หนองนกกระเรียน บ้านซำใหม่ ทุ่งกว้าง รวงฮาว อำเภอสวนผึ้งที่ตำบลท่าเคย นาขุนแสน ทุ่งแหลม หนองขาม บ้านป่าหวาย บ้านซำหนองหมี บ้านนาไฮ้เดียว บ้านหนองกลางเนิน เป็นต้น การลงสำรวจพื้นที่ในชุมชนต่างๆ หลายชุมชนที่กล่าวมานั้น พบว่าในหลายพื้นที่นั้นปรากฏถึงลักษณะของความเป็นกลุ่มก้อนของกลุ่มวัฒนธรรมไท-ยวน อยู่อย่างเบาบาง ส่วนใหญ่มีรูปแบบสภาพพื้นที่ชุมชนเป็นรูปแบบวัฒนธรรมแบบภาคกลางทั่วไป ไม่สามารถแสดงให้เห็นถึงความเป็นกลุ่มวัฒนธรรมที่เป็นลักษณะเฉพาะตัวให้ได้ทำการศึกษาได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งลักษณะของเรือนพักอาศัยซึ่งเป็นวัตถุประสงค์หลักของงานวิจัยนั้นเป็นลักษณะรูปแบบเรือนสมัยใหม่ มีอายุการปลูกเรือนระหว่าง 30-50 ปี โดยประมาณเท่านั้นที่พบ ไม่พบเรือนที่มีอายุเก่าแก่และมีความสมบูรณ์สำหรับที่จะเข้าทำการศึกษาและทำความเข้าใจถึงรูปแบบของเรือน แต่จากการลงสำรวจพื้นที่เบื้องต้นในตำบลคูบัว อำเภอเมืองราชบุรีนั้น ด้วยการสุ่มสำรวจลงพื้นที่ปรากฏว่า พบเรือนพักอาศัยที่คาดว่ามีอายุเก่าแก่ และมีความสมบูรณ์ของรูปแบบเรือนพักอาศัยอยู่พอสมควรในเขตพื้นที่ตำบลคูบัว ถึงแม้จากการสำรวจจะพบว่ามีการสร้างเรือนพักอาศัยในรูปแบบใหม่คือ การก่อสร้างอาคารแบบก่ออิฐ โครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็กเป็นจำนวนมากอยู่ก็ตาม แต่เรือนดั้งเดิมแบบเรือนโบราณหรือเรือนไม้ที่คาดว่ามีอายุเก่าแก่ยังคงพบเห็นอยู่ แทรกตัวอยู่ท่ามกลางเรือนพักอาศัยแบบสมัยใหม่ ทำให้พื้นที่ตำบลคูบัวจึงเป็นพื้นที่ที่คั่งครวในการลงสำรวจเรือนพักอาศัยซึ่งสามารถที่จะอธิบายถึงลักษณะต่างๆ ของตัวเรือนและสร้างข้อมูลสำหรับงานวิจัยนี้ได้

ปรากฏการณ์การแสดงออกทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ มีนัยยะบางประการที่สำคัญ นอกเหนือจากการแสดงออกอย่างมีตัวตนของกลุ่มชาติพันธุ์แต่ผลลัพธ์ที่ได้จากการแสดงตัวตนของกลุ่มชาติพันธุ์ก็คือ ผลผลิตของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยว ทำให้เกิดการสร้างความเป็นตัวตนและการแสดงออกของกลุ่มชาติพันธุ์ขึ้นมาอย่างมากมาย กลุ่มไท-ยวนราชบุรีก็เช่นเดียวกัน

ภาพที่ 27 กาด หรือตลาด ที่ถูกตั้งขึ้นสำหรับการสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมสำหรับการท่องเที่ยว ไท-ยวนในจังหวัดราชบุรี

ด้วยวัฒนธรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ได้รับความนิยม ทำให้ชุมชนไท-ยวนในจังหวัดราชบุรีต่างจัดตั้งพื้นที่สำหรับการท่องเที่ยวขึ้นมากขึ้น เพื่อเป็นการสร้างรายได้ให้กับชุมชนและเป็นการส่งเสริมทางด้านวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ ในเขตพื้นที่อำเภอเมืองราชบุรีพบการจัดตั้งตลาด หรือชาวไท-ยวนในพื้นที่เรียกว่า “กาด” ขึ้นมาเช่น กาดวัดโฆลงสุวรรณคีรี กาดวัดนาหนอง กาดวัดหินกอง ซึ่งทั้งหมดนั้นจะมีวัดเป็นศูนย์กลางของการจัดตั้ง พื้นที่วัดนับเป็นพื้นที่สาธารณะจึงง่ายสำหรับการทำกิจกรรม เพราะการมาท่องเที่ยวตลาดจะได้ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม การไหว้พระในวัดไปพร้อมๆ กัน ซึ่งไม่ใช่เรื่องใหม่สำหรับวิธีการแบบนี้ที่ใช้ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามา และก่อให้เกิดการสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ต่างๆ เกิดขึ้นมากมาย โดยไม่ต่างอะไรกับกลุ่มไท-ยวนตำบลต้นตาลเสาไห้ หรือ

ไท-ยวนสี่คิ้ว ที่มีลักษณะการจัดการทางวัฒนธรรมของชาวไท-ยวน เชิงการท่องเที่ยวที่มีวัดเป็นศูนย์กลาง

พื้นที่การศึกษา ไท-ยวนคูบัว ตำบลคูบัว อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี

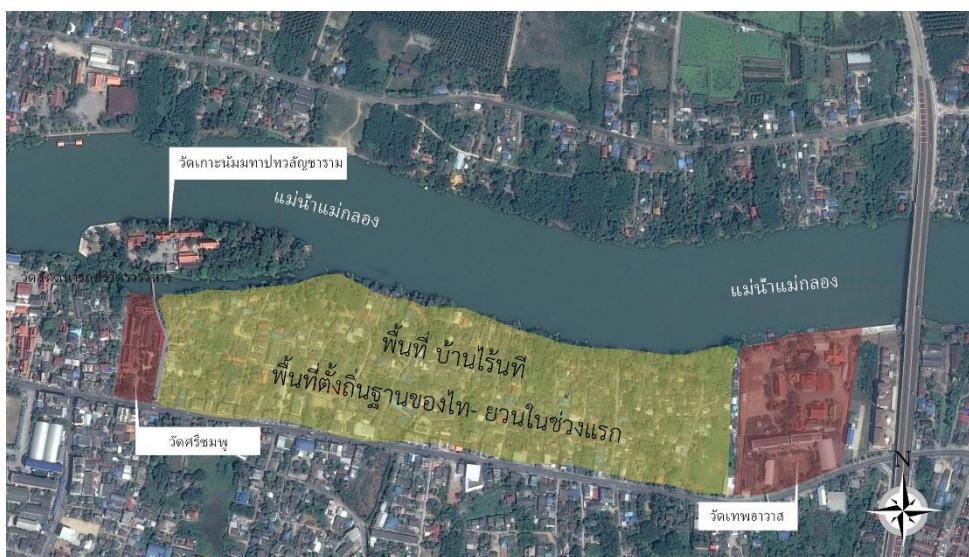
ไท-ยวน เป็นหนึ่งในกลุ่มชาติพันธุ์ในราชบุรีบนความหลากหลายของต่างกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ จากประวัติศาสตร์และหลักฐานการเคลื่อนย้ายถิ่นฐานของกลุ่มไท-ยวนราชบุรีนั้นมาจากภาคเหนือที่มีการอพยพย้ายมาตั้งถิ่นฐานในบริเวณภาคกลางของประเทศไทย ซึ่งจากข้อมูลการอพยพตั้งถิ่นฐานของคนไท-ยวนราชบุรี ที่มีการแยกตัวออกมาจากการตั้งถิ่นฐานของกลุ่มไท-ยวนกลุ่มใหญ่ที่อพยพในช่วงแรก ตามเอกสารประวัติศาสตร์หลายฉบับได้กล่าวถึงประวัติความเป็นมาของกลุ่มไท-ยวนราชบุรี จากพระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ 2 ฉบับคือ พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชการที่ 1 เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (ข้า บุนนาค) พุทธศักราช 2347 และพระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ 2 พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขาไทยรบพม่า ที่กล่าวถึงการอพยพกวาดต้อนคนไท-ยวน มาอยู่ในพื้นที่ต่างๆ หลายแห่งซึ่งรวมไปถึงการให้แบ่งคนไท-ยวนบางส่วนไปอยู่ในเขตเมืองราชบุรีด้วย โดยจะเห็นได้ว่าคนไท-ยวนในพื้นที่จังหวัดราชบุรีนั้นเป็นคนไท-ยวนที่ย้ายถิ่นฐานมาจากพื้นที่ทางภาคเหนือตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์นี้

การกล่าวถึงคนไท-ยวนในประวัติศาสตร์ของพงศาวดาร ในครั้งที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ 1 ทรงยกทัพไปรบกับพม่าในพื้นที่ทางภาคเหนือของประเทศไทยในปัจจุบัน การยกทัพไปตีพม่าที่เชียงใหม่กรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1 เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (ข้า บุนนาค) เรียบเรียง จัดพิมพ์โดยกรมศิลปากรในปี 2544 ไท-ยวนราชบุรี เป็นกลุ่มส่วนหนึ่งที่มีการแยกแบ่งตัวออกเป็นส่วนๆ โดยเป็นกลุ่มไท-ยวนที่ถูกกวาดต้อนลงมากรุงเทพฯ และโปรดให้ตั้งบ้านเรือนอยู่เมืองสระบุรี และบ้างไปอยู่เมืองราชบุรี โดยเริ่มแรกส่วนหนึ่งขอตั้งบ้านเรือนทำกินอยู่ ณ ที่นั้น ส่วนที่เหลือเดินทางมาพำนักชั่วคราวที่กรุงเทพฯ ระยะเวลาหนึ่ง บริเวณบางขุนพรหม (บางเอกสารกล่าวถึง) จากนั้นได้รับโปรดเกล้าฯ ให้เคลื่อนย้ายมาตั้งหลักแหล่งอยู่ที่ราชบุรีในพื้นที่บริเวณริมแม่น้ำเรียกว่า “บ้านไร่นที” (บ้านไร่นที หรือภาษาลาวเรียกว่าบ้านราชนที เป็นพื้นที่ชุมชนบ้านไร่นทีในปัจจุบันอยู่ห่างออกไปทางทิศตะวันออกของตัวเมืองราชบุรีประมาณ 2 กิโลเมตร อยู่บริเวณริมแม่น้ำแม่กลองฝั่งด้านขวามือบ้านไร่นทีริมน้ำ) โดยภาษายวนพื้นบ้านเรียกว่า “เมืองลพที” (คำว่า เมืองลพที เป็นภาษาไทย ยวนพื้นบ้าน โดยการแทนความหมายของพื้นที่ตั้งระหว่างวัดศรีชมพูไปจนถึงวัดเทพอวาสในปัจจุบัน ซึ่ง

ตั้งอยู่บริเวณฝั่งขวาของแม่น้ำแม่กลอง โดยห่างจากกลางเมืองราชบุรีไปทางทิศตะวันออกประมาณ 2 กิโลเมตร) บ้านไร่อยู่ที่บริเวณริมฝั่งขวาของแม่น้ำแม่กลอง ซึ่งห่างจากตัวเมืองราชบุรีปัจจุบันไปทางทิศตะวันออกประมาณ 2 กิโลเมตร โดยพื้นที่บ้านไร่เดิมมีพื้นที่อยู่ระหว่าง “วัดศรีชมพู” ไปจนถึง “วัดเทพอวาล” ในปัจจุบัน ในการตั้งบ้านเรือนของชาวไทย-ยวนเมืองเชียงใหม่มีการตั้งบ้านเรือนที่ใช้พื้นที่เกษตรกรรมโดยการพึ่งพาอาศัยแม่น้ำแม่กลองเป็นสายเลือดใหญ่ในการดำรงชีวิตด้วยความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ดินบริเวณจังหวัดราชบุรีเหมาะสมกับการเกษตรกรรมด้วยปัจจัยนี้ทำให้กลุ่มไทย-ยวนที่ตั้งถิ่นฐานขยายตัวและเพิ่มประชากรขึ้นทำให้พื้นที่ทำเกษตรกรรมเพาะปลูกเริ่มไม่เพียงพอต่อการใช้พื้นที่เกษตรกรรมครัวประชากรและบ้านเรือนเพิ่มมากขึ้น พื้นที่บริเวณบ้านไร่ที่จึงไม่สามารถรองรับการขยายตัวของชุมชนได้ ชาวไทย-ยวนจึงได้ขยายไปตั้งบ้านเรือนหาแหล่งทำกินอีกหลายพื้นที่ในจังหวัดราชบุรี เช่น คูบัว ดอนแร่ ห้วยไผ่ ดอนตะโก หินกอง อ่างทอง บ้านไร่ เจริญหัก ซึ่งอยู่ในเขตอำเภอเมืองราชบุรีปัจจุบัน และได้มีการกระจายตัวของชาวไทย-ยวนออกไปอีกหลายพื้นที่ เช่น บ้านหนองปลาหม้อ หนองอ้อ หัวโป่ง เขาขลุ่ย หนองกบ อยู่ในเขตอำเภอบ้านโป่ง บ้านหนองโพ บางกะโด ดอนกระเบื้อง ในเขตของอำเภอโพธาราม บ้านรางบัว รางอาว ชั่วใหญ่ ทุ่งกว้าง นาสมอ หนองนกระเรียน หนองสีนวล ในเขตของอำเภोजอมบึง วัดแก้ว บ้านหลวง ในเขตของอำเภอบางแพ บ้านอ่างหิน บ้านนาคอก บ้านโป่ง หนองโก ทุ่งหลวง เขาหลักไก่อ่ พุคาย หนองบัว หนองปากทาง บ้านห้วย ห้วยยางโทน ในเขตอำเภอปากท่อ บ้านท่าเคย นาขุนแสง ชั่วหนองหมี นาไร่เดี่ยว หนองกลางเนิน หนองขาม หนองมะค่า ป่าห้วย ทุ่งแหลม ในเขตอำเภอเมืองสวนผึ้งและยังมีการกระจายตัวไปในเขตพื้นที่จังหวัดนครปฐม เช่น บ้านทัพหลวง และจังหวัดกาญจนบุรี เช่น บ้านรางสาละ บ้านแปดหลัง ไทรโยค พุมุต พุเตย เป็นต้น

จากเอกสารกล่าวไว้ถึงการขยายตัวของชุมชนไทย-ยวนที่ตั้งถิ่นฐานอยู่และมีการขยายชุมชนออกไปว่า ประชากรเชื้อสายไทย-ยวน ในจังหวัดราชบุรีจำนวนมาก ศิลปะ ประเพณี วัฒนธรรม บางอย่างของคนไทย-ยวน ในจังหวัดราชบุรีที่สืบเชื้อสายมาจากบรรพชนจากอดีตถึงปัจจุบันยังได้มีการสืบทอดกันมาอย่างต่อเนื่องบางครั้งก็รุ่งเรือง บางทีก็เสื่อมถอย ตามกระแสการบริโภควัฒนธรรมต่างชาติที่เชื้วยกราก แต่ถึงอย่างไรก็ตาม ภูมิปัญญาที่สำคัญที่ปรากฏของกลุ่มวัฒนธรรมชาวไทย-ยวนก็คือการ “ทอผ้าจก” ที่ยังได้รับการอนุรักษ์หวงแหนไว้ให้ลูกหลานจนถึงปัจจุบัน ซึ่งแสดงว่าการขยายประชากรหรือครัวเรือนของชาวไทย-ยวนในพื้นที่นั้นมีจำนวนมากขึ้นและกระจัดกระจายไปในพื้นที่ต่างๆในราชบุรี

ภาพที่ 28 ภาพแสดงพื้นที่การตั้งถิ่นฐานของชาวไทย-ยวนในช่วงแรกที่อยู่พรมแดนตั้งถิ่นฐานในจังหวัดราชบุรี โดยอยู่บริเวณริมแม่น้ำแม่กลองฝั่งขวา มีพื้นที่อยู่ระหว่างวัดศรีชมพู กับวัดเทพอาวาส ที่มา : ดัดแปลงจาก google map (กรมแผนที่ทหาร) ดัดแปลงเมื่อ 14 กันยายน 2564

กล่าวถึงการตั้งถิ่นฐานในช่วงแรกของครอบครัวไทย-ยวน ที่เดินทางมาพร้อมกับกองทัพเมืองหลวงล่องมายังกรุงเทพฯ ในขณะที่ผ่านมาถึงเมืองสระบุรีส่วนหนึ่งขอพักอาศัยตั้งถิ่นฐานอยู่ลุ่มแม่น้ำป่าสักปัจจุบันคือพื้นที่อำเภอเสนาให้ ส่วนที่เหลือเดินทางมาพักที่กรุงเทพฯและได้รับโปรดเกล้าให้ไปตั้งถิ่นฐานที่เมืองราชบุรีริมฝั่งแม่น้ำแม่กลองห่างจากตัวเมืองไปทิศตะวันออก ประมาณ 2 กิโลเมตร ปัจจุบันเรียกว่า “บ้านไร่ในที” นั้น การตั้งถิ่นฐานในช่วงแรกของชาวไทย-ยวนที่อยู่พรมแดนตั้งถิ่นฐานอาศัยบริเวณริมแม่น้ำแม่กลองฝั่งขวาของแม่น้ำโดยการนับจากการไหลของแม่น้ำแม่กลองลงสู่ทะเลในการตั้งถิ่นฐานนั้นชาวไทย-ยวนมาในฐานะผู้ถูกกวาดต้อนจากภัยสงครามที่จะต้องอพยพเคลื่อนย้ายตัวเองมายังพื้นที่ใหม่ การตั้งถิ่นฐานอาจจะไม่ได้มีเสรีในการเลือกการตั้งถิ่นฐาน ต้องเป็นไปตามแม่ทัพนายกองที่กำหนดไว้ว่าจะต้องปักหลักปักฐานตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณใด ด้วยสาเหตุนี้ ชาวไทย-ยวนจึงน่าจะถูกกำหนดในการตั้งถิ่นฐานบริเวณริมแม่น้ำ ซึ่งอาจจะไม่ใช่พื้นที่ที่ตัวเองคุ้นเคยมากนัก เพราะรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชาวไทย-ยวนนั้นมักจะตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณที่ราบ และใช้ที่นาในการทำเกษตรกรรม ก็คือ การทำนา

เมื่อการตั้งถิ่นฐานในพื้นที่จังหวัดราชบุรี โดยเฉพาะในพื้นที่ริมแม่น้ำแม่กลอง เป็นส่วนใหญ่ เมื่อการดำรงชีวิตและการปรับตัวเองเข้ากับพื้นที่ได้ การขยับขยายของกลุ่มไทย-ยวนที่อยู่บริเวณริม

แม่น้ำก็เริ่มมีการแสวงหาพื้นที่ทำกินใหม่ให้มีความเหมาะสมกับวิถีชีวิตที่คุ้นเคยของตัวเอง การกระจายตัวไปตามพื้นที่ต่างๆ ในจังหวัดราชบุรี

พื้นที่ทำกินใหม่ส่วนหนึ่งที่คนไท-ยวนกลุ่มใหญ่กลุ่มหนึ่งได้มีการจับจองพื้นที่สำหรับที่ทำการใหม่ก็คือ เขตตำบลคูบัวในปัจจุบัน ซึ่งในเริ่มแรกคงเป็นเพียงพื้นที่ว่างเปล่าพื้นที่หนึ่งที่ชาวไท-ยวนได้โยกย้ายมาตั้งถิ่นฐาน พื้นที่ตำบลคูบัวในปัจจุบัน ซึ่งทำให้พื้นที่เดิมของชาวไท-ยวนที่ตั้งถิ่นฐานริมแม่น้ำแม่กลองนั้นเริ่มน้อยลง ศูนย์กลางของกลุ่มไท-ยวนเริ่มแตกตัวออกไปในหลายพื้นที่

จากการลงพื้นที่และซักถามถึงคนในพื้นที่เดิมของคนไท-ยวน ก็คือแถบบริเวณ บ้านไร่ในหรือปัจจุบันเรียกพื้นที่แถบนี้เพียงว่า “บ้านไร่” นั้น ปัจจุบันไม่หลงเหลือเค้าโครงของวัฒนธรรมหรือรูปแบบความเป็นไท-ยวนอยู่ในพื้นที่นี้เลย มีแค่เพียงคำบอกเล่าถึงต้นตระกูลของตัวเองว่าเป็นคนไท-ยวน หรือ สมัยเริ่มแรกนั้นจะเรียกว่า “ลาวยวน” เพราะสำเนียงการพูดนั้นมีคำพูดและศัพท์ของภาษาลาวอยู่ด้วย และอีกประการนั้นคนพื้นถิ่นเดิมราชบุรีจะเรียกผู้ที่อพยพมาจากพื้นที่ภาคเหนือว่า ลาวเกือบทั้งสิ้น ในพื้นที่เขตบ้านไร่ ที่นับว่าเป็นต้นทางของกลุ่มไท-ยวนในราชบุรี บ้านเรือนอาศัยเปรียบรูปแบบเป็นเรือนสมัยใหม่แบบทรงบังกะโลกันเกือบหมด คงเห็นเรือนแบบทรงยอดแหลมแบบเรือนไทยภาคกลางน้อยมาก และจากการบอกเล่าของคนพื้นแถบบ้านไร่ในปัจจุบันอธิบายว่า “สมัยก่อนนั้นเรือนคนไท-ยวนนั้น เป็นเรือนทรงไทย ยกใต้ถุนสูง ตัวเรือนเป็นลักษณะแบบเรือนไทยภาคกลางหลังคายอดแหลมเหมือนกับเรือนภาคกลาง รูปแบบเรือนเป็นแบบเรือน 2 จั่ว และแต่ละเรือนจะปลูกใกล้ชิดติดกัน มีทางเดินเล็กๆ ยกสูงเชื่อมกันระหว่างเรือนแต่ละหลัง เพราะพื้นที่ดินส่วนใหญ่เป็นดินโคลนเพราะน้ำท่วมถึง เรือนจะปลูกบริเวณตลอดริมแม่น้ำ ถัดเข้าไปจากริมแม่น้ำประมาณ 200 เมตรจะมีคันดินสูงไว้เพื่อเป็นทางเดินเท้ายาวตามแม่น้ำ ซึ่งปัจจุบันคันดินนั้นกลายเป็นถนนรถยนต์ คือถนนมนตรีสุริยวงศ์ และหลังจากคันดินไปก็จะเป็นทุ่งนากว้างไกลออกไป คนไท-ยวนจะมีที่ดินทำกินในพื้นที่บริเวณทำนาและจะกลับเข้ามาอาศัยอยู่เรือนที่อยู่ริมแม่น้ำ” จากการบอกเล่าของคนในพื้นที่นั้นนับว่าเป็นข้อมูลเบื้องต้นในการอธิบายถึงลักษณะการตั้งถิ่นฐานในช่วงแรกของชาวไท-ยวน

ภาพที่ 29 เรือนที่พบในบริเวณพื้นที่บ้านไร่ (บ้านไร่โนนที) พื้นที่เดิมของกลุ่มไท-ยวนในช่วงแรก

เรือนที่พบในพื้นที่เดิมของกลุ่มไท-ยวน เริ่มแรก โดยส่วนใหญ่เป็นเรือนที่ปลูกเรือนใหม่ขึ้นในช่วงที่ 3-4 ช่วงอายุคน โดยส่วนใหญ่เรือนมีอายุ 50-80 ปีเท่านั้น เพราะเรือนเก่ามีการผุพังและปลูกเรือนใหม่ทดแทนเรือนเดิม ปลูกเรือนใหม่นั้นจึงปลูกตามสมัยนิยมที่เริ่มลดความนิยมเรือนแบบเก่าที่มีลักษณะการใช้งานหรือไม่นิยมแล้วในสมัยต่อมา จากภาพที่ 29 เป็นเรือนที่พบในพื้นที่บ้านไร่ในปัจจุบัน เป็นเรือนที่สร้างแบบใหม่หลังคาเรียบแบน เป็นเรือนทรงบังกะโลตามสมัยนิยมในช่วงการเรือนปลูกเรือนใหม่

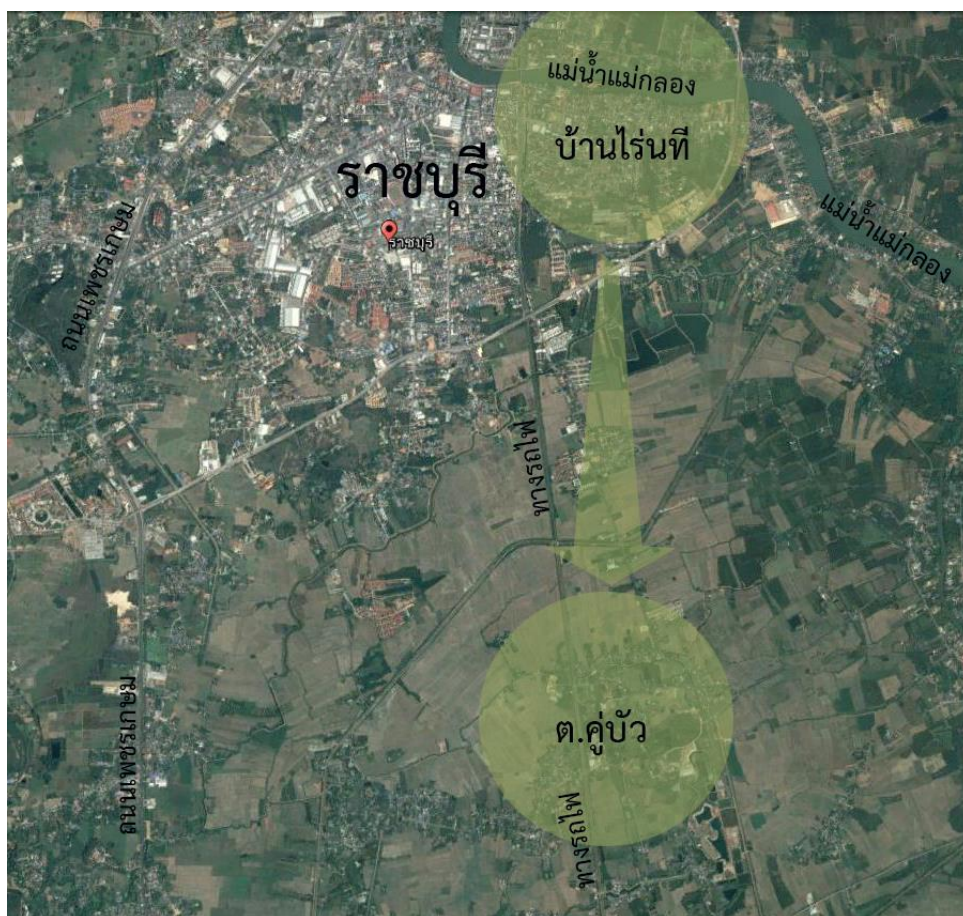
ด้วยพื้นที่บ้านไร่เก่าที่เดิม ในปัจจุบันเรียกเพียงว่า บ้านไร่ เป็นพื้นที่อยู่ในพื้นที่ตัวเมืองราชบุรี พื้นที่จึงมีความเจริญไปพร้อมๆ กับเมือง วัฒนธรรมต่างๆ ก็เริ่มจืดจางลงไป ความเป็นไท-ยวนเดิมก็ไม่คงเห็นได้ในพื้นที่ คนในพื้นที่ต่างมีความหลากหลายไม่ใช่คนไทยวนเดิมอีกต่อไป พื้นที่เป็นวัฒนธรรมชาวเมืองไปหมดไม่คงเหลือเอกลักษณ์และวัฒนธรรมไท-ยวนที่เป็นเจ้าของพื้นที่เดิมให้เห็น จึงทำให้การศึกษาถึงศิลปะวัฒนธรรมของกลุ่มไท-ยวนนั้น ถูกขยายวงออกไปตามพื้นที่ที่ไท-ยวนมีการเคลื่อนย้ายออกไปตั้งถิ่นฐานใหม่ที่ไกลจากศูนย์กลางความเจริญและยังสามารถดำรงตนอยู่บนวัฒนธรรมของตัวเองได้

ในระยะแรกของการมาตั้งถิ่นฐานเมืองราชบุรีบรรพชนไท-ยวนจากการบอกเล่าจากปราชญ์ชาวบ้าน ดร.อุดม สมพร (12 มิ.ย 2563) ที่สืบเชื้อสายชาวไท-ยวนโยนกจากเชียงใหม่ รุ่นที่ 5 ได้อธิบายถึง การมาตั้งถิ่นฐานของชาวไท-ยวนราชบุรีว่า บรรพชนไท-ยวนทั้ง ไท ยวนข้า และไท ยวนช้อย พวกเขาอพยพมาตั้งถิ่นฐานในแถบคูบัว พวกเขาอพยพไปตั้งอยู่ที่ ห้วยไผ่ หนองโพ หนองปลาหมอบางกระโด ฯลฯ ปัจจุบันยวนอยู่ในหลายพื้นที่ เช่น นครบาล ดอนตะโก ดอนแจ้ง อ่างทอง เขาแถมนาม่อง ทุ่งหลวง หนองไฮ หนองโพ บางกะโด หนองอ้อ ทุ่งอ้ายไก่อ หนองบัว หนองนกระเรียน รางบัว ชักใหญ่ แม้กระทั่งนครปฐม เมืองกาญจนบุรี ที่พุมุด พุเคย รางสาลี บ้านแปดหลัง ฯลฯ ตามกลุ่มตามพวก ยวนที่มาตั้งหลักแหล่งในราชบุรีออกเป็น 2 พวกคือ “ยวนข้า ยวนช้อย” พวกหนึ่งใช้ สรรพนามแทนตัวเองว่าข้า เมื่อพูดกับผู้สูงอายุกว่า และใช้คำว่า คุณ เมื่อพูดกับผู้อายุน้อยกว่าตน ยวนพวกนี้ได้แก่ ยวนที่คูบัว ส่วนอีกพวกใช้สรรพนามแทนตัวเองว่า ช้อย เมื่อพูดกับผู้สูงอายุกว่าตน และใช้คำว่า ข้า กับผู้ที่อายุเสมอกันหรืออายุน้อยกว่า

ชุมชนแรกในพื้นที่คูบัวนั้นเริ่มต้นโดยหมู่บ้านวัดคูบัว ที่มีผู้นำ 2 คนพี่น้อง หนานฟ้า-ปู่ฟ้ากับหนานขันธ ตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณแถบวัดคูบัว โดยรุ่นต่อมาก็เรียกพื้นที่บริเวณนี้ว่าบ้านหนองขันธ (บ้านปู่ฟ้า-บ้านกลาง) ซึ่งอยู่ฝั่งคลองคูเมืองเดิมโบราณ และก็เริ่มย้ายถิ่นฐานไปในพื้นที่ต่างๆ เพื่อหาที่ทำกินใหม่หลายที่ในจังหวัดราชบุรี จากข้อมูลการบอกเล่าถึงประวัติการอพยพย้ายถิ่นฐานตามการบอกเล่านั้น เป็นข้อมูลที่มีการเล่าขานกันต่อๆ กันมาซึ่งที่มาของการกำหนดกลุ่มไท-ยวนคูบัว นับได้ว่าเป็นประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่ใช้เป็นฐานข้อมูลในการทำความเข้าใจถึงประวัติศาสตร์

การตั้งถิ่นฐานของชาวไท-ยวนในเริ่มแรกนั้น ทำให้รูปแบบวิถีชีวิตของชาวไท-ยวนต้องมีการปรับเปลี่ยน จากรูปแบบวิถีชีวิตแบบสังคมเกษตรกรรม มาสู่รูปแบบการใช้ชีวิตแบบสังคมริมแม่น้ำ ซึ่งอาจทำให้การปรับตัวเองให้เข้ากับสภาพแวดล้อมนั้นยากมากขึ้น และในรูปแบบวิถีชีวิตริมแม่น้ำนั้น อาชีพและวิถีชีวิตต้องพึ่งพาแม่น้ำในการดำรงชีวิตซึ่งโดยปกติแล้วไม่ใช่รูปแบบที่ชาวไท-ยวนคุ้นเคย การที่ต้องแสวงหาพื้นที่ทำกินให้เหมาะสมกับวิถีชีวิตนั้นจะเกิดขึ้น และเมื่อชาวไท-ยวนที่อพยพเคลื่อนย้ายมาอยู่ในราชบุรี เริ่มที่จะปรับตัวเองได้และเริ่มคุ้นเคยกับพื้นที่ใหม่ จึงมีการเคลื่อนย้ายตัวไปบริเวณต่างๆ ในจังหวัดราชบุรีเพื่อหาพื้นที่ทำกิน เกษตรกรรม ตามวิถีชีวิตที่คุ้นเคยของตัวเอง

ภาพที่ 30 ภาพแสดงตำแหน่งการเคลื่อนย้ายการตั้งถิ่นฐานจากบริเวณริมแม่น้ำแม่กลองเข้ามาในเขตพื้นที่ราบตอนใน ในเขตตำบลคูบัวในปัจจุบัน

ที่มา : ดัดแปลงจาก google map ดัดแปลงเมื่อ 21 มิถุนายน 2564

ลักษณะโดยทั่วไปตำบลคูบัว อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี

ตำบลคูบัว อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี เป็นพื้นที่ประวัติศาสตร์เก่าแก่มากมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ มาจนถึงยุคประวัติศาสตร์ และมีความสำคัญของเมืองที่เด่นชัดก็คือ สมัยทวารวดี ซึ่งตามประวัติศาสตร์คูบัวเป็นพื้นที่ของเมืองโบราณสมัยทวารวดี ราวพุทธศตวรรษที่ 13 ซึ่งมีผู้คนอาศัยอยู่หนาแน่น โดยเป็นเมืองท่าหรือศูนย์กลางการค้าขายที่สำคัญของพื้นที่บริเวณนี้ สถาปนามิศาสตร์ในสมัยโบราณ ระดับน้ำทะเลอยู่สูงกว่าปัจจุบัน 4-7.5 เมตร อ่าวไทยจะลึกเข้ามาในแผ่นดินมากกว่า 142 กิโลเมตร จะพบว่าเมืองท่าสมัยทวารวดีในเขตเมืองนครปฐมและราชบุรี พบแนวปะการังปรากฏอยู่

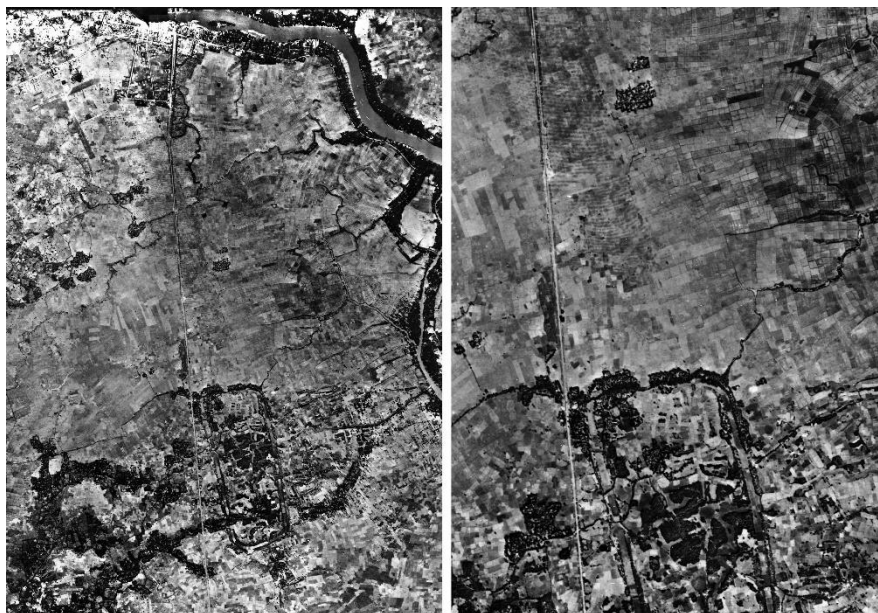
โดยเฉพาะที่เมืองคูบัว พบร่องรอยของเปลือกหอยแครงปะปนกับหอยทะเลชนิดอื่นในชั้นดิน แสดงว่าเมืองคูบัวเป็นพื้นที่ทะเลเคยท่วมถึง (วิยะดา, 2563) จากภาพที่ 30 เป็นภาพแสดงถึงชุมชนเมืองคูบัวโบราณที่มีพื้นที่เมืองสัมพันธ์กับลำน้ำที่สำคัญเชื่อมต่อไปยังแม่น้ำสายหลักคือแม่น้ำแม่กลอง ในภาพแสดงจินตนาการถึงเมืองคูบัวที่อยู่กลางสภาพแวดล้อมที่อำนวยต่อการตั้งเมืองและเป็นพื้นที่เหมาะสมกับการตั้งถิ่นฐานของคนในสมัยโบราณ การมีเมืองที่มีทำเลที่ตั้งหรือชัยภูมิที่เหมาะสม ทั้งการมีการพึ่งพาลำน้ำแต่มีแหล่งเสียงชีวิตผู้คนในเมือง และใช้ลำน้ำนั้นจากตัวเมืองเชื่อมต่อไปยังแม่น้ำซึ่งเป็นการคมนาคมที่สำคัญของคนในยุคก่อน แสดงเห็นว่าในพื้นที่บริเวณนี้นั้นเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ต่อการดำรงชีวิต ทั้งการเกษตรกรรม และการเป็นเมืองท่าค้าขายที่สำคัญของพื้นที่ในสมัยทวารวดี

พื้นที่เมืองคูบัวโบราณมีการบริหารจัดการเมืองด้วยการขุดคูคลองบริเวณรอบเมืองและทำคันดินกั้นน้ำท่วมถึง การขุดคูรอบเมืองแสดงให้เห็นถึงการพึ่งพาอาศัยน้ำเพื่อการบริโภค รวมไปถึงการสร้างเขตแดนของเมือง แต่การขุดคูรอบเมืองยังมีความสัมพันธ์กับคลองสาขาที่เข้ามาเชื่อมต่อกับคูคลองเพื่อใช้เป็นทางสัญจรของคนในเมืองพื้นนอกสู่โลกภายนอก เมืองคูบัวนั้นทิศทางด้านเหนือนั้นมีคลองท่าสนุ่น ซึ่งมีต้นน้ำมาจากภูเขาทางด้านทิศตะวันตกของเมืองเช่นเขาหลวงและเขาชิงทอง และคลองนี้ยังไหลจากเมืองคูบัวไปสู่แม่น้ำอ้อมและไปเชื่อมต่อกับแม่น้ำสายใหญ่ ก็คือ แม่น้ำแม่กลอง ทำให้เมืองคูบัวโบราณนั้นมีทางสัญจรที่สะดวกและทำให้ง่ายต่อการเดินทางติดต่อค้าขาย และยังมีลำห้วยที่สำคัญต่อเมืองคูบัวก็คือ ห้วยชินสีห์ หรือห้วยสมเด็จพระชินสีห์ โดยลำห้วยนี้แยกมาจากลำห้วยคูบัวทางเทือกเขาตะวันตก แล้วไหลเข้าสู่ตัวเมืองคูบัว

เมืองท่า ประกอบกับอิทธิพลขอมได้แพร่กระจายเข้ามาในแถบนี้จึงมีการย้ายชุมชนทำให้เมืองคูบัวจึงเริ่มหมดความสำคัญลง

ภาพที่ 32 ภาพถ่ายทางอากาศ ถ่ายเมื่อปี พ.ศ 2495 แสดงให้เห็นถึงกลุ่มหมู่บ้านที่อยู่รวมตัวกันในพื้นที่คูบัวแบบกระจุกตัวและมีบ้านกลุ่มที่ตั้งอยู่กลางพื้นที่การเกษตร
ที่มา : ดัดแปลงจากภาพถ่ายทางอากาศ (กรมแผนที่ทหาร) ดัดแปลงเมื่อ 24 มกราคม 2565

จากภาพที่ 32 แสดงถึงการตั้งถิ่นฐานของชาวไทย ยวนในพื้นที่เขตคูบัว ถ่ายเมื่อปี พ.ศ 2495 เป็นภาพถ่ายทางอากาศที่สามารถบันทึกไว้ ซึ่งอาจเป็นภาพที่แสดงให้เห็นถึงสภาพพื้นที่คูบัวที่เก่าที่สุด แสดงให้เห็นถึงการรวมตัวกันตั้งพื้นที่อาศัยในบริเวณคูบัว ซึ่งย้อนเวลาไปถึง 70 ปี โดยสังเกตเห็นกลุ่มเรือนที่รวมตัวกันเป็นกลุ่มก้อน โดยจะอาศัยพื้นที่คูเมืองเดิมของเมืองคูบัวโบราณเป็นแหล่งน้ำสำหรับอุปโภคบริโภคของคนในชุมชน จะเห็นเส้นทางรถไฟที่วิ่งผ่านกลางชุมชน ซึ่งจากการให้สัมภาษณ์คนในพื้นที่ว่า “ชุมชนจะอาศัยรถไฟในการเดินทางเข้ามายังตัวเมืองราชบุรี และใช้เป็นเส้นทางหลักของการเดินทาง เพราะยังไม่มีถนนตัดผ่านเข้ามายังชุมชน ทางถนนนั้นยังเป็นทางเกวียนเล็กๆ ที่เชื่อมต่อไปยังพื้นที่ตัวเมืองราชบุรี” ดังนั้นในระบบเดินทางและการคมนาคมของคูบัวก็เริ่มเปลี่ยนไป การพึ่งพาการเดินทางไปสู่สังคมภายนอกนั้นมีความสะดวกสบายมากขึ้น สามารถติดต่อค้าขายกับคนในเมืองราชบุรีได้มากขึ้น ผู้คนจากพื้นที่ภายนอกก็สามารถเข้ามาตั้งถิ่นฐานในเขตคูบัวได้มากขึ้น เช่นเดียวกัน

ภาพที่ 33 ภาพถ่ายทางอากาศพื้นที่ชุมชนคูบัว ถ่ายภาพเมื่อปี พ.ศ 2519 จะเห็นเส้นทางถนนที่ตัดเข้ามาเชื่อมชุมชนกับพื้นที่ในเมืองราชบุรี

ที่มา : ดัดแปลงจากภาพถ่ายทางอากาศ (กรมแผนที่ทหาร) ดัดแปลงเมื่อ 24 มกราคม 2565

ภาพที่ 33 แสดงให้เห็นถึงพื้นที่ชุมชนคูบัวในปี พ.ศ.2519 เริ่มมีถนนเชื่อมต่อเข้ามาภายในชุมชนเพื่อเชื่อมต่อกับพื้นที่ในตัวเมืองราชบุรี ทำให้ชุมชนมีการขยายตัวและเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงชุมชนมากขึ้นนำไปสู่การพัฒนาชุมชนที่สำคัญเพราะการเดินทางและคมนาคมขนส่งมีความสะดวกสบายมากขึ้น พื้นที่ที่มีการขยายตัวของการอาศัยของคนในชุมชนมากขึ้น รวมไปถึงการมีผู้คนภายนอกเริ่มเข้ามาตั้งถิ่นฐานมากขึ้น ไม่ใช่มีแต่เพียงคนกลุ่มคนไท-ยวนในพื้นที่เท่านั้น

ภาพที่ 34 ภาพแสดงการขยายตัวของพื้นที่ ปี พ.ศ 2561 จากปี พ.ศ.2519
ที่มา : ดัดแปลงจากภาพถ่ายทางอากาศ (กรมแผนที่ทหาร) ดัดแปลงเมื่อ 24 มกราคม 2565

ภาพที่ 34 เป็นการแสดงให้เห็นถึงช่วงเวลาตลอด 42 ปี ตั้งแต่ปี พ.ศ.2519 ถึงปี พ.ศ. 2561 พื้นที่คูบัวมีการขยายตัวและพัฒนาพื้นที่ขึ้นอย่างรวดเร็ว ปัจจัยของพื้นที่ไม่ไกลจากตัวเมืองและสภาพแวดล้อมที่ดีมีความอุดมสมบูรณ์ การคมนาคมสะดวกทำให้คูบัวเป็นที่ต้องการของคนที่จะเข้ามาอยู่อาศัยให้ทำอาชีพ รวมไปถึงการทำธุรกิจต่างๆ จึงส่งผลต่อวิถีชีวิตของคนไท-ยวนเดิมในพื้นที่ที่จะต้องปรับตัวและรับเอาสิ่งต่างๆ ของโลกภายนอกเข้ามาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ การพัฒนาเมืองสู่ความเจริญย่อมแลกมาด้วยการหายไปของกลุ่มวัฒนธรรมเดิม สิ่งปลูกสร้างอาคารแบบเก่าที่ต้องโดนทดแทนด้วยการปลูกสิ่งใหม่ที่มีความเหมาะสมกับสภาพสังคม ไม่ใช่แค่ที่อยู่อาศัยอย่างเดียวเท่านั้น การเข้ามาของโรงงานหรือสิ่งปลูกสร้างในทางธุรกิจ เข้ามาทำให้ความสำคัญของเรือนอาศัยแบบเดิมนั้นเริ่มหมดความสำคัญลง

จากการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่และวัฒนธรรมของคูบัว ซึ่งเป็นพื้นที่กรณีศึกษานั้นส่งผลต่อการทำงานวิจัยและการเก็บข้อมูลในงานวิจัย การทราบถึงการวิวัฒนาการของพื้นที่จะส่งผลต่อการทำงานความเข้าใจถึงข้อมูลที่จะนำไปสนับสนุนในการวิเคราะห์ข้อมูลงานวิจัยได้อย่างสมบูรณ์มากขึ้น

คูบัว อำเภอมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี

พื้นที่ศึกษาเป็นพื้นที่ของตำบลคูบัว อำเภอมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี โดยอยู่ห่างจากตัวเมืองจังหวัดราชบุรีลงไปทางทิศใต้ของตัวเมืองจังหวัดประมาณ 5 กิโลเมตร โดยตำบลคูบัวมีพื้นที่เขตการปกครองจำนวน 15 หมู่บ้าน ณ ปัจจุบัน (เดือน สิงหาคม 2562) ตำบลคูบัวมีพื้นที่มีเนื้อที่ประมาณ 25 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 15,625 ไร่ มีจำนวนประชากรในพื้นที่ครัวเรือนทั้งสิ้น 3,573 ครัวเรือน มีประชากรทั้งสิ้น 10,964 คน แยกเป็นชาย 5,194 คน หญิง 5,770 คน มีความหนาแน่นเฉลี่ย 438.56 คน (ข้อมูลเมื่อ กุมภาพันธ์ 2564) โดยมีประชากรในแต่ละหมู่บ้าน แยกได้ดังนี้

ตารางที่ 1 จำนวนประชากรของตำบลคูบัว ในปี พ.ศ. 2564

ชื่อหมู่บ้าน	ครัวเรือน	ชาย	หญิง	รวม
หมู่ที่ 1 บ้านคากแดด	692	713	783	1496
หมู่ที่ 2 บ้านระนอง (บ้านห้วย)	129	210	256	466
หมู่ที่ 3 บ้านหนองจันท์ (บ้านปู่ฟ้า-บ้านกลาง)	262	342	389	731
หมู่ที่ 4 บ้านไต้	171	280	321	601
หมู่ที่ 5 บ้านตะโก	138	164	186	350
หมู่ที่ 6 บ้านสระโบสถ์ (บ้านโพธิ์งาม -บ้านร้อง)	271	366	398	764
หมู่ที่ 7 บ้านใหม่	196	311	361	672
หมู่ที่ 8 บ้านหนองยายแก้ว (บ้านหัวสนาม-บ้านหนองน้ำขาว)	133	188	203	391
หมู่ที่ 9 บ้านพากห้วย (บ้านโพธิ์ไฟไหม้)	394	568	618	1,186
หมู่ที่ 10 บ้านท่าช้าง	217	318	361	679
หมู่ที่ 11 บ้านโพธิ์(บ้านไร่นอก)	239	398	446	844
หมู่ที่ 12 บ้านหัวนา	131	226	225	451
หมู่ที่ 13 บ้านคันแทน	186	290	340	630
หมู่ที่ 14 บ้านหนองพุดอง (หนองพุดอง)	212	430	453	883
หมู่ที่ 15 บ้านไร่ต้นมะม่วง (ไร่โรงเจ)	301	452	485	937

ที่มา : องค์การบริหารส่วนตำบลคูบัว (สำรวจเมื่อเดือน กุมภาพันธ์ 2564)

ลักษณะภูมิศาสตร์

ตำบลคูบัว.อำเภอมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี ที่ตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลคูบัวเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลหนึ่งในจำนวน 18 องค์การบริหารส่วนตำบล ของอำเภอมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี อยู่ห่างจากอำเภอมืองราชบุรี ประมาณ 5 กิโลเมตร และมีอาณาเขตติดต่อกับองค์การบริหารส่วนตำบลต่างๆ ดังนี้ ทิศเหนือติดต่อกับ ต.ดอนตะโก และ ต.บ้านไร่ อ.เมืองราชบุรี ทิศใต้ติดต่อกับ

ต.บ่อกระดาน อ.ปากท่อ ทิศตะวันออกติดต่อกับ ต.บ้านไร่ อ.เมืองราชบุรี ต.เกาะศาลพระ ต.วัดเพลง
ทิศตะวันตก ติดต่อกับ ต.อ่าทอง และ ต.ดอนตะโก อ.เมืองราชบุรี

ภาพที่ 35 แผนที่ตำบลคูบัว

ที่มา : ดัดแปลงจาก google map แผนที่ตำบลคูบัว (เมื่อวันที่ 25 มีนาคม 2563)

สภาพทั่วไปคูบัว บริเวณภายในตำบลคูบัวมีระบบการจัดการเรียนการสอนในส่วนขั้นพื้นฐาน มีโรงเรียนที่ตั้งขึ้นเพื่อสนับสนุนการศึกษาในระดับขั้นเตรียมอนุบาลไปจนถึงขั้นระดับประถมศึกษา ในส่วนระดับที่สูงกว่าคือในระดับมัธยมศึกษาชั้น ไม่มีการจัดตั้ง ส่วนใหญ่หรือทั้งหมดจะต้องเดินทางเข้าไปเรียนในตัวอำเภอเมืองราชบุรี ซึ่งมีระยะทางห่างไปประมาณ 5 กิโลเมตรในปัจจุบัน จากข้อมูลในปี 2564 มีการศึกษามีโรงเรียนในเขตพื้นที่ตำบลคูบัว จำนวน 5 แห่ง คือ โรงเรียนวัดคูบัวอยู่ในพื้นที่ของ หมู่ที่ 3 บ้านหนองซันห์ โดยที่ตั้งอาศัยอยู่ในบริเวณวัดคูบัว ใกล้กับที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลคูบัว โรงเรียนที่ 2 โรงเรียนวัดโพธิ์อยู่ในเขตพื้นที่ หมู่ที่ 11,โรงเรียนที่ 3 โรงเรียนวัดแคทราย หมู่ที่ 13, โรงเรียนที่ 4 โรงเรียนวัดหนามพุงดอ หมู่ที่ 14 และโรงเรียนที่ 5 โรงเรียนแคทรายวิทยา หมู่ที่ 12 และยังมีศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดแคทราย ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดหนามพุง เป็นศูนย์สำหรับเด็กก่อนใน สำหรับพื้นที่ตำบลคูบัว

สถาบันและองค์กรทางศาสนามีวัดในเขตพื้นที่ตำบลคูบัว จำนวน 7 แห่ง ประกอบไปด้วย วัดตากแดดอยู่ที่หมู่ที่ 1 วัดคูบัวอยู่ที่หมู่ที่ 3 วัดโฆลงสุวรรณคีรีอยู่ที่หมู่ที่ 6 วัดท่าช้างอยู่ที่หมู่ที่ 10 วัดโพธิ์อยู่ที่หมู่ที่ 11วัดแคทรายอยู่ที่หมู่ที่ 12 วัดหนามพุงดออยู่ที่หมู่ที่ 14 โดยวัดที่อยู่ในเขตตำบลคูบัว ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของกิจกรรมของชุมชนที่อยู่บริเวณใกล้เคียง ไม่ว่าจะเป็นงานพิธีทางวัฒนธรรม

ต่างๆ เช่น งานทอดกฐิน ทอดผ้าป่า งานประเพณีบุญต่างๆ หรือกิจกรรมประเพณีสงกรานต์ ปีใหม่ โดยคนในชุมชนใกล้เคียงยังมีส่วนร่วมกับการกิจกรรมของชุมชนและวัดอยู่ตลอดเวลา ถึงแม้ว่าความสัมพันธ์ของวัดนั้นจะเปลี่ยนบทบาทไปมากในยุคสมัยปัจจุบัน ประกอบกับประชาชนในยุคปัจจุบันมีความผูกพันกับวัดลดลง ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับผู้คนในชุมชนจะมีความแนบแน่นลดลงไปตามลำดับ แม้ว่าวัดจะมีบทบาทกับชุมชนลดลงในทางด้านวัฒนธรรมและประเพณี แต่พิธีกรรมบางอย่างก็ยังคงต้องพึ่งพาอาศัยวัดเป็นศูนย์กลางอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ก็คือ พิธีการทางด้านการบวช และพิธีการทางด้านความตาย (งานศพ) ชุมชนตำบลคูบัวยังคงประเพณีการบวชตามประเพณีของภาคกลาง

ภาพที่ 36 วัดในพื้นที่ตำบลคูบัว จำนวน 7 วัด

ลักษณะทางกายภาพและวิถีชีวิต

ตำบลคูบัวเป็นพื้นที่ตำบลในเขตอำเภอเมืองราชบุรี โดยห่างจากตัวเมืองจังหวัดราชบุรี ประมาณ 5 กิโลเมตร ซึ่งถือว่าเป็นพื้นที่ที่ไม่ไกลจากพื้นที่ความเจริญ เดิมพื้นที่การตั้งถิ่นฐานของ ชาวไท ยวน นั้นตามประวัติการโยกย้ายตั้งถิ่นฐานในช่วงการมาอยู่ในพื้นที่จังหวัดราชบุรีใหม่ๆใน สมัยรัชกาลที่ 1 นั้นตั้งอยู่ในเขตติดริมแม่น้ำแม่กลอง การกระจายตัวของกลุ่มไท-ยวน ไปในบริเวณ พื้นที่ต่างๆ ในจังหวัดราชบุรีทำให้ความเป็นกลุ่มวัฒนธรรมมีการกระจัดกระจายกันออกไป ความ แน่นแฟ้นของวัฒนธรรมย่อมลดเลือนหาย การรวมกลุ่มกันของคนไท-ยวนเพื่อสร้างความเป็น เอกลักษณะของตัวเองถึงสร้างขึ้นมาหลังจากการยอมรับของผู้คนในสังคมว่า การที่ตัวเองมี กลุ่มชาติพันธุ์และมีอัตลักษณ์ของตัวเองนั้นเป็นปรากฏการณ์สร้างตัวตนของตัวเองอย่างภาคภูมิใจ

ในพื้นที่ตำบลคูบัว นับว่าเป็นพื้นที่ที่มีการอาศัยของกลุ่มไท-ยวนเป็นจำนวนมาก แต่สภาพ สังคมและการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตของคนเปลี่ยนไป วิถีชีวิตก็ต้องมีการปรับตาม คนในพื้นที่ต่างมี รูปแบบการดำรงชีวิตและอาชีพต่างกันไป อาชีพเพาะปลูก เช่นทำนา ทำไร่ ทำสวน และ เลี้ยงสัตว์ เริ่มลดลงไป และระบบเศรษฐกิจที่ต้องพึ่งพาคนและแรงงานเพิ่มขึ้น การเปลี่ยนแปลงพื้นที่ ภายในตำบลคูบัวจึงเริ่มเห็นรูปแบบอาชีพและเศรษฐกิจที่ต้องพึ่งพาคนและทำให้เกิดการเข้ามาของ คนจากนอกพื้นที่เข้ามาอาศัยภายในตำบลคูบัวเพื่อใช้แรงงานและในที่สุดการกลืนกลายของ วัฒนธรรมต่างๆ ก็เริ่มเข้ามาผสม ทำให้มองเห็นถึงวัฒนธรรมดั้งเดิมอาจลบเลือนหายไปมากที่สุด

จากการลงสำรวจพื้นที่ตำบลคูบัวนั้น พบว่ากายภาพพื้นที่โดยทั่วไปมีการสร้างโรงงานขนาด เล็ก และอาคารที่มีลักษณะทางการลงทุนและเป็นงานธุรกิจ การพบการสร้างรีสอร์ทสำหรับ นักท่องเที่ยวหรือผู้ที่เข้ามาภายในคูบัวให้เข้าพัก การสร้างสนามฟุตบอลขนาดเล็กให้เช่า ร้านอาหาร ขนาดกลาง หรือแม้กระทั่งการสร้างร้านกาแฟซึ่งเป็นที่นิยมในปัจจุบัน ทำให้รูปแบบชีวิตของชาวคูบัว นั้นจำเป็นจะต้องมีการปรับตัวสู่ระบบเศรษฐกิจแบบใหม่ มากกว่าการทำเกษตรกรรมเลี้ยงชีพ แต่ที่ น่าสังเกตก็คือ การพัฒนาของเมืองในตำบลคูบัวนั้นเห็นถึงรูปแบบวิถีชีวิตแบบใหม่ในกลุ่มหมู่ 7-15 เป็นส่วนใหญ่ซึ่งเป็นกลุ่มหมู่บ้านที่เริ่มก่อตั้งขึ้นภายหลังตามลำดับ และคนในพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นคนที่ เข้ามาอยู่ในพื้นที่ในช่วงเวลาต่อมา มีส่วนน้อยเท่านั้นที่เป็นคนดั้งเดิมของพื้นที่ คนส่วนใหญ่เข้ามาอาศัย และใช้ชีวิต ทำมาอาชีพในช่วงยุคหลัง ซึ่งคาดว่าไม่เกิน ช่วง 50 กว่าปีที่ผ่านมา

เกณฑ์การเลือกหมู่บ้านกรณีศึกษา

จากข้อมูลทางกายภาพของพื้นที่คูบัว จะพบว่าคูบัวเป็นพื้นที่ที่มีความเจริญทางด้านต่างๆ มากกว่าเดิม เพราะด้วยเหตุผลต่างๆ ของพื้นที่ ความเจริญและวิถีชีวิตของชาวไท-ยวน นั้นเปลี่ยนแปลงไปมาก ความเจริญนั้นเป็นตัวเบียดเบียนความเป็นดั้งเดิมให้เริ่มหมดไป ดังนั้นในการลงพื้นที่สำรวจงานวิจัยจึงต้องมีการออกแบบวิธีวิจัยเพื่อให้ความเหมาะสมกับสถานการณ์ของการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน

ในงานวิจัยนี้การเลือกพิจารณาพื้นที่กรณีศึกษา โดยการคัดเลือกกรณีศึกษาจะใช้วิธีการตัดสรรกรณีศึกษาแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive sampling) การสำรวจพื้นที่ในงานวิจัย การลงสำรวจพื้นที่ตำบลคูบัว อำเภอเมืองราชบุรี ซึ่งเป็นพื้นที่มีกลุ่มกรณีศึกษาที่มีการกระจุกตัวหรือมีความเข้มข้นของกลุ่มวัฒนธรรมของกรณีศึกษา โดยในความหมายนี้ ก็คือ กลุ่มวัฒนธรรมไท-ยวน

การคัดเลือกพื้นที่กรณีศึกษาใช้วิธีการเลือก 2 รูปแบบคือ

1. การลงพื้นที่สำรวจแบบอิสระโดยการสังเกตการณ์ของผู้วิจัยเอง โดยการลงสำรวจพื้นที่แบบอิสระด้วยตัวเองในแต่ละพื้นที่ สังเกตการณ์ถึงปริมาณของลักษณะของเรือนที่มีความเก่าแก่และคาดว่าจะมีอายุเรือนมากที่พอจะเป็นตัวแทนของกลุ่มเรือนในพื้นที่ มีความสมบูรณ์ของตัวเรือนที่สามารถที่จะเข้าไปสำรวจและเก็บข้อมูลได้

2 การสอบถามคนในพื้นที่ ผู้นำชุมชน ผู้รู้หรือนักปราชญ์ หรือปราชญ์ชาวบ้านในการแนะนำและกำหนดถึงเรือนที่จะทำการศึกษา โดยการสำรวจพื้นที่ในพื้นที่วิจัยนี้ใช้การสอบถามและขอความอนุเคราะห์ผู้ใหญ่บ้านในแต่ละหมู่บ้าน ซึ่งเป็นที่ยอมรับและให้ความไว้วางใจของคนในหมู่บ้านเป็นผู้คัดเลือกเรือนที่มีความเก่าและมีลักษณะตามที่กำหนดในการศึกษา เป็นคนกำหนดและเลือกกรณีศึกษา ด้วยงานวิจัยเป็นการศึกษาเกี่ยวกับเรือนพักอาศัย มีความจำเป็นที่จะต้องเข้าไปทำการสำรวจภายในบริเวณบ้าน ซึ่งในหลายเรือนนั้นมีความเป็นส่วนตัวและไม่สะดวกในการเข้าไปในตัวเรือน จึงเป็นการยากที่การเข้าไปสำรวจเรือนแต่ละกรณีนั้นจะทำได้ง่าย การเข้าไปแนะนำตัวและการเข้าสำรวจเรือนพร้อมกับผู้ใหญ่บ้านหรือผู้ที่รับการยอมรับจากเจ้าของเรือนนั้นจึงมีความสำคัญ บางเรือนก็ไม่อนุญาตให้เข้าไปภายในเรือนกรณีศึกษา ไม่สามารถที่จะเก็บข้อมูลภายในได้ เรือนนั้นก็ไม่สามารถเป็นเรือนที่ใช้เป็นกรณีศึกษา

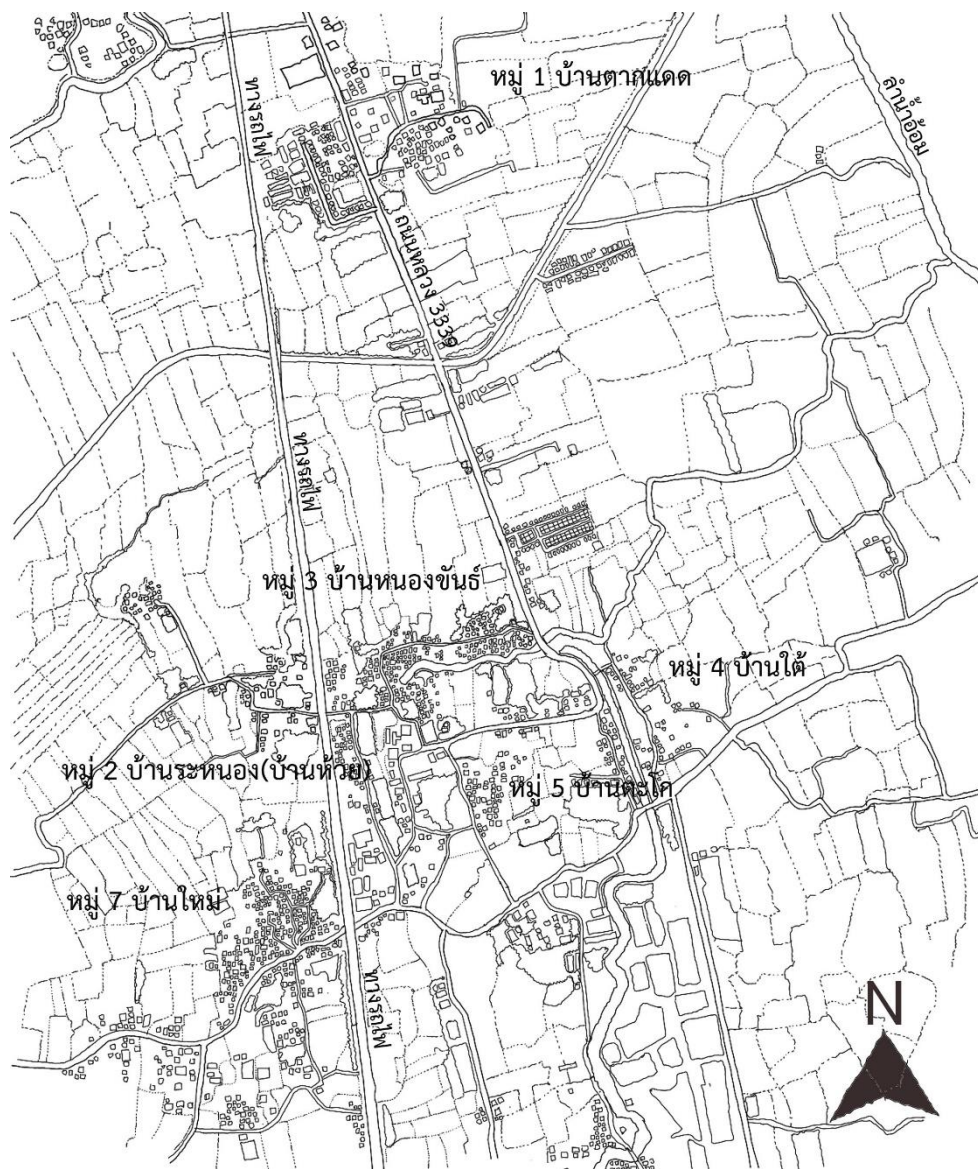
จากเกณฑ์ที่กำหนดในการเลือกพื้นที่ที่กรณีศึกษานั้นพบว่า พื้นที่ในตำบลคูบัวทั้ง 15 หมู่บ้าน นั้นมีความแตกต่างกันของพื้นที่และรูปแบบเรือน ด้วยพื้นที่หมู่บ้านในตำบลคูบัวนั้นมีพื้นที่กว้าง การกระจุกตัวของหมู่บ้านนั้นไม่มาก หมู่บ้านในแต่ละหมู่บ้านจากอยู่ห่างกัน มีเพียงไม่กี่หมู่บ้านที่มีการกระจุกตัวกันของพื้นที่

พื้นที่การสำรวจวิจัยเลือกพื้นที่ที่มีความที่มีการคงอยู่ของอาคารที่สามารถที่จะสำรวจและเปรียบเทียบอาคารเรือนพักอาศัยได้ ซึ่งตัวเรือนจะต้องสามารถอธิบายถึงรูปแบบของเรือนพักอาศัย และวิถีชีวิตภายในเรือนได้ เรือนที่ลงสำรวจวิจัยใช้พื้นที่ 6 หมู่บ้านจากจำนวน 15 หมู่บ้านในเขต ตำบลคูบัว และจะคัดสรรเรือนพักอาศัย จำนวนที่หลงเหลืออยู่ตามเกณฑ์ที่กำหนด ที่มีอายุของเรือนที่มีความใกล้เคียงกัน

ภาพที่ 37 ภาพมุมสูงของพื้นที่คูบัว มีวัดคูบัวเป็นศูนย์กลาง

ภาพที่ 38 พื้นที่ 6 หมู่บ้านในตำบลคูบัว ที่เลือกเป็นพื้นที่กรณีศึกษา

พื้นที่กรณีศึกษาที่คัดสรร ตามเกณฑ์การเลือกตามที่กำหนด โดยเลือกพื้นที่จำนวน 6 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านตากแดด, หมู่ที่ 2 บ้านระหนอง (บ้านห้วย), หมู่ที่ 3 บ้านหนองขันธุ์, หมู่ที่ 4 บ้านไค้, หมู่ที่ 5 บ้านตะโก, หมู่ที่ 7 บ้านใหม่ โดยหมู่บ้านทั้ง 6 หมู่บ้านอยู่ในพื้นที่บริเวณใกล้เคียงกัน ซึ่งแสดงถึงการเกาะกลุ่มของของวัฒนธรรมที่ยังคงมีอยู่ สืบเนื่องจากการที่คนในพื้นที่นั้นยอมรับและภูมิใจในความเป็นกลุ่มทายาทที่สืบเชื้อสายไท-ยวนแต่อดีต จึงสรุปพื้นที่กรณีศึกษางานวิจัยนี้ในพื้นที่

6 หมู่บ้าน

บทที่ 5 กรณีศึกษา

เกณฑ์การเลือกกรณีศึกษา

งานวิจัยนี้มุ่งเน้นที่ศึกษารูปแบบเรือนพักอาศัยและชุมชนของกลุ่มวัฒนธรรมไท-ยวน ในการคัดสรรเกณฑ์ในการเลือกกรณีศึกษานั้นจะต้องมีการคัดสรรเรือนที่มีรูปแบบและความสัมพันธ์กับวัตถุประสงค์ของงานวิจัย เพื่อให้ผลการวิเคราะห์ข้อมูลมีความสัมพันธ์กับผลที่ได้รับของงานวิจัย ดังนั้นจึงมีการกำหนดเกณฑ์ในการคัดและกรณีศึกษาไว้คือ

1. เป็นเรือนอาศัยที่อยู่ในพื้นที่กลุ่มชาติพันธุ์ไท-ยวน หรือเรือนที่อยู่ในพื้นที่กรณีศึกษาเดียวกันโดยเลือกพื้นที่ตำบลคูบัว อำเภอเมืองราชบุรี
2. ลักษณะของเรือนอาศัยที่มีสมบูรณ์ของเรือนที่สามารถเข้าสำรวจทำการศึกษาได้ ทั้งรูปแบบ และตัวอาคาร รวมไปถึงเรือนจะต้องมีผู้อยู่อาศัย เพื่อทำการเข้าใจถึงลักษณะการใช้พื้นที่ภายในเรือน
3. เรือนต้องมีความเก่าแก่ของการสร้างเรือน โดยแบ่งอายุเรือนออกเป็น 2 กลุ่มคือ กลุ่มอายุ 50-80 ปี และกลุ่มที่มีอายุ 80 ปีขึ้นไป

จากเกณฑ์ที่กำหนดในการคัดสรรเรือนกรณีศึกษา จากจำนวน 6 หมู่บ้านพบเรือนที่เข้าเกณฑ์ในการพิจารณาเข้าสำรวจและนำมาเป็นกรณีศึกษา จำนวน 24 หลัง โดยทั้ง 24 หลังนั้นกระจายอยู่ในพื้นที่ต่างๆ ใน 6 หมู่บ้านที่มีพื้นที่ติดต่อกันใกล้เคียงกันตามเกณฑ์การคัดสรรหมู่บ้านกรณีศึกษาในบทที่ 4 สามารถที่จะแยกจำนวนกรณีศึกษาออกเป็นหมู่บ้านดังนี้

พื้นที่กรณีศึกษาที่ 1 หมู่ที่ 1 บ้านตากแดด มีจำนวนเรือนกรณีศึกษา 3 หลังได้แก่ กรณีศึกษาที่ 1 (1M1-16),กรณีศึกษาที่ 2 (2M1-22),กรณีศึกษาที่ 3 (3M1-10)

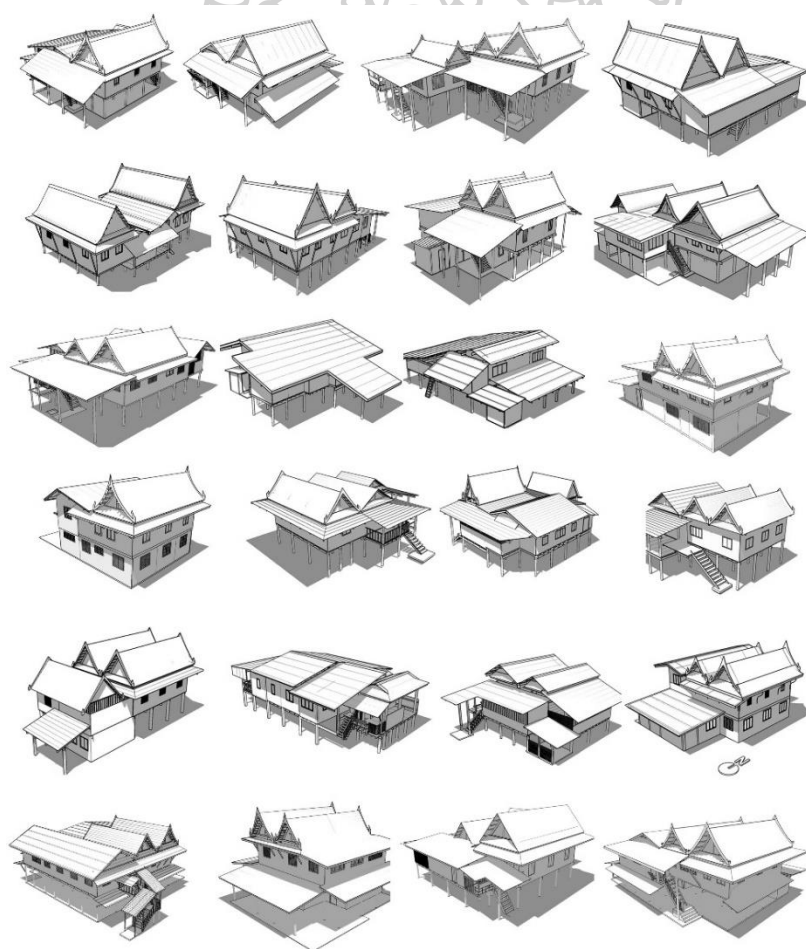
พื้นที่กรณีศึกษาที่ 2 หมู่ที่ 2 บ้านระนอง (บ้านห้วย) มีจำนวนเรือนกรณีศึกษา 7 หลังได้แก่ กรณีศึกษาที่ 4 (4M2-14),กรณีศึกษาที่ 5 (5M2-74),กรณีศึกษาที่ 6 (6M2-5),กรณีศึกษาที่ 7 (7M2-38),กรณีศึกษาที่ 8 (8M2-52),กรณีศึกษาที่ 9 (9M2-36),กรณีศึกษาที่ 10 (10M2-39),

พื้นที่กรณีศึกษาที่ 3 หมู่ที่ 3 บ้านหนองซันส์(บ้านปู่ฟ้า-บ้านกลาง) มีจำนวนเรือนกรณีศึกษา 6 หลังได้แก่ กรณีศึกษาที่ 11 (11M3-39),กรณีศึกษาที่ 12 (12M3-59),กรณีศึกษาที่ 13 (13M3-58),กรณีศึกษาที่ 14 (14M3-34) ,กรณีศึกษาที่ 15 (15M3-10),กรณีศึกษาที่ 16 (16M3-50)

พื้นที่กรณีศึกษาที่ 4 หมู่ที่ 4 บ้านใต้ มีจำนวนเรือนกรณีศึกษา 1 หลังได้แก่ กรณีศึกษาที่ 17 (17M4-1)

พื้นที่กรณีศึกษาที่ 5 หมู่ที่ 5 บ้านตะโก มีจำนวนเรือนกรณีศึกษา 3 หลังได้แก่ กรณีศึกษาที่ 18 (18M5-28),กรณีศึกษาที่ 19 (19M5-17),กรณีศึกษาที่ 20 (20M5-6)

พื้นที่กรณีศึกษาที่ 6 หมู่ที่ 7 บ้านใหม่ มีจำนวนเรือนกรณีศึกษา 4 หลังได้แก่ กรณีศึกษาที่ 21 (21M7-48),กรณีศึกษาที่ 22 (22M7-2),กรณีศึกษาที่ 23 (13M7-66),กรณีศึกษาที่ 24 (24M7-49)

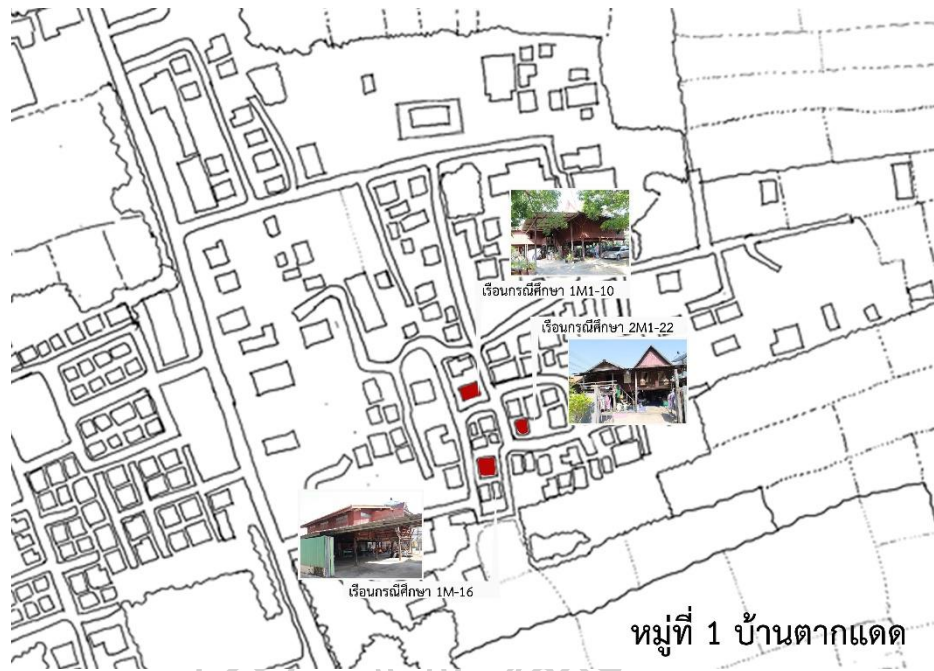

ภาพที่ 39 ภาพ 3 มิติของเรือนกรณีศึกษาทั้ง 24 หลังคาเรือน

ภาพที่ 40 ภาพ 3 มิติของเรือนกรณีศึกษาทั้ง 24 หลังคาเรือน

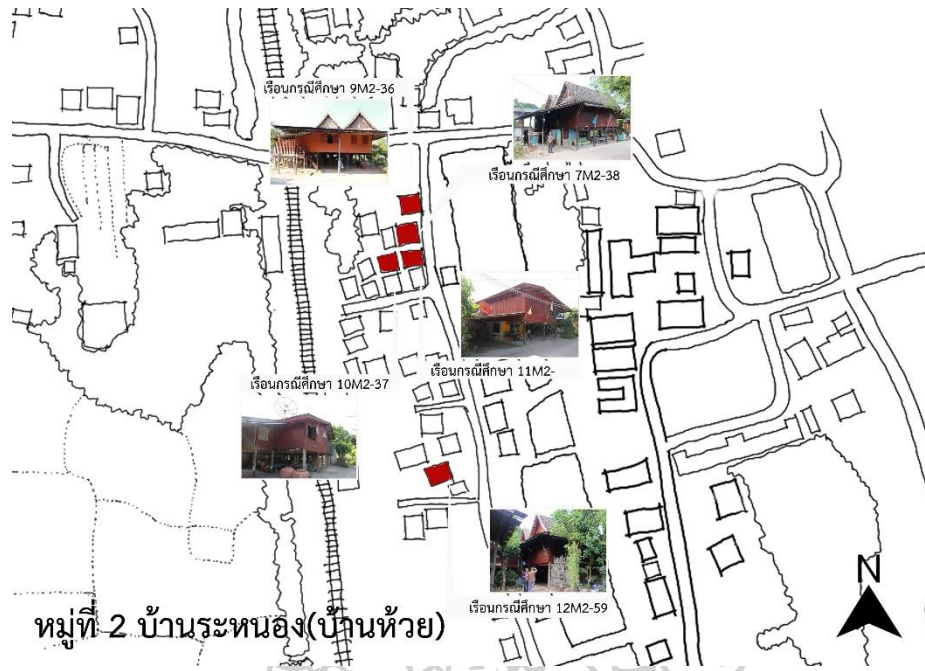

ภาพที่ 41 พื้นที่กรณีศึกษาที่ 1 หมู่ที่ 1 บ้านตากแดด

ภาพที่ 42 พื้นที่กรณีศึกษาที่ 2 หมู่ที่ 2 บ้านระนอง (บ้านห้วย)

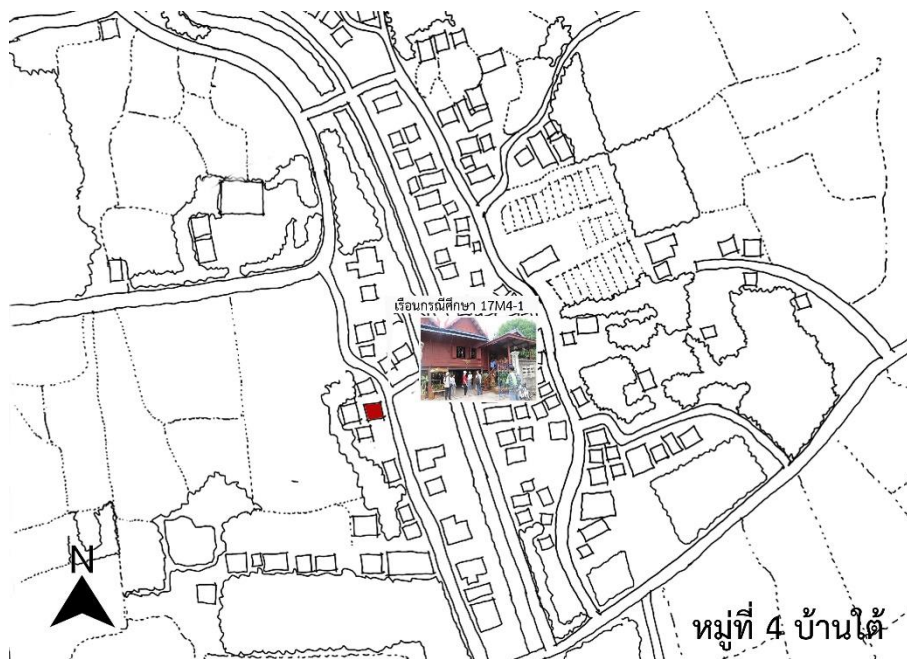
หมู่ที่ 2 บ้านระหนอง(บ้านห้วย)

ภาพที่ 43 พื้นที่กรณีศึกษาที่ 2 หมู่ที่ 2 บ้านระหนอง (บ้านห้วย)

หมู่ที่ 3 บ้านหนองจันทร์

ภาพที่ 44 พื้นที่กรณีศึกษาที่ 3 หมู่ที่ 3 บ้านหนองจันทร์

ภาพที่ 45 พื้นที่กรณีศึกษาที่ 4 หมู่ที่ 4 บ้านไต้

ภาพที่ 46 พื้นที่กรณีศึกษาที่ 5 หมู่ที่ 5 บ้านตะโก

ภาพที่ 47 พื้นที่กรณศึกษาที่ 6 หมู่ที่ 7 บ้านใหม่

ในการสำรวจเรือนในพื้นที่งานวิจัยและการเก็บข้อมูลเรือนกรณศึกษาเพื่อนำมาวิเคราะห์ข้อมูลและอภิปรายผลงานวิจัย ในการวิเคราะห์นั้นเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลงานวิจัยแบบงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีการกำหนดรหัสของข้อมูลเรือน (Data coding) โดยกำหนดให้ใช้รหัส 1M1-16 โดยความหมายมีดังนี้

1= หมายถึง เรือนกรณศึกษาที่ 1

M1= หมายถึง หมู่บ้าน หมู่ที่ 1

16= หมายถึง เลขที่บ้านของเรือนกรณศึกษา

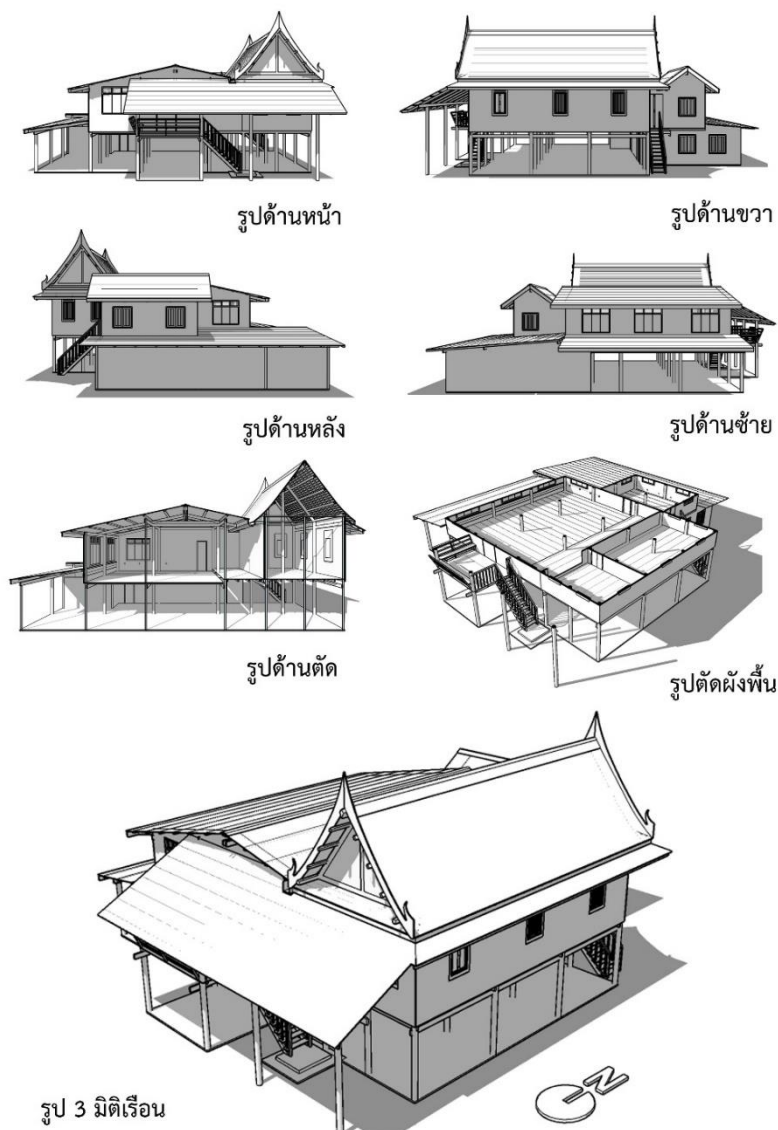
เรือนกรณีศึกษาที่ 1 (1M1-16)

หมู่ที่ 1 บ้านตากแดด ตำบลคูบัว อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี

บ้านเลขที่ 16

ลักษณะเรือนกรณีศึกษา บ้านพักอาศัยไม้ 1 ชั้นยกใต้ถุน

ลักษณะการตำแหน่งที่ตั้งเรือน ตั้งตามระบบ GPS: 13.510406,99.831383

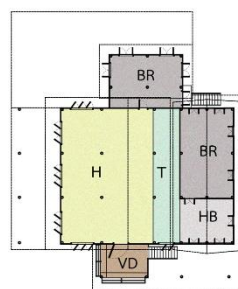
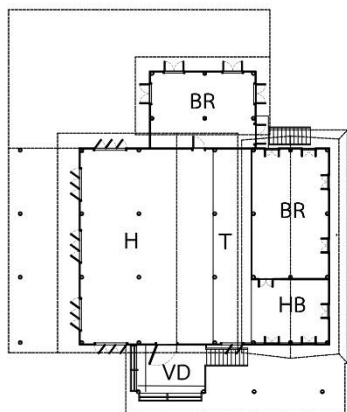
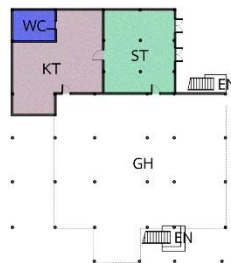
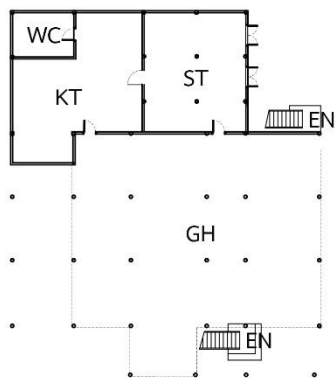

ภาพที่ 48 ภาพแสดงเรือนกรณีศึกษาที่ 1M1-16

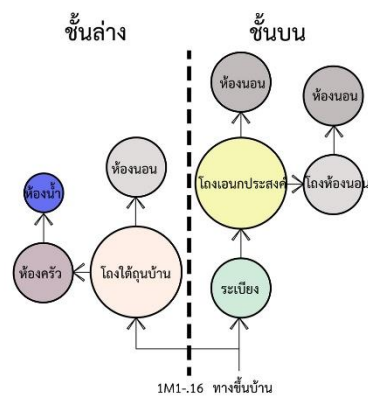
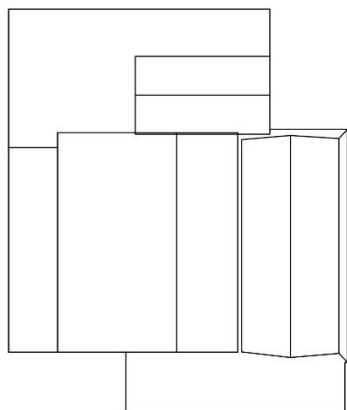

ภาพที่ 49 ภาพกายภาพและลักษณะรูปแบบของเรือนกรณีศึกษาที่ 1M1-16

1-M1-16 0 1 2 4M

- KT=ห้องครัว   ● BR=ห้องนอน   ● HS=โถงบันได
- ST=ห้องเก็บของ   ● HB=โถงห้องนอน   ● HA=โถงเอนกประสงค์
- WC=ห้องน้ำ   ● CO=ทางเดิน   ● GH=โถงใต้ถุนบ้าน
- T=ระเบียง   ● VD=ชานบันได   ● EN=ทางขึ้นบ้าน

ภาพที่ 50 ภาพผังพื้นเรือน ผังหลังคาและแสดงภาพความสัมพันธ์ของการใช้สอยภายในเรือน
กรณีศึกษาที่ 1M1-16

เรือนกรณีศึกษาที่ 2 (2M1-22)

หมู่ที่ 1 บ้านตากแดด ตำบลคูบัว อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี

บ้านเลขที่ 22

ลักษณะเรือนกรณีศึกษา บ้านพักอาศัยไม้ 1 ชั้นยกใต้ถุน

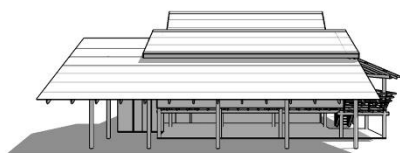
ลักษณะการตำแหน่งที่ตั้งเรือน 13.510406,99.831383

รูปด้านหน้า

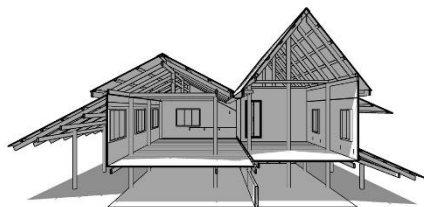
รูปด้านขวา

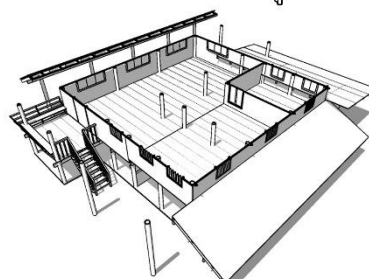
รูปด้านหลัง

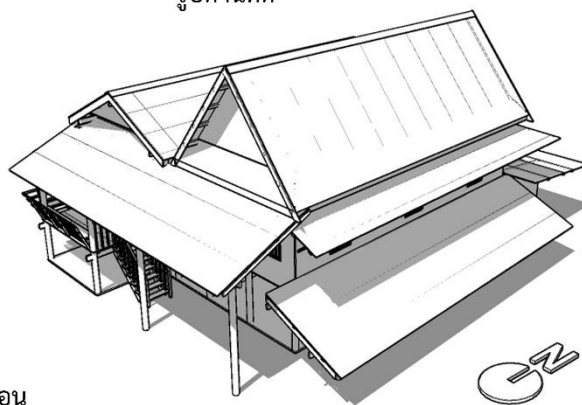
รูปด้านซ้าย

รูปด้านตัด

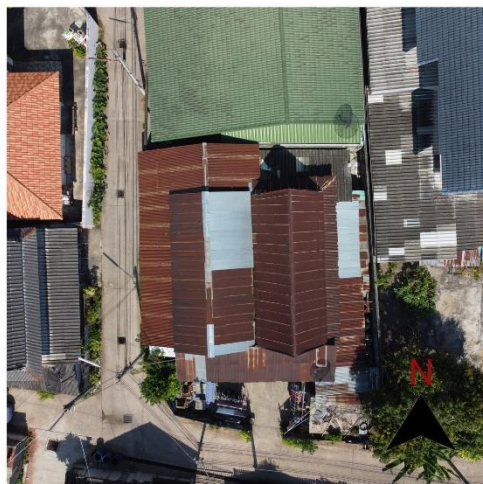

รูปตัดผังพื้น

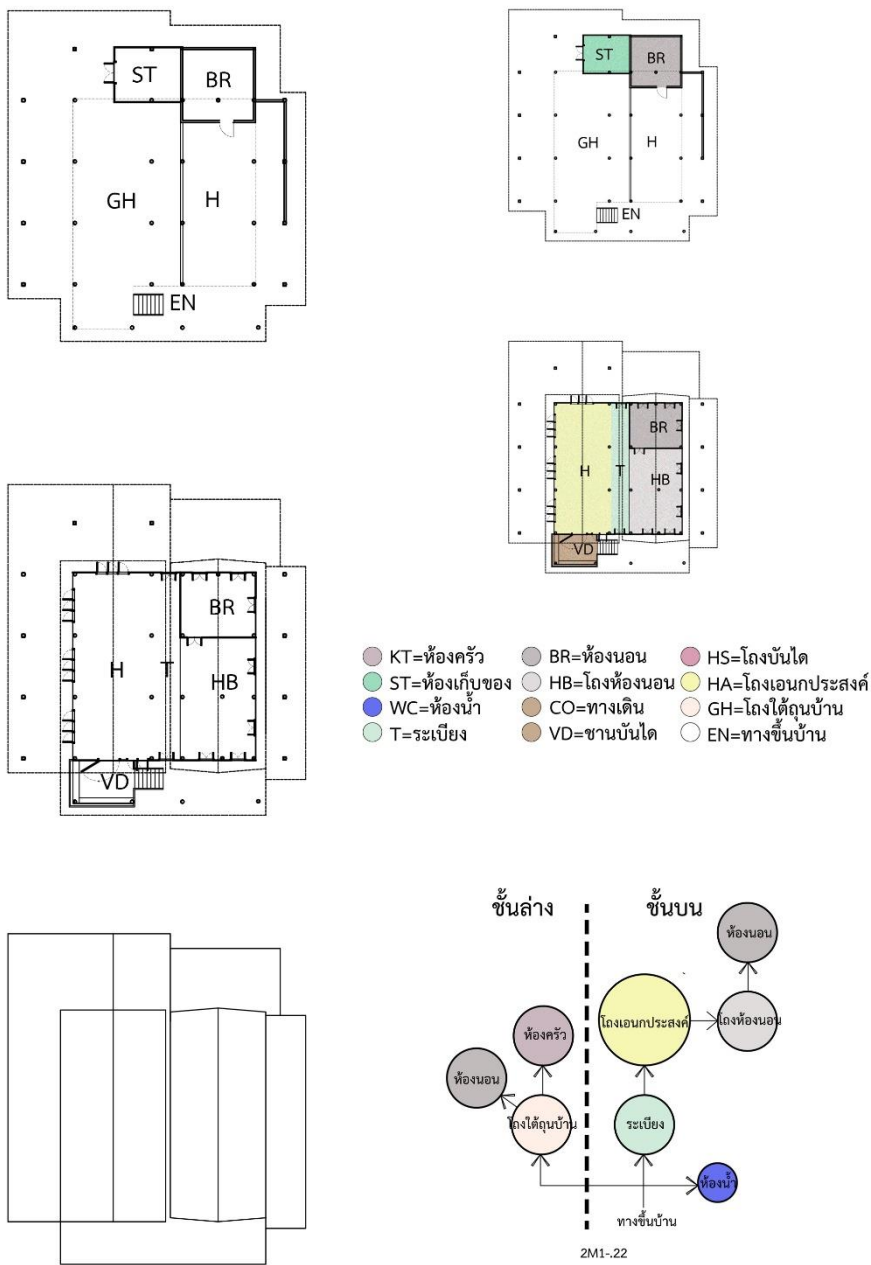
รูป 3 มิติเรือน

ภาพที่ 52 ภาพกายภาพและลักษณะรูปแบบของเรือนกรณีศึกษาที่ 2M1-22

2-M1-22 0 1 2 4.M

ภาพที่ 53 ภาพผังพื้นเรือน ผังหลังคาและแสดงภาพความสัมพันธ์ของการใช้สอยภายในเรือน
กรณีศึกษาที่ 2M1-22

เรือนกรณีศึกษาที่ 3 (3M1-10)

หมู่ที่ 1 บ้านตากแดด ตำบลคูบัว อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี

บ้านเลขที่ 10

ลักษณะเรือนกรณีศึกษา บ้านพักอาศัยไม้ 1 ชั้นยกใต้ถุน

ลักษณะการตำแหน่งที่ตั้งเรือน 13.510706,99.831041

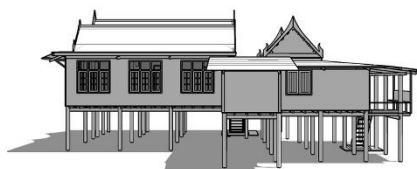
รูปด้านหน้า

รูปด้านขวา

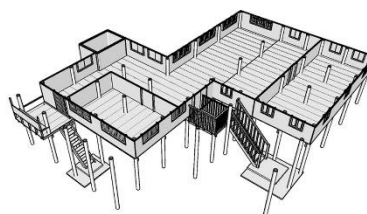
รูปด้านหลัง

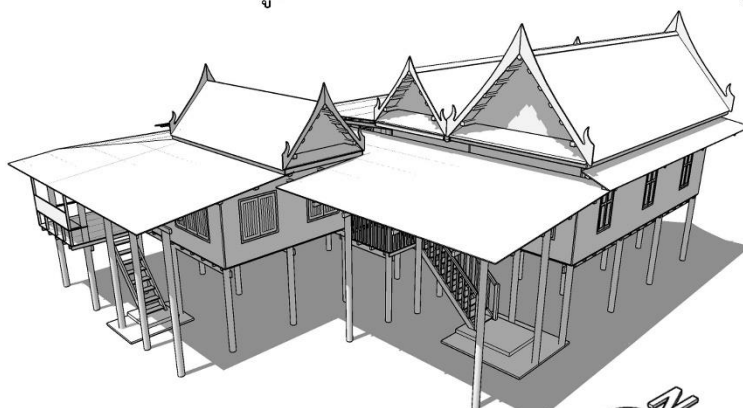
รูปด้านซ้าย

รูปด้านตัด

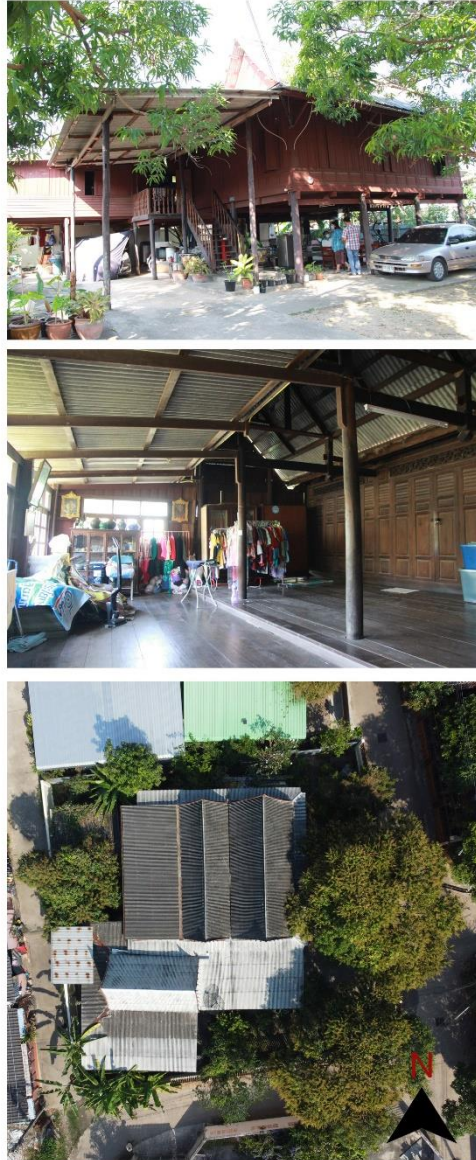

รูปตัดผังพื้น

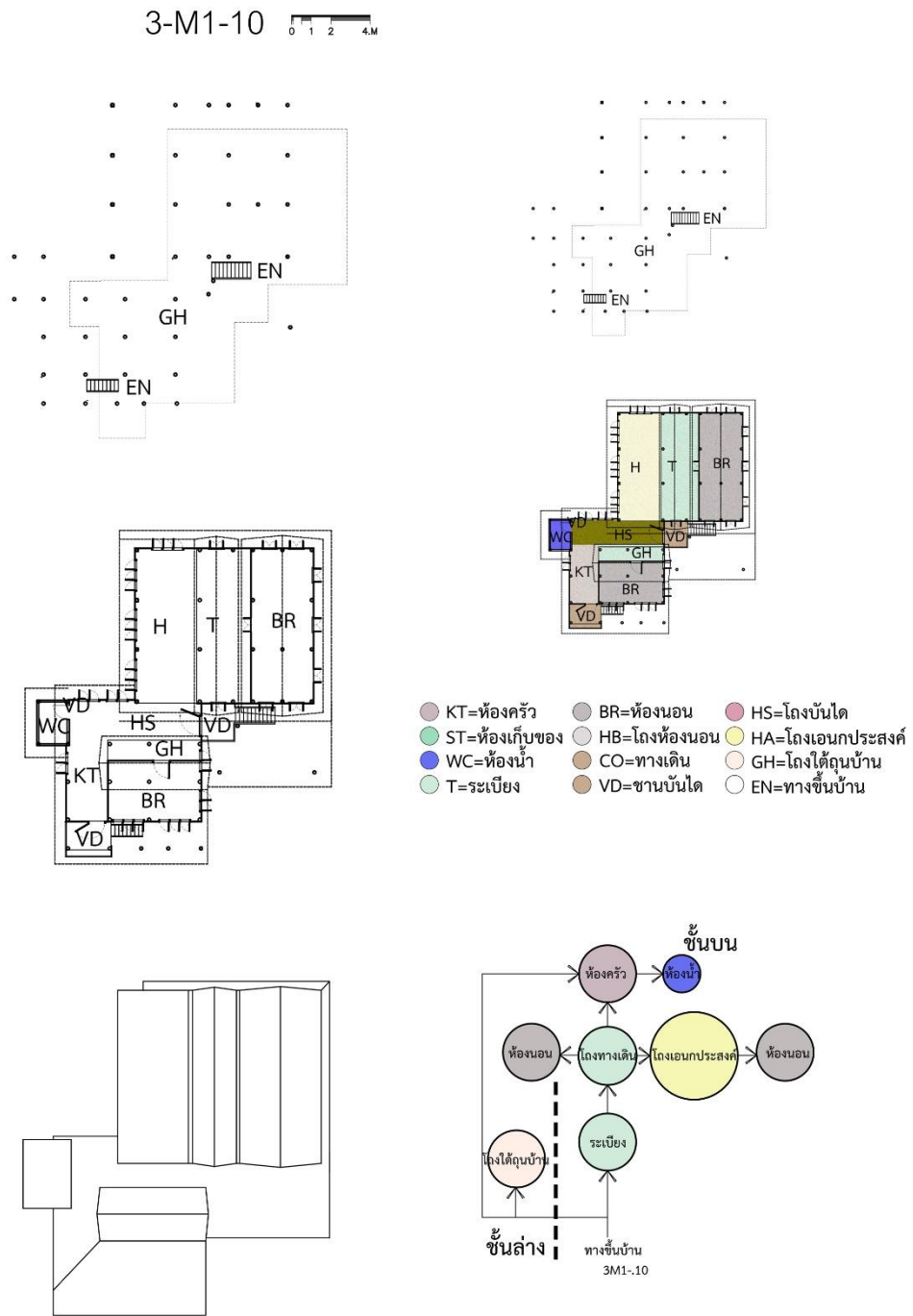
รูป 3 มิติเรือน

ภาพที่ 55 ภาพกายภาพและลักษณะรูปแบบของเรือนกรณีศึกษาที่ 3M1-10

ภาพที่ 56 ภาพผังพื้นเรือน ผังหลังคาและแสดงภาพความสัมพันธ์ของการใช้สอยภายในเรือน

กรณีศึกษาที่ 3M1-10

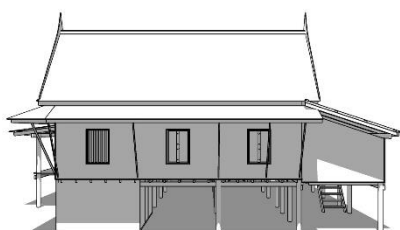
เรือนกรณีศึกษาที่ 4 (4M2-14)

หมู่ที่ 2 บ้านระหนอง (บ้านห้วย) ตำบลคูบัว อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี

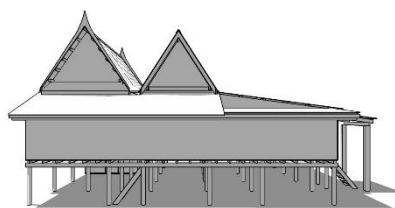
บ้านเลขที่ 14

ลักษณะเรือนกรณีศึกษา บ้านพักอาศัยไม้ 1 ชั้นยกใต้ถุน

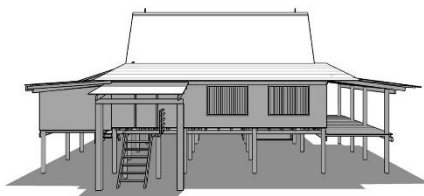
ลักษณะการตำแหน่งที่ตั้งเรือน 13.494725,99.826662

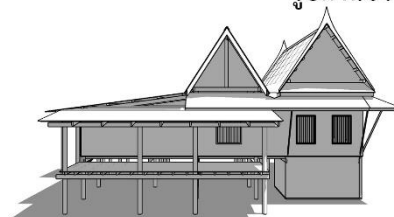
รูปด้านหน้า

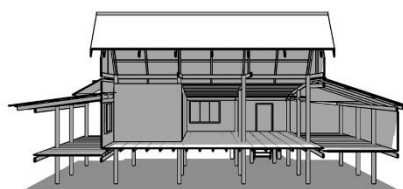
รูปด้านขวา

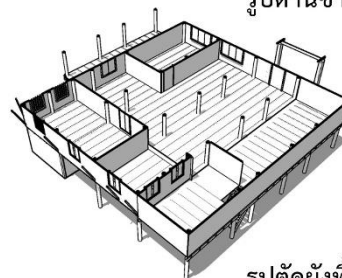
รูปด้านหลัง

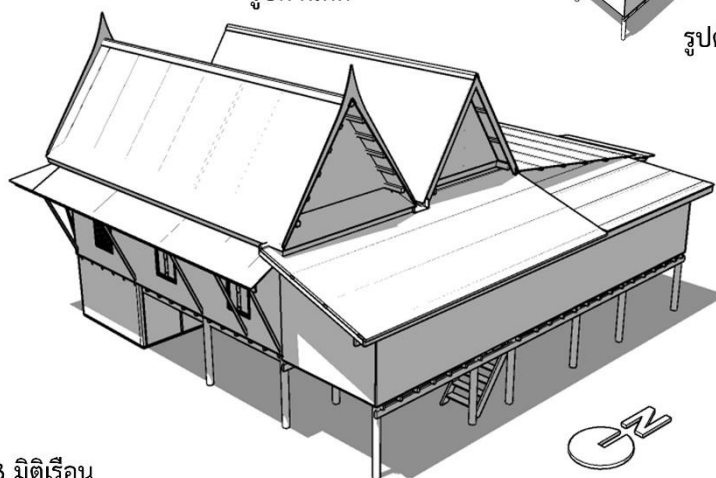
รูปด้านซ้าย

รูปด้านตัด

รูปตัดผังพื้น

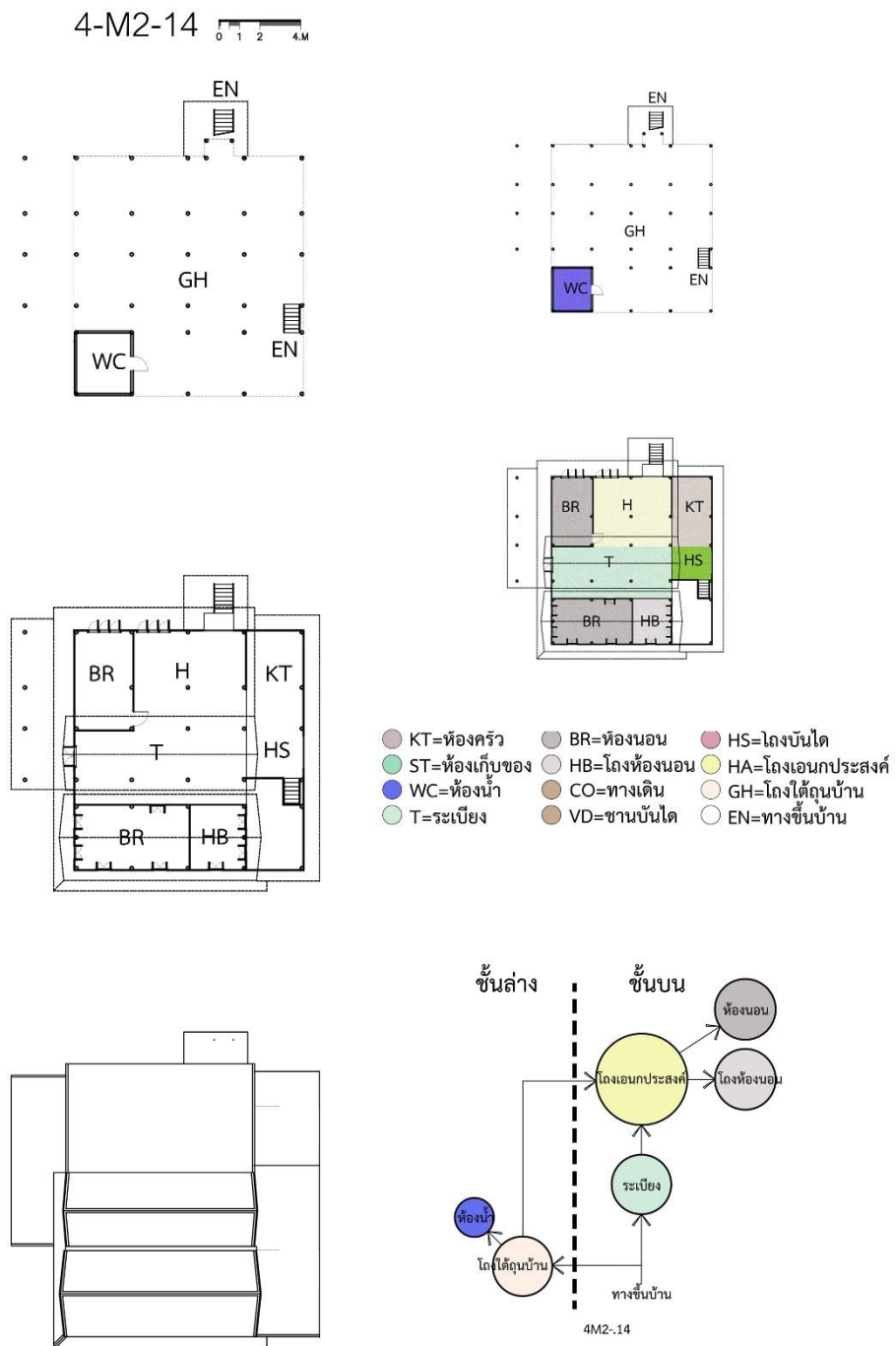
รูป 3 มิติเรือน

ภาพที่ 57 ภาพแสดงเรือนกรณีศึกษาที่ 4M2-14

ภาพที่ 58 ภาพกายภาพและลักษณะรูปแบบของเรือนกรณีศึกษาที่ 4M2-14

ภาพที่ 59 ภาพผังพื้นเรือน ผังหลังคาและแสดงภาพความสัมพันธ์ของการใช้สอยภายในเรือน

กรณีศึกษาที่ 4M2-14

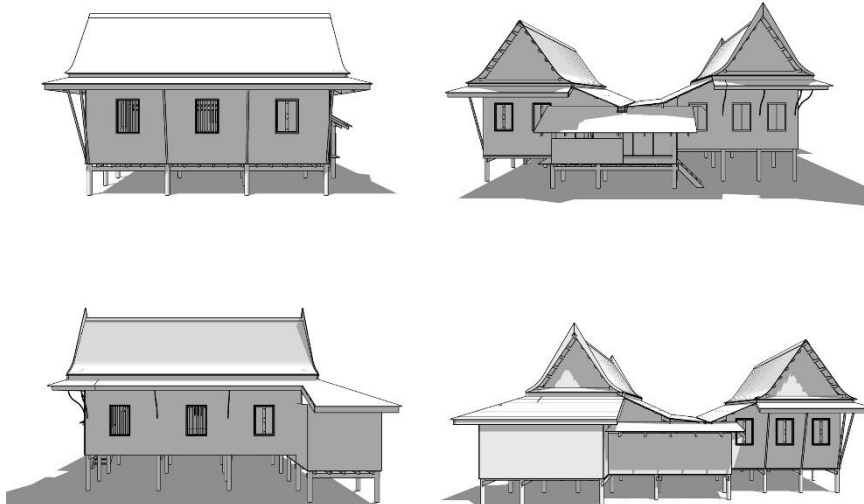
เรือนกรณีศึกษาที่ 5 (5M2-74)

หมู่ที่ 2 บ้านระหนอง (บ้านห้วย) ตำบลคูบัว อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี

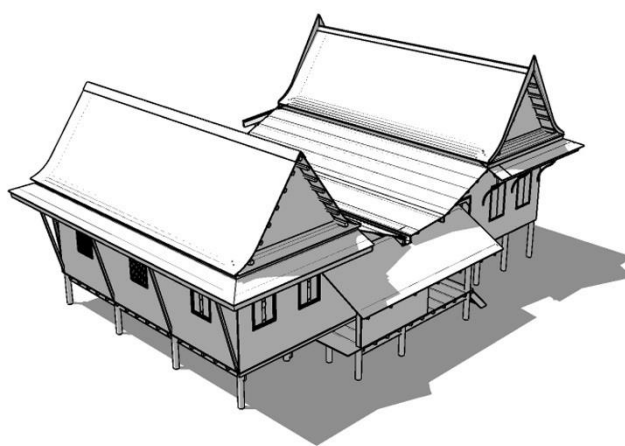
บ้านเลขที่ 74

ลักษณะเรือนกรณีศึกษา บ้านพักอาศัยไม้ 1 ชั้นยกใต้ถุน

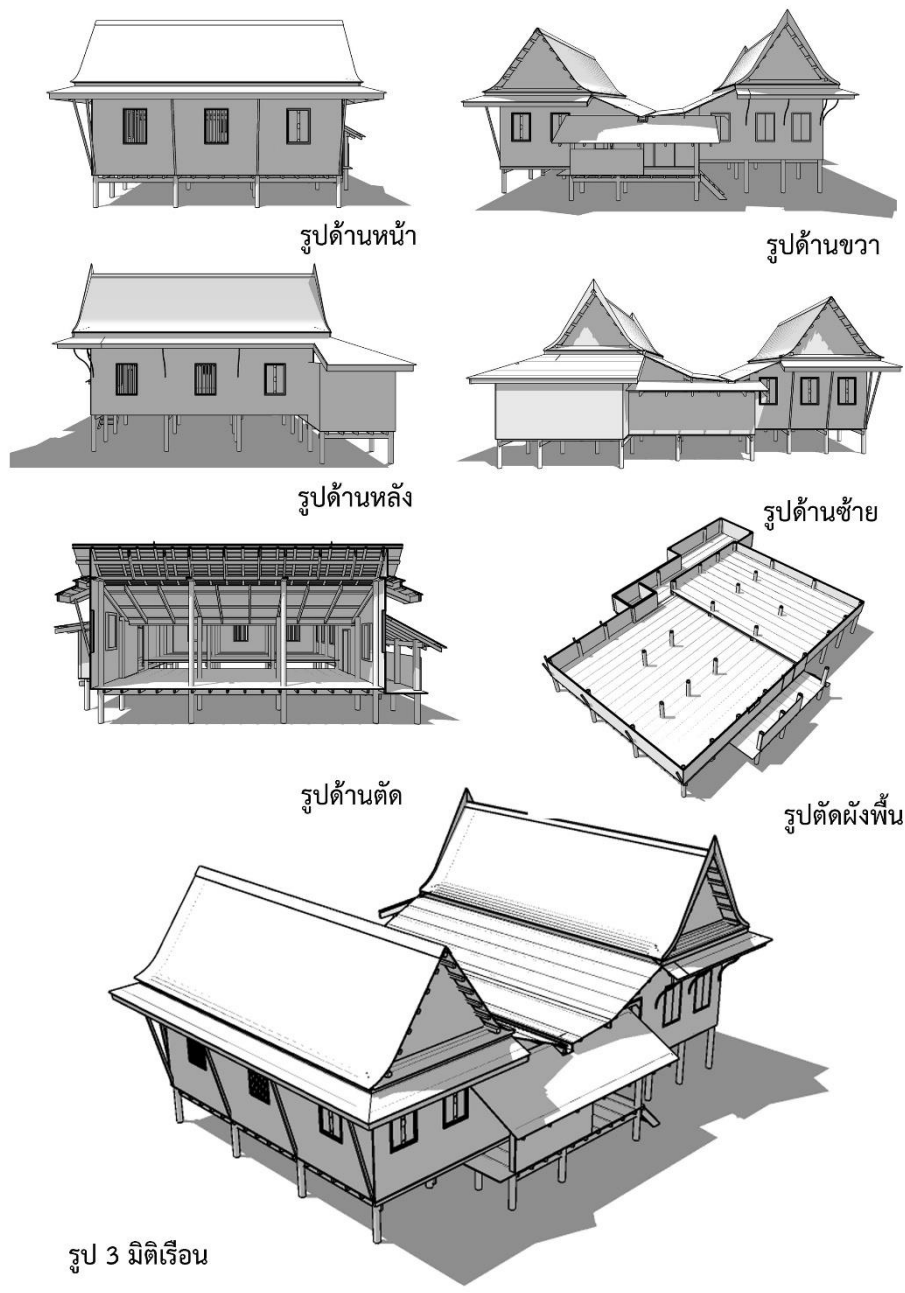
การ
ที่ตั้ง

ลักษณะ
ตำแหน่ง
เรือน

13.494755,99.826785

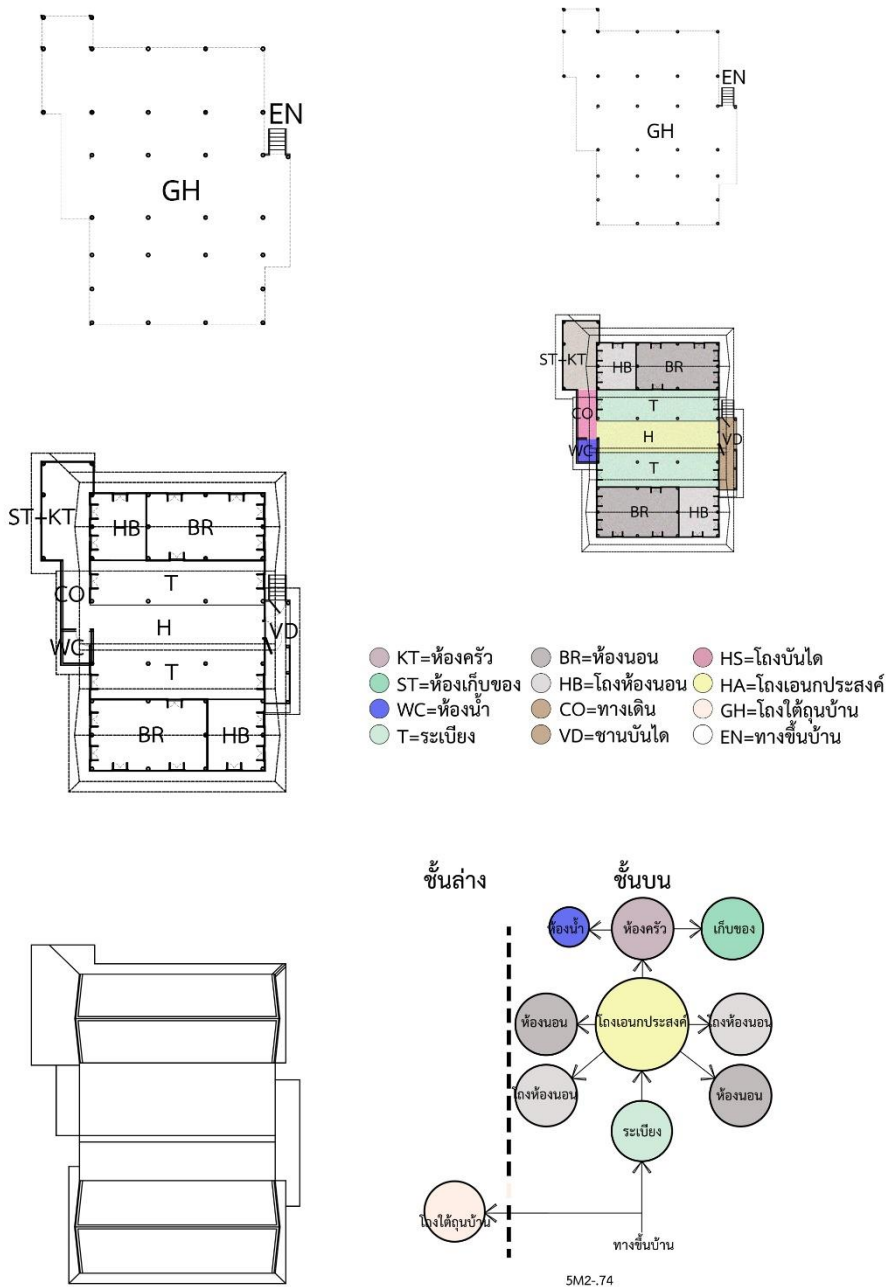

ภาพที่ 60 ภาพแสดงเรือนกรณีศึกษาที่ 5M2-74

ภาพที่ 61 ภาพกายภาพและลักษณะรูปแบบของเรือนกรณีศึกษาที่ 5M2-74

5-M2-74 0 1 2 4.M

ภาพที่ 62 ภาพผังพื้นเรือน ผังหลังคาและแสดงภาพความสัมพันธ์ของการใช้สอยภายในเรือน
 กรณีศึกษาที่ 5M2-74

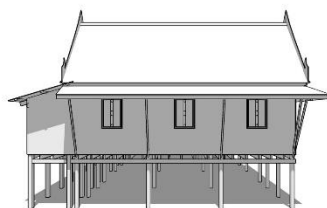
เรือนกรณีศึกษาที่ 6 (6M2-5)

หมู่ที่ 2 บ้านระหนอง (บ้านห้วย)ตำบลคูบัว อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี

บ้านเลขที่ 5

ลักษณะเรือนกรณีศึกษา บ้านพักอาศัยไม้ 1 ชั้นยกใต้ถุน

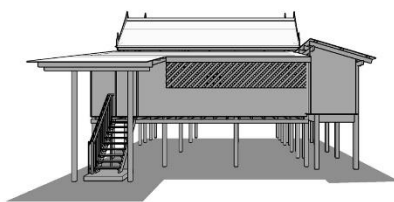
ลักษณะการตำแหน่งที่ตั้งเรือน 13.496705,99.822189

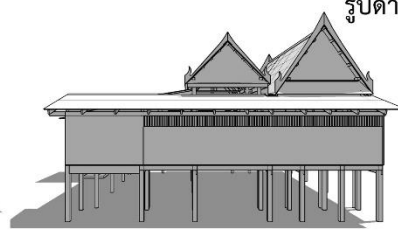
รูปด้านหน้า

รูปด้านขวา

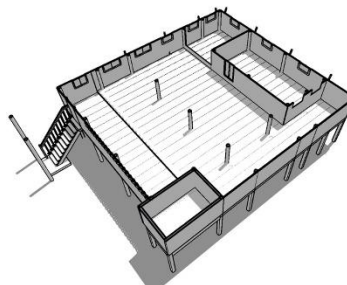
รูปด้านหลัง

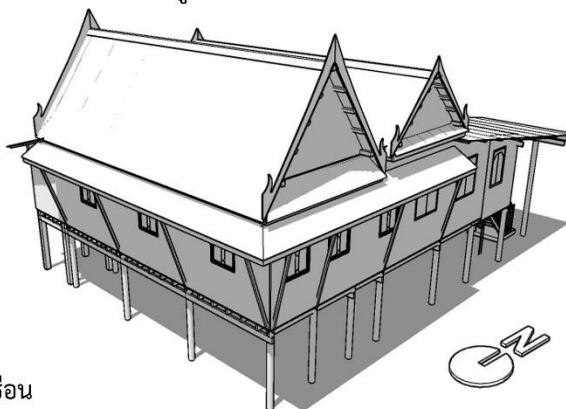
รูปด้านซ้าย

รูปด้านตัด

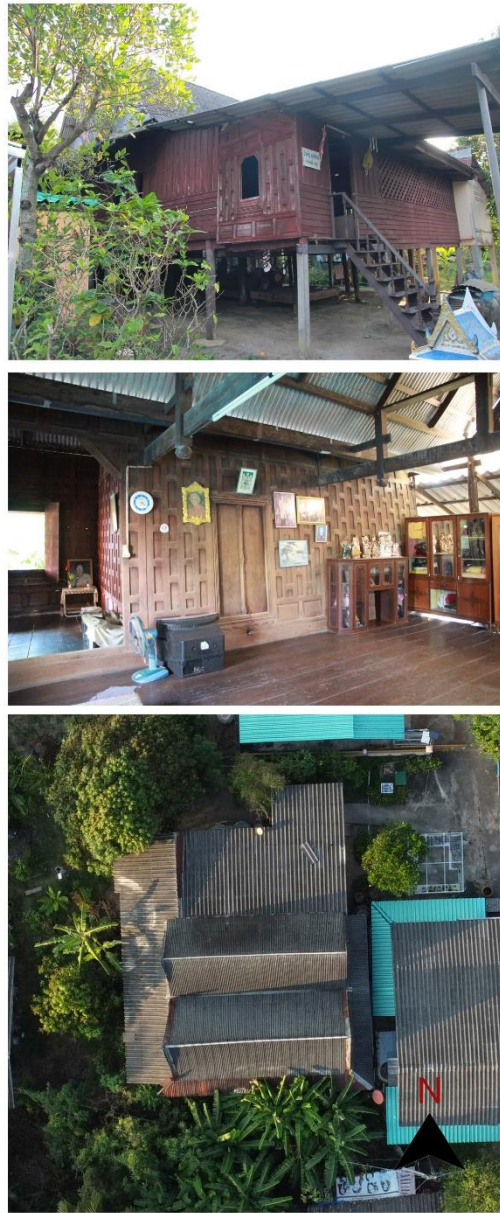
รูปตัดผังพื้น

รูป 3 มิติเรือน

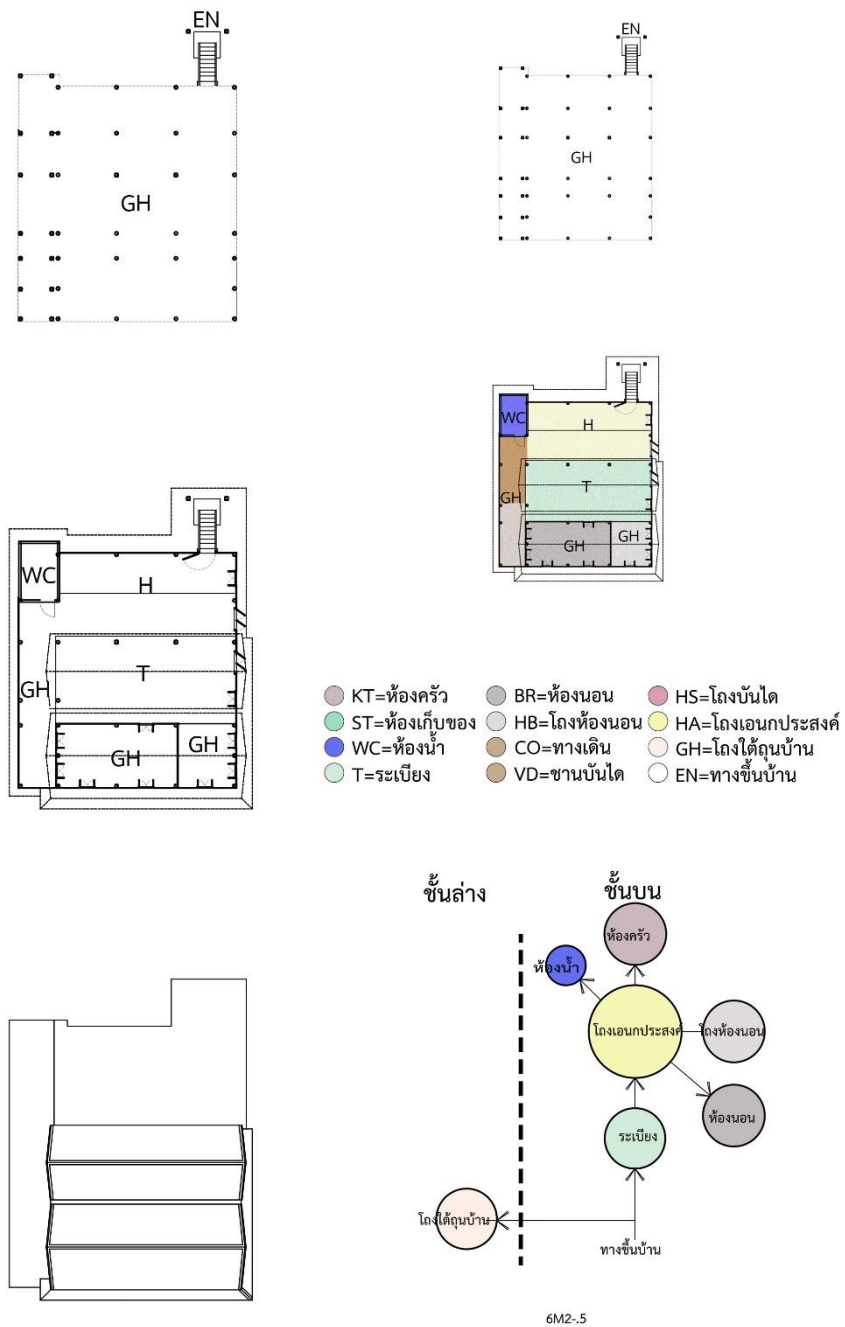
ภาพที่ 63 ภาพแสดงเรือนกรณีศึกษาที่ 6M2-5

ภาพที่ 64 ภาพกายภาพและลักษณะรูปแบบของเรือนกรณีศึกษาที่ 6M2-5

6-M2-5 0 1 2 4.M

ภาพที่ 65 ภาพผังพื้นเรือน ผังหลังคาและแสดงภาพความสัมพันธ์ของการใช้สอยภายในเรือน
กรณีศึกษาที่ 6M2-5

เรือนกรณีศึกษาที่ 7 (7M2-38)

หมู่ที่ 2 บ้านระหนอง (บ้านห้วย)ตำบลคูบัว อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี

บ้านเลขที่ 38

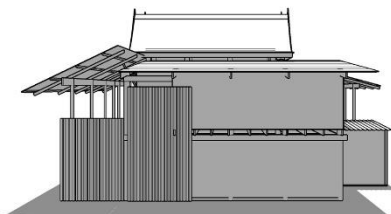
ลักษณะเรือนกรณีศึกษา บ้านพักอาศัยไม้ 1 ชั้นยกใต้ถุน

รูปด้านหน้า

รูปด้านขวา

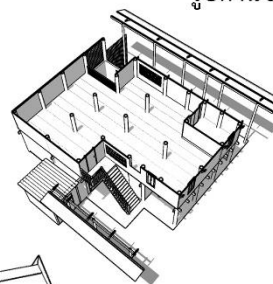
รูปด้านหลัง

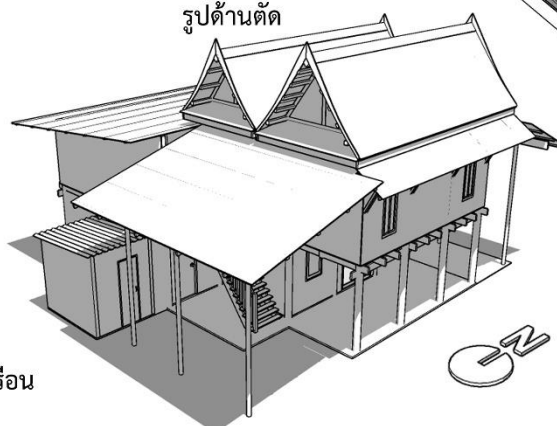
รูปด้านซ้าย

รูปด้านตัด

รูปตัดผังพื้น

รูป 3 มิติเรือน

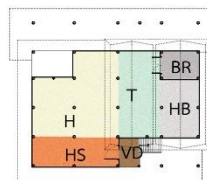
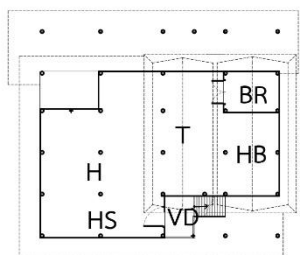
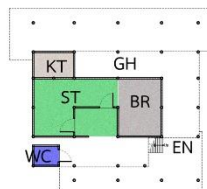
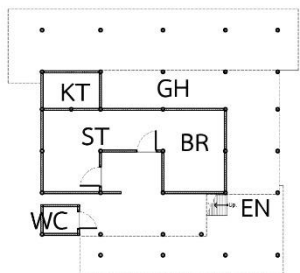
ลักษณะการตำแหน่งที่ตั้งเรือน 13.492766,99.829092

ภาพที่ 66 ภาพแสดงเรือนกรณีศึกษาที่ 7M2-38ผ

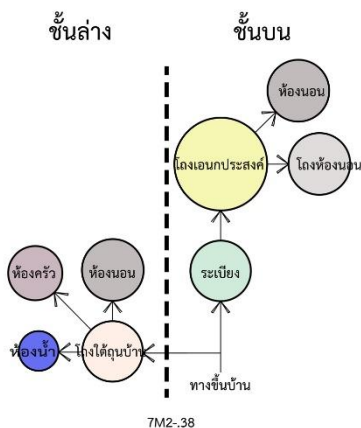
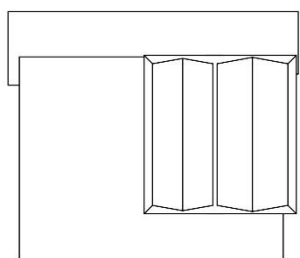

ภาพที่ 67 ภาพกายภาพและลักษณะรูปแบบของเรือนกรณีศึกษาที่ 7M2-38

7M2-01-38

- KT=ห้องครัว   ● BR=ห้องนอน   ● HS=โถงบันได
- ST=ห้องเก็บของ   ● HB=โถงห้องนอน   ● HA=โถงเอนกประสงค์
- WC=ห้องน้ำ   ● CO=ทางเดิน   ● GH=โถงใต้ถุนบ้าน
- T=ระเบียง   ● VD=ชานบันได   ● EN=ทางขึ้นบ้าน

7M2-38

ภาพที่ 68 ภาพผังพื้นเรือน ผังหลังคาและแสดงภาพความสัมพันธ์ของการใช้สอยภายในเรือน
กรณีศึกษาที่ 7M2-38

เรือนกรณีศึกษาที่ 8 (8M2-52)

หมู่ที่ 2 บ้านระหนอง (บ้านห้วย)ตำบลคูบัว อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี

บ้านเลขที่ 52

ลักษณะเรือนกรณีศึกษา บ้านพักอาศัยไม้ 1 ชั้นยกใต้ถุน

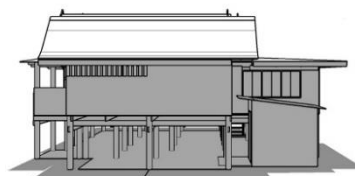
รูปด้านหน้า

รูปด้านขวา

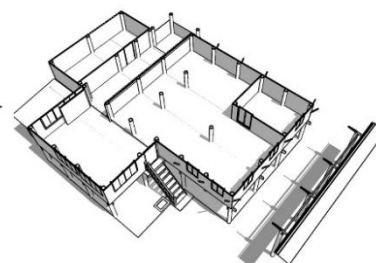
รูปด้านหลัง

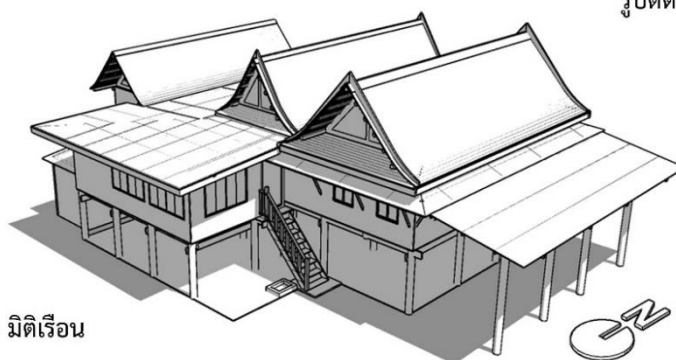
รูปด้านซ้าย

รูปด้านตัด

รูปตัดผังพื้น

รูป 3 มิติเรือน

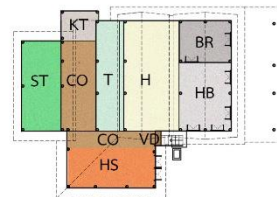
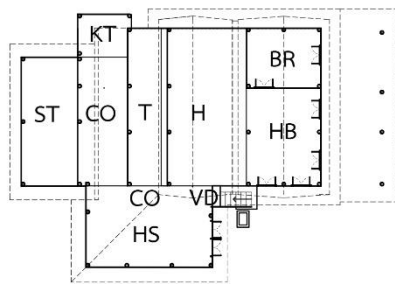
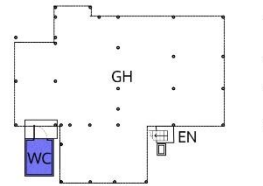
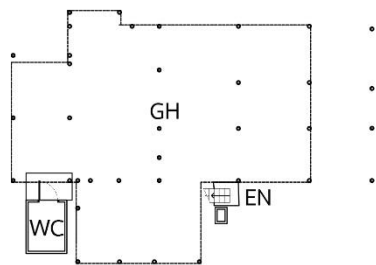
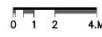
ลักษณะการตำแหน่งที่ตั้งเรือน 13.491235,99.82928

ภาพที่ 69 ภาพแสดงเรือนกรณีศึกษาที่ 8M2-52

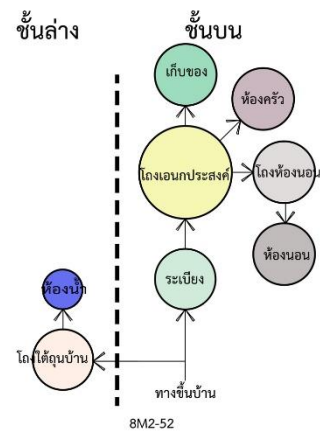
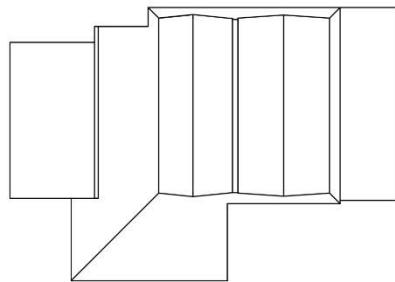

ภาพที่ 70 ภาพกายภาพและลักษณะรูปแบบของเรือนกรณีศึกษาที่ 8M2-52

8 M2-52

- KT=ห้องครัว
- BR=ห้องนอน
- HS=โถงบันได
- ST=ห้องเก็บของ
- HB=โถงห้องนอน
- HA=โถงเอนกประสงค์
- WC=ห้องน้ำ
- CO=ทางเดิน
- GH=โถงใต้ถุนบ้าน
- T=ระเบียบ
- VD=ชานบันได
- EN=ทางขึ้นบ้าน

ภาพที่ 71 ภาพผังพื้นเรือน ผนังหลังคาและแสดงภาพความสัมพันธ์ของการใช้สอยภายในเรือน
กรณีศึกษาที่ 8M2-52

เรือนกรณีศึกษาที่ 9 (9M2-36)

หมู่ที่ 2 บ้านระหนอง (บ้านห้วย) ตำบลคูบัว อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี

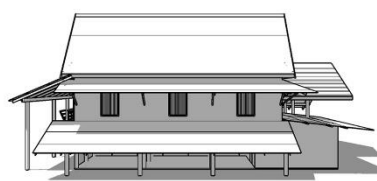
บ้านเลขที่ 36

ลักษณะเรือนกรณีศึกษา บ้านพักอาศัยไม้ 1 ชั้นยกใต้ถุน

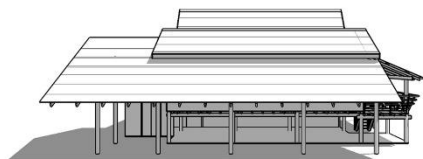
ลักษณะการตำแหน่งที่ตั้งเรือน 13.492777,99.829068

รูปด้านหน้า

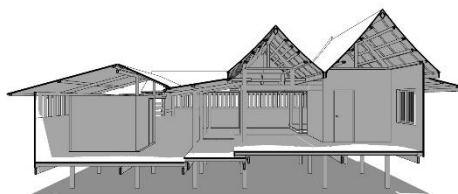
รูปด้านขวา

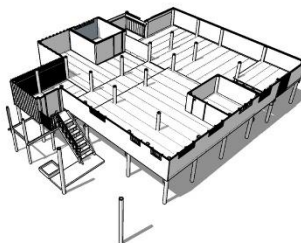
รูปด้านหลัง

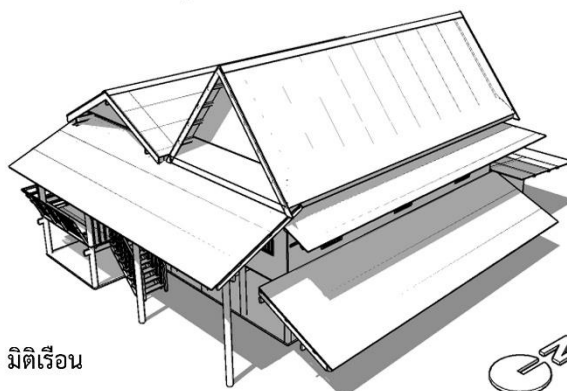
รูปด้านซ้าย

รูปด้านตัด

รูปตัดผังพื้น

รูป 3 มิติเรือน

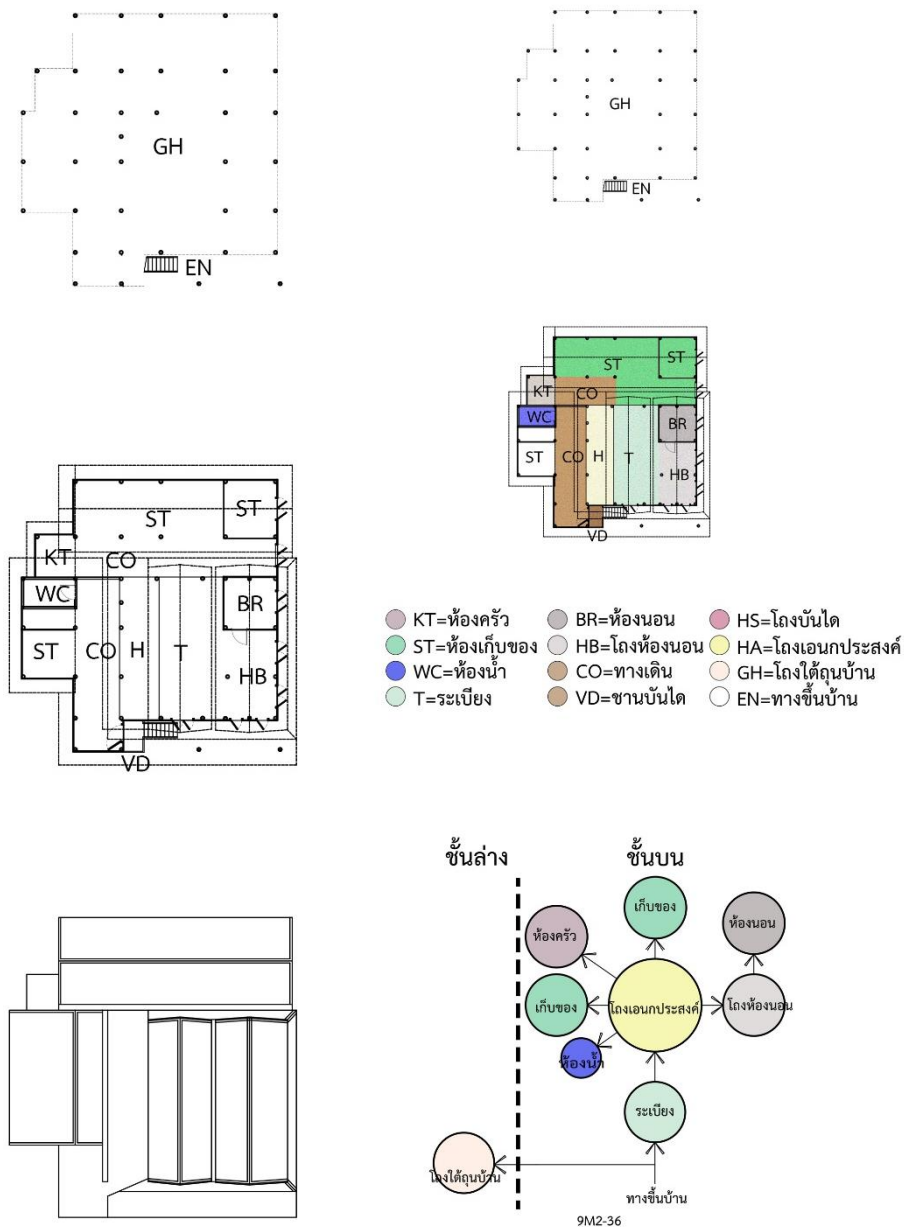
ภาพที่ 72 ภาพแสดงเรือนกรณีศึกษาที่ 9M2-36

ภาพที่ 73 ภาพกายภาพและลักษณะรูปแบบของเรือนกรณีศึกษาที่ 9M2-36

9M2-36

ภาพที่ 74 ภาพผังพื้นเรือน ผังหลังคาและแสดงภาพความสัมพันธ์ของการใช้สอยภายในเรือน
กรณีศึกษาที่ 9M2-36

เรือนกรณีศึกษาที่ 10 (10M2-37)

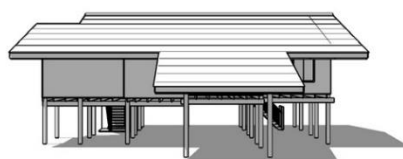
หมู่ที่ 2 บ้านระหนอง (บ้านห้วย)ตำบลคูบัว อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี

บ้านเลขที่ 37

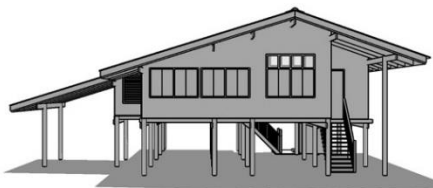
ลักษณะเรือนกรณีศึกษา บ้านพักอาศัยไม้ 1 ชั้นยกใต้ถุน

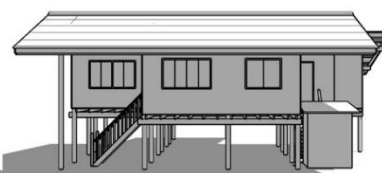
รูปด้านหน้า

รูปด้านขวา

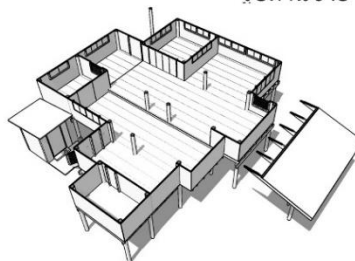
รูปด้านหลัง

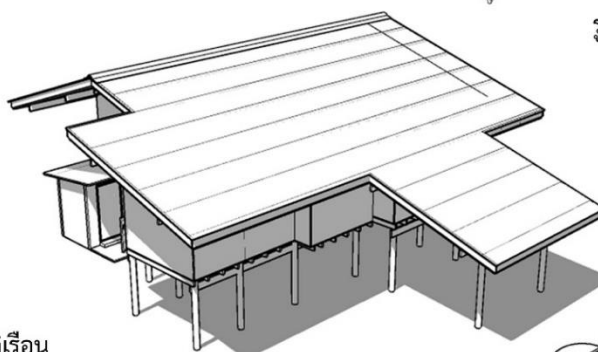
รูปด้านซ้าย

รูปด้านตัด

รูปตัดผังพื้น

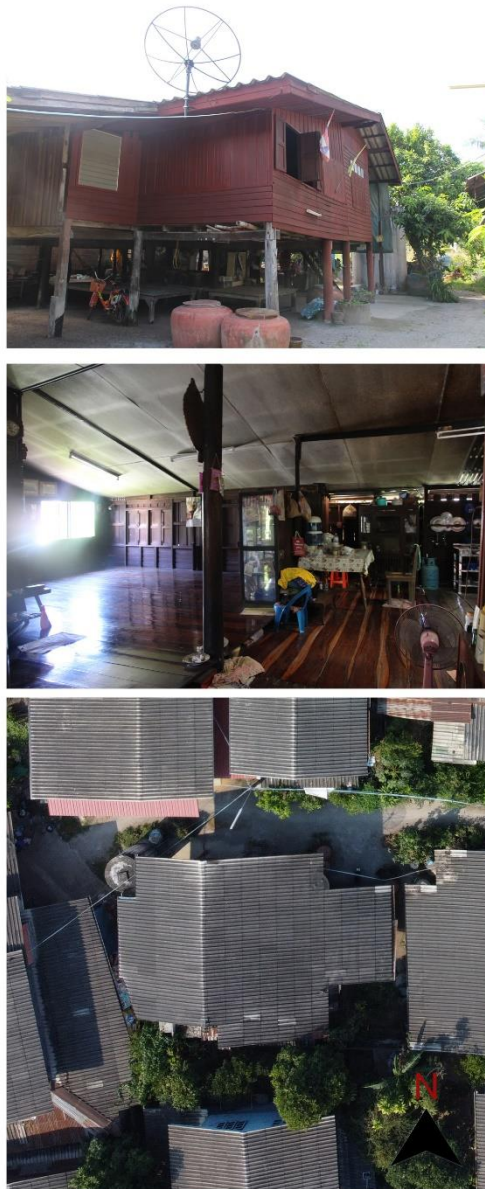

รูป 3 มิติเรือน

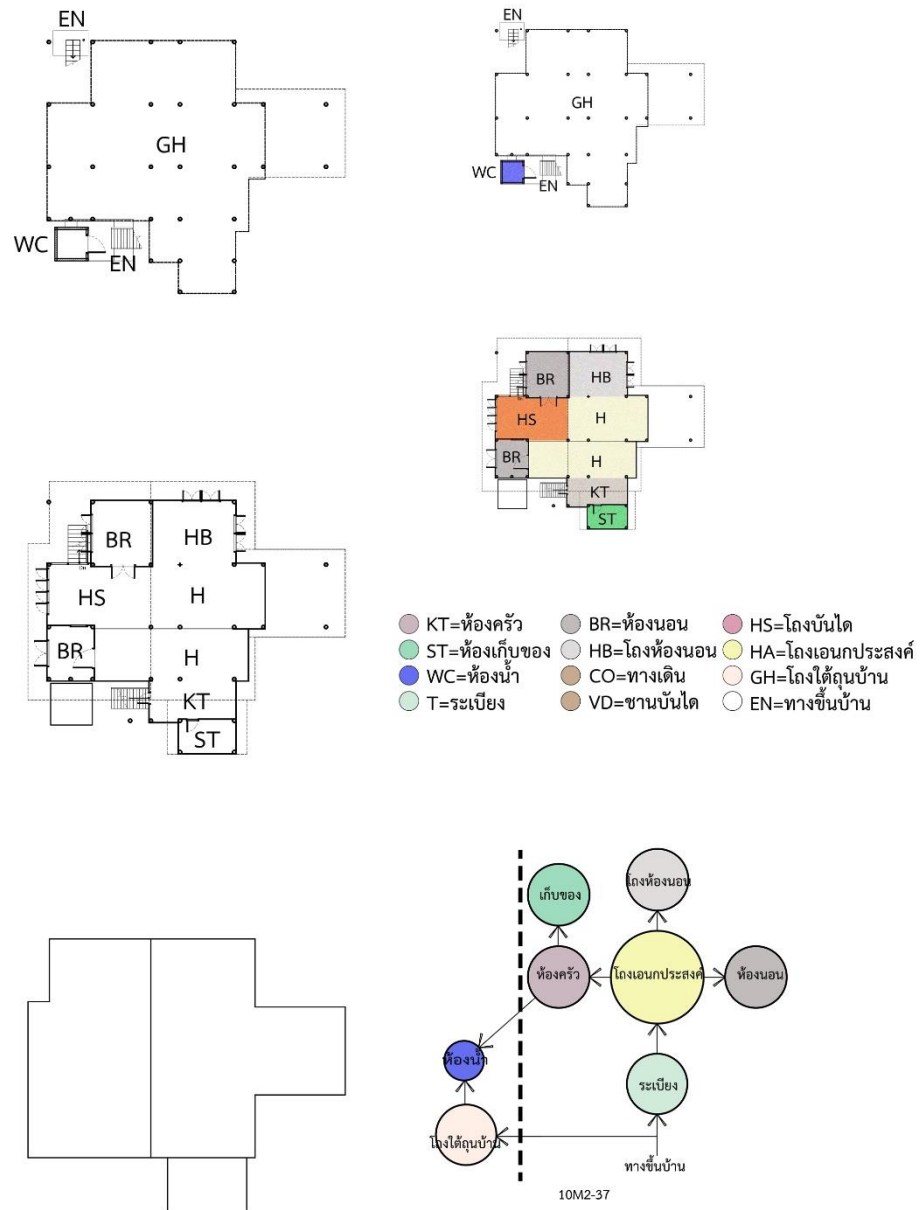
ลักษณะการตำแหน่งที่ตั้งเรือน 13.492613,99.829118

ภาพที่ 75 ภาพแสดงเรือนกรณีศึกษาที่ 10M2-37

ภาพที่ 76 ภาพกายภาพและลักษณะรูปแบบของเรือนกรณีศึกษาที่ 10M2-37

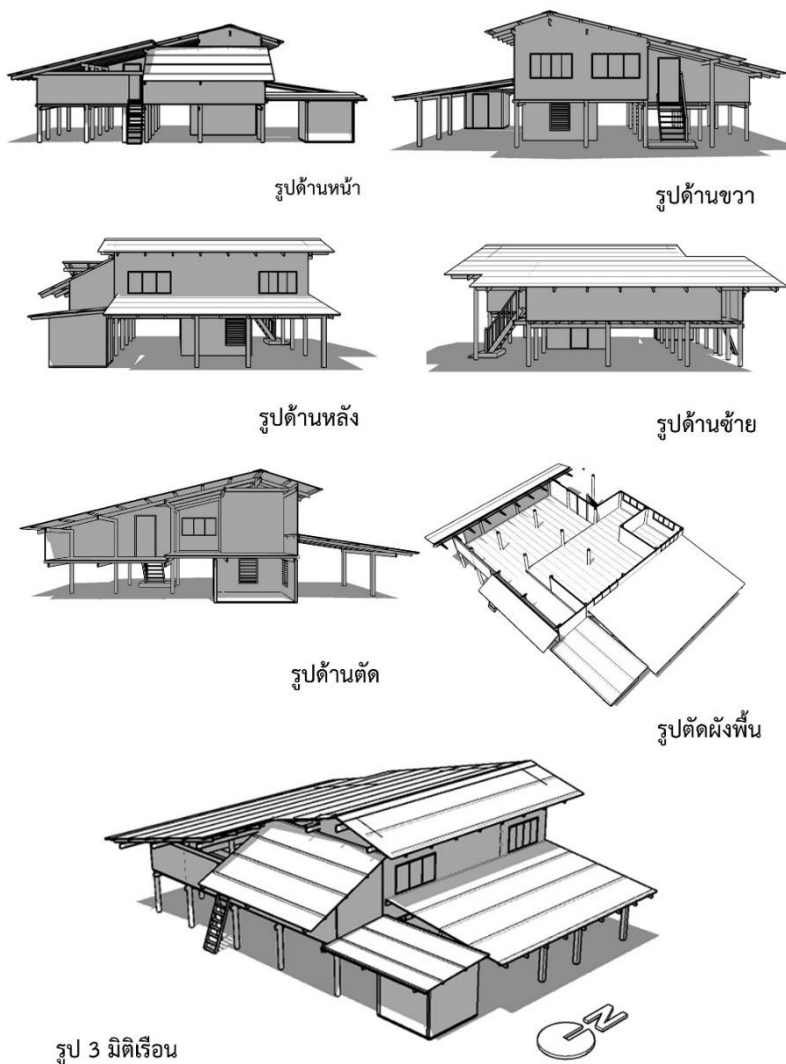
10M2-37

ภาพที่ 77 ภาพผังพื้นเรือน ผังหลังคาและแสดงภาพความสัมพันธ์ของการใช้สอยภายในเรือน
กรณีศึกษาที่ 10M2-37

เรือนกรณีศึกษาที่ 11 (11M2-39)
 หมู่ที่ 2 บ้านระหนอง (บ้านห้วย)ตำบลคูบัว อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี
 บ้านเลขที่ 39
 ลักษณะเรือนกรณีศึกษา บ้านพักอาศัยไม้ 1 ชั้นยกใต้ถุน
 ลักษณะการตำแหน่งที่ตั้งเรือน 13.492571,99.828972

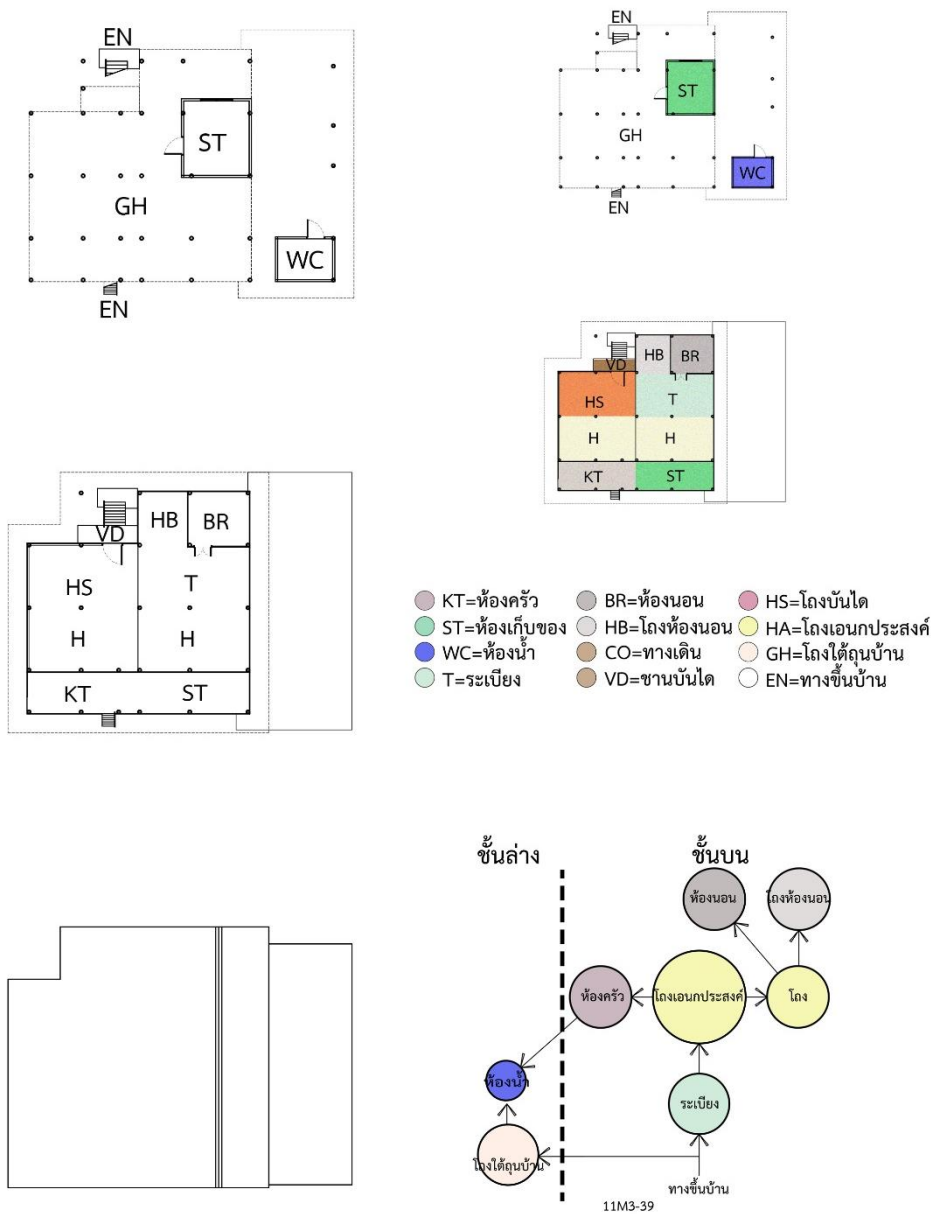

ภาพที่ 78 ภาพแสดงเรือนกรณีศึกษาที่ 11M2-39

ภาพที่ 79 ภาพกายภาพและลักษณะรูปแบบของเรือนกรณีศึกษาที่ 11M2-39

11M2-39 0 1 2 4.M

ภาพที่ 80 ภาพผังพื้นเรือน ผังหลังคาและแสดงภาพความสัมพันธ์ของการใช้สอยภายในเรือน
กรณีศึกษาที่ 11M2-39

เรือนกรณีศึกษาที่ 12 (12M3-59)

หมู่ที่ 3 บ้านหนองขันธ(บ้านฟ้า-บ้านกลาง)ตำบลคูบัว อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี

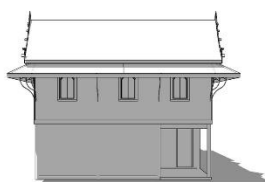
บ้านเลขที่ 59

ลักษณะเรือนกรณีศึกษา บ้านพักอาศัยไม้ 1 ชั้นยกใต้ถุน

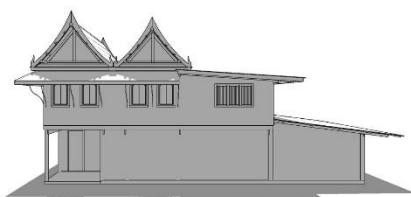
ลักษณะการตำแหน่งที่ตั้งเรือน 13.493580,99.831248

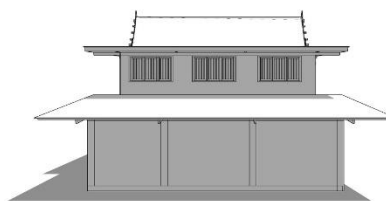
รูปด้านหน้า

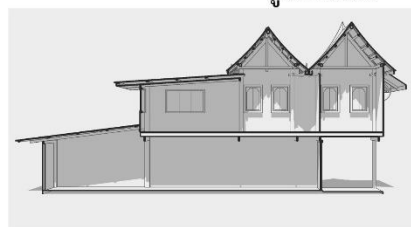
รูปด้านขวา

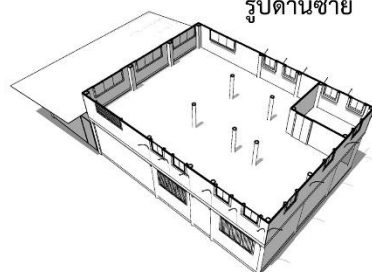
รูปด้านหลัง

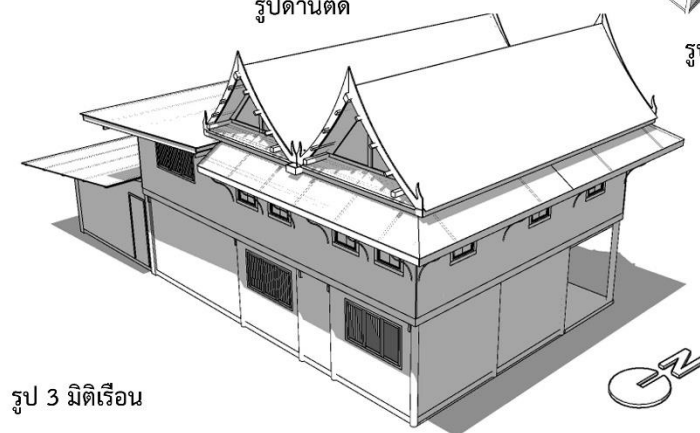
รูปด้านซ้าย

รูปด้านตัด

รูปตัดผังพื้น

รูป 3 มิติเรือน

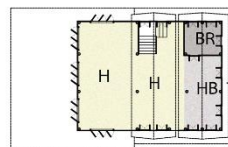
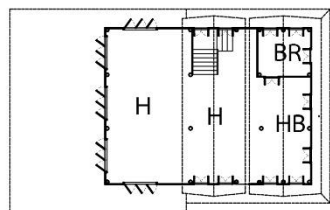
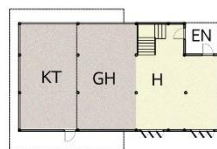
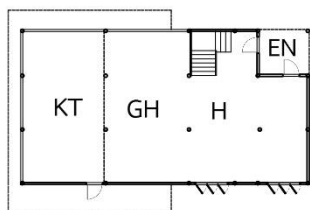
ภาพที่ 81 ภาพแสดงเรือนกรณีศึกษาที่ 12M3-59

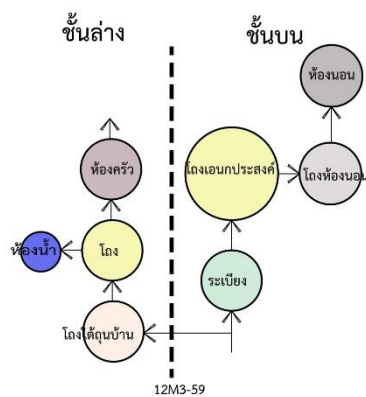
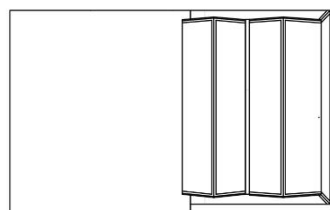
ภาพที่ 82 ภาพกายภาพและลักษณะรูปแบบของเรือนกรณีศึกษาที่ 12M3-59

1

- KT=ห้องครัว
- ST=ห้องเก็บของ
- WC=ห้องน้ำ
- T=ระเบียง
- BR=ห้องนอน
- HB=โถงห้องนอน
- CO=ทางเดิน
- VD=ชานบันได
- HS=โถงบันได
- HA=โถงเอนกประสงค์
- GH=โถงใต้ถุนบ้าน
- EN=ทางขึ้นบ้าน

ภาพที่ 83 ภาพผังพื้นเรือน ผังหลังคาและแสดงภาพความสัมพันธ์ของการใช้สอยภายในเรือน

กรณีศึกษาที่ 12M3-59

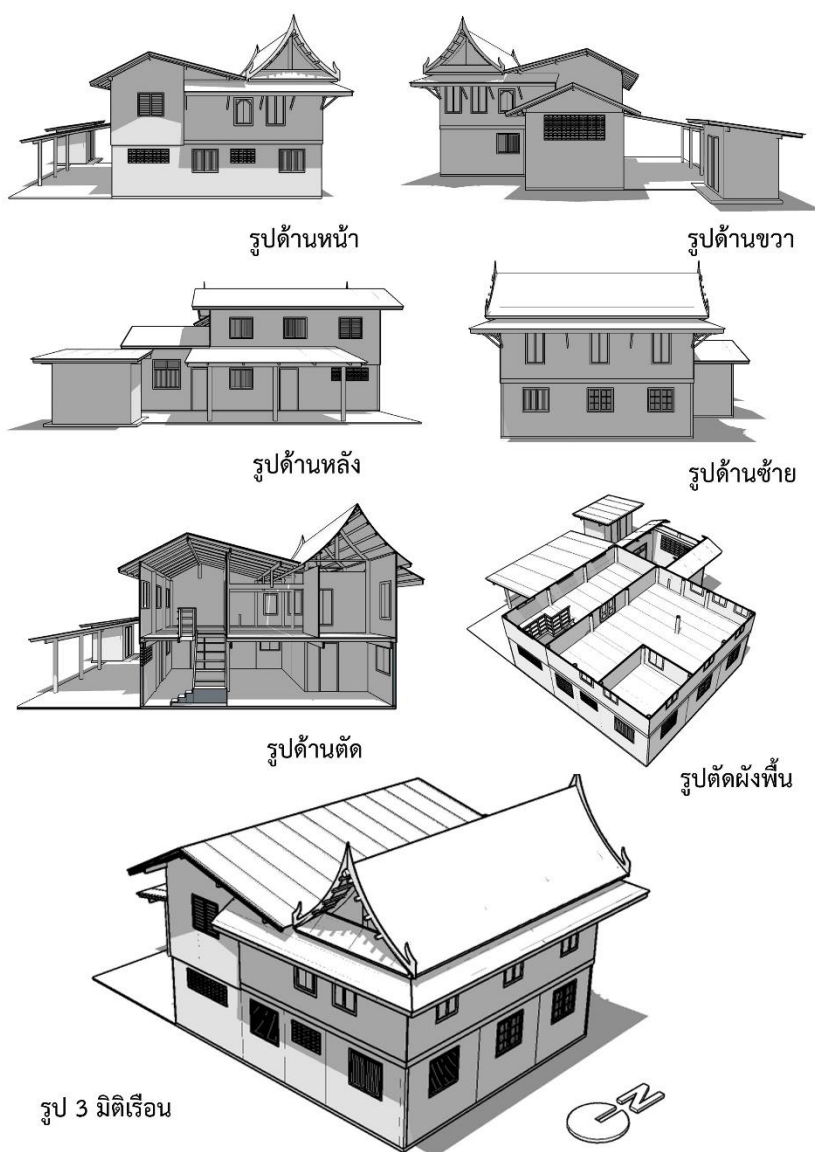
เรือนกรณีศึกษาที่ 13 (13M3-58)

หมู่ที่ 3 บ้านหนองขันธ(บ้านฟ้า-บ้านกลาง)ตำบลคูบัว อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี

บ้านเลขที่ 58

ลักษณะเรือนกรณีศึกษา บ้านพักอาศัยไม้ 1 ชั้นยกใต้ถุน

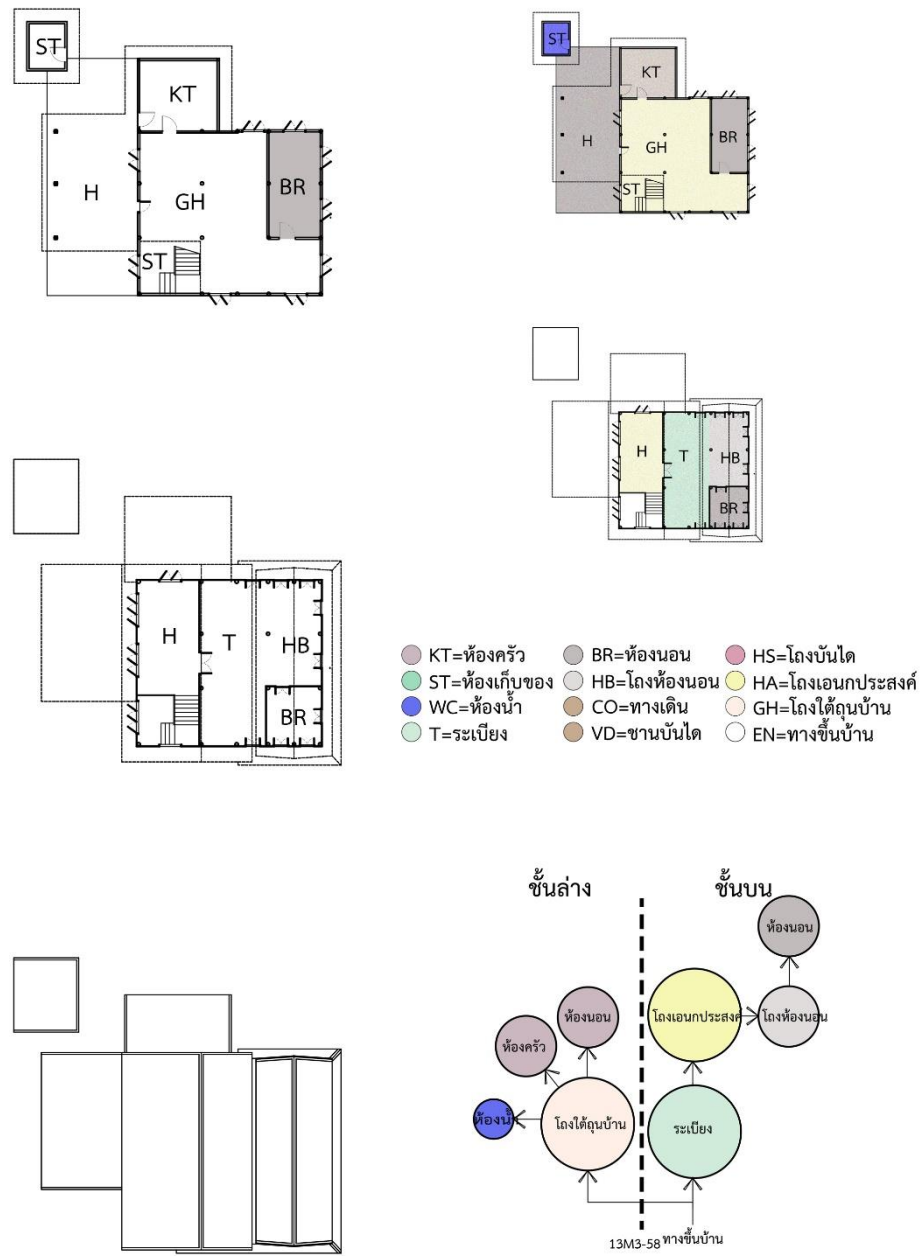
ลักษณะการตำแหน่งที่ตั้งเรือน 13.493900,99.831246

ภาพที่ 84 ภาพแสดงเรือนกรณีศึกษาที่ 13M3-58

ภาพที่ 85 ภาพกายภาพและลักษณะรูปแบบของเรือนกรณีศึกษาที่ 13M3-58

ภาพที่ 86 ภาพผังพื้นเรือน ผังหลังคาและแสดงภาพความสัมพันธ์ของการใช้สอยภายในเรือน
 กรณีศึกษาที่ 13M3-58

เรือนกรณีศึกษาที่ 14 (14M3-34)

หมู่ที่ 3 บ้านหนองขันธ(บ้านฟ้า-บ้านกลาง)ตำบลคูบัว อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี

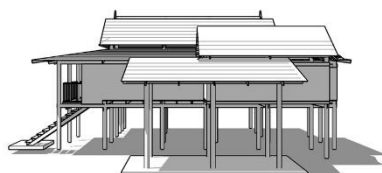
บ้านเลขที่ 34

ลักษณะเรือนกรณีศึกษา บ้านพักอาศัยไม้ 1 ชั้นยกใต้ถุน

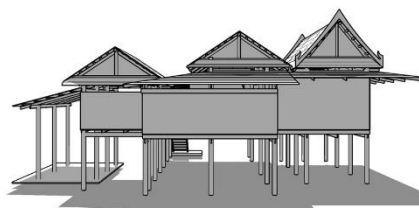
ลักษณะการตำแหน่งที่ตั้งเรือน 13.495173,99.832436

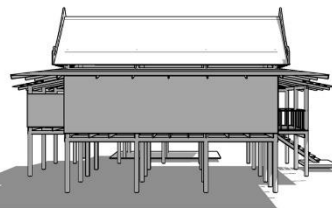
รูปด้านหน้า

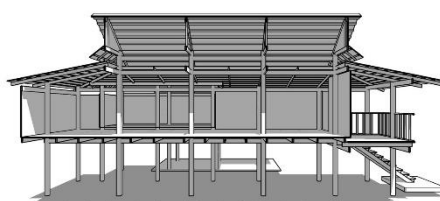
รูปด้านขวา

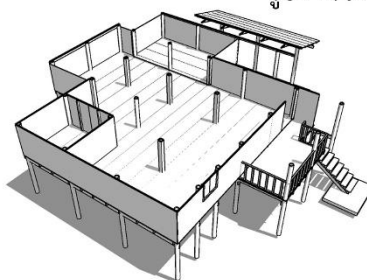
รูปด้านหลัง

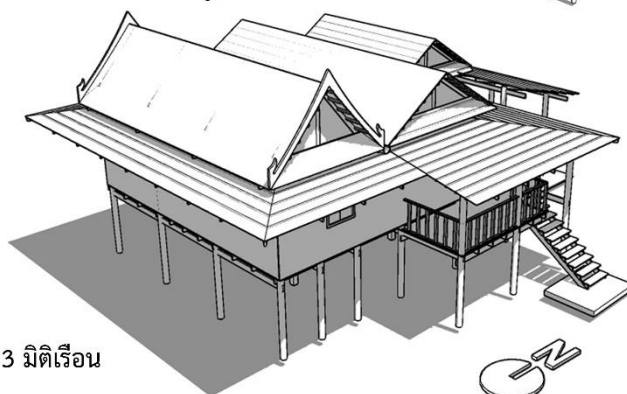
รูปด้านซ้าย

รูปด้านตัด

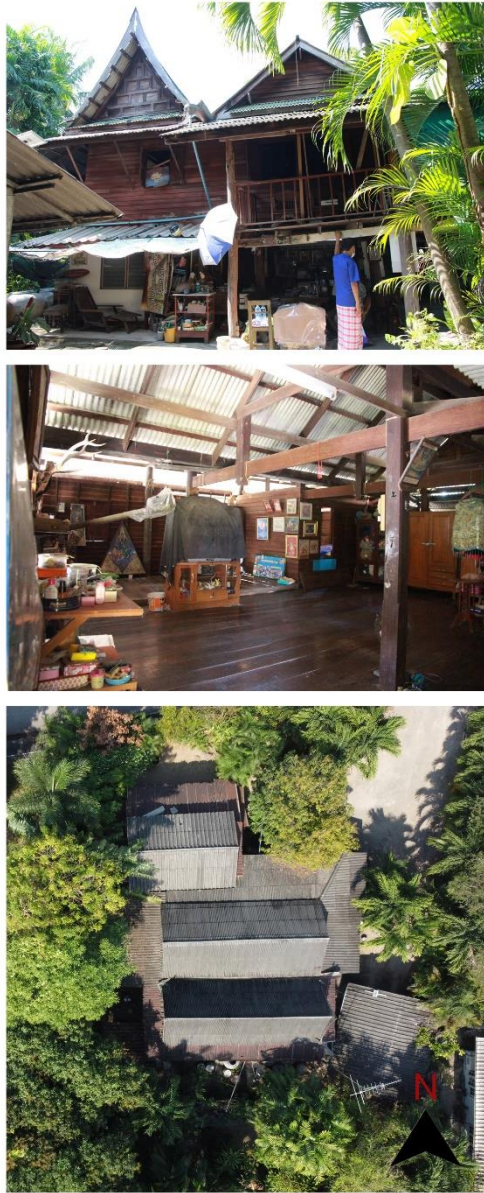
รูปตัดผังพื้น

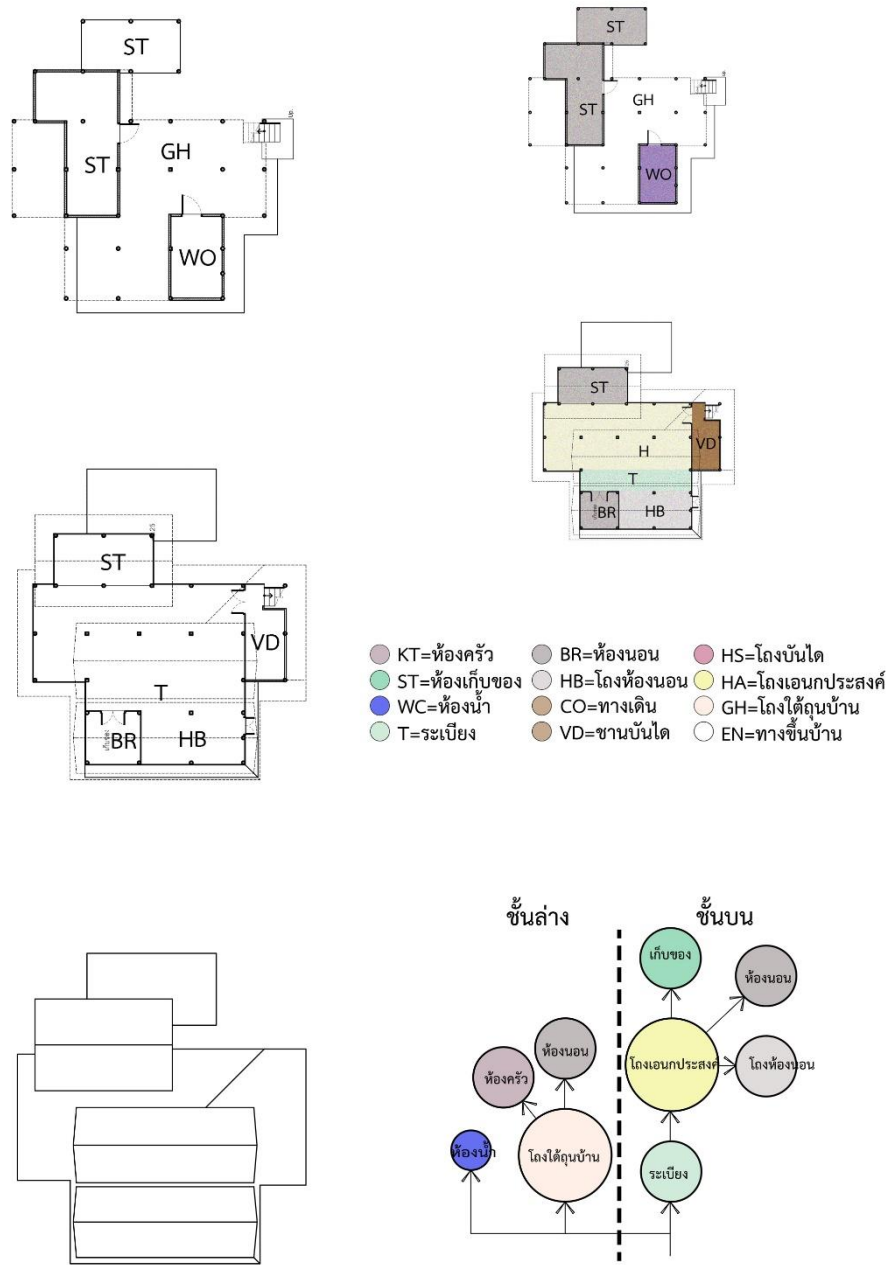
รูป 3 มิติเรือน

ภาพที่ 87 ภาพแสดงเรือนกรณีศึกษาที่ 14M3-34

ภาพที่ 88 ภาพกายภาพและลักษณะรูปแบบของเรือนกรณีศึกษาที่ 14M3-34

14M3-34

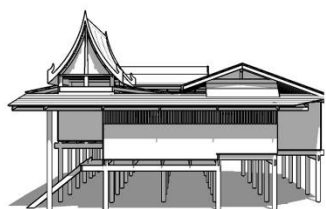
ภาพที่ 89 ภาพผังพื้นเรือน ผังหลังคาและแสดงภาพความสัมพันธ์ของการใช้สอยภายในเรือน
กรณีศึกษาที่ 14M3-34

เรือนกรณีศึกษาที่ 15 (15M3-10)

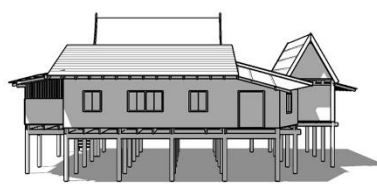
หมู่ที่ 3 บ้านหนองขันธ(บ้านฟ้า-บ้านกลาง)ตำบลคูบัว อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี

บ้านเลขที่ 10

ลักษณะเรือนกรณีศึกษา บ้านพักอาศัยไม้ 1 ชั้นยกใต้ถุน

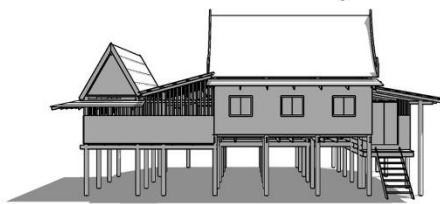
รูปด้านหน้า

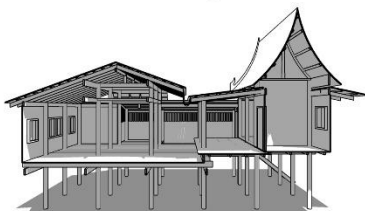
รูปด้านขวา

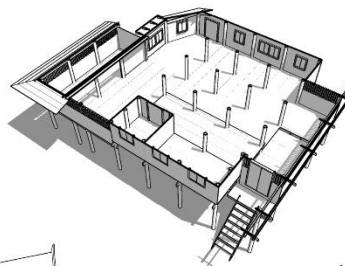
รูปด้านหลัง

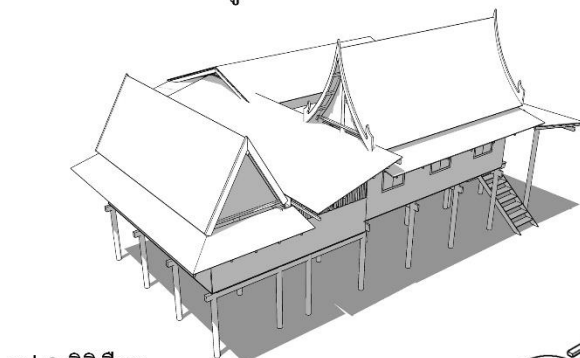
รูปด้านซ้าย

รูปด้านตัด

รูปตัดผังพื้น

รูป 3 มิติเรือน

ลักษณะ

การ

ตำแหน่ง

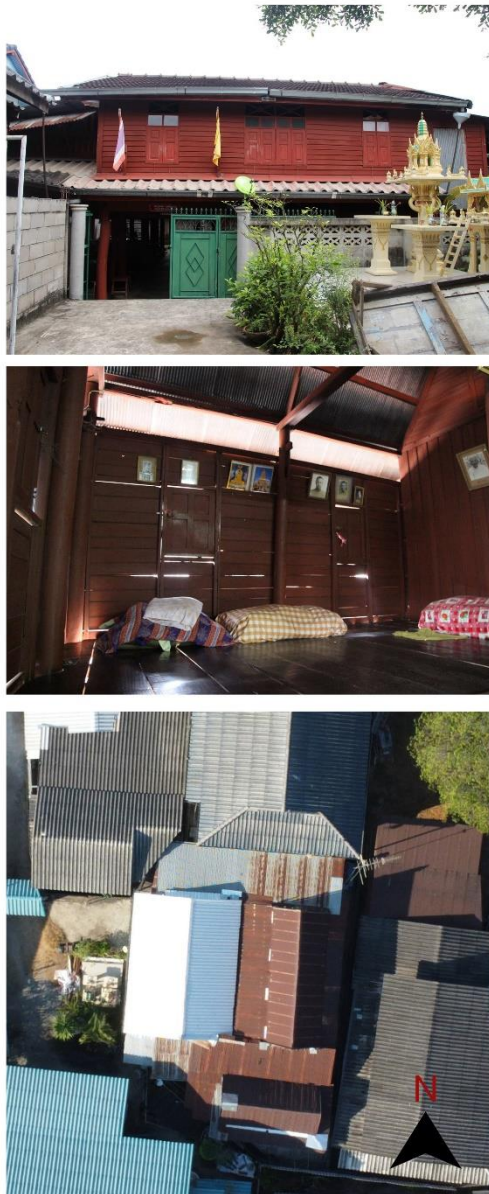
ที่ตั้งเรือน

13.49498

4,99.8305

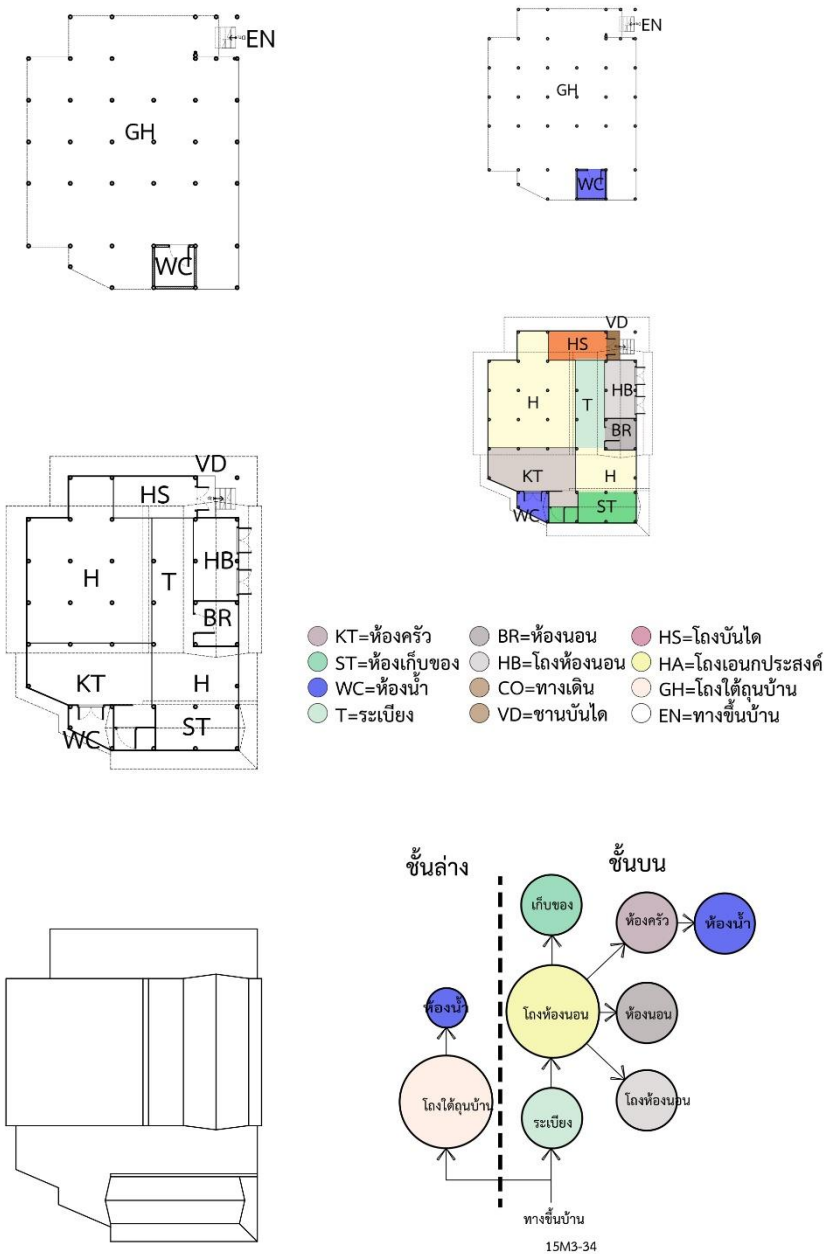
26

ภาพที่ 90 ภาพแสดงเรือนกรณีศึกษาที่ 15M3-10

ภาพที่ 91 ภาพกายภาพและลักษณะรูปแบบของเรือนกรณีศึกษาที่ 15M3-10

16M3-10 0 1 2 4.M

ภาพที่ 92 ภาพผังพื้นเรือน ผังหลังคาและแสดงภาพความสัมพันธ์ของการใช้สอยภายในเรือน
กรณีศึกษาที่ 15M3-10

เรือนกรณีศึกษาที่ 16 (16M3-50)

หมู่ที่ 3 บ้านหนองขันธ(บ้านฟ้า-บ้านกลาง)ตำบลคูบัว อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี

บ้านเลขที่ 50

ลักษณะเรือนกรณีศึกษา บ้านพักอาศัยไม้ 1 ชั้นยกใต้ถุน

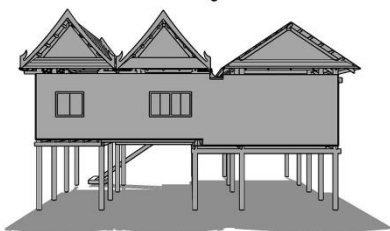
ลักษณะการตำแหน่งที่ตั้งเรือน 13.495449,99834837

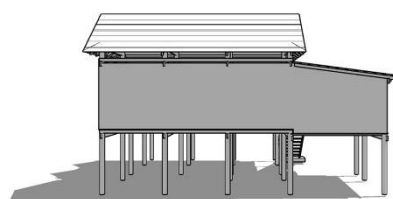
รูปด้านหน้า

รูปด้านขวา

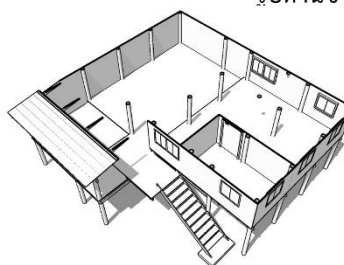
รูปด้านหลัง

รูปด้านซ้าย

รูปด้านตัด

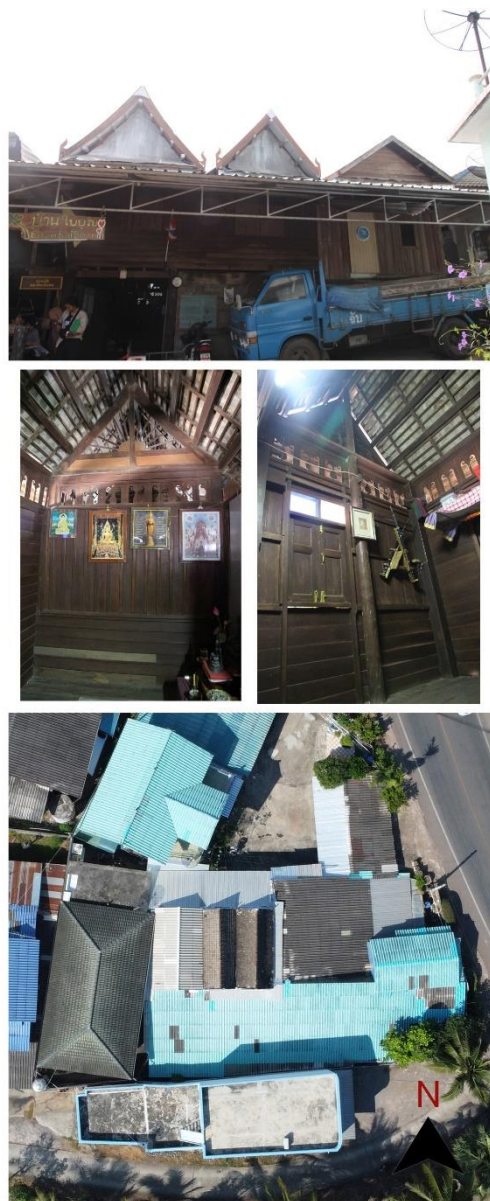

ปัตดผังพื้น

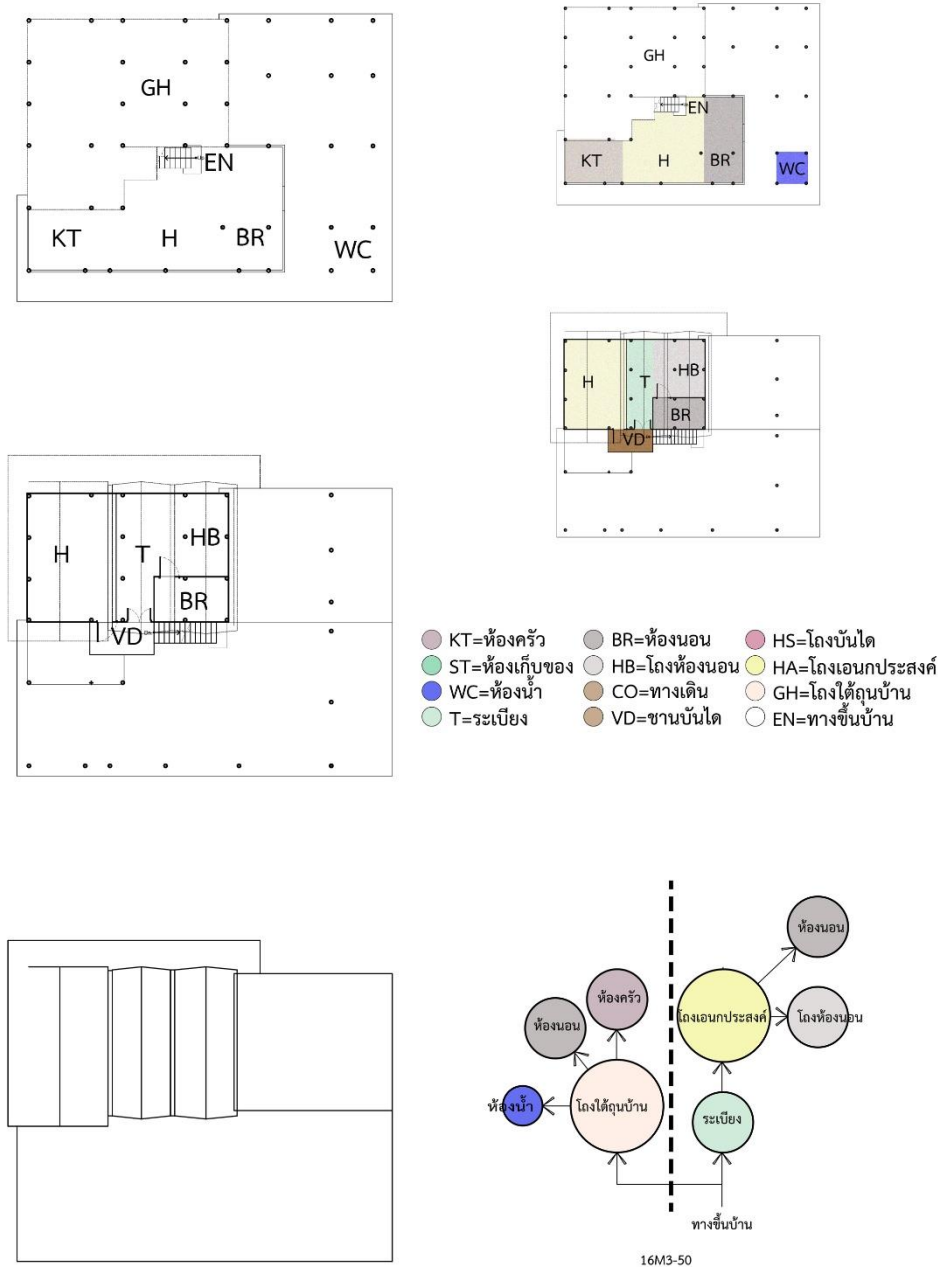

รูป 3 มิติเรือน

ภาพที่ 93 ภาพแสดงเรือนกรณีศึกษาที่ 15M3-50

ภาพที่ 94 ภาพกายภาพและลักษณะรูปแบบของเรือนกรณีศึกษาที่ 16M3-50

ภาพที่ 95 ภาพผังพื้นเรือน ผังหลังคาและแสดงภาพความสัมพันธ์ของการใช้สอยภายในเรือน
 กรณีศึกษาที่ 16M3-50

เรือนกรณีศึกษาที่ 17 (17M4-1)

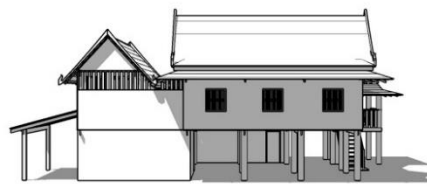
หมู่ที่ 4 บ้านไต้ ตำบลคูบัว อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี

บ้านเลขที่ 1

ลักษณะเรือนกรณีศึกษา บ้านพักอาศัยไม้ 1 ชั้นยกใต้ถุน

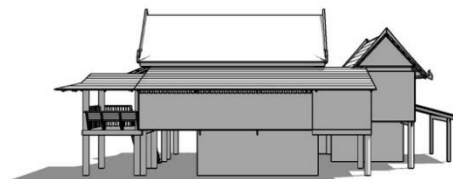
รูปด้านหน้า

รูปด้านขวา

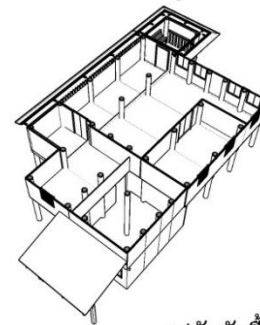
รูปด้านหลัง

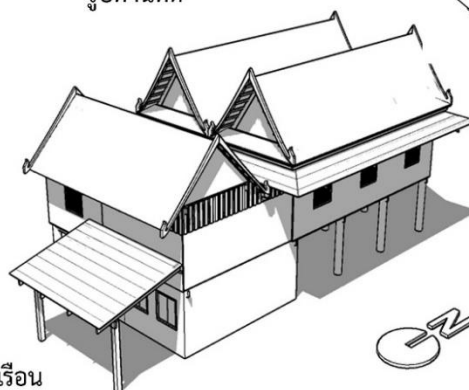
รูปด้านซ้าย

รูปด้านตัด

รูปตัดผังพื้น

รูป 3 มิติเรือน

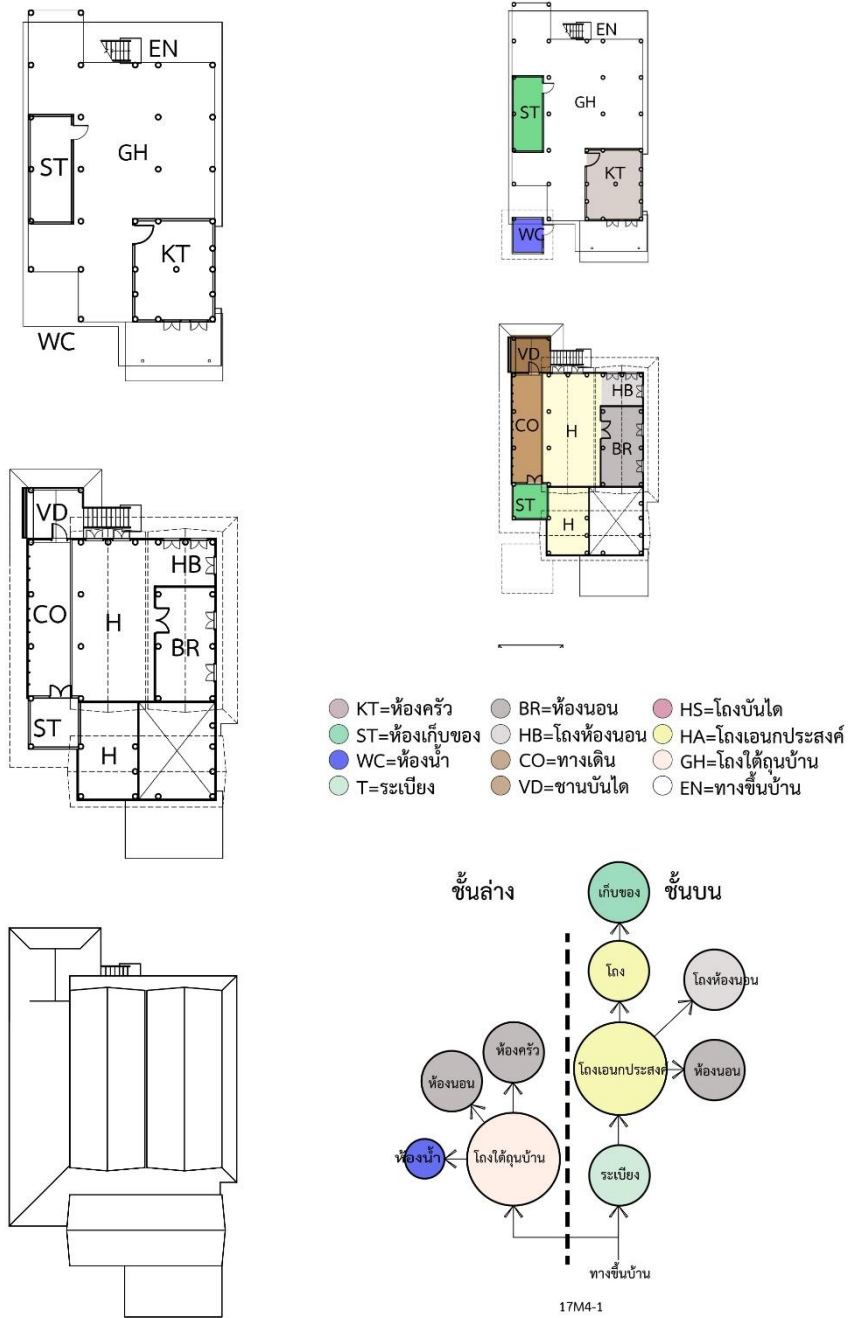
ลักษณะการตำแหน่งที่ตั้งเรือน 13.4992311,99.837189

ภาพที่ 96 ภาพแสดงเรือนกรณีศึกษาที่ 17M4-1

ภาพที่ 97 ภาพกายภาพและลักษณะรูปแบบของเรือนกรณีศึกษาที่ 17M4-1

ภาพที่ 98 ภาพผังพื้นเรือน ผังหลังคาและแสดงภาพความสัมพันธ์ของการใช้สอยภายในเรือน
 กรณีศึกษาที่ 17M4-1

เรือนกรณีศึกษาที่ 18 (18M5-28)

หมู่ที่ 5 บ้านตะโก ตำบลคูบัว อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี

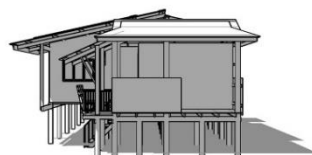
บ้านเลขที่ 28

ลักษณะเรือนกรณีศึกษา บ้านพักอาศัยไม้ 1 ชั้นยกใต้ถุน

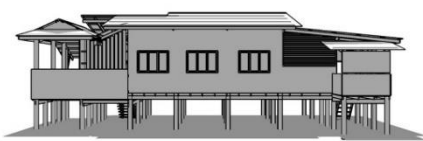
ลักษณะการตำแหน่งที่ตั้งเรือน 13.491315,99.833819

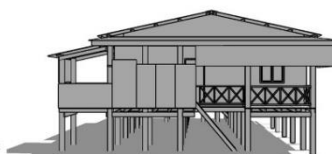
รูปด้านหน้า

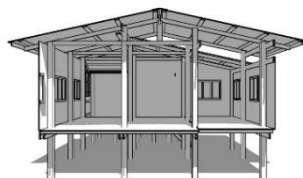
รูปด้านขวา

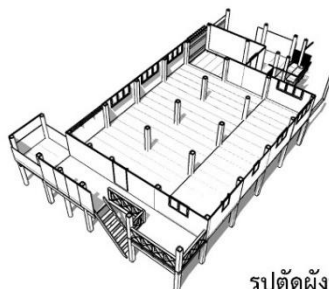
รูปด้านหลัง

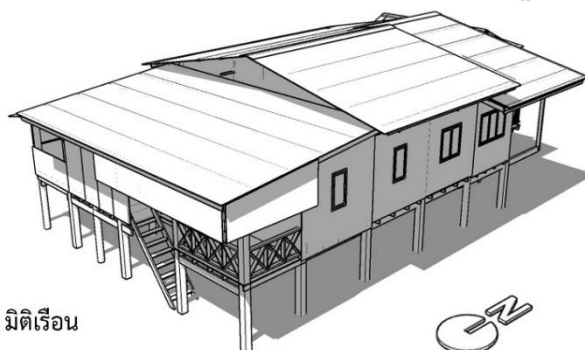
รูปด้านซ้าย

รูปด้านตัด

รูปตัดผังพื้น

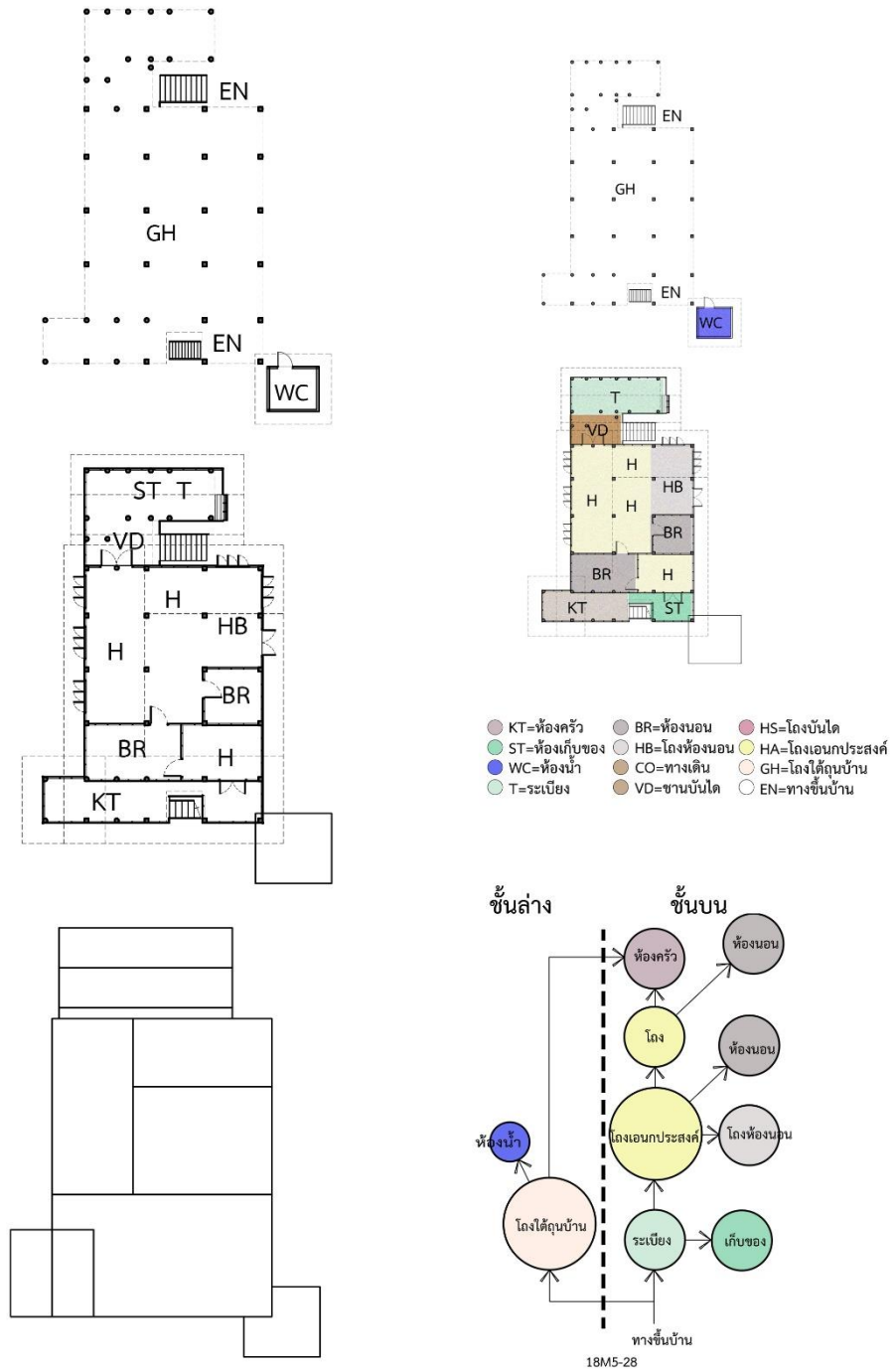
รูป 3 มิติเรือน

ภาพที่ 99 ภาพแสดงเรือนกรณีศึกษาที่ 18M5-28

ภาพที่ 100 ภาพกายภาพและลักษณะรูปแบบของเรือนกรณีศึกษาที่ 18M5-28

ภาพที่ 101 ภาพผังพื้นเรือน ผังหลังคาและแสดงภาพความสัมพันธ์ของการใช้สอยภายในเรือน

กรณีศึกษาที่ 18M5-28

เรือนกรณีศึกษาที่ 19 (19M5-17)

หมู่ที่ 5 บ้านตะโก ตำบลคูบัว อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี

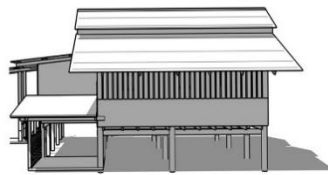
บ้านเลขที่ 17

ลักษณะเรือนกรณีศึกษา บ้านพักอาศัยไม้ 1 ชั้นยกใต้ถุน

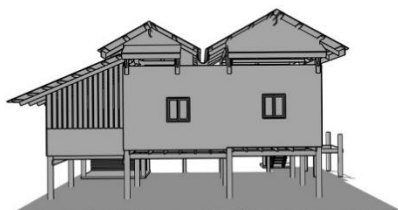
ลักษณะการตำแหน่งที่ตั้งเรือน 13.490717,99.833355

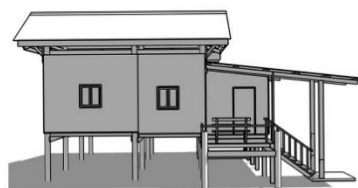
รูปด้านหน้า

รูปด้านขวา

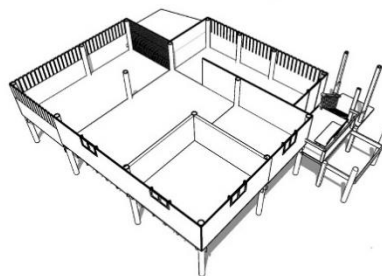
รูปด้านหลัง

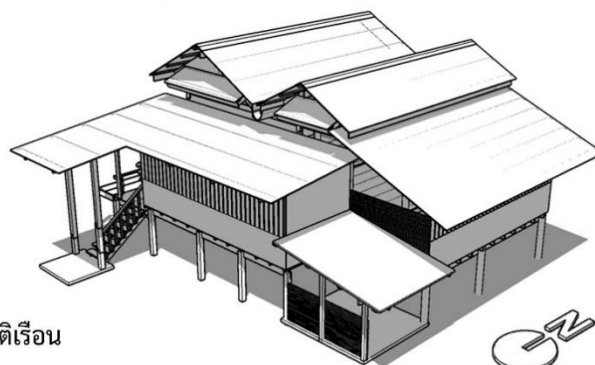
รูปด้านซ้าย

รูปด้านตัด

รูปตมผงพน

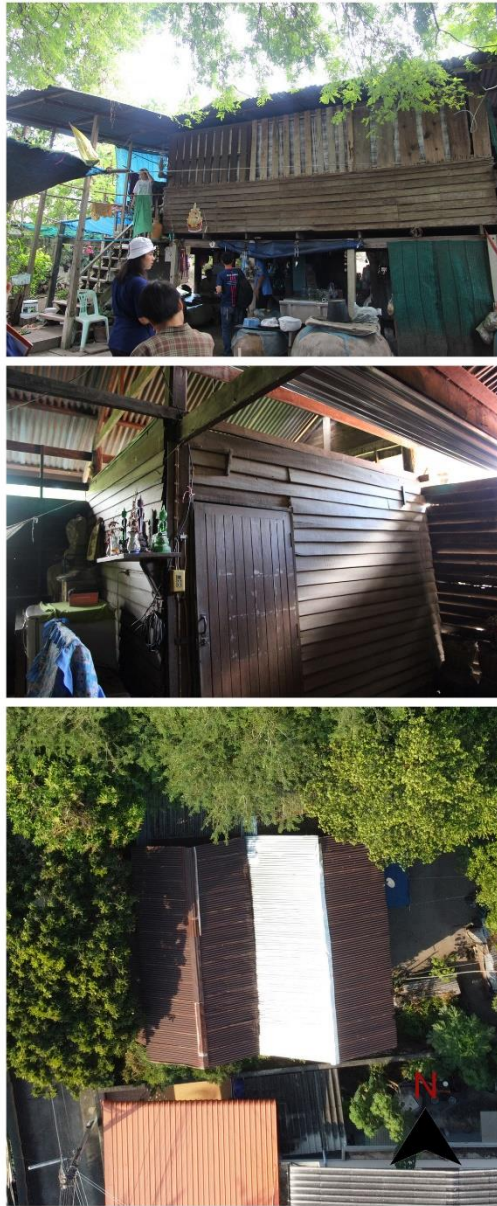

รูป 3 มิติเรือน

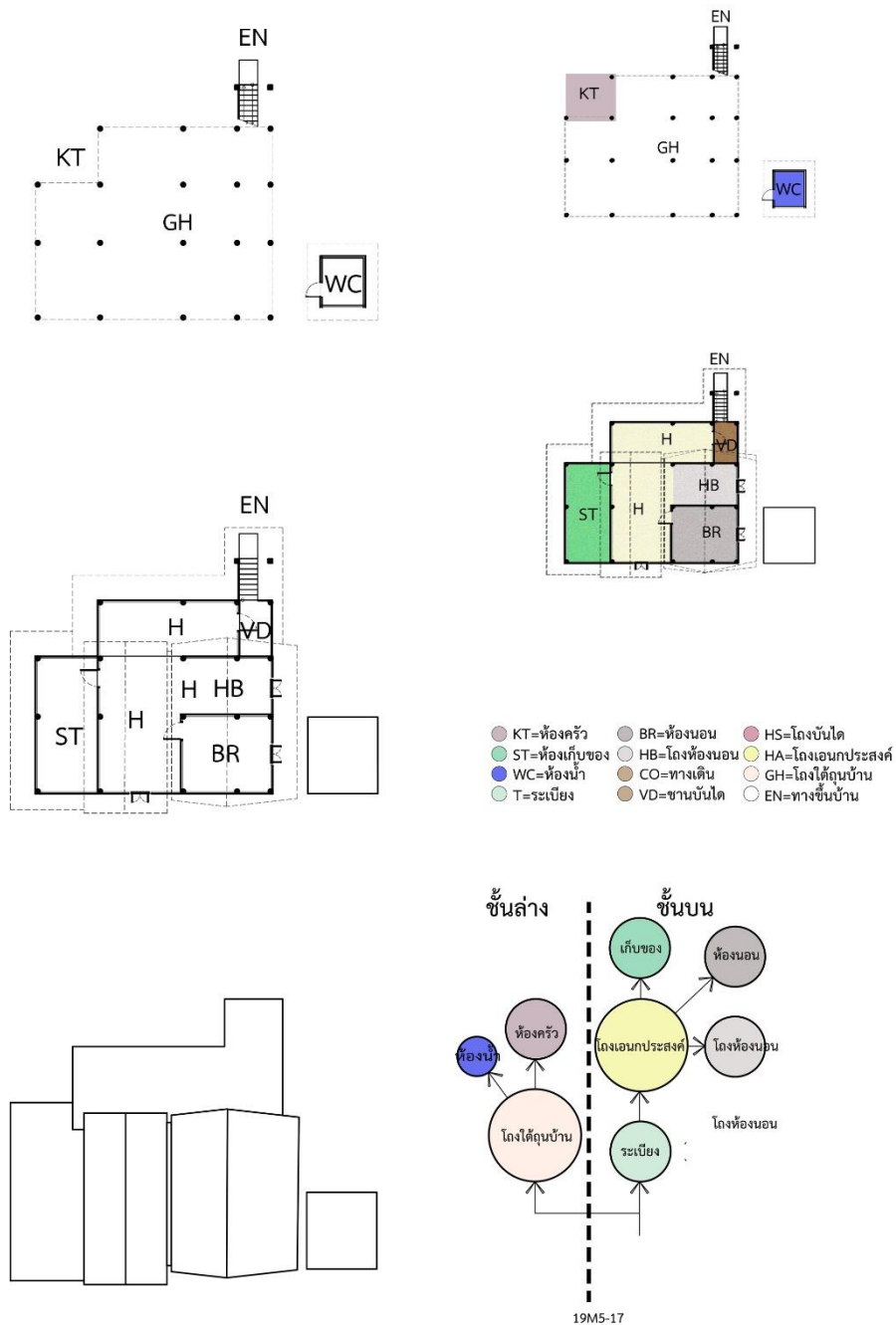

ภาพที่ 102 ภาพแสดงเรือนกรณีศึกษาที่ 19M5-17

ภาพที่ 103 ภาพกายภาพและลักษณะรูปแบบของเรือนกรณีศึกษาที่ 19M5-17

ภาพที่ 104 ภาพผังพื้นเรือน ผังหลังคาและแสดงภาพความสัมพันธ์ของการใช้สอยภายในเรือน
กรณีศึกษาที่ 19M5-17

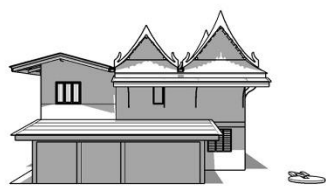
เรือนกรณีศึกษาที่ 20 (20M5-6)

หมู่ที่ 5 บ้านตะโก ตำบลคูบัว อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี

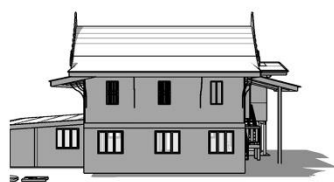
บ้านเลขที่ 6

ลักษณะเรือนกรณีศึกษา บ้านพักอาศัยไม้ 1 ชั้นยกใต้ถุน

ลักษณะการตำแหน่งที่ตั้งเรือน 13.491026,99.832814

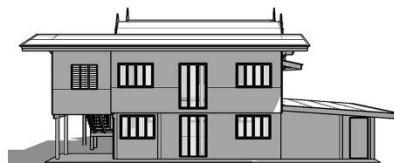
รูปด้านหน้า

รูปด้านขวา

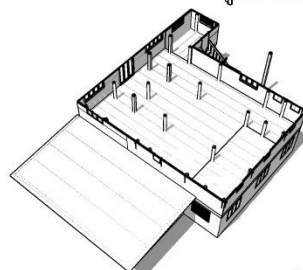
รูปด้านหลัง

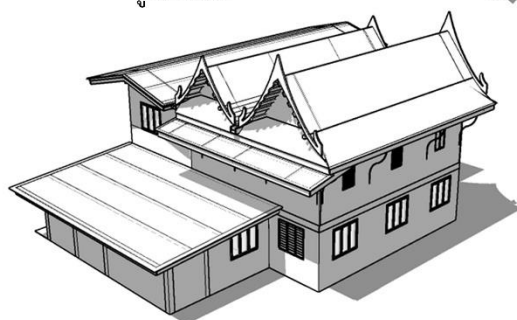
รูปด้านซ้าย

รูปด้านตัด

รูปตัดผังพื้น

รูป 3 มิติเรือน

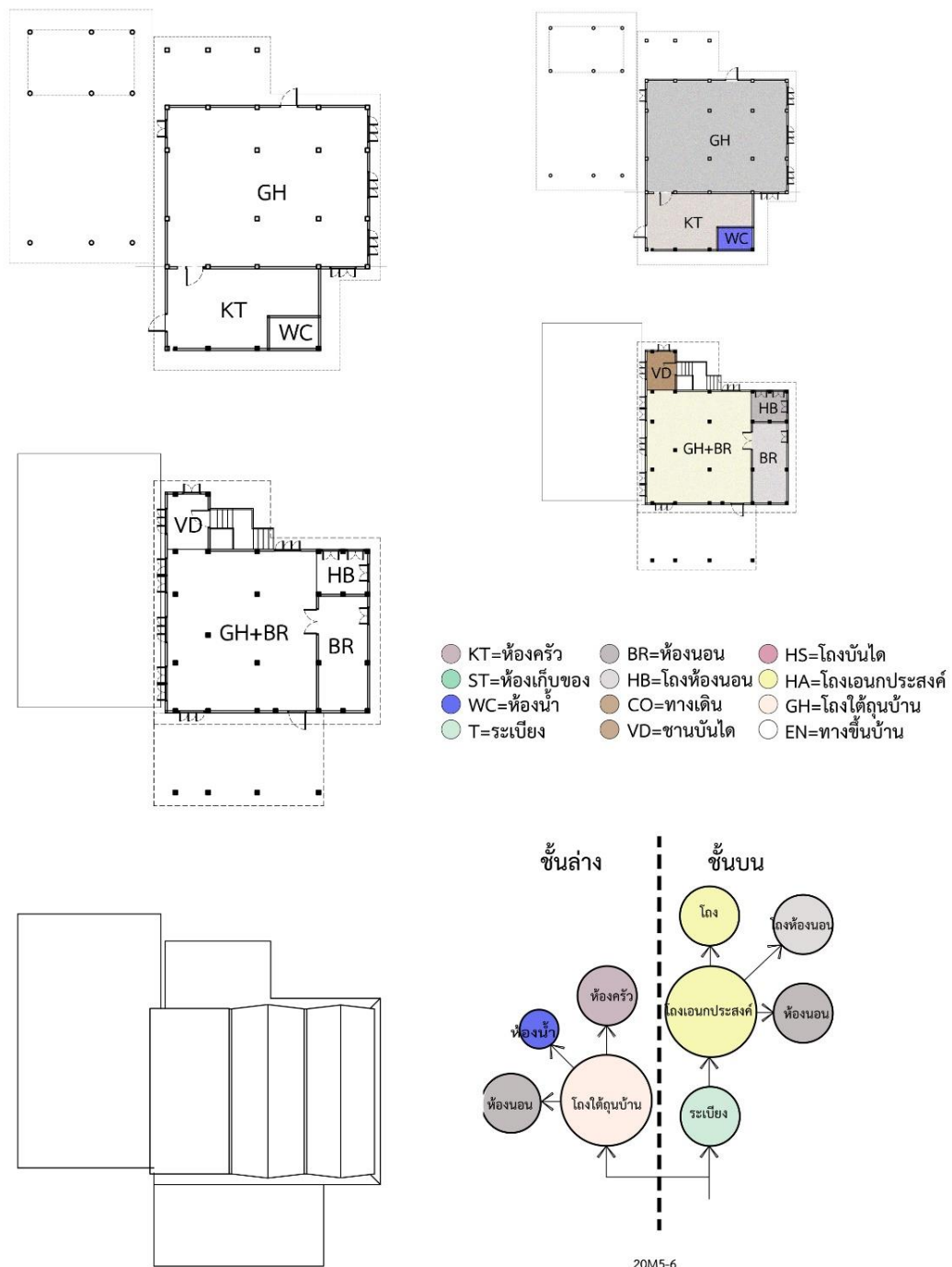

ภาพที่ 105 ภาพแสดงเรือนกรณีศึกษาที่ 20M5-6

ภาพที่ 106 ภาพและลักษณะรูปแบบของเรือนกรณีศึกษาที่ 20M5

21M5-02-6 0 1 2 4.M

ภาพที่ 107 ภาพผังพื้นเรือน ผังหลังคาและแสดงภาพความสัมพันธ์ของการใช้สอยภายในเรือน
กรณีศึกษาที่ 20M5-6

เรือนกรณีศึกษาที่ 21 (21M7-48)

หมู่ที่ 7 บ้านใหม่ ตำบลคูบัว อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี

บ้านเลขที่ 48

ลักษณะเรือนกรณีศึกษา บ้านพักอาศัยไม้ 1 ชั้นยกใต้ถุน

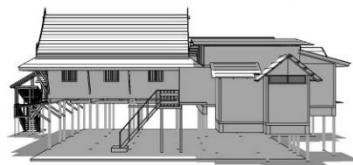
ลักษณะการตำแหน่งที่ตั้งเรือน 13.488134,99.826274

รูปด้านหน้า

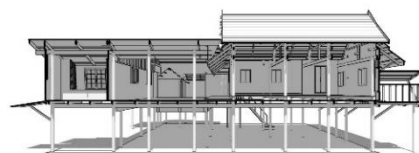
รูปด้านขวา

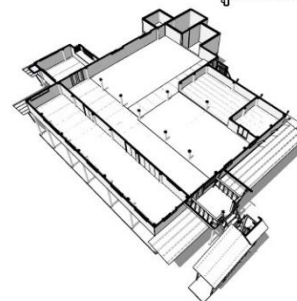
รูปด้านหลัง

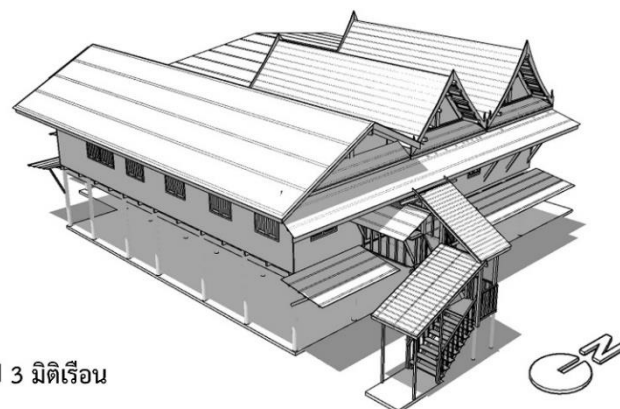
รูปด้านซ้าย

รูปด้านตัด

รูปตัดผังพื้น

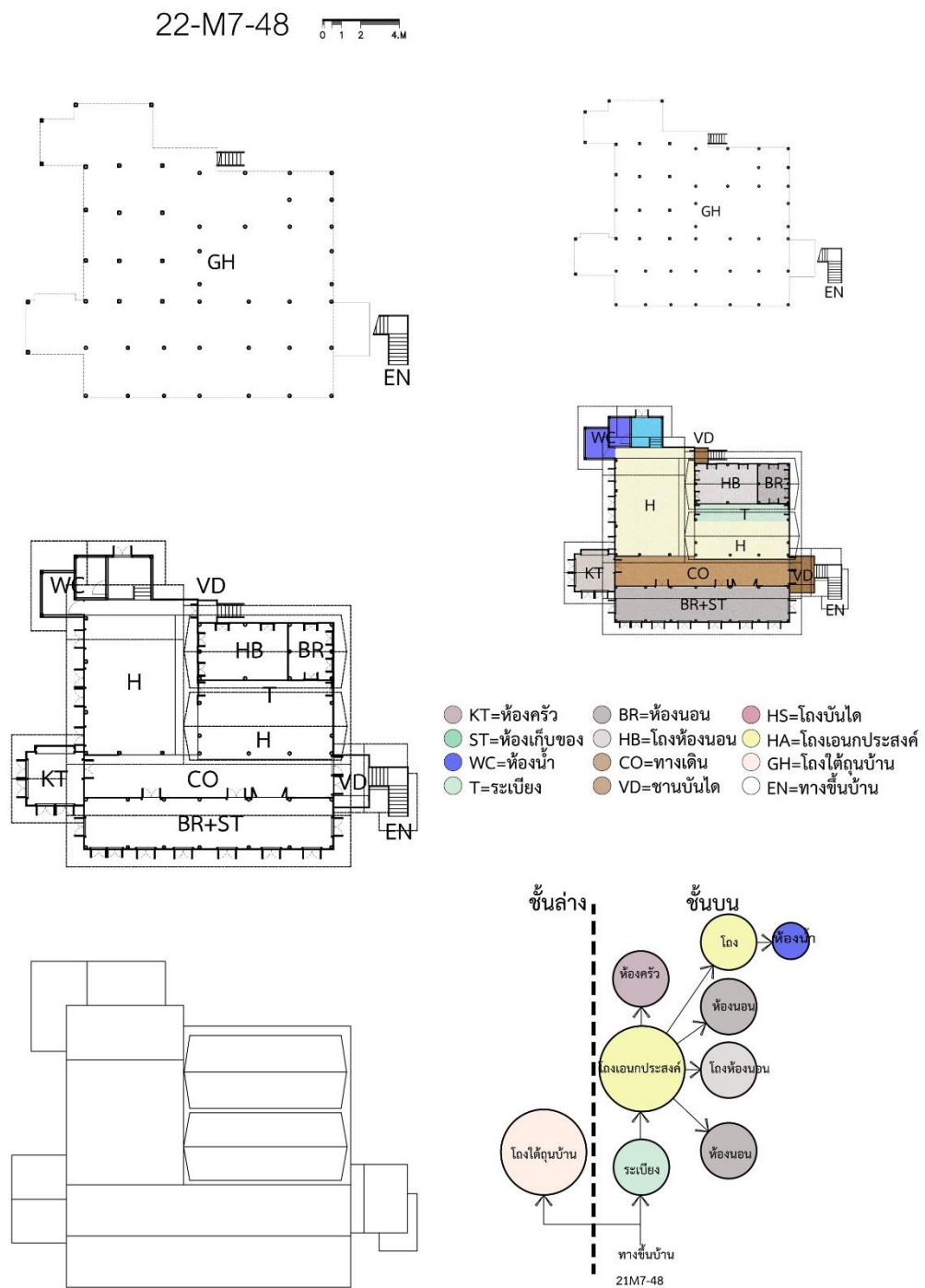

รูป 3 มิติเรือน

ภาพที่ 108 ภาพแสดงเรือนกรณีศึกษาที่ 21M7-48

ภาพที่ 109 ภาพกายภาพและลักษณะรูปแบบของเรือนกรณีศึกษาที่ 21M7

ภาพที่ 110 ภาพผังพื้นเรือน ผังหลังคาและแสดงภาพความสัมพันธ์ของการใช้สอยภายในเรือน
 กรณีศึกษาที่ 21M7-48

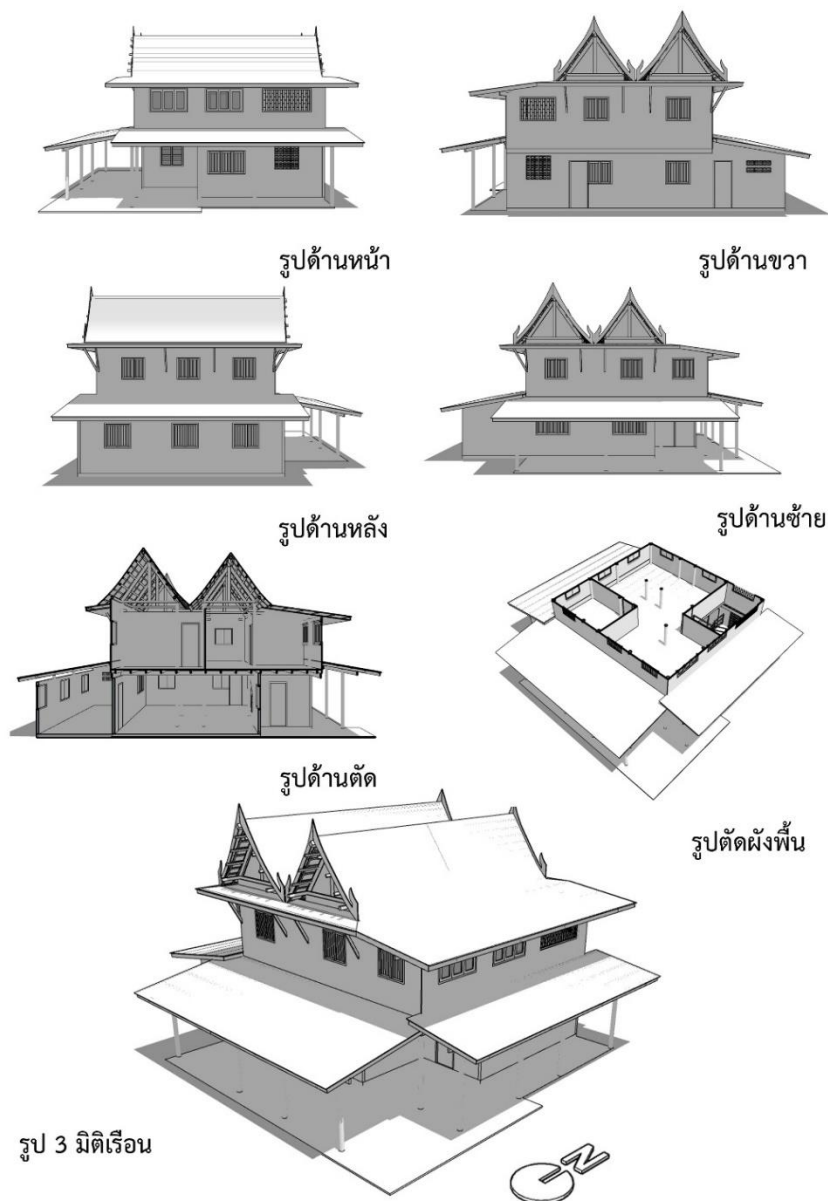
เรือนกรณีศึกษาที่ 22 (22M7-2)

หมู่ที่ 7 บ้านใหม่ ตำบลคูบัว อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี

บ้านเลขที่ 2

ลักษณะเรือนกรณีศึกษา บ้านพักอาศัยไม้ 1 ชั้นยกใต้ถุน

ลักษณะการตำแหน่งที่ตั้งเรือน 13.485408,99.825715

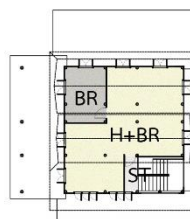
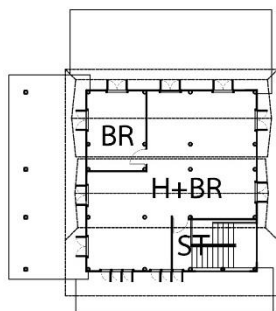
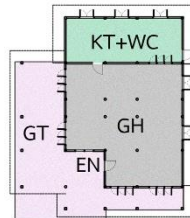
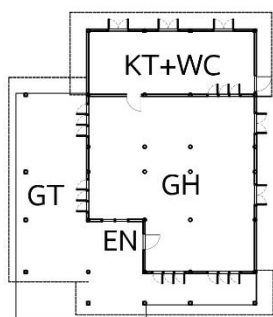
ภาพที่ 111 ภาพแสดงเรือนกรณีศึกษาที่ 22M7-2

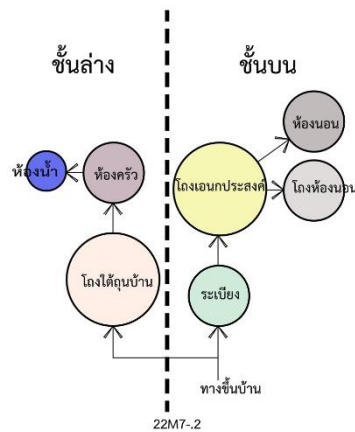
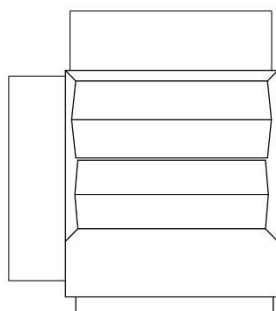
ภาพที่ 112 ภาพกายภาพและลักษณะรูปแบบของเรือนกรณีศึกษาที่ 22M7-2

23-M7-2

- KT=ห้องครัว   ● BR=ห้องนอน   ● HS=โถงบันได
- ST=ห้องเก็บของ   ● HB=โถงห้องนอน   ● HA=โถงเอนกประสงค์
- WC=ห้องน้ำ   ● CO=ทางเดิน   ● GH=โถงใต้ถุนบ้าน
- T=ระเบียง   ● VD=ชานบันได   ● EN=ทางขึ้นบ้าน

ภาพที่ 113 ภาพผังพื้นเรือน ผังหลังคาและแสดงภาพความสัมพันธ์ของการใช้สอยภายในเรือน

กรณีศึกษาที่ 22M7-2

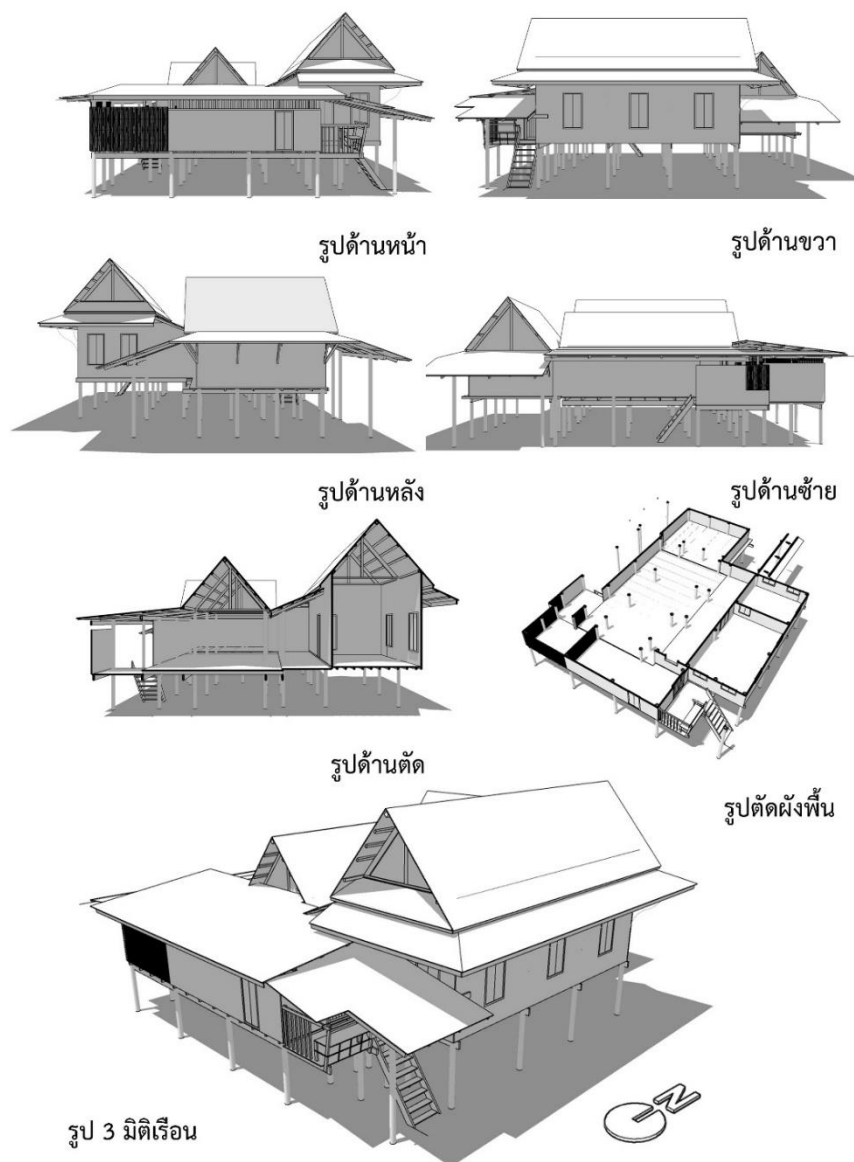
เรือนกรณีศึกษาที่ 23 (23M7-66)

หมู่ที่ 7 บ้านใหม่ ตำบลคูบัว อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี

บ้านเลขที่ 66

ลักษณะเรือนกรณีศึกษา บ้านพักอาศัยไม้ 1 ชั้นยกใต้ถุน

ลักษณะการตำแหน่งที่ตั้งเรือน 13.487869,99.826188

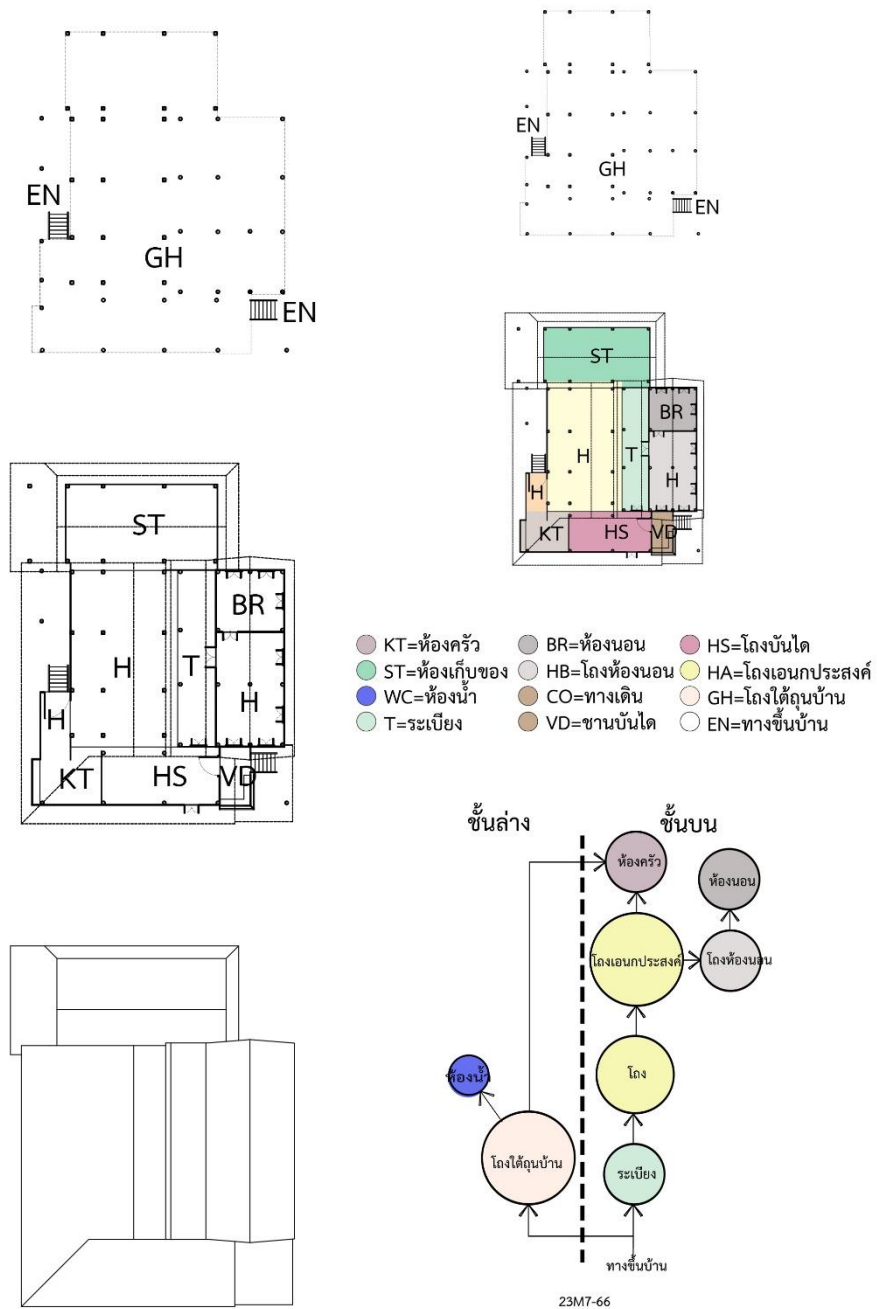

ภาพที่ 114 ภาพแสดงเรือนกรณีศึกษาที่ 23M7-66

ภาพที่ 115 ภาพกายภาพและลักษณะรูปแบบของเรือนกรณีศึกษาที่ 23M7-66

24-M7-66 0 1 2 4.M

ภาพที่ 116 ภาพผังพื้นเรือน ผังหลังคาและแสดงภาพความสัมพันธ์ของการใช้สอยภายในเรือน
กรณีศึกษาที่ 23M7-66

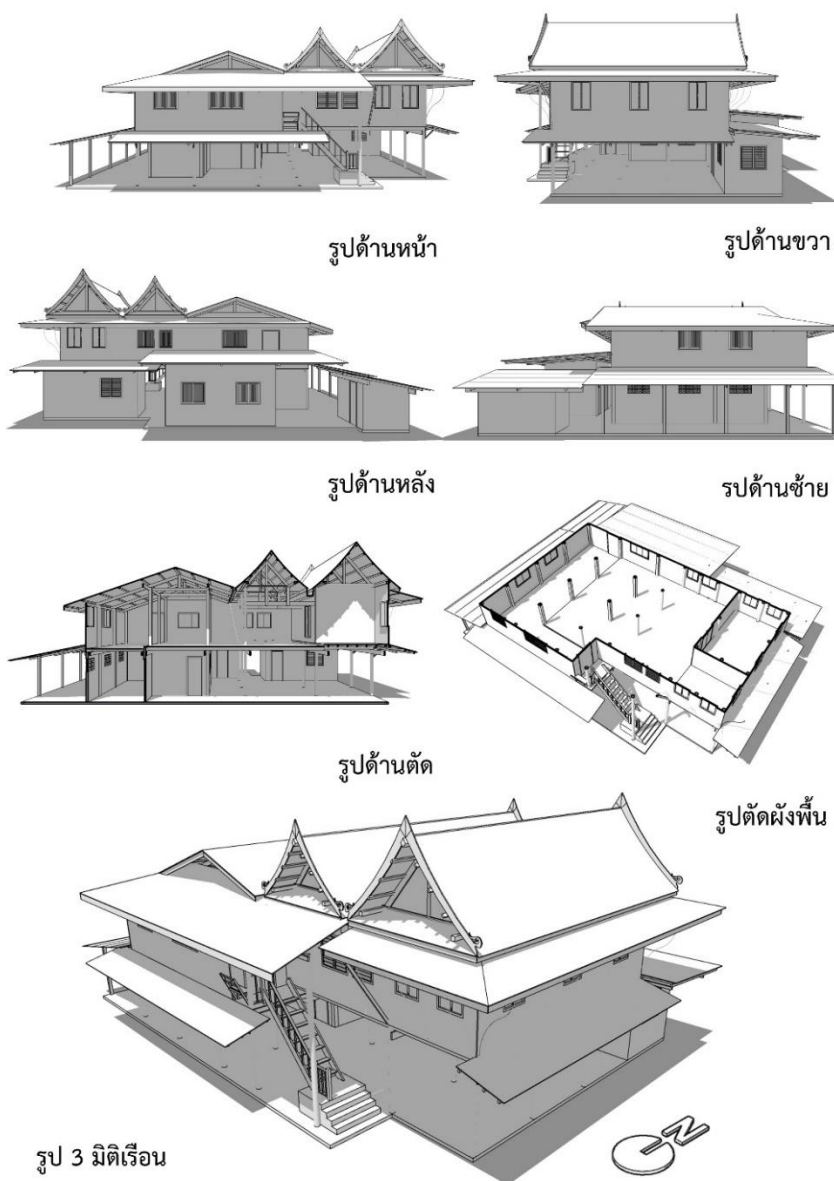
เรือนกรณีศึกษาที่ 24 (24M7-49)

หมู่ที่ 7 บ้านใหม่ ตำบลคูบัว อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี

บ้านเลขที่ 49

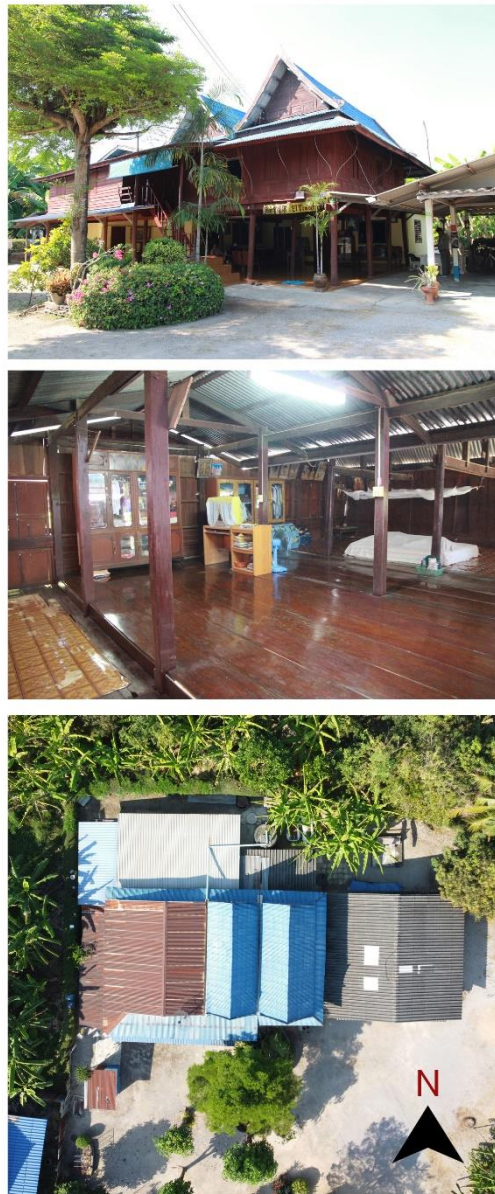
ลักษณะเรือนกรณีศึกษา บ้านพักอาศัยไม้ 1 ชั้นยกใต้ถุน

ลักษณะการตำแหน่งที่ตั้งเรือน 13.488197,99.827806

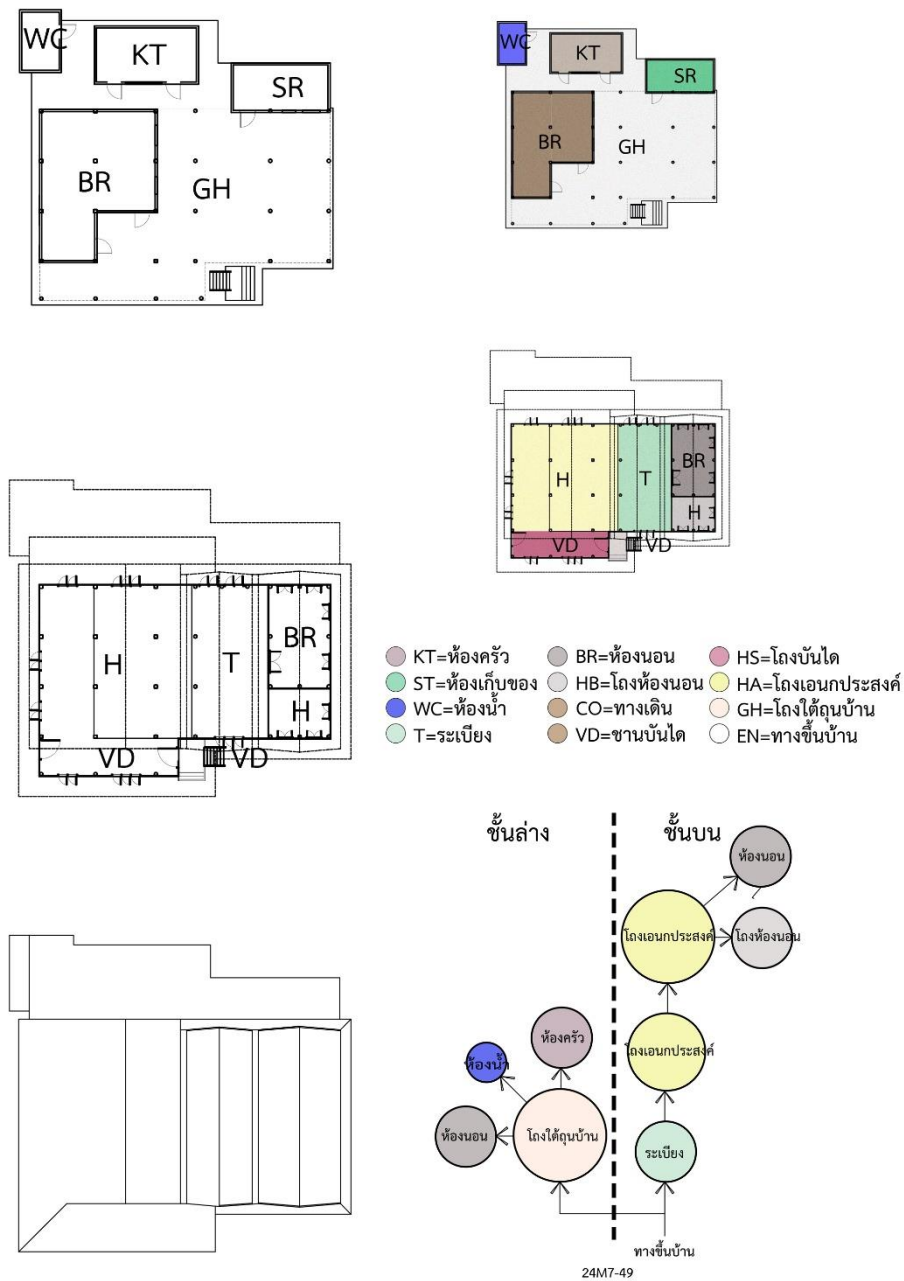
ภาพที่ 117 ภาพแสดงเรือนกรณีศึกษาที่ 24M7-49

ภาพที่ 118 ภาพกายภาพและลักษณะรูปแบบของเรือนกรณีศึกษาที่ 24M7-49

25-M7-49 0 1 2 4m

ภาพที่ 119 ภาพผังพื้นเรือน ผังหลังคาและแสดงภาพความสัมพันธ์ของการใช้สอยภายในเรือน

กรณีศึกษาที่ 24M7-49

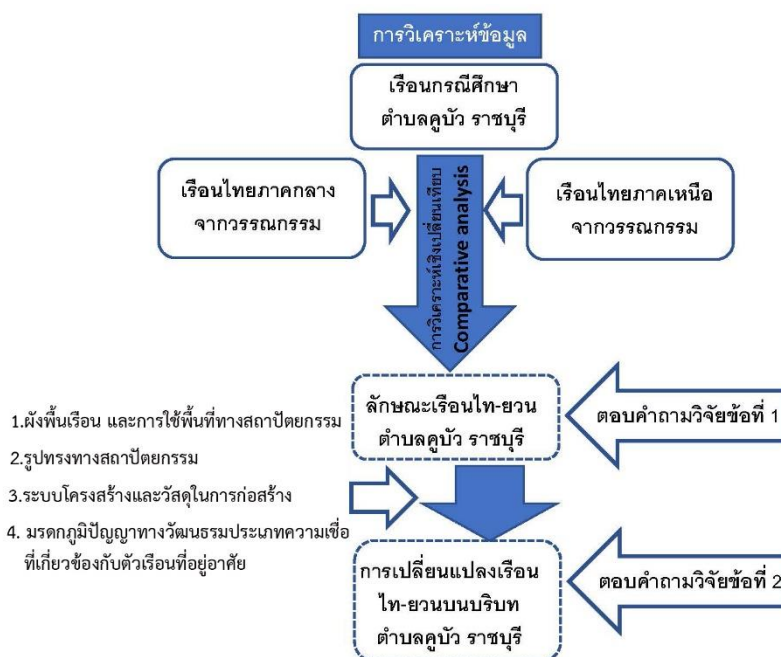
บทที่ 6

การวิเคราะห์ข้อมูล

จากข้อมูลการสำรวจลงพื้นที่อาคารกรณีศึกษาทั้ง 24 หลังในพื้นที่ตำบลคูบัว โดยเกณฑ์ในการเลือกเรือนกรณีศึกษานั้นใช้เกณฑ์ในการเลือกใน 2 แบบคือ แบบที่หนึ่งการสำรวจเบื้องต้นของผู้วิจัยแบบปลายเปิด (Unstructured Open-Ended Interviewer) โดยเลือกเรือนอาศัยที่มีความเก่าแก่ของอายุเรือนมีความสมบูรณ์และสามารถเข้าสำรวจได้ และแบบที่สองคืออาศัยคนในพื้นที่หรือผู้ทรงคุณวุฒิในพื้นที่เป็นผู้เลือกสรรกรณีศึกษา ด้วยเรือนอาศัยที่หลงเหลืออยู่ในแต่หมู่บ้านกรณีศึกษานั้นมีจำนวนน้อยและส่วนใหญ่เปลี่ยนแปลงเรือนเป็นแบบสมัยใหม่หมดแล้วและพบเป็นเรือนรูปแบบก่ออิฐฉาบปูน ดังนั้นการศึกษาวิจัยจึงเลือกพื้นที่หมู่บ้านจำนวนหลายหมู่บ้านที่ใช้สำรวจเรือนกรณีศึกษาเพื่อให้ได้ปริมาณมากพอเพื่อที่จะเป็นตัวแทนในการอธิบายผลของกระบวนการศึกษา

จากการตั้งคำถามวิจัยสู่กระบวนการสร้างกรอบการวิจัย (Framework) เพื่อให้ได้ซึ่งผลของงานวิจัยที่ตรงตามวัตถุประสงค์ ในการวิเคราะห์ข้อมูลในวิจัยนี้ใช้วิธีการเปรียบเทียบเป็นหัวใจหลัก (Comparative Analysis) โดยจะเปรียบเทียบเรือนกรณีศึกษาซึ่งกันและกันเองในกรณีที่ 1 เพื่อให้ได้การแยกลักษณะของเรือนที่มีความเหมือนและแตกต่างกัน กรณีที่ 2 การนำกรณีศึกษาไปเปรียบเทียบกับเรือนต้นแบบของกลุ่มชาติพันธุ์ (Ethnic Group) ในวิจัยนี้ใช้การศึกษาของกลุ่มชาติพันธุ์ “ไท-ยวน (Thi-yuan)” กรณีที่ 3 นำเรือนกรณีศึกษามาเปรียบเทียบเรือนไทยประเพณีหรือที่เรียกว่า “เรือนไทยภาคกลาง” เพื่อหาประเด็นของความต่างระหว่างกัน เพราะพื้นที่กรณีศึกษาอยู่ในพื้นที่บริเวณภาคกลางของประเทศไทย จากวิธีการเปรียบเทียบทั้ง 3 กรณีนี้จะทำให้ทราบถึงลักษณะรูปลักษณ์ของเรือนไท-ยวนในพื้นที่ตำบลคูบัว ได้ชัดเจนโดยนำไปสู่การตอบคำถามวิจัย

จากการข้อมูลภาคสนามลงสำรวจเรือนกรณีศึกษาตำบลคูบัว ราชบุรี จำนวน 24 หลังคาเรือน จากจำนวน 6 หมู่บ้าน ตามเกณฑ์ข้อกำหนดของการคัดสรรในบทที่ 4 ทำให้พบข้อสังเกตที่มีลักษณะของเรือนทั้งแบบเหมือนกันและแตกต่างกันโดยพบลักษณะเฉพาะอธิบายถึงลักษณะเหมือนและแตกต่างร่วมนำไปสู่ประเด็นการวิเคราะห์ในการศึกษาและสรุปงานวิจัย

ภาพที่ 120 ภาพแสดงกรอบการวิเคราะห์เรือนในกรณีศึกษา

จากข้อมูลในการทบทวนวรรณกรรมที่กล่าวถึงรูปแบบเรือนไท-ยวนราชบุรี มีการกล่าวถึงหรือทำการศึกษาย่างละเอียดตามกระบวนการศึกษาด้านงานสถาปัตยกรรมน้อยมาก ส่วนใหญ่มักจะกล่าวถึงรูปแบบเรือนในภาพรวมของลักษณะเรือน รูปแบบแบบกว้างๆ ถึงลักษณะเรือนไท-ยวนไว้ว่า

“ลักษณะการตั้งถิ่นฐานเรือนมักสร้างอยู่รวมกันเป็นชุมชนที่มีนาอยู่รอบๆ บริเวณหมู่บ้าน ตัวบ้านเป็นใต้ถุนสูง เสาทำจากไม้เนื้อแข็ง เช่นไม้ประดู่ ไม้แดง ไม้เต็งรัง ซึ่งหาได้ตามป่า หลังคามุงด้วยแฝก ปัจจุบันสภาพบ้านเรือนแบบดั้งเดิมของชาวไท-ยวนได้เริ่มหมดไป กลายเป็นบ้านสมัยใหม่ที่พบเห็นได้ทั่วไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับฐานะทางเศรษฐกิจ”

จะพบว่าวรรณกรรมนี้ไม่ได้อธิบายถึงลักษณะของเรือนไท-ยวนได้ชัดเจนมากนัก วนิดาตรีสวัสดิ์ (2535) ได้อธิบายเรือนไท-ยวนไว้ว่า

“ลักษณะบ้านไท-ยวนที่ตำบลรางบัว ลมย์ ดาวดิงส์เล่าให้ฟังว่าเมื่อก่อนก็เน้นทรงไทยแต่ตอนนี้ไม่เหลือ เฉพาะหลังที่เป็นทรงไทย เป็นชั้นเดียวอย่างนี้ บ้านคนยวนแต่ก่อนไม่ต้องมีรั้วเหมือน

เดี๋ยวนี้อันนี้เป็นบ้านยกพื้น แดง จำปาทอง เพิ่มเติมว่า ส่วนมากบ้านยวนจะมุงจากแต่เก่ามาก บ้านที่เขามีเงินก็เป็นหลังคาสังกะสี บ้านเรือนไท-ยวนปัจจุบันจะเป็นแบบรูปทรงสมัยใหม่ใช้คอนกรีตมากขึ้น เพราะไม้หายาก บ้านเรือนมีรูปทรงเหมือนแบบบ้านคนไทยภาคกลาง ข้างบนเป็นไม้ ข้างล่างเป็นดิน บ้างเป็นปูนบ้าง มีใต้ถุนสูง ใช้เก็บสิ่งของต่างๆ หรือนั่งพักผ่อน มีแคร่สำหรับนั่งเล่น บางบ้านใช้ใต้ถุนเป็นที่ขังสัตว์เลี้ยงด้วย รอบบ้านปลูกไม้ผล เช่น มะม่วง มะพร้าว เป็นต้น”

ในหนังสือ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติราชบุรีและจังหวัดราชบุรี จัดพิมพ์โดยกรมศิลปากร (2535) ได้กล่าวถึงลักษณะของเรือนไท-ยวนในพื้นที่ราชบุรีว่า

“บ้านเรือนของชาวไท-ยวน อยู่รวมกันเป็นชุมชน ที่มีนาอยู่รอบหมู่บ้าน ลักษณะเรือนเป็นแบบใต้ถุนสูง เสาบ้านทำจากไม้เนื้อแข็ง เช่น ไม้ประดู่ ไม้แดง ไม้เต็งรัง ซึ่งหาได้ตามป่า หลังคามุงแฝก ภายในเรือนบ้านกันห้อง 1 ห้องสำหรับเป็นห้องนอนของลูกสาวและเก็บของมีค่า ใต้ถุนบ้านเป็นที่เลี้ยงวัว-ควาย บริเวณบ้านโดยรอบเป็นลานโล่ง บางบ้านปลูกเพิงหรือโรงเพื่อเป็นที่เก็บเกี่ยวน รถไถ บริเวณบ้านส่วนที่ติดกับตัวเรือนบ้านเป็นที่สร้างยุ้งข้าว ซึ่งต้องสร้างให้สูงกว่าตัวบ้านมิฉะนั้นเจ้าแม่โพสพ อาจไม่พอใจถ้าสร้างยุ้งข้าวไว้ต่ำกว่า ปัจจุบันความเชื่อดังกล่าวมีน้อยลง เห็นได้จากบางบ้านสร้างยุ้งข้าวต่ำกว่าตัวบ้าน ทั้งนี้เพื่อความสะดวกเวลาขนข้าวขึ้นยุ้ง ปัจจุบันสภาพบ้านเรือนไท-ยวนแบบดั้งเดิมเริ่มหมดไป ด้วยต่างนิยมสร้างเรือนแบบที่เรียกว่า “บ้านสมัยใหม่” ที่พบเห็นได้ทั่วไป คือ บ้านแบบครึ่งตึกครึ่งไม้ หลังคามุงกระเบื้องหรือสังกะสี แต่ที่ตำบลดอนแร่ ตำบลดอนแร่ อำเภอเมืองราชบุรี ยังมีบ้านไท-ยวนแบบเดิมให้เห็นอยู่บ้าง”

ในหนังสือ ตำนานราชบุรี จัดทำโดยสำนักวัฒนธรรมจังหวัดราชบุรี (2550) ได้เขียนอธิบายถึงบ้านไทยยวนราชบุรี ว่า

“ชาวไทยยวนมีวัฒนธรรมอยู่ตามพื้นราบไม่ใช่อยู่ในดงดอยหรือป่าเขา รูปแบบเรือนสิ่งปลูกสร้างเพื่ออยู่อาศัยจึงเหมือนชาวไทยกลุ่มอื่นๆ ที่อยู่พื้นราบด้วยกัน คือ มีหลักการสร้างเรือนยกใต้ถุนสูง เพื่อใช้พื้นที่ใต้ถุนเรือนเป็นทั้งคอกสัตว์เลี้ยงและทำงานจักสานหรือทอผ้า เป็นต้น และยังอธิบายต่อว่า ชาวไทยยวนที่เคลื่อนย้ายมาอยู่ราชบุรีตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 1 ก็ยังคงคตินิยมสร้างบ้านด้วยไม้จริงไม่เต็มหลัง และเมื่อมีฐานะดีขึ้นก็สร้างบ้านด้วยไม้จริงเต็มหลัง นอกจากเรือนนอนแล้วบ้านชาวไทยยวนก็ยังคงหลักการใช้สอยเดิมๆ คือ ประกอบด้วยक्रमอง (ครกกระเดื่อง) หลองข้าว (ยุ้งข้าว) และ

ครัวไฟอีกทั้งยังมีคำกล่าวที่ว่า ข้าวเหนียว เกลือใต้ หมายถึง มักสร้างยุ้งข้าวไว้ตอนเหนียว และสร้างครัวไฟทางใต้ของเรือน”

จะพบว่าวรรณกรรมของเรือนไท-ยวนราชบุรีที่สืบค้นได้นั้นมีลักษณะการอธิบายถึงลักษณะภาพกว้างของเรือนและวิถีชีวิตของคนไท-ยวนทั่วไป โดยไม่ได้อธิบายถึงลักษณะรูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่วิเคราะห์ลักษณะถึงเรือนไท-ยวนอย่างเป็นระบบ จากภาพที่ 121 เป็นรูปถ่ายเรือนของชาวไท-ยวน โดยสังเกตว่าเรือนมีลักษณะคล้ายเรือนภาคกลาง ยกใต้ถุนสูง และใช้ประโยชน์จากบริเวณใต้ถุนเรือน การประกอบเรือนมีการใช้ไม้แผ่นสร้างเรือนผสมผสาน หลังคาลาดเอียงไม่มากและไม่ได้มีลักษณะหลังคาแบบเรือนภาคเหนือ

ภาพที่ 121 ลักษณะเรือนไทยยวนราชบุรีจากสมุด ตนราชบุรี โดยสังเกตว่าเรือนมีลักษณะคล้ายเรือนภาคกลาง ยกใต้ถุนสูง และใช้ประโยชน์จากใต้ถุนเรือน
ที่มา : หนังสือ ตนราชบุรี สำนักวัฒนธรรมจังหวัดราชบุรี, (2550)

ภาพที่ 122 ภาพแสดงวิวัฒนาการของเรือนไท-ยวน จัดแสดงอยู่ในพิพิธภัณฑ์จิปาละสถาน บ้านคูบัวภายใน วัดโฆลงสุวรรณคีรี อธิบายถึงลักษณะเรือนในอดีตมาจนถึงปัจจุบัน ที่มา: ดัดแปลงภาพถ่ายจากภายในพิพิธภัณฑ์จิปาละสถาน (ดัดแปลง 24 ธันวาคม 2564)

จากรูปที่ 122 แสดงถึงลักษณะของเรือนกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ยวนในราชบุรี โดยจัดแสดงอยู่ในพิพิธภัณฑ์จิปาละสถานบ้านคูบัวภายในวัดโฆลงสุวรรณคีรี โดยลักษณะเป็นการอธิบายถึงวิวัฒนาการของเรือนไท-ยวนในยุคต่างๆ จำนวน 4 ยุคสมัย จากภาพที่ 122 ยุคแรกๆที่มีลักษณะคล้ายเรือนเครื่องสับผสมเรือนเครื่องผูก ยกใต้ถุนสูงหลังคามุงด้วยวัสดุธรรมชาติคือ มุงจาก เป็นเรือนหลังคาจั่ว ยกสูง ชายคายื่นยาวแทบจะปิดคลุมลงมาถึงผนังเรือน บริเวณจั่วหลังคามีชายคาปีกนก เรือนอยู่เกาะกันเป็นกลุ่มก้อน สังเกตว่าส่วนใหญ่มักจะหันจั่วหรือแนวหลังคาไปในทางเดียวกัน ในภาพที่ 122 แสดงไม่มีการบันทึกลงถึงวันเดือนปีที่ถ่ายภาพบันทึกไว้ ในภาพด้านล่างต่อมาแสดงถึงเรือนไท-ยวนที่พัฒนาเป็นเรือนบ้านเดี่ยวฝาขัดแตะ โดยสังเกตว่าเรือนนั้นมาพัฒนาการเรือนที่สร้างแบบถาวรมากขึ้น และภาพด้านล่างลงมาระดับที่ 3 แสดงถึงลักษณะเรือนอาศัยที่ถูกพัฒนาเรือนสู่เรือนไม้จริง ฝาเรือนแบบฝาปะกนคล้ายกับกลุ่มเรือนไทยภาคกลาง รูปแบบอาคารเรือนหลังคายอดแหลมแบบสองจั่วและสามจั่วมีชานด้านข้างมีหลังคาปกคลุม และส่วนล่างสุดของภาพคือส่วนของเรือนในยุคปัจจุบันที่เป็นเรือนคอนกรีตเสริมเหล็กก่อผนังด้วยอิฐ ทั้งยังคงรูปแบบเรือนและหลังคาแบบเดิมและการสร้างเรือนแบบใหม่ที่เป็นเรือนคอนกรีตหลังคาเรียบแบนและมีความเป็นรูปทรงแบบสมัยใหม่ขึ้น แต่ลักษณะ

เรือนที่เห็นในรูปทั้งหมดคงไม่สามารถอธิบายถึงรูปแบบลักษณะของเรือนไท-ยวนได้อย่างชัดเจน ถึงแม้ภาพที่แสดงอยู่นั้นถูกจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ก็ตาม ด้วยในพิพิธภัณฑ์จิปาละสถานบ้านคูบัว ภายในวัดโขลงสุวรรณคีรีนั้น เน้นการจัดแสดงถึงวิถีชีวิตของชาวไท-ยวน ประเพณี วัฒนธรรม การแต่งกาย และประวัติความเป็นมาของการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ การจัดแสดงลักษณะเรือนไท-ยวนนั้นจึงรายละเอียดให้ได้ศึกษาไม่มาก และประเด็นที่อาจจะต้องตั้งข้อสงสัยก็คือ ภาพที่ถูกนำมาจัดแสดงนั้น เป็นเรือนของกลุ่มไท-ยวนแน่นแท้เพียงไร เพราะไม่ได้มีข้อมูลถึงที่มาของภาพ จึงทำให้เป็นเพียงข้อมูลในเชิงการรับรู้เบื้องต้นและนำไปสู่การวิเคราะห์ในงานวิจัยต่อไป

ลักษณะการตั้งเรือนอาศัยกรณีศึกษา

จากการสำรวจลงพื้นที่งานวิจัยในเขตคูบัว อำเภอเมืองราชบุรี โดยการคัดเลือกตัวแทนหมู่บ้านที่เข้าทำการศึกษา จำนวน 6 หมู่บ้านตามเกณฑ์คัดสรรในรายละเอียดในบทที่ 5 จะพบว่า การตั้งกลุ่มเรือนของหมู่บ้านกรณีศึกษาทั้ง 6 หมู่บ้านมีการตั้งถิ่นฐานเป็นลักษณะแบบรวมกลุ่มกันและมีที่ทำนาและพื้นที่เกษตรกรรมล้อมรอบ และพึ่งพาเส้นทางน้ำเพื่อใช้อุปโภคและใช้สำหรับการเกษตรกรรมซึ่งเป็นรูปแบบวิถีชีวิตของชาวไท-ยวนในอดีต

พื้นที่ตำบลคูบัวนั้นไม่ไกลจากแม่น้ำแม่กลองมากนักประมาณ 5 กิโลเมตร ทำให้การโยกย้ายถิ่นฐานของชาวไท-ยวนในอดีตที่มาตั้งถิ่นฐานบริเวณริมแม่น้ำแม่กลองนั้นต้องเคลื่อนย้ายตัวเองออกจากพื้นที่ริมแม่น้ำเข้ามาสู่พื้นที่ราบลุ่มทางทิศใต้ของแม่น้ำแม่กลอง (หรือฝั่งขวาของแม่น้ำแม่กลอง) การย้ายถิ่นฐานของชาวไท-ยวนนั้นจะพบว่าพื้นที่ตั้งบ้านเรือนยังคงต้องพึ่งพาลำน้ำอยู่ถึงแม้ว่า การที่ต้องเคลื่อนย้ายตัวเองจากริมแม่น้ำขนาดใหญ่ เข้ามาสู่พื้นที่ราบลุ่ม แต่ก็ไม่ได้มีระยะทางที่ไกลจนเกินไป สามารถเดินทางด้วยเท้าหรือเกวียนในสมัยก่อน เข้ามาติดต่อกับพื้นที่ริมแม่น้ำได้ โดยแม่น้ำแม่กลองเป็นทางคมนาคมหลักของชุมชนในละแวกนี้ ซึ่งสอดคล้องกับการตั้งถิ่นฐานของชาวไท-ยวนดั้งเดิมที่อยู่บริเวณภาคเหนือจะตั้งบนที่ราบริมน้ำน้ำเกาะตัวยาวไปตามลำน้ำใหญ่ๆ ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนที่อยู่อาศัยกับไร่นา จะมีป่าละเมาะสำหรับชุมชน หรือที่ชาวไท-ยวนเรียกว่า “ป่าแพะ” ล้อมรอบบริเวณที่ทำนาทำไร่และมีป่าทึบที่เป็นต้นน้ำลำธาร (อรศิริ, 2540) จากการเล่าถึงความสัมพันธ์ของชาวไท-ยวนกับพื้นที่แม่น้ำแม่กลองของคนในพื้นที่คูบัวของคนในพื้นที่อธิบายว่า “ชาวไท-ยวนจะเดินทางมาค้าขายกับพ่อค้าหรือคนทั่วไปในบริเวณริมแม่น้ำ โดยเดินทางมาจากคูบัวด้วยเกวียนบ้างเดินเท้าบ้าง โดยสินค้าส่วนใหญ่มักจะเป็นสินค้าทางเกษตรกรรมเช่น ข้าว และผลไม้

โดยมีตลอดนัตรีแม่ น้ำเป็นพื้นที่กลางในการค้าขาย” ถึงแม้ชาววนจะขยับการตั้งถิ่นฐานเข้ามาในพื้นที่ราบลุ่มห่างจากแม่น้ำแม่กลองมากขึ้น แต่วิถีชีวิตยังคงต้องพึ่งพาแม่น้ำสายใหญ่เป็นหลัก โดยเฉพาะเรื่องการเดินทางและการติดต่อค้าขายกับคนในชุมชนอื่น เมื่อการตั้งถิ่นฐานในเขตพื้นที่ราบเพื่อใช้บริบทแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการทำกิน เกษตรกรรมและการเพาะปลูก การพึ่งพาลำน้ำสายเล็กแทนการพึ่งพาอาศัยแม่น้ำสายใหญ่ (แม่น้ำแม่กลอง) ชาววนคูบัวราชบุรีได้นำแนวทางการบริหารจัดการน้ำที่ตนเองมีองค์ความรู้และความชำนาญจากถิ่นฐานเดิม มีการผันน้ำและพึ่งพาลำน้ำสายเล็กเพื่อการบริโภคและอุปโภค จึงจะเห็นการสร้างฝายและการทดน้ำจัดสรรน้ำเพื่อใช้ในงานเกษตรกรรม ถึงแม้ว่ารูปแบบในปัจจุบันที่พบจะเป็นการทำระบบแบบมั่นคงแข็งแรงมากขึ้น (การทำฝายทดน้ำแบบคอนกรีตเสริมเหล็ก) แต่นั่นคือปลายทางและการพัฒนาของการทำฝายจากแบบเดิมที่ทำกันแต่เก่าก่อน

ภาพที่ 123 ภาพบน: แสดงการพึ่งพาอาศัยลำน้ำสายเล็กเพื่อการเกษตรกรรมและการเพาะปลูก

ภาพล่าง : การจัดการบริหารน้ำด้วยฝายชะลอน้ำยังคงเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตเดิมของชาวไท-ยวนคูบัว อำเภอมืองราชบุรี

ความเปลี่ยนแปลงชุมชนคูบัว ราชบุรี

ลักษณะชุมชนไท-ยวนคูบัวเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ที่ไม่แตกต่างกับพื้นที่อื่นๆ ในประเทศไทยและทำให้มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตและความเป็นอยู่อย่างมาก เมื่อมีการสร้างทางรถไฟเกิดขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 โดยมีการสร้างทางรถไฟหลายสาย และทางรถไฟสายใต้จากสถานีรถไฟธนบุรีถึงสถานีรถไฟเพชรบุรี และต้องตัดผ่านจังหวัดราชบุรี ที่สำคัญนั้น ทางรถไฟตัดผ่านตำบลคูบัวมีการจัดตั้งสถานีหยุดรถประจำชุมชมคูบัวอีกด้วย ทำให้รูปแบบการวิถีชีวิตของชาวไทยวนคูบัวนั้นมีการเปลี่ยนแปลง มีการพึ่งพารถไฟในการเดินทางและผลที่ได้รับได้รับการพัฒนาของรถไฟนั้นก็คือความเจริญของชุมชน การเดินทางอาศัยรถไฟแทนการใช้เกวียน การติดต่อกับชุมชนในตัวเมืองเริ่มสะดวกมากขึ้น ความเจริญและระบบเศรษฐกิจของชาวชุมชนไท-ยวนดีขึ้น จึงส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ บ้านเรือนของชาวไท-ยวนที่ปลูกเรือนใหม่รับเอารูปแบบเรือนในความสมัยใหม่มาเป็นต้นแบบ เรือนในพื้นที่เริ่มมีการปลูกแบบทรงสมัยใหม่ หรือที่เรียกว่า “ทรงแบบบังกะโล” หลังคาแบบปั้นหย่าหรือแบบมินิลาโดยลักษณะเรือนแบบใหม่ที่สามารถที่จะตอบสนองการใช้งานและแก้ปัญหาเรื่องอื่นๆ ในการปลูกเรือนได้ เช่น การแก้ปัญหาของการก่อสร้างเรือนด้วยไม้ที่เริ่มนับวันจะหาได้ยากขึ้นและมีราคาแพง เทคนิคการก่อสร้างเรือนแบบเดิมพบช่างผู้ที่มีความรู้และสามารถสร้างเรือนแบบเดิมได้ยาก ซึ่งการสร้างเรือนแบบโบราณนั้นต้องใช้เทคนิคและภูมิปัญญาของช่างในการปลูกเรือนซ้อนข้างสูง และที่สำคัญเรือนแบบใหม่นั้นลดปัญหาการดูแลรักษาเรือนได้ดีกว่าวัสดุที่ใช้ปลูกเรือนเป็นวัสดุที่ทนทาน วัสดุในการปลูกเรือนเป็นวัสดุที่ทำจากคอนกรีตเสริมเหล็กและอิฐ ที่มีความคงทนแข็งแรง ก่อสร้างได้ง่ายเพราะช่างโดยทั่วไปมาความถนัดในงานคอนกรีต ประกอบกับวัสดุคอนกรีตและอิฐนั้นสามารถหาซื้อได้ง่าย ราคาไม่แพงถ้าเทียบจากไม้ และการดูแลรักษาไม่ยุ่งยากเพราะปัญหาใหญ่ของอาคารที่สร้างด้วยไม้คือการดูแลรักษาที่ต้องหมั่นดูแลเพราะไม้มีอายุการใช้งานไม่มาก มีการผุกร่อน และเป็นที่แมลงต่างๆชอบอาศัยอยู่และทำลายตัวไม้ก็คือ ปลวก ซึ่งเป็นปัญหาที่สำคัญ มีอายุการใช้งานยาวนาน ที่สำคัญในการปลูกเรือนทรงบังกะโลก่อสร้างได้ง่าย มีความรวดเร็ว เหมาะสมกับสภาวะในปัจจุบันที่ต้องอาศัยช่างรับเหมามาดำเนินการก่อสร้าง การปลูกเรือนแบบทำกันเอง หรือการช่วยกันปลูกเรือน หรือเรียกว่า การลงแขกปลูกเรือน นั้นหมดไป วีระ อ้นพั่งทัง (2559) กล่าวว่า “เรือนหลังคาปั้นหย่าและมินิลาที่เริ่มปรากฏในช่วงกลางของทศวรรษที่ 2470 เป็นรูปแบบที่เกิดขึ้นใหม่ เปลี่ยนแปลงไปจากรูปแบบแผนเดิมอย่างเห็นได้ชัด เรือนหลังคาปั้นหย่าและมินิลาแพร่มาพร้อมๆกับการมาของเส้นทางรถไฟ โดยมีรูปแบบเรือนพักข้าราชการรถไฟเป็นต้นแบบ และสังกะสีซึ่งเป็นวัสดุหลังคาอย่างใหม่ก็ได้รับ

ความนิยมมาพร้อมกัน ทำให้ความจำเป็นในการใช้หลังคาทรงสูงหมดไป แสดงถึงการแพร่กระจายของวัฒนธรรมเมืองสู่ชนบท โดยมีทางรถไฟเป็นเส้นทางหลักที่นำพาวัฒนธรรมเมืองไหลบ่าเข้ามา”

กระบวนการแบบแผนการศึกษางานสถาปัตยกรรมในเชิงวัฒนธรรม อนุวิทย์ เจริญศุภกุล (2528) ได้กล่าวว่า การศึกษาสถาปัตยกรรมให้มีผลผลิตสุดท้ายทางกระบวนการทางวัฒนธรรม ก็ต้องยอมรับในเงื่อนไขของการเป็นปัจจัยสี่ของมนุษย์ ก็ไม่ควรที่จะพิจารณางานสถาปัตยกรรมในแง่ของรูปกายภาพที่เป็นผลผลิตสุดท้ายแต่เพียงอย่างเดียว แต่จะต้องมีการศึกษากระบวนการก่อรูปตั้งแต่ต้นลงมาจนถึงรูปแบบสุดท้ายที่ปรากฏขึ้น หรือกล่าวโดยสรุปคือ จะต้องพิจารณางานสถาปัตยกรรมในลักษณะของกระบวนการทางวัฒนธรรมด้วย โดยมีประเด็นที่จะต้องนำมาประกอบในการศึกษาคือ กระบวนการสร้างรูปทางวัฒนธรรม ได้แก่ คติความเชื่อ การสร้างสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ความหมายของรูปแบบสถาปัตยกรรม และรูปแบบและคุณค่าทางสถาปัตยกรรม ได้แก่ ประเภทของเรือนและองค์ประกอบ การออกแบบ การก่อสร้าง

จากประเด็นดังกล่าวจึงนำไปสู่การวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนามเรือนกรณีศึกษาคูบัว จำนวน 24 หลังคาเรือน จากจำนวน 6 หมู่บ้าน ตามหัวข้อที่กำหนด การแยกประเด็นในการวิเคราะห์รูปแบบเรือนตามหัวข้อดังนี้

1. รูปแบบผังพื้นเรือนและการใช้สอยพื้นที่ทางสถาปัตยกรรม
2. รูปทรงทางสถาปัตยกรรม
3. โครงสร้างและวัสดุในก่อสร้าง
4. มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมประเภทความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับตัวเรือนที่อยู่อาศัย

รูปแบบผังพื้นเรือนและการใช้สอยพื้นที่ทางสถาปัตยกรรม

1. การวางทิศทางเรือน
2. ตำแหน่งการเข้าถึงการวางเรือนประธานและการต่อขยาย
3. ความสัมพันธ์ของพื้นที่และลำดับการเข้าถึงการใช้พื้นที่
4. การวางผังเรือนหรือกลุ่มเรือน
5. การวางตำแหน่งความสำคัญต่อความเชื่อในเรือน

1. การวางทิศทางเรือน

จากการสำรวจเรือนในภาคสนามพบว่าลักษณะเรือนที่สำรวจจำนวน 24 เรือนที่คัดสรรในสำรานั้น สามารถแบ่งเรือนออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ ด้วยกัน โดยใช้ลักษณะการวางทิศทางของตัวเรือนที่มีความสัมพันธ์กับแนวสันหลังคาเป็นตัวกำหนด จากการศึกษารูปแบบเรือนพื้นถิ่นหรืองานสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นนั้น อรศิริ ปาณินท์ (2546) ได้อธิบายว่า “เรือนไทยในแหล่งต่างๆ ที่อ่านแล้วนึกภาพออกได้ทันทีว่าเป็นเรือนในท้องถื่นใด ซึ่งจะเห็นได้ชัดเจนว่าลักษณะเด่นที่บ่งบอกถึงลักษณะเฉพาะเรือนแต่ละถื่นได้ดี คือ หลังคา” การวางเรือนและการวางหลังคาของเรือนมีความสัมพันธ์กับคติความเชื่อ รูปแบบของลักษณะของเรือนในแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีปัจจัยแวดล้อมต่างๆ เป็นตัวแปร และการที่พบกลุ่มเรือนที่อยู่ในพื้นที่เดียวกัน แต่ไม่ได้วางเรือนให้สอดคล้องตามกัน จึงเป็นประเด็นที่จะต้องทำการวิเคราะห์และอธิบายถึงปรากฏการณ์นี้ เปรียบเทียบให้เห็นถึงปรากฏการณ์และสาเหตุการวางเรือนที่ต่างกัน

1. กลุ่มที่ 1 กลุ่มเรือนวางทิศเรือนและแนวสันหลังคาขวางตะวันหรือหันด้านจั่วไปทิศเหนือใต้ คือลักษณะทางแนวเรือนไปทางทิศเหนือและทิศใต้ โดยพบเรือนกลุ่มนี้จำนวน 19 หลังคาเรือนซึ่งประกอบไปด้วยเรือนกรณีศึกษา กรณีศึกษาที่ 1 (1M1-16),กรณีศึกษาที่ 2 (2M1-22),กรณีศึกษาที่ 3 (3M1-10),กรณีศึกษาที่ 7 (7M2-38),กรณีศึกษาที่ 8 (8M2-52),กรณีศึกษาที่ 9 (9M2-36),กรณีศึกษาที่ 10 (10M2-337),กรณีศึกษาที่ 11 (11M3-39),กรณีศึกษาที่ 12 (12M3-59),กรณีศึกษาที่ 13 (13M3-58),กรณีศึกษาที่ 15 (15M3-10),กรณีศึกษาที่ 16 (16M3-50),กรณีศึกษาที่ 17 (17M4-1),กรณีศึกษาที่ 18 (18M5-28),กรณีศึกษาที่ 19 (19M5-17),กรณีศึกษาที่ 20 (20M5-6),กรณีศึกษาที่ 22 (22M7-2),กรณีศึกษาที่ 23 (23M7-66),กรณีศึกษาที่ 24 (24M7-

49) (ภาพที่ 124) โดยมีความสอดคล้องกับการสร้างเรือนในคติความเชื่อของเรือนล้านนาหรือเรือนภาคเหนือมีความเชื่อในการการวางทิศทางเรือนตามความเชื่อที่สืบทอดกันมา

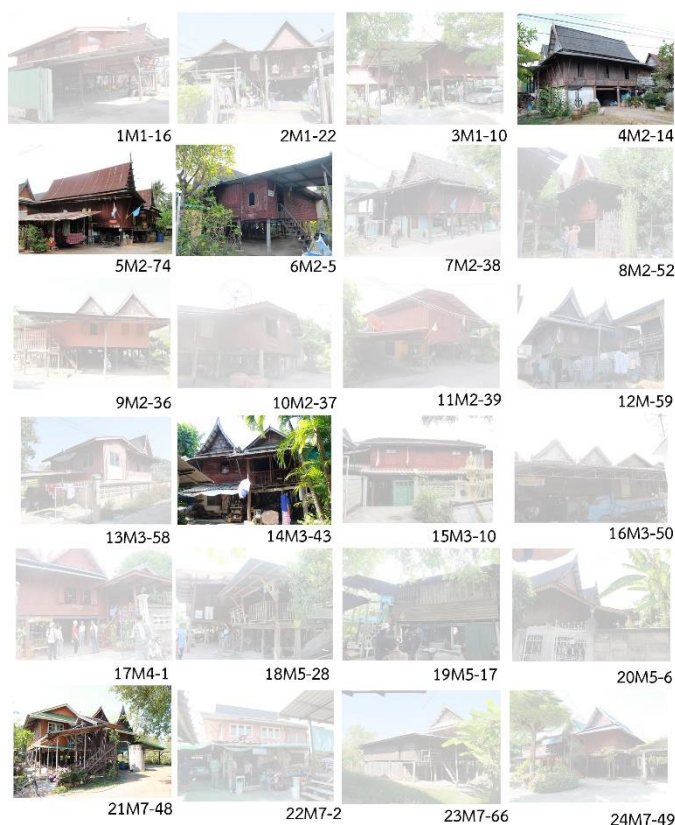
วิวัฒน์ เตมีพันธ์ (2539) กล่าวว่า “ลักษณะพิเศษที่เด่นชัดของเรือนล้านนาก็อย่างหนึ่งก็คือการวางแนวแกนเรือนตามไปตามแนวทิศเหนือใต้ ซึ่งต่างกับเรือนไทยภาคกลางทั้งภาคกลาง และเรือนอีสาน เรือนล้านนานั้นเป็นการวางเรือน ขวางตะวัน โดยการหันจั่วเรือนไปในทิศเหนือใต้ ชาวล้านนาถือว่าหากตัวเรือนโดยหันจั่วไปทางทิศตะวันตกและตะวันออกนั้น ถือว่าเป็นอัปมงคล”

พบว่าในความเชื่อของวัฒนธรรมล้านนาหรือเรือนไทยภาคเหนือนั้นมักจะปลูกเรือนขวางตะวัน ซึ่งในการสำรวจเรือนกรณีศึกษานั้นพบลักษณะการวางเรือนแบบนี้จำนวน 19 หลัง ซึ่งทำให้สังเกตว่า การปลูกเรือนลักษณะขวางตะวันนั้นชาวไทย-ยวนในตำบลคูบัวได้นำความเชื่อและรูปแบบในการสร้างเรือนแบบชาวภาคเหนือ หรือชาวไทย-ยวนซึ่งเป็นกลุ่มบรรพบุรุษของชาวไทย-ยวนราชบุรีแต่เดิมมาใช้ในการสร้างเรือน

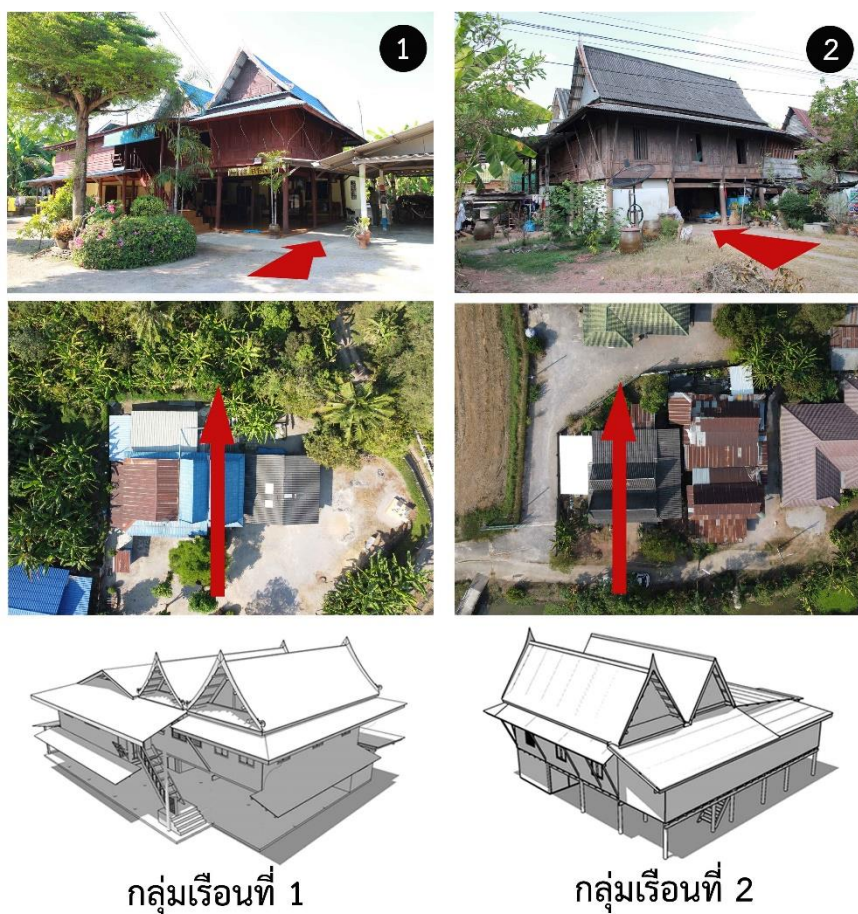
ภาพที่ 124 กลุ่มเรือนที่มีลักษณะวางทิศทางเรือนไปในแนวทิศเหนือใต้ จำนวนเรือน 19 หลังคาเรือนจากจำนวน 6 หมู่บ้าน

2. กลุ่มที่ 2 กลุ่มเรือนวางทิศเรือนตามตะวันหรือการหันหน้าจั่วของเรือนไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือและทิศตะวันตก คือการหันด้านแนวเรือนไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือและทิศตะวันตก โดยพบเรือนกลุ่มนี้ 5 หลังคาเรือนประกอบไปด้วยเรือน กรณีศึกษาที่ 4 (4M2-14),กรณีศึกษาที่ 5 (5M2-74),กรณีศึกษาที่ 6 (6M2-5),กรณีศึกษาที่ 14 (14M3-34),กรณีศึกษาที่ 21 (22M7-48), (ภาพที่ 6.6) เป็นกลุ่มเรือนที่พบในพื้นที่กรณีศึกษา แต่มีลักษณะการวางเรือนไปในทิศทางที่ต่างกับกลุ่มเรือนที่ 1 ที่วางเรือนวางตะวัน ซึ่งลักษณะการวางเรือนวางตะวันของกลุ่มเรือนที่ 1 นั้นมิใช่ลักษณะนิยมของการวางเรือนภายในกลุ่มเรือนในพื้นที่ราบลุ่มภาคกลาง แต่กลับเป็นกลุ่มเรือนที่วางเรือนตามตะวันที่เป็นที่นิยมของการปลูกเรือนในแถบที่ราบลุ่มภาคกลาง โดยเรือนกลุ่มที่ 2 สุ่มพบ 5 หลังคาเรือนที่มีอายุเรือนอยู่ในกลุ่มอายุเรือน 80 ปีขึ้นไป และเป็นการวางเรือนลักษณะนิยมของเรือนกลุ่มภาคกลาง และสามารถนำเรือนไปเปรียบเทียบกับรูปแบบเรือนไทยภาคกลางได้ว่าลักษณะเรือนกลุ่มนี้นั้นมีความคล้ายกับเรือนไทยภาคกลางอย่างไร (ภาพที่ 126)

ภาพที่ 125 กลุ่มเรือนที่มีลักษณะวางทิศทางเรือนไปในแนวทิศตะวันออกเฉียงเหนือและตะวันตก จำนวนเรือน 5 หลังคาเรือนจากจำนวน 6 หมู่บ้าน

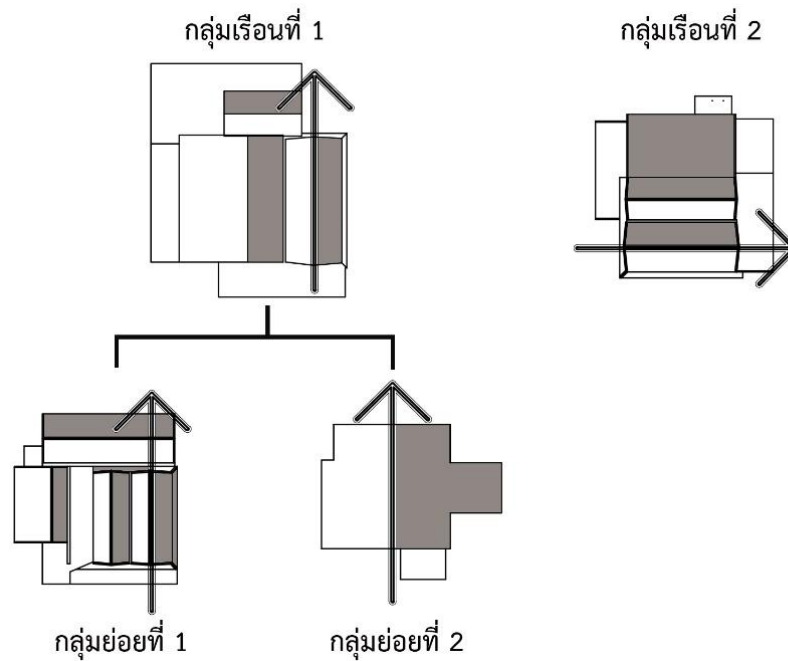

ภาพที่ 126 การแบ่งกลุ่มเรือนออกเป็น 2 ลักษณะที่แตกต่างกันอย่างชัดเจนตามการวางทิศเรือน

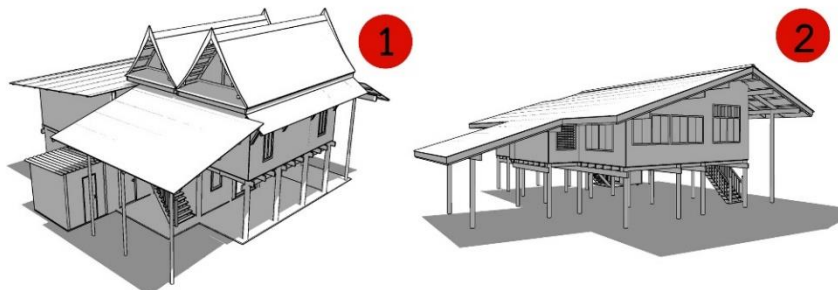
กรณีศึกษาสำรวจเรือนอาศัยที่เข้าข่ายกลุ่มคัดสรรของเรือนตามกระบวนการคัดสรรของงานวิจัย การสำรวจเรือนตามกรอบวิธีการกำหนดเรือน 24 หลังคาเรือนนั้น สามารถแยกลักษณะของเรือนกลุ่มที่ 2 กลุ่ม โดยเรือนในกลุ่มที่ 1 นั้นยังสามารถแยกกลุ่มของเรือนที่มีลักษณะต่างออกเป็นอีก 2 กลุ่มย่อย ตามลักษณะของรูปแบบเรือน ตามภาพที่ 127 และภาพที่ 128 คือเรือนกลุ่มที่มีลักษณะหลังคายอดแหลมหรือลักษณะทรงปั้นหยา และกลุ่มลักษณะเรือนหลังคาเรียบแบน โดยมีข้อสังเกตเพิ่มเติมว่าลักษณะของเรือนที่มีอายุเก่าแก่และเป็นเรือนที่คนในพื้นที่เลือกและคัดสรรให้มันไม่ได้เป็นเรือนที่มีลักษณะยอดแหลมหรือทรงปั้นหยาทุกหลังไป แต่เรือนที่มีลักษณะเรือนแบบหลังคาเรียบแบนทรงจั่วลาดเอียงไปทั้งสองด้านนั้นก็ถูกเลือกมาเป็นกรณีตัวอย่างเช่นเดียวกัน ในการศึกษาวิจัยนี้มุ่งหวังที่จะทำความเข้าใจถึงลักษณะของเรือนกลุ่มไท-ยวน จึงเป็นการดีที่จะทำการศึกษารูปแบบเรือนที่มีลักษณะรูปแบบเรือนที่แตกต่างไปจากรูปแบบส่วนใหญ่ เพื่อจะได้รูปแบบของเรือนไท-ยวนที่มีรูปแบบที่พัฒนา

จากรูปแบบเดิม ทำให้สามารถที่จะอธิบายถึงลักษณะของการเปลี่ยนแปลงของเรือนที่ถูกพัฒนาขึ้น
จากเรือนแบบเดิม

ภาพที่ 127 ภาพการแบ่งกลุ่มเรือนตามลักษณะการวางทิศของเรือนที่พบมี 2 กลุ่มใหญ่ และ
กลุ่มที่ 1 แยกย่อยออกเป็น 2 กลุ่มย่อยและรูปแบบของหลังคาเรือนที่เป็นรูปแบบ
ยอดแหลมและทรงเรียบแบน

ภาพที่ 128 เรือนกรณีศึกษาที่พบแบ่งเป็น 2 รูปแบบ คือ รูปแบบหลังคาทรงยอดแหลมหรือ
ทรงปั้นหยา (คนในพื้นที่เรียกว่า ทรงปั้นหยา) และรูปแบบหลังคาแบน

เรือนลักษณะกลุ่มย่อยที่ 1 คือกลุ่มเรือนที่มีลักษณะเรือนหลังคาทรงยอดแหลมหรือทรงปั้นหยา ซึ่งชาวบ้านในพื้นที่มักจะเรียกหลังคาทรงนี้ว่า “ทรงปั้นหยา” จะไม่เรียกว่าหลังคาทรงไทยหรือหลังคาทรงยอดแหลมตามการเรียกแบบภาษาทางด้านสถาปัตยกรรม รูปแบบเรือนแบบนี้จะเป็นเรือนยกใต้ถุนสูงโล่ง จะมีอาคารที่ใช้ประโยชน์จากพื้นที่ใต้ถุนแบบถาวรและการใช้พื้นที่ใต้ถุนแบบชั่วคราว การใช้พื้นที่แบบถาวรนั้นจะมีลักษณะการทำพื้นที่เทคอนกรีตและก่อผนังกันห้องเป็นพื้นที่ใช้งานอย่างถาวร เปรียบเสมือนเรือนที่มี 2 ชั้น และจะมีการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ใต้ถุนแบบชั่วคราว เช่นการนั่งพักผ่อนหรือการใช้เก็บอุปกรณ์ต่างๆในการทำเกษตรกรรม โดยจะปล่อยเป็นพื้นที่โล่งพื้นดิน ไม่มีการทำพื้นคอนกรีต ตัวเรือนมักจะเป็นฝาไม้แบบฝาปะกน แบบเรือนไทยภาคกลางในส่วน of เรือนประธาน แต่เรือนขยายนั้นมักจะกรุผนังด้วยฝาไม้แบบการตีฝาไม้ซ้อนเกล็ด ตามภาพที่ 127 และภาพที่ 128

เรือนลักษณะกลุ่มย่อยที่ 2 เป็นเรือนยกใต้ถุนสูงเช่นเดียวกับเรือนกลุ่มแรก ลักษณะเรือนจะมีรูปแบบที่เป็นรูปแบบสมัยใหม่ขึ้น เทคนิคการสร้างและรูปแบบเรียบง่ายขึ้น โดยเรือนกลุ่มที่ 2 เป็นกลุ่มเรือนที่มีอายุเรือนน้อยกว่าเรือนกลุ่มที่ 1 โดยมีอายุ 50-80 ปี ลักษณะรูปเรือนจะเป็นแบบ “เรือนบังกะโล” คือหลังคาเรียบแบบคลุมเป็นชุดเดียวทั้งหลังยื่นชายคายาว ซึ่งเป็นเรือนที่นิยมสร้างในยุคที่เริ่มมีการพัฒนาของเศรษฐกิจ เรือนบังกะโล คือ เรือนชั้นเดียวยกพื้น มีระเบียงกว้าง แบบบ้านพักตากอากาศ ในที่นี้ เรือนทรงบังกะโล หมายถึงเรือนตามสมัยนิยมในปัจจุบัน อาจเป็นเรือนชั้นเดียวหรือสองชั้น หรือระเบียงไม่กว้างก็ได้ (วิระ, 2554) ตามภาพที่ 127 และภาพที่ 128

เรือนกรณีศึกษาที่สามารถแยกกลุ่มออกจะเห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของเรือนโดยเห็นได้ชัด เรือนกลุ่มที่ 1 นั้นเป็นเรือนที่มีอายุเก่าแก่ จะมีลักษณะร่วมของรูปแบบและการก่อสร้างคล้ายกับเรือนไทยภาคกลาง มีการนำรูปแบบผนังฝาแบบฝาปะกน ช่องหน้าต่างแบบเปิดเข้ามีสลักเดียว และธรณีหน้าต่าง หลังคาเป็นแบบทรงยอดแหลมหรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “ทรงปั้นหยา” ซึ่งเป็นทรงที่สร้างกันตามยุคสมัยนิยมในช่วงนั้น รูปลักษณะคล้ายเรือนไทยภาคกลางยากที่จะแยกออกว่าเป็นเรือนเฉพาะของกลุ่มชาติพันธุ์อะไร และเรือนกรณีศึกษาที่ 2 เป็นกลุ่มเรือนที่สร้างขึ้นหลังจากเรือนกลุ่มที่ 1 โดยอายุเรือนนั้นจะน้อยกว่า จากการลงพื้นที่เรือนกลุ่มนี้จะเป็นเรือนที่ขยายออกมาจากรือนกลุ่มที่ 1 โดยเป็นเรือนของพี่น้องที่แยกเรือนออกมาจากเรือนเดิมที่เริ่มมีความคับแคบของการอาศัย การแยกเรือนสร้างเรือนใหม่จึงถูกสร้างขึ้น แต่ด้วยการสร้างเรือนใหม่นั้นคาบเกี่ยวกับสมัยนิยมที่เปลี่ยนไป

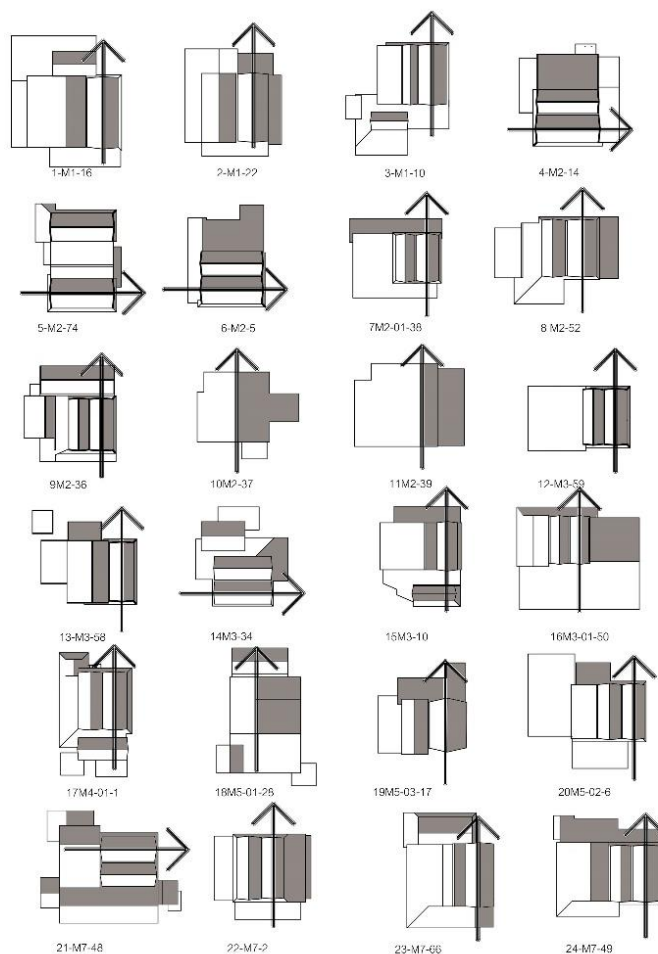
ความนิยมของการสร้างเรือนแบบเรือนหลังคายอดแหลม ผังฝ้าประกน การใช้พื้นที่แบบเดิมเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม จึงนิยมสร้างเรือนแบบสมัยนิยม หลังคาแบบเรียบอันเนื่องจากวัสดุในการมุงหลังคานั้นมีวัสดุหลังคาสังกะสีหรือวัสดุชนิดลอนทำให้การสร้างหลังคาแบบแบนเรียบนั้นสามารถทำได้ง่ายขึ้น ประกอบกับวิธีการการก่อสร้างหลังคาประเภทนี้นั้นทำได้ง่ายกว่าการทำหลังคายอดแหลม และสิ่งที่ส่งผลตามมาของวิธีการทำหลังคาแบบเรียบนั้นคือ สามารถคลุมพื้นที่ตัวเรือนได้กว้างกว่าเรือนหลังคายอดแหลม ดังจะเห็นในเรือนกรณีศึกษาที่ 10M2-37,11M2-39,18M5-28 นั้นจะมีหลังคาคคลุมเรือนเพียง 1 ชุดเท่านั้น

การวิเคราะห์รูปแบบการวางเรือนตามแนวคิดและอุดมคติการปลูกเรือนของเรือนไทยตามวรรณกรรมของเรือนกรณีศึกษา

จากการแบ่งกลุ่มของข้อมูลของลักษณะของเรือนทั้ง 2 ลักษณะใหญ่ที่มีความสอดคล้องกับการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องของการสร้างเรือนไทย ทั้งเรือนไทยภาคเหนือและเรือนไทยภาคกลางว่า กรณีเรือนศึกษากลุ่มที่ 1 และเรือนกลุ่มที่ 2 ที่มีการวางแนวเรือนและทิศทางแนวสันหลังคาไปตามแนวทิศเหนือใต้หรือลักษณะที่เรียกว่า “เรือนขวางตะวัน” และการวางเรือนตามทิศตะวันออกและทิศตะวันตก “เรือนตามตะวัน” ทำให้เห็นถึงลักษณะที่แตกต่างกันของการสร้างเรือนทั้ง 2 กลุ่ม แม้ว่าเรือนนั้นจะวางตัวเรือนอยู่ใกล้กันก็ตาม ยังคงมีการวางเรือนทั้งสองลักษณะ ทำให้เกิดประเด็นที่น่าสนใจว่าความแตกต่างของการวางเรือนนั้นมีนัยยะที่สำคัญอะไร ที่ทำให้เรือนนั้นหันเรือนไปตามทิศต่างกัน

วีระ อินพั้งทั้ง (2553) ได้กล่าวว่า “การที่เรือนจะวางทิศทางไปทิศนั้นไม่ใช่สิ่งเลื่อนลอยคนแต่ละกลุ่มต่างสร้างความเชื่อตามแบบแผนของตนขึ้นมากำกับ คนไทยวางทิศทางเรือนคล้ายตามทิศทางการโคจรของตะวัน แต่หากไปปลูกเรือนอยู่ใกล้เรือนเพื่อนบ้านที่ปลูกอยู่ก่อนแล้วผู้มาทีหลังก็พร้อมที่จะวางทิศไปทางเดียวกับผู้อยู่ก่อน ไม่ว่าจะเป็นการวางตามตะวันหรือไม่ก็ตาม”

จะเห็นได้ว่า การปลูกเรือนนั้นย่อมมีคติความเชื่อของแต่ละกลุ่มคนในแต่ละพื้นที่ การวางทิศทางเรือนย่อมจะมีกฎเกณฑ์และคติความเชื่อของการวางทิศทางเรือน ซึ่งจะเห็นได้ว่ามีความแตกต่างกันออกไป ในการศึกษาการปลูกเรือนในแต่ละภูมิภาคของประเทศไทยจะพบว่า คติความเชื่อของการวางทิศทางเรือนนั้นมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งของเจ้าของเรือน ซึ่งมักจะยึดถือปฏิบัติการต่อมาจากในอดีต และยึดถือกันต่อๆ มา

ภาพที่ 129 การวางทิศทางของเรือนกรณีศึกษาทั้ง 24 หลังคาเรือนในพื้นที่กรณีศึกษากลุ่มที่ 1 จำนวน 19 หลังและวางตามกลุ่มที่ 2 จำนวน 5 หลังคาเรือน

จะเห็นว่าการปลูกเรือนส่วนใหญ่มักจะยึดรูปแบบการวางเรือนที่คล้ายตามกันของเรือนส่วนใหญ่ของพื้นที่ แต่ในทางกลับกันเรือนกรณีศึกษาที่พบในพื้นที่คูบัว มีการแบ่งลักษณะทางทิศทางของเรือนชัดเจนใน 2 ลักษณะ จากการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยได้ลงพื้นที่อีกครั้งเพื่อให้ได้ข้อสรุปและประเด็นของปัจจัยของการปลูกเรือนไปในทิศทางต่างๆ ด้วยการคัดสรรเรือนกรณีศึกษานั้นใช้การคัดสรรแบบปลายเปิดหรือการไม่กำหนดโครงสร้างในการสำรวจภาคสนาม (Unstructured Open-Ended Interview) สิ่งที่ค้นพบจากการลงภาคสนามอีกครั้งก็คือ “เรือนสองลักษณะนี้เจ้าของเรือนเป็นคนละกลุ่มชาติพันธุ์” กล่าวโดยเรือนกลุ่มที่ 1 ที่มีลักษณะการปลูกเรือนหันทิศเรือนแบบเหนือใต้ “เรือนขวางตะวัน” นั้นเจ้าของเรือนแทนตัวเองว่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ยวน สืบเชื้อสายมาจากบรรพ

บุรุษที่อพยพมาจากภาคเหนือ และพบว่าเรือนที่ปลูก “ตามตะวัน” หันทิศตะวันออกและตะวันตกนั้น เจ้าของเรือนบอกว่าตัวเองนั้นเป็นคนในพื้นที่ไม่ได้มีเชื้อสายมาจากกลุ่มไท-ยวนในภาคเหนือ บรรพบุรุษนั้นตั้งรกรากอยู่ในแถบนี้มาแต่เก่าก่อนไม่ได้มีการย้ายถิ่นมาจากที่อื่น ทำให้การสร้างเรือนนั้นจึงมีความแตกต่างกันออกไปตามความเชื่อ

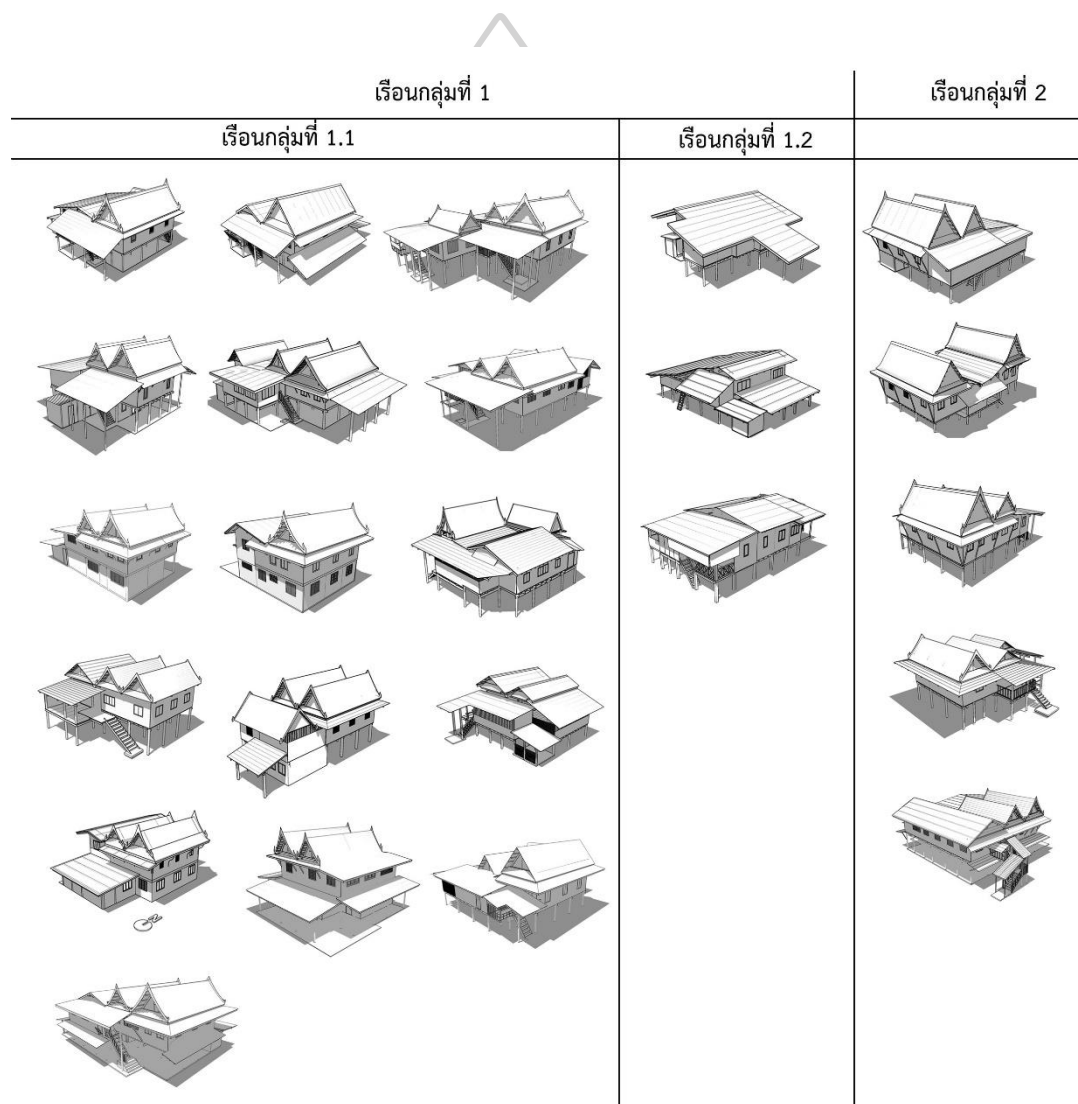
จากสรุปข้อมูลนี้ จึงทำให้ประเด็นการวิเคราะห์แนวความคิดและความเชื่อในการสร้างเรือนของคนในพื้นที่ที่มีความกระจ่างชัดในเรื่องความเชื่อของกลุ่มคนที่แตกต่างกัน กลุ่มชาติพันธุ์ไท-ยวน สร้างเรือนตามความเชื่อดั้งเดิมของบรรพบุรุษที่ถ่ายทอดกันมา คนไท-ยวนในรุ่นต่อมาจึงยึดถือปฏิบัติกันตามคนรุ่นก่อนอย่างเคร่งครัด แม้ความเชื่อนั้นจะผิดแปลกไปจากความเชื่อในพื้นที่ที่ตนเองตั้งถิ่นฐานอยู่ก็ตาม ชาวไท-ยวนยังคงสร้างเรือนโดยหันเรือนไปทางทิศเหนือใต้หันด้านหน้าจั่วไปทางทิศเหนือใต้ตาม

ส่วนเรือนที่พบที่มีลักษณะวางทิศเรือนแบบทิศตะวันออกและทิศตะวันตกนั้นคล้ายกับแนวคิดและประเพณีการสร้างเรือนของกลุ่มคนบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำภาคกลางหรือเรือนไทยภาคกลาง ที่มีการสร้างเรือนอยู่ในบริเวณพื้นที่ชุมชนเดียวกัน เรือนกลุ่มนี้พบจำนวน 5 หลังคาเรือนจากการสำรวจพื้นที่ 24 หลังคาเรือน โดยลักษณะเรือนจะหันจั่วหรือหันเรือนไปทางทิศตะวันออกและตะวันตก ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการปลูกเรือนของคนในพื้นที่ราบลุ่มภาคกลางที่นิยมการปลูกเรือนขวางตะวันคือ หันข้างเรือนไปทางทิศตะวันออกหรือทิศตะวันตกไม่ตี คนอยู่จะมีความสุข มักเป็นเหตุให้เสียตา เพราะไปขวางหน้าต่างตะวันคือหันข้างเรือนไปทางทิศเหนือหรือทิศใต้จะเป็นมงคลอยู่เป็นสุข (สมภพ, 2538) กระนั้นการปลูกเรือนตามแนวความคิดการปลูกเรือนตามเพื่อนบ้าน เชื่อกันว่า “หากวางทิศเรือนขวางกับเพื่อนบ้านจะเกิดการทะเลาะวิวาทกัน” (ฤทัย , 2539) ยังคงพบเจอการปลูกเรือนที่ขวางกันของเรือนในพื้นที่กรณีศึกษาอยู่ แต่เชื่อว่าด้วยการสร้างเรือนที่กำหนดทิศตามความเชื่อนั้นเริ่มลบลบเลือนจืดจางหายไปมากในปัจจุบันคนรุ่นต่อมากจะหันเรือนไปตามทิศที่เห็นตามสมควรหรือการหันเรือนไปตามทางเข้าหรือถนนเป็นหลักแทน

(โชติ กัลยาณมิตร, 2539) “เรือนจะหันไปทิศทางใดไม่มีกฎตายตัว เว้นแต่จะต้องไม่หันหน้าบ้านไปทางทิศตะวันตก นอกจากนั้นหากหันบ้านด้านใดแล้วเกิดความสบายก็เป็นอันว่าใช้ได้ ในการวางผังบ้านอย่างเสรีเช่นนี้มีสิ่งที่สำคัญเกี่ยวกับทิศทางอยู่สิ่งเดียวคือ การหันหัวนอนของผู้อยู่อาศัย ซึ่งจะต้องหันไปทางทิศใต้เกือบเสมอไป”

อย่างไรก็ตาม การวิจัยถึงอัตลักษณ์ของเรือนพักอาศัยคงจะต้องนำรูปแบบและลักษณะของการวางทิศทางเรือนมาพิจารณาในการที่จะทำความเข้าใจของรูปแบบของเรือนและวิธีคิดในการปลูกเรือน เพราะการวางทิศทางเรือนนั้นไม่ว่าจะวางเรือนไปในทิศทางใดก็ได้ตามอำเภอใจ แต่การวางเรือนนั้นมีเรื่องความเชื่อและหลักปฏิบัติกันต่อมาจากกลุ่มหรือชุมชนของตัวเองยึดถือมา และในการลงพื้นที่สำรวจในงานวิจัยนี้ก็พบประเด็นความต่างของการวางทิศทางของเรือนที่มีความสอดคล้องและสัมพันธ์กับความเชื่อของตัวเองอย่างชัดเจน

ภาพที่ 130 ภาพแสดงการจัดกลุ่มเรือนตามลักษณะของการหันเรือนตามทิศและรูปแบบทรงหลังคาที่มีลักษณะแยกย่อยออก

ในการทำความเข้าใจถึงลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์ของเรือนไท-ยวนคูบัวราชบุรีนั้น การนำเรือน
กรณีศึกษาไปเปรียบเทียบกับเรือนในกรณีศึกษาอื่น ๆ นั้นจะทำให้การทำความเข้าใจนั้นมีความชัดเจน
มากขึ้น ในกรณีการวางผังเรือนในทิศทางที่เป็นคติของชาวไท-ยวน ซึ่งมีคติการวางเรือนไทย
ภาคเหนือในลักษณะของตัวเอง จากการวิเคราะห์เรือนไท-ยวนคูบัวราชบุรีนั้น มีความคล้ายกันกับ
ลักษณะการวางเรือนส่วนใหญ่ของชาวไท-ยวนสี่คิ้วที่มีลักษณะคติดั้งเดิมแบบเรือนภาคเหนือ คือ
“วางทิศทางเรือนแบบขวางตะวัน” จากการที่ได้ทำการศึกษาและลงสำรวจเรือนไท-ยวนในพื้นที่ตำบล
ต้นตาล อำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรีจะพบว่าไม่สามารถที่จะนำเรือนมาเปรียบเทียบได้มากนัก แต่กับ
เรือนไท-ยวนสี่คิ้ว จังหวัดนครราชสีมา นั้น กลับมีความคล้ายกันอยู่เรือนไท-ยวนราชบุรีอยู่มาก แสดง
ให้เห็นว่าคติความเชื่อเรื่องการวางทิศทางเรือนนั้นยังคงมีอิทธิพลต่อรูปแบบการปลูกเรือนของชาวไท-
ยวนสี่คิ้ว และไท-ยวนคูบัวอยู่ ถึงแม้คติการวางเรือนจะไม่เป็นตามกันทั้งหมดของพื้นที่ แต่รูปแบบ
ลักษณะนี้ก็พบเห็นในกลุ่มเรือนที่มีอายุ 80 ปีขึ้นไป ซึ่งเป็นเรือนที่เก่าแก่ดั้งเดิมของพื้นที่ แต่สำหรับ
เรือนที่ปลูกสมัยหลังอาจจะเชื่อไม่คติการวางเรือนแบบเดิมน้อยลง การวางเรือนจะผิดออกไปบ้างตาม
ความสะดวกและข้อจำกัดในการปลูกเรือน

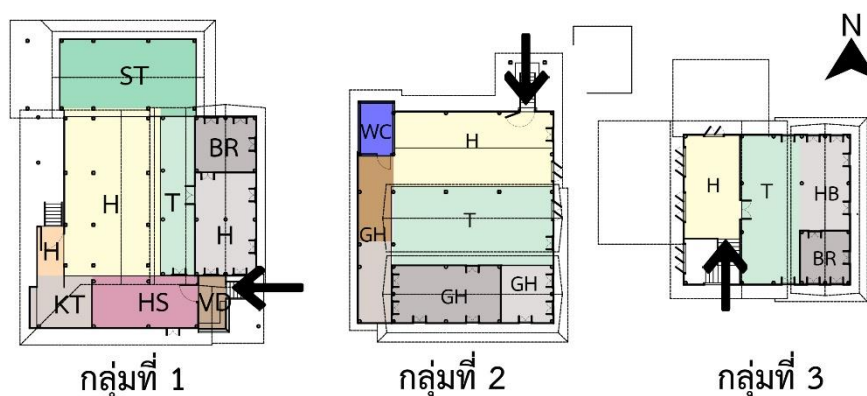

2. ตำแหน่งการเข้าถึงการวางเรือนประธานและการต่อขยาย

จากกรณีศึกษาเรือนทั้งหมด 24 หลังคาเรือนนั้น การเข้าถึงเรือนเข้าสู่พื้นที่ภายในเรือนนั้น ส่วนใหญ่จะพบระเบียงขนาดเล็กทำหน้าที่เป็นพื้นที่คอยเชื่อมต่อระหว่างพื้นที่ภายในและบันได หรือ อาจเรียกว่า “โถงบันได” ก็ได้ เป็นพื้นที่ระเบียงเล็กๆ ยื่นออกมาจากตัวเรือน (Balcony) ใช้เป็นพื้นที่ อเนกประสงค์ ไว้สำหรับพักคอยก่อนเข้าสู่เรือน (ภาพที่ 131) จะพบการทำที่นั่งพักคอยอยู่ในบริเวณนี้ มีพื้นที่ใหญ่บ้างเล็กบ้างแล้วแต่เรือนแต่ละหลัง โดยจากการสำรวจนั้นพื้นที่นี้มีการตัดแปลงไปจากเดิม ในเรือนหลายหลัง การพบส่วนใหญ่มักจะทำที่นั่งในบริเวณนี้ทำให้เกิดข้อสันนิษฐานว่า เดิมทีแรกเรือน ในกลุ่มแกวนั้นจะใช้พื้นที่บริเวณนี้เป็นส่วนรับแขก และใช้นั่งเล่น เพราะพื้นที่บริเวณใต้ถุนนั้นไม่ได้ ถูกใช้งานสำหรับกิจกรรมต่างๆ ส่วนใหญ่ใต้ถุนจะถูกใช้เป็นที่เก็บของหรือเก็บอุปกรณ์ทางการเกษตร หรือใช้สำหรับเลี้ยงสัตว์ ดังนั้นเมื่อขึ้นเรือน บริเวณนี้จึงเป็นพื้นที่แรกของเรือนที่จะต้องผ่านหรือเป็น พื้นที่เปลี่ยนผ่านไปภายในเรือน (Transition Space) จึงเปรียบเสมือนโถงต้อนรับ จึงมักพบการสร้าง ที่นั่งไว้สำหรับนั่งพักหรือไว้สำหรับไว้รับแขก

ภาพที่ 131 การเข้าถึงกลุ่มเรือนแบ่งเป็น 3 กลุ่มแบ่งตามการเข้าถึงเรือนตามรูปทรงเรือน

ภาพที่ 132 บริเวณระเบียบโรงบันไดพบการสร้างพื้นที่และการทำที่นั่งบริเวณระเบียบเพื่อสำหรับนั่งพักผ่อนและไว้รับแขก

การเข้าถึงของพื้นที่ภายในตัวเรือน บันไดมีส่วนสำคัญสำหรับการเข้าถึงพื้นที่ต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกอาคาร ด้วยเรือนกรณีศึกษาเป็นกลุ่มเรือนที่มีอายุเก่าแก่และเป็นเรือนที่มีลักษณะยกใต้ถุนสูง บันไดจึงเปรียบเสมือนประตูทางเข้าสู่เรือน จากข้อมูลสำรวจพบว่าลักษณะการเข้าสู่เรือนนั้นจะถูกสร้างพื้นที่ตอนรับขึ้นบริเวณของบันได ในตำแหน่งของโรงบันไดนี้การจัดกลุ่มลักษณะการเข้าถึงเรือนไว้ 3 ลักษณะคือ (ภาพที่ 132)

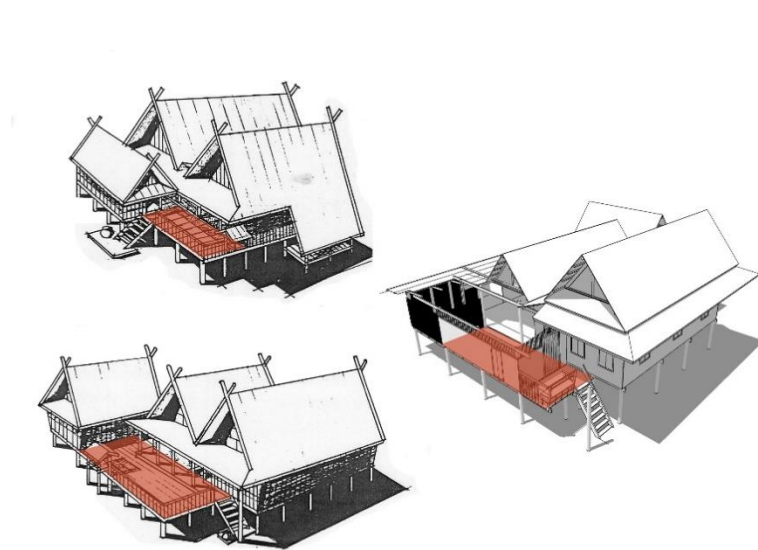
กลุ่มที่ 1 การเข้าเรือนทางด้านทิศใต้ของเรือน โดยการเข้าเรือนจะเข้าทางด้านหน้าจั่วของเรือน

กลุ่มที่ 2 การเข้าถึงเรือนทางด้านทิศใต้และเหนือของเรือน โดยการเข้าเรือนจะเข้าทางด้านยาวของเรือน

กลุ่มที่ 3 คือเรือนที่กำหนดทางขึ้นภายในตัวเรือน (เรือนมีการปรับปรุงแก้ไขใหม่มีการปรับทิศทางการเข้าถึงเรือน)

1. การเข้าเรือนทางด้านทิศใต้ของเรือน โดยการเข้าเรือนจะเข้าทางด้านหน้าจั่วของเรือน (ทางเข้าเรือนด้านทางด้านหน้าจั่วของเรือน กลุ่ม A) จากการศึกษาวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์ทิศทางขึ้นเรือนนั้น สังเกตว่าการวางตำแหน่งทางขึ้นเรือนนั้นมีความคล้ายกับการวางทางขึ้นเรือนแบบเรือนทางภาคเหนือที่มีการวางทางขึ้นเรือนไว้บริเวณทางด้านหน้าหรือเรียกว่า “ชานบันได” โดยลักษณะเรือนไทยภาคเหนือนั้นมักจะวางชานบันไดไว้บริเวณด้านหน้า โดยด้านหน้าของเรือนจะเป็นด้านหน้าจั่ว

เรือน และชานบันไดจะเป็นตัวเชื่อมต่อไปยังพื้นที่ “เดิน” และพื้นที่ต่อไปของบ้านในภาคเหนือ ผู้วิจัยเห็นว่าเรือนกรณีศึกษากลุ่มที่หนึ่งนั้นมีลักษณะการวางตำแหน่งคล้ายกับเรือนไทยภาคเหนือ เพียงแต่เรือนกรณีศึกษานั้นจะมีหลังคาปิดคลุมบริเวณพื้นที่นี้ ด้วยพื้นที่ชานบันไดไม่ได้เป็นพื้นที่ขนาดใหญ่เท่ากับชานแดด หรือชานโล่ง จึงทำให้เรือนกรณีศึกษาสามารถทำหลังคาปกคลุมและจัดเป็นพื้นที่ใช้สอยภายในอาคารแทน (ภาพที่ 133)

เรือนไทยภาคเหนือ

เรือนกรณีศึกษา 23M7-66

ภาพที่ 133 ความคล้ายคลึงกันของทิศทางการเข้าสู่เรือนของเรือนไทยภาคเหนือกับเรือนกรณีศึกษา 23M7-66 ในคูบัว

ที่มา : ดัดแปลงลายเส้น จาก รศ.สมใจ นิมเล็ก (2537)

จากรูปเรือนที่วางตำแหน่งระเบียงทางขึ้นเรือนอยู่ทางด้านจั่ว (หน้าจั่วเรือน) พบจำนวน 19 หลัง (กลุ่ม A) และพบการวางทางขึ้นเรือนจำนวน 2 หลังเป็นการวางตำแหน่งทางขึ้นเรือนอยู่ทางด้านยาวของเรือน (กลุ่ม B) และมีเรือนจำนวน 3 หลังที่มีการทำบันไดทางขึ้นเรือนไว้บริเวณภายในเรือน (กลุ่ม C) ซึ่งเป็นการปรับทางขึ้นเรือนใหม่ตามการใช้งานที่ใช้พื้นที่บริเวณใต้ถุนเป็นพื้นที่ใช้งาน ในการพบข้อสังเกตการวางตำแหน่งของทางเข้าเรือนนั้นทำให้เกิดการเปรียบเทียบรูปแบบลักษณะการวางตำแหน่งทางขึ้นเรือนที่มีความสัมพันธ์แบบเรือนภาคเหนือหรือเรือนไทยภาคกลางหรือไม่ เพื่อหา

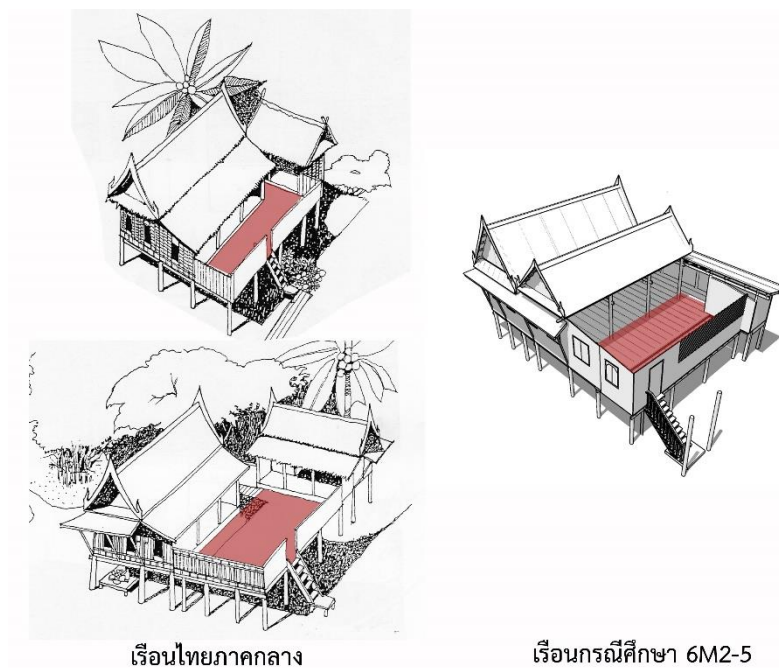

ประเด็นว่าการสร้างเรือนของเรือนกรณีศึกษาทั้ง 24 หลังคาเรือนนั้นมีความสอดคล้องกับสัมพันธ์กับความเชื่อของเรือน

กรณีเรือนกลุ่ม A จะวางตำแหน่งทางขึ้นเรือนไว้ทางด้านจั่วเรือน เรือนภาคเหนือมักจะวางชานเรือนไว้ด้านหน้าของเรือนโดยจะวางชานไว้ตามแนวขวางของเรือน จะไม่นิยมวางชานไว้ตามความยาวของเรือนคือวางชานตามแนวสันหลังคาเรือน สันนิษฐานว่าอาจจะได้รับแนวความคิดและการรับรู้รูปแบบการปลูกเรือนที่มีระเบียบทางขึ้นเรือนอยู่ด้านจั่วเรือนแบบเรือนภาคเหนือ

2. การเข้าถึงเรือนทางด้านทิศใต้และเหนือของเรือน โดยการเข้าเรือนจะเข้าทางด้านยาวของเรือน จากพื้นที่สำรวจพบเรือนที่มีลักษณะการวางตำแหน่งทางขึ้นเรือนอยู่ทางด้านยาวของเรือน (กลุ่ม B) จำนวน 2 หลังเป็นเรือนที่มีทางขึ้นเรือนอยู่ทางทิศเหนือของเรือนซึ่งมีความคล้ายกับการขึ้นเรือนของกลุ่มเรือนไทยภาคกลาง และจากการสรุปประเด็นเรื่องการวางทิศทางเรือนพบว่าเรือนหมายเลข 4M2-14, 6M2-55 นั้นจัดอยู่ในกลุ่มเรือนตามตะวันซึ่งเป็นลักษณะของการวางเรือนของเรือนไทยภาคกลาง และเรือนหลังนี้เองเจ้าของเรือนก็ให้สัมภาษณ์ว่า ตนเองนั้นเป็นคนไทยดั้งเดิมตั้งถิ่นฐานอยู่ในแถบที่ราบลุ่มภาคกลาง มิได้เป็นกลุ่มที่อพยพมาจากทางภาคเหนือเหมือนกับคนกลุ่มใหญ่ในตำบลคูบัว

เรือนไทยภาคกลาง

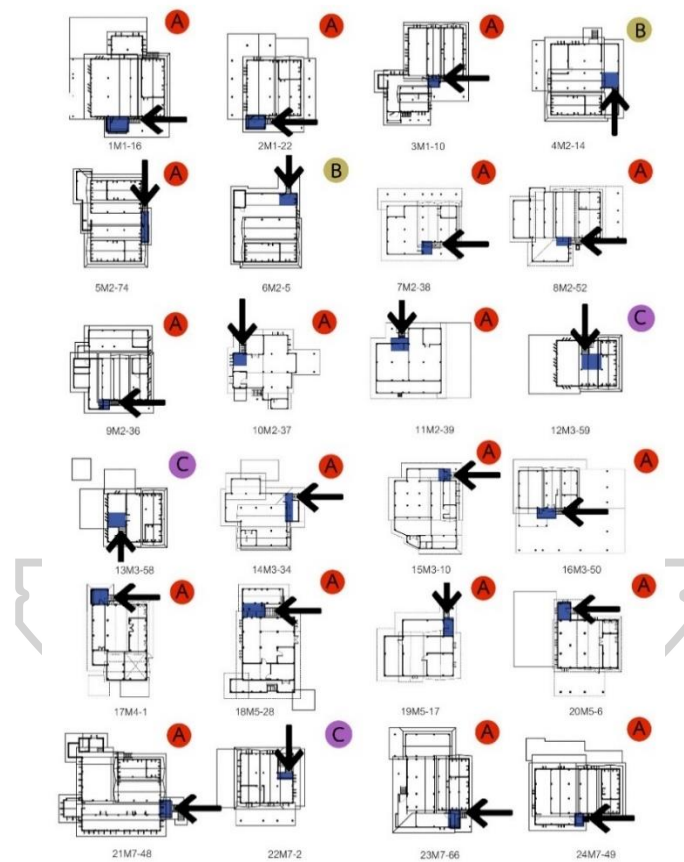
เรือนกรณีศึกษา 6M2-5

ภาพที่ 134 ความคล้ายคลึงกันของทิศทางการเข้าสู่เรือนของเรือนไทยภาคเหนือกับเรือนกรณีศึกษา 6M2-5 ในคูบัว

ที่มา : ดัดแปลงลายเส้น จาก รศ.สมใจ นิมเล็ก (2537)

3. เรือนที่กำหนดทางขึ้นภายในตัวเรือน (กลุ่ม C เรือนมีการปรับปรุงแก้ไขใหม่มีการปรับทิศทางการเข้าถึงเรือน) พบลักษณะแบบนี้จำนวน 3 หลังคาเรือนได้แก่ เรือนหมายเลข 12M3-59,13M3-58,22M7-2 โดยเป็นเรือนเก่าที่มีอายุเดิมแรกสร้างมากกว่า 80 ปีแต่ปัจจุบันมีการปรับปรุงแก้ไขรูปแบบของเรือนบางส่วนเพื่อให้เหมาะสมกับการใช้งาน เรือนทั้ง 3 หลังนั้นถูกการจัดการพื้นที่ใช้งานใหม่โดยใช้พื้นที่ใต้ถุนเรือนเป็นพื้นที่ใช้สอยหลักของเรือนใช้เป็นห้องนอนและห้องเอนกประสงค์ ผนังถูกปิดกั้นอย่างถาวรด้วยอิฐทำให้การจัดการส่วนเชื่อมต่อของพื้นที่ก็คือ *บันได* นั้นถูกเปลี่ยนแปลงแก้ไขใหม่ จากบันไดที่ปกติจะเป็นบันไดภายนอกเรือน เมื่อถูกการปิดกั้นพื้นที่ด้านล่างเรือนใหม่บันไดของเรือนจึงกลายเป็นบันไดภายในเรือนแทน ดังนั้นการให้ความสำคัญของบันไดในสถานะส่วนอันดับแรกของการต้อนรับแขกหรือการเข้าเรือนนั้นจึงเปลี่ยนไป การวางบันไดนั้นจึงเป็นแค่ตัวเชื่อมพื้นที่ชั้นล่างและชั้นบน อย่างไรก็ตามถ้าพิจารณาจากผังพื้นที่และทิศทางการบันไดนั้นพบว่าการวางบันไดนั้นจะเน้นการเพื่อความสะดวกในการใช้สอยเท่านั้น บันไดมีขนาดกว้างประมาณ 1-1.5

เมตร ลักษณะบันไดเป็นแบบ 2 ช่วงบันไดมาชนพักกลาง เพราะต้องลดความยาวของบันไดลง แต่จากการพิจารณารูปแบบจะพบความคล้ายกันของการขึ้นบันไดว่า “เมื่อขึ้นบันไดขึ้นเรือนจะไม่นิยมเดินขึ้นเรือนถึงชั้นบนแล้วหันหน้าเข้าหาเรือน บันไดจะหันข้างเข้าหาเรือนโดยทันที” ถึงแม้กลุ่มเรือนกลุ่มที่ 3 นี้ (กลุ่ม C) จะมีลักษณะที่มีรูปแบบใหม่ไม่สามารถนำมาวิเคราะห์ถึงความเหมือนหรือแตกต่างแต่แรกเริ่มแต่ลักษณะการเข้าถึงเรือนนั้นยังคงมีลักษณะเฉพาะรวมของเดิมกับการใช้งานแบบใหม่ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของการเปลี่ยนแปลงของเรือนบนความเชื่อและลักษณะนิยมแบบเดิมอยู่

ภาพที่ 135 ภาพแสดงการวางตำแหน่งทางเข้าถึงเรือนทั้งหมด 24 หลังคาเรือนพบ
ลักษณะรูปแบบอยู่ 3 ลักษณะ

3. ความสัมพันธ์ของพื้นที่และลำดับการเข้าถึงพื้นที่ใช้สอย (Function Relationship Diagram)

การทำความเข้าใจถึงความสัมพันธ์และการเข้าถึงพื้นที่เรือนเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เราเข้าใจถึงลักษณะการใช้พื้นที่และความสัมพันธ์ของการใช้พื้นที่ของผู้อยู่อาศัย การใช้พื้นที่ของเรือนนั้นต่างมีลักษณะการใช้พื้นที่ที่แตกต่างกันออกไปตามวิถีชีวิตของแต่ละกลุ่มคน แต่ละกลุ่มคนต่างมีวิถีชีวิตการใช้พื้นที่ของเรือนต่างกัน ย่อมแสดงให้เห็นถึงปัจจัยแวดล้อมที่ต่างกันเช่นเดียวกัน การศึกษาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของการใช้พื้นที่ของเรือน (Function Relationship) กรณีศึกษาทั้ง 24 หลังคาเรือนพบว่าการใช้พื้นที่ของเรือนการเข้าถึงพื้นที่ใช้สอยและความสัมพันธ์ของพื้นที่มีลักษณะคล้ายกันอยู่หลายประการทั้งเรือนกลุ่มที่ 1 (เรือนวางทิศเรือนและแนวสันหลังคาขวางตะวันหรือหันด้านจั่วไปทิศเหนือและใต้) และเรือนกลุ่มที่ 2 (เรือนวางทิศเรือนและแนวสันหลังคาตามตะวันหรือหันจั่วไปทางทิศตะวันออกและตะวันตก)

ในการพิจารณาถึงความสัมพันธ์ของพื้นที่ใช้สอยและการเข้าถึงพื้นที่ใช้สอยนั้น กรณีเรือนศึกษาทั้ง 24 หลังคาเรือน มีรูปแบบการเข้าถึงเรือนจากบันไดผ่านเข้าสู่ตัวเรือนโดยมีโถงกลางบ้านขนาดใหญ่เป็นพื้นที่เชื่อมของพื้นที่อื่นๆ ของตัวเรือน โดยโถงกลางเรือนนี้เปรียบเสมือนตัวเชื่อมของพื้นที่ใช้สอย (Transition Space) ภายในตัวเรือน

ภาพที่ 136 เป็นพื้นที่โถงกลางเรือนของเรือนหมายเลข 1M1-16 บริเวณโถงกลางเรือนเป็นพื้นที่อเนกประสงค์และเป็นส่วนพื้นที่เชื่อมต่อไปยังพื้นที่ใช้งานอื่น

ภาพที่ 137 เรือนของเรือนหมายเลข 23M7-66 บริเวณโถงกลางเรือนเป็นพื้นที่อเนกประสงค์
รับแขกและเป็นส่วนพื้นที่เชื่อมต่อไปยังพื้นที่ใช้งานอื่น

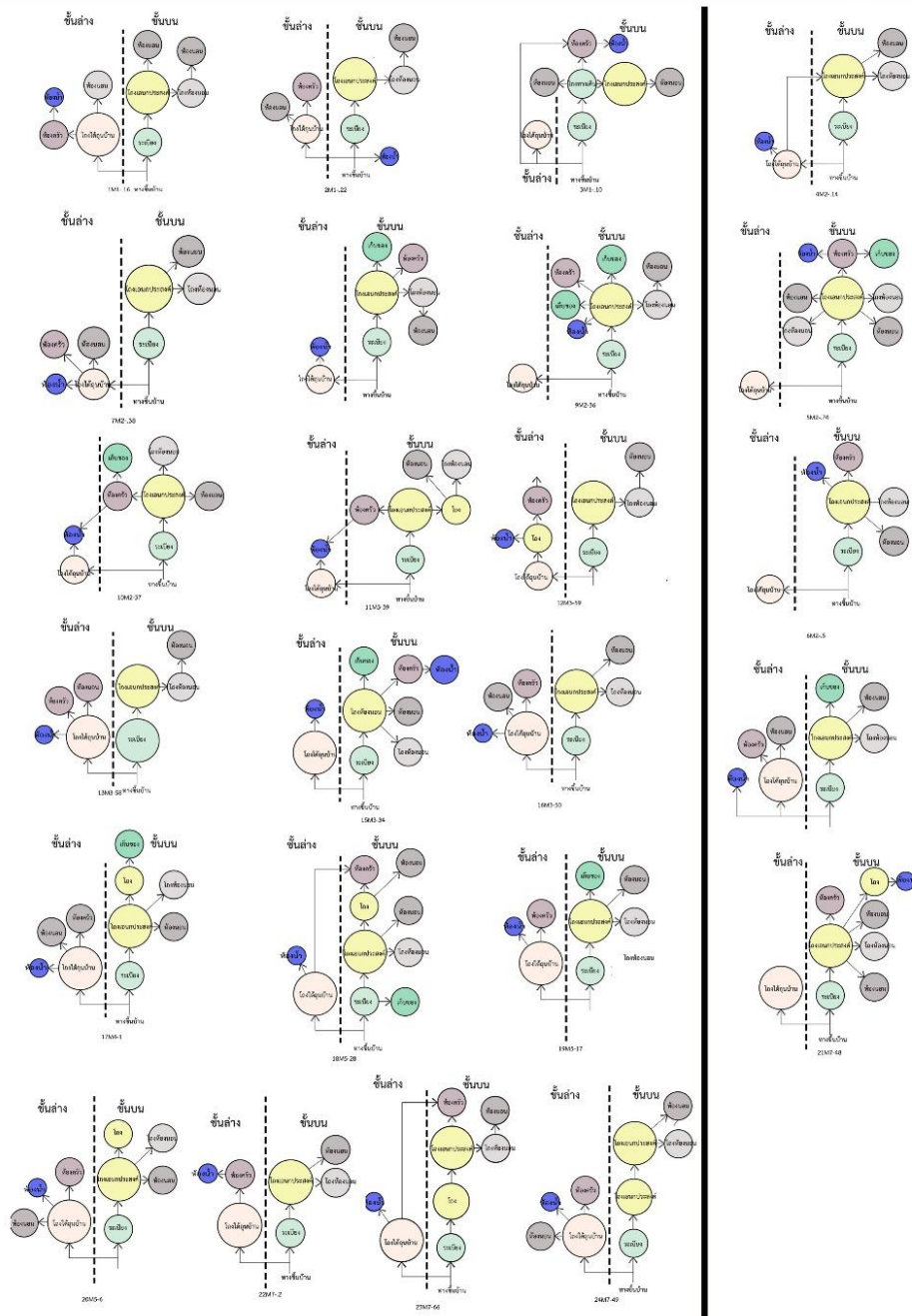
จากภาพที่ 137 จะเห็นว่าโถงกลางเรือนเปรียบเสมือนใจกลางเรือนหรือหัวใจของเรือนก็ว่าได้ พื้นที่โถงกลางใช้ทำกิจกรรมต่างๆ ที่ไว้สำหรับพักผ่อน จัดพื้นที่จัดเลี้ยง ไว้สำหรับนั่งคุยรับแขก ดังนั้น การที่เรือนถูกออกแบบพื้นว่างขนาดใหญ่ไว้กลางเรือนเป็นส่วนที่เชื่อมต่อไปยังพื้นที่อื่นๆ จะทำให้การไปยังพื้นที่หรือห้องอื่นๆ นั้นเป็นไปได้ง่าย และที่สำคัญบริเวณโถงกลางเรือนนั้นสามารถที่จะมองเห็น ส่วนพื้นที่ต่างๆ ของเรือนได้อย่างทั่วถึง

ด้วยการวิเคราะห์เรือนในกลุ่มเรือนกรณีศึกษาแบ่งกลุ่มเรือนออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ คือกลุ่มเรือนวางขวางตะวัน และกลุ่มเรือนวางตามตะวัน ในการวิเคราะห์จึงมีการแยกการวิเคราะห์ถึง ลักษณะการกำหนดความสัมพันธ์ของพื้นที่ออกเป็น 2 กลุ่มตามภาพที่ 138 จะเห็นได้ว่าแม้ลักษณะการวางทิศทางเรือนนั้นต่างกันออกไปแต่การกำหนดพื้นที่การเข้าถึงเรือนหลักจะเข้าไปสู่พื้นที่โถงกลางเรือนเหมือนกันทั้ง 2 กลุ่มเรือน การใช้พื้นที่หลักของเรือนยังคงให้ความสำคัญกับโถงกลางของเรือน ให้เป็นพื้นที่อเนกประสงค์หลักของเรือนและเป็นพื้นที่เชื่อมต่อไปยังพื้นที่อื่นๆ ภายในเรือน

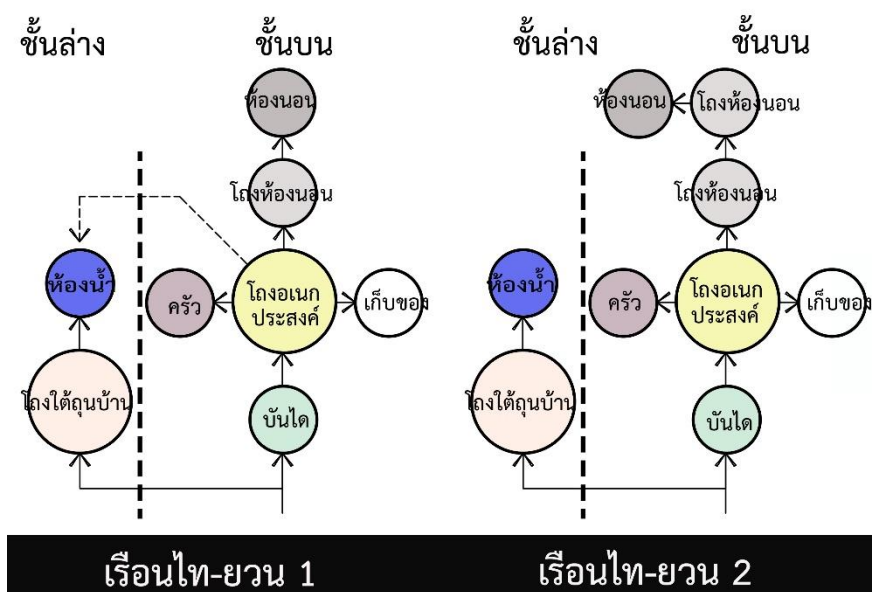
ความสัมพันธ์พื้นที่ใช้สอยและการเข้าถึงพื้นที่ใช้สอย (Function Relationship Diagram and area access)

เรือนกลุ่มที่ 1 เรือนกลุ่มที่ 2

ภาพที่ 138 ภาพแสดงความสัมพันธ์ของพื้นที่ใช้สอยและการเข้าถึงพื้นที่ต่างๆ ภายในเรือน

กรณีศึกษาของเรือนแยกเป็น 2 กลุ่มใหญ่

ภาพที่ 139 ภาพแสดงตารางสรุปลักษณะความสัมพันธ์ของเรือนกรณีศึกษา

จากการวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์ของเรือนกรณีศึกษาสามารถที่จะสรุปลักษณะความสัมพันธ์ของพื้นที่ของเรือนได้ ตามภาพที่ 139 ได้คือ เรือนส่วนใหญ่ในกรณีศึกษาจะกำหนดความสัมพันธ์ของเรือนโดยใช้โถงกลางของเรือนหรือเรียกอีกอย่างว่า “โถงอเนกประสงค์” เป็นตัวเชื่อมพื้นที่ต่างๆของเรือนทั้งหมด โถงกลางเรือนเปรียบเสมือนพื้นที่ส่วนกลางหรือพื้นที่สาธารณะของเรือน (Public Zone) พื้นที่นี้จะเป็นพื้นที่ทำกิจกรรมรวมของคนในเรือนหรือแม้แต่การเป็นพื้นที่ของแขกผู้มาเยือนจะใช้พื้นที่นี้เป็นส่วนต้อนรับ โถงกลางนี้จะเป็นตัวเชื่อมไปยังพื้นที่ของห้องครัว ห้องเก็บของ และโถงห้องนอนซึ่งเป็นพื้นที่กึ่งสาธารณะ (Semi Public Zone) โดยพื้นที่สองส่วนนี้นั้นเรือนกรณีศึกษาจะพบเหมือนกันเกือบทั้งหมด

ส่วนในพื้นที่ห้องนอน (Private Zone) จะเป็นส่วนในสุดหรือสุดท้ายของพื้นที่การเข้าถึงพบการจัดพื้นที่ส่วนตัวอยู่ 2 ลักษณะคือ การเข้าสู่พื้นที่ห้องนอนโดยตรงจากโถงอเนกประสงค์ และการเข้าห้องนอนต้องผ่านโถงห้องนอนก่อนถึงจะเข้าสู่ห้องนอนได้ ซึ่งจะมีความต่างกันของการเข้าสู่พื้นที่สุดท้ายระหว่าง 2 กลุ่มที่พบ (จากภาพที่ 6.21) นั้นหมายถึงการให้ความสำคัญกับห้องนอนที่จะต้องมีส่วนตัวและปลอดภัยของการเข้าถึง

4. การวางผังเรือนและกลุ่มเรือน

จากการศึกษาวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์ของการใช้พื้นที่ของเรือนกรณีศึกษา (Function Relationship) พบประเด็นที่น่าสนใจถึงรูปแบบการวางความสัมพันธ์ของพื้นที่ต่างๆ ที่พบจึงสังเกตได้ว่า การวางตำแหน่งของพื้นที่ความสัมพันธ์อย่างเหมาะสมและมีความเป็นลักษณะเฉพาะของกลุ่มเรือนในพื้นที่กรณีศึกษาพบว่าเรือนมักจะกำหนดการวางพื้นที่ส่วนของห้องนอนหรือส่วนที่เป็นเรือนประธาน ไว้เชื่อมต่อกับส่วนโถงกลางเรือน และสิ่งที่พบในทุกเรือนกรณีศึกษาอีกอย่างก็คือ ห้องนอนหรือ “ในเฮือน” ถึงแม้เรือนที่ปลูกใหม่หรือเรือนที่สร้างแบบทรงบังกะโลที่มีการวางผังเรือนแบบใหม่ และมีการใช้พื้นที่ในเรือนที่เปลี่ยนไปจากเดิมก็ยังคงพบว่าเรือนนั้นยังคงกำหนดห้องนอนไว้เสมอ การจำแนกการจัดผังและการวางเรือนสามารถจำแนกรูปแบบออกเป็น 3 ลักษณะคือ

ลักษณะเรือนวางเรือนประธานไว้ฝั่งด้านทิศตะวันออกของเรือน (ห้องนอนหรือในเฮือนจะอยู่ที่ทิศเดียวกัน)

ลักษณะเรือนวางเรือนประธานไว้ฝั่งเหนือและใต้

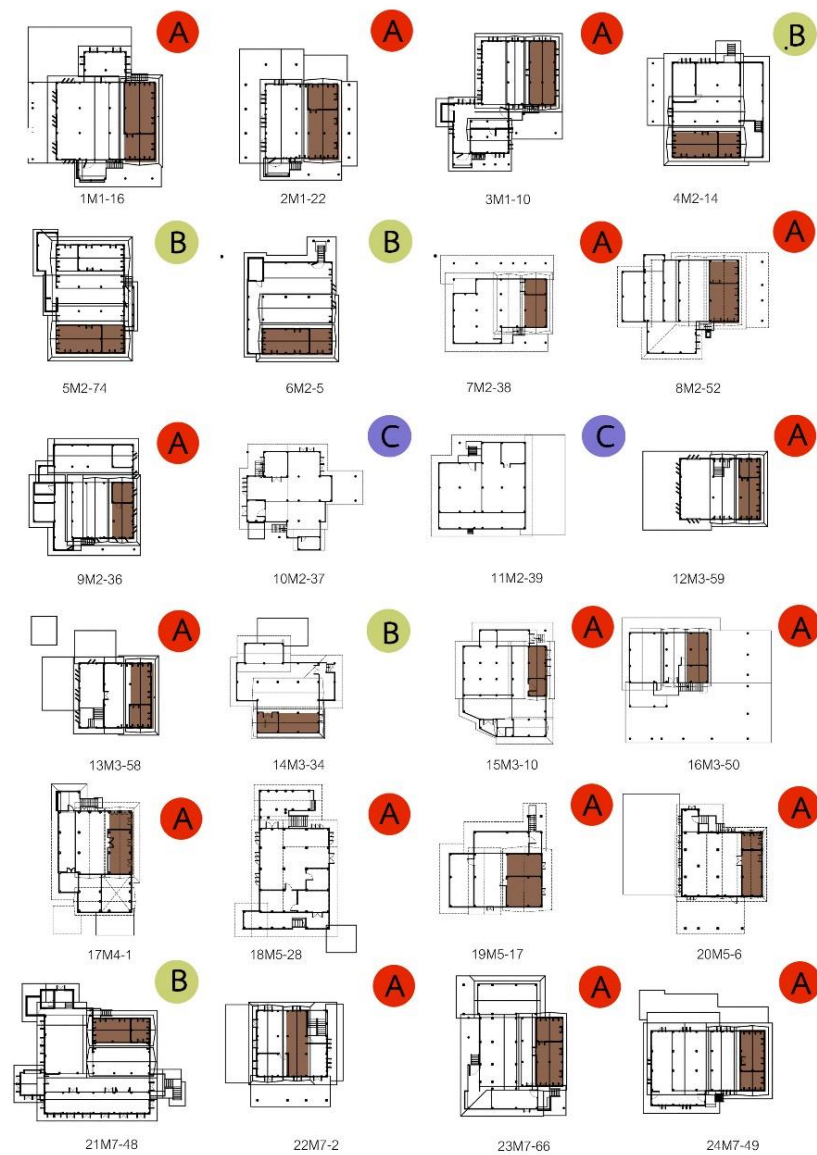
ลักษณะเรือนไม่กำหนดเรือนประธาน

โดยทั้ง 3 ลักษณะนี้แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของรูปแบบการวางผังอาคารตามลักษณะการใช้พื้นที่ของเรือนที่ให้ความสำคัญในพื้นที่โถงกลางเรือน และใช้พื้นที่นี้เป็นส่วนเปลี่ยนถ่ายไปพื้นที่ห้องนอนของเรือนเช่นเดียวกัน การที่พื้นที่โถงกลางถูกกำหนดไว้บริเวณศูนย์กลางของเรือน ทำให้การกำหนดพื้นที่ส่วนต่างๆ นั้นถูกจัดวางไปได้ง่ายและมีความเป็นอิสระในการวางพื้นที่เชื่อมต่อของพื้นที่ อย่างไรก็ตามการวางผังเรือนนั้นให้ความสำคัญกับพื้นที่ห้องนอนเป็นอันดับแรกจากงานวิจัยนี้พบว่าเรือนกรณีศึกษาพบเรือนที่วางตำแหน่งพื้นที่ห้องนอนมักถูกกำหนดไว้บริเวณทางด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือมากถึง 16 หลังคาเรือนจากจำนวนเรือนกรณีศึกษา 24 หลัง โดยจากการวิเคราะห์ทำให้เห็นว่าการกำหนดผังเรือนนั้นจะสอดคล้องกับการกำหนดทิศหัวนอน และทิศของเสาเอกของเรือนที่จะกำหนดไว้ทางด้านทิศตะวันออก ที่ถือว่าเป็นทิศมงคล

พบว่าการวางผังเรือนส่วนเรือนประธานไว้ทางด้านทิศเหนือและใต้จำนวน 5 หลังคาเรือน โดยจะเป็นกลุ่มเรือนที่วางเรือนตามตะวันตามที่ได้จัดกลุ่มไว้ แต่ประเด็นที่น่าสนใจก็คือพบเรือนที่เป็นเรือนใหม่ที่มาอายุการสร้างเรือน 50-80 ปีที่เป็นเรือนหลังคาราบแบนหรือ “ทรงบังกะโล” มีหลังคาของเรือนเพียง 1 ชุด ไม่ได้ปลูกเรือนแบบ 2 จั่วหรือ 3 จั่ว (2 จั่วหมายถึง หลังคา 2 หลัง ลักษณะ

การปลูกเรือนที่มีลักษณะที่ประกอบด้วยเรือนมีหลังคา 2 หลังเราเรียกว่า “เรือนสองหลังร่วมพื้น” และเรือนที่ประกอบด้วยหลังคา 3 หลังใน 1 เรือนเรียกว่า “เรือนสามหลังร่วมพื้น”) ซึ่งไม่มีรูปแบบการวางเรือนและการก่อสร้างเรือนเป็นแบบเก่าดั้งเดิม แต่ยังคงมีการพบเห็น ห่องนอน (ในเฮือน) ไว้ภายในเรือนด้วยอีกด้วย จากการพบเห็นลักษณะนี้ จึงตั้งข้อสังเกตว่าถึงแม้เรือนนั้นจะมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปลูกเรือนใหม่ แต่การรับรู้ถึงการสร้างสัญลักษณ์ถึงแบบแผนการปลูกเรือนที่จะต้องประกอบด้วยห่องนอน นั้นยังคงปรากฏอยู่ แสดงให้เห็นว่าการปลูกเรือนไท-ยวนคูบัวยังคงให้ความสำคัญกับ “ห่องนอน” (ในเฮือน) ไม่ว่าเรือนจะเปลี่ยนรูปแบบการก่อสร้างหรือการวางผังเรือนเป็นอย่างไรก็ตาม และจะยังคงกำหนดตำแหน่งห่องนอนไว้ในทิศเหนือหรือทิศตะวันออกเช่นเดียวกันกับเรือนแบบเก่าที่ปลูกกัน

ลักษณะเรือนของเรือนกรณีศึกษา พบว่ามีลักษณะเรือนแบบ 3 ช่วงเสา คือ มีเสา 3 ช่วงเสา จึงทำให้เกิดพื้นที่ 3 ห่องหรือเรือนไทยภาคกลางเรียกว่า “เรือน 3 ห่อง” (ฤทัย ใจจงรัก, 2539) ส่วนด้านสกัดจะมี 1 ช่วงเสาและเชื่อมต่อส่วนเรือนขยายจะมีเพิ่มอีก 2-3 ช่วงเสา แล้วแต่การต้องการใช้พื้นที่ภายในเรือน ลักษณะของเรือน 3 ช่วงเสาจะพบในเรือนกรณีศึกษาที่เป็นเรือนทรงยอดแหลมทั้งหมด ยกเว้นเรือนแบบบังกะไล โดยเรือนจะถูกกำหนดเป็นเรือน 3 ช่วงเสาในเรือนประธานและเรือนต่อขยายจะมีความยาวเท่ากัน การปลูกเรือน 3 ห่องของชาวไท-ยวนคูบัวนั้น จะคล้ายกับการปลูกเรือนของเรือนไทยภาคกลาง โดยลักษณะของเรือนไทยภาคกลางนิยมทำเรือนแบบ 3 ห่องหรือ 3 ช่วงเสา หากเป็นเรือนใหญ่ก็จะทำ 5 ห่องและ 7 ห่อง ไม่ทำเรือน 2 ห่อง เพราะไปเหมือนร้านม้า ส่วนเรือนแถบเพชรบุรี จะนิยมปลูกเรือน 2 ห่อง (วีระ อินพั้งทั้ง, 2545) ซึ่งจะสอดคล้องกัน แต่จะมีความแตกต่างกับการปลูกเรือนไทยภาคเหนืออย่างชัดเจน โดยเรือนไทยภาคเหนือมักจะเป็นเรือน ที่มีลักษณะเรือนแฝดแบบ 5 ห่อง (อรศิริ ปาณินท์, 2543)

ภาพที่ 140 ภาพถึงตำแหน่งของเรือนประธานและเรือนรองกรณีศึกษารวม 24 หลังคาเรือน

5. การวางตำแหน่งความสำคัญของคติความเชื่อในเรือน

ความสำคัญของการสร้างเรือนนั้นคงต้องปฏิเสธไม่ได้ว่ารูปแบบการสร้างเรือนนั้นจะต้องประกอบไปด้วยเรื่องคติความเชื่อและรูปแบบพิธีการต่างๆ ที่จะต้องประกอบเข้าไปในเรือนเพื่อความเป็นสิริมงคลและการอยู่เย็นเป็นสุข ในความเชื่อต่างๆ ในเรือนจะพบความเชื่อในเรือนคือ

1. คติความเชื่อเกี่ยวกับการสร้างเรือนการวางเสาเอกเสาโท
2. คติความเชื่อในเรือนเกี่ยวกับการวางหิ้งพระ
3. คติความเชื่อในเรือนเกี่ยวกับหิ้งผีหรือหิ้งบรรพบุรุษ

1. คติความเชื่อเกี่ยวกับการสร้างเรือนการวางเสาเอกเสาโท ระบบคติความเชื่อของการสร้างเรือน มีการกำหนดเรื่องเสาเอกและตำแหน่งเสาโทและเสาบริวารต่างๆ ไว้ จากการสำรวจเรือนกรณีศึกษาพบว่าผู้อาศัยสามารถชี้ตำแหน่งของเสาเอกได้ จำนวน 17 เรือน และอีก 7 หลังคาเรือนนั้นไม่สามารถบอกถึงตำแหน่งของเสาเอกเรือนได้ ในกลุ่มเรือนที่ไม่สามารถชี้ตำแหน่งของเสาเอกได้นั้นเนื่องจากส่วนใหญ่เป็นผู้อาศัยในรุ่นต่อมา 4-5 ช่วงอายุคน และไม่ได้รับการบอกถึงตำแหน่งเสาเรือนจากผู้ใหญ่ในรุ่นก่อนการกำหนดตำแหน่งเสาเอกได้และไม่พบร่องรอยของสัญลักษณ์ที่แสดงว่าเป็นเสาเอกของเรือนจำนวน 17 หลังคาเรือน ตำแหน่งของการวางเสาเอกของเรือนนั้นมีความสัมพันธ์กับทิศความเชื่อของการสร้างเรือนที่เป็นทิศของความเป็นสิริมงคล ตามความเชื่อของการสร้างเรือน

จากเรือนกรณีศึกษาทั้งหมด 17 เรือน พบเสาเอกในเรือนกลุ่มที่ 1 (คือกลุ่มที่วางเรือนไปทางทิศเหนือใต้) จำนวน 12 หลังคาเรือนตำแหน่งของเสาเอกจะอยู่ในทิศตะวันออกเฉียงเหนือหรือเสาต้นแรกของการสร้างเรือนกลุ่มนี้สร้างเรือนประธานจะถูกกำหนดไว้ในทิศตะวันออกและจะวางตัวเรือนขยายไว้ทางทิศตะวันตกของเรือน การปลูกเรือนจึงเริ่มการสร้างเรือนด้วยการวางเรือนไปตามแนวทิศเหนือและทิศใต้ เสาต้นแรกซึ่งนับเป็นเสาเอกจึงถูกกำหนดเสาไว้ในแนวทิศตะวันออกเฉียงเหนือของเรือน

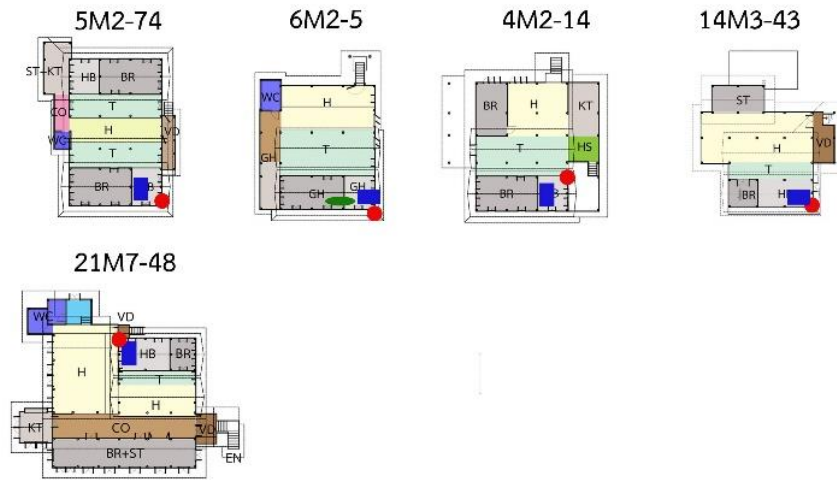
จากการพบการวางเสาเรือนหรือการวางเสาของของกลุ่มเรือนที่ 1 ว่าความนิยมของการวางเสาเรือนหรืออาจใช้คำว่า ความเชื่อของเสาเรือนนั้นมีลักษณะคล้ายกันของเรือนในพื้นที่ภาคกลางส่วนใหญ่ ในการอธิบายนี้ไม่ได้กล่าวถึงเรือนทั้งหมดในพื้นที่กรณีศึกษาทั้งหมด แต่ตั้งกรอบการอธิบาย

เพียงชุดข้อมูลที่ได้มาในการสำรวจเท่านั้น โดยเสาเอกหรือเสาที่สำคัญของเรื่อนั้นจะอยู่ทางด้านทิศ ตะวันออก โดยเป็นเสาต้นเรื่อนหัวมุมของเรื่อนเป็นส่วนใหญ่ (ภาพที่ 6.25)

และพบกลุ่มเรื่อนที่ 2 (คือกลุ่มที่วางเรื่อนไปทางทิศตะวันออกและตะวันตก) จำนวน 4 หลังคาเรื่อนมีตำแหน่งเสาเอกอยู่ทางด้านทิศใต้ และพบ 1 หลังคาเรื่อนเสาเอกอยู่ทิศเหนือ แต่ ทั้งหมดนั้นตำแหน่งเสาเอกจะอยู่ในเรื่อนประธานของบ้านส่วนในสุด โดยมักจะอยู่ทางด้านขวาของ เรื่อนส่วนในสุดเป็นสำคัญ (ภาพที่ 6.26) ประเด็นที่น่าสังเกตในการวางเสาเอก หรือเสาที่มีความสำคัญของเรื่อนนั้น การเปลี่ยนไปของทิศทางวางเรื่อนมีผลสอดคล้องกันกับการวางเสาเอก การวางเรื่อนไปในทิศทางต่างกัน เสาเอกเรื่อนมักมีการกำหนดให้อยู่บริเวณมุมซ้ายด้านของของตำแหน่ง เรื่อน ดังนั้นเมื่อเรื่อนหมุนทิศต่างกันออกไปจึงพบการวางเสาเรื่อนไปในทิศต่างกัน แต่สิ่งที่พบนั้น การ ยึดหลักกำหนดเสาเอกจะกำหนดเสาต้นแรกของเรื่อนคือ เสามุมบนซ้ายสุดของเรื่อน

ภาพที่ 141 เรื่อนกลุ่มที่ 1 พบตำแหน่งเสาเอกของเรื่อนโดยจะวางตำแหน่งไว้ทางด้านทิศ ตะวันออกและเป็นเสาต้นแรกของหัวมุมด้านซ้ายมือของเรื่อน

ภาพที่ 142 เรือกลุ่มที่ 2 ที่พบตำแหน่งเสาเอกของเรือโดยจะวางตำแหน่งไว้ทางด้านทิศ ตะวันออกเฉียงใต้และเป็นเสาต้นแรกของหัวมุมด้านซ้ายมือของเรือ และมีเรือ หมายเลข 21M7-48 ที่มีการวางตำแหน่งเสาเอกต่างไปจากกลุ่ม

จากการวิเคราะห์รวมของกลุ่มเรือจะพบว่า การวางตำแหน่งเสาเรือนนั้นมีลักษณะความ เชื่อมคล้ายๆ กันของตำแหน่งของเสาเอก เพราะถือว่าเป็นเสาที่สำคัญต่อการปลูกเรือน เป็นเสาต้นแรก ที่จะทำการปลูกเรือน การให้ความสำคัญกับเสาเอกนั้นจึงพบการวางสิ่งของเครื่องรางของขลังต่างๆ ไว้ กับเสาเอก โดยอาจเป็นผ้ายันต์หรือการผูกผ้าสีไว้บริเวณเสาเอก เพื่อแสดงถึงสัญลักษณ์ว่าเสาต้นนี้นั้น เป็นเสาที่มีความสำคัญของเรือน ในภาพที่ 143 จะเห็นว่ามีผ้ายันต์วางไว้บนหัวเสาของเรือน (เรือ หมายเลข 7M2-38) บางเรือนพบว่ามีการวางผ้ายันต์ไว้เฉพาะเสาบางต้น และบางเรือนพบว่ามีการนำ ผ้ายันต์วางไว้บนหัวเสาเกือบทุกหัวเสาของเรือน หรือแม้กระทั่งจากการสำรวจและสอบถามจาก เจ้าของเรือนนั้น เรือนส่วนใหญ่จะมีการนำผ้ายันต์หรือผ้าสีนำมาไว้บริเวณเสาเกือบทั้งสิ้นแต่บ้างเรือน นั้นไม่พบเนื่องจากผ้ายันต์หลุดออกไปจนไม่เห็นร่องรอยของผ้ายันต์ แต่เจ้าของเรือนยืนยันว่ามีผ้ายันต์ บริเวณหัวเสาเมื่อครั้งยังจำความได้

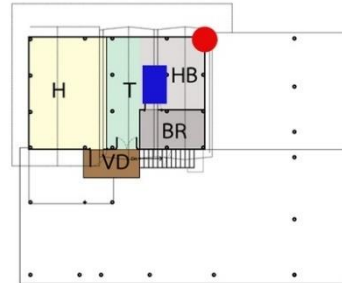

ภาพที่ 143 การนำผ้ายันต์หรือผ้าที่เป็นมงคลมาวางไว้บริเวณหัวเสาเรือนเพื่อความเป็นมงคล และความเชื่อของการปลูกเรือน

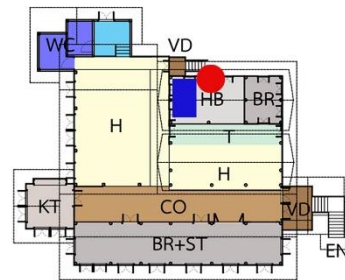

ภาพที่ 144 ผ้าที่ถูกนำมาวางบริเวณหัวเสาสำหรับความเชื่อความเป็นมงคลสำหรับการปลูกเรือนถูกวางไว้ในหลายส่วนขององค์ประกอบหลังคาและเสา

ภาพที่ 145 ตำแหน่งเสาคอกของเรือน 16M3-50 อยู่ตำแหน่งมุมบนขวาของเรือนทิศตะวันออกเฉียงเหนือ มีผ้าสีผูกไว้เพื่อแสดงสัญลักษณ์ของการเคารพของผู้อยู่อาศัย

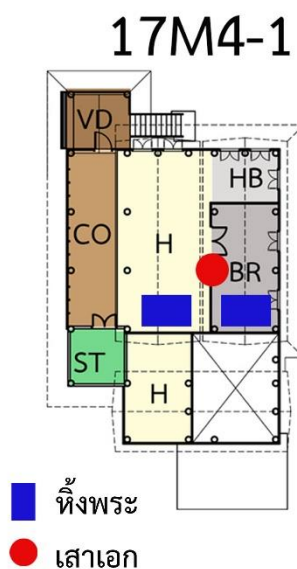
■ หิ้งพระ
● เสาคอก

ภาพที่ 146 ตำแหน่งเสาคอกของเรือน 21M7-48 อยู่ตำแหน่งกลางเรือนเสาด้านกลางทิศเหนือของเรือนไม่อยู่บริเวณหัวมุมของเรือน คล้ายกับเรือนกรณีศึกษาอื่น มีการเจิมรูปยันต์สีขาวไว้กับตัวเสาแสดงสัญลักษณ์ของการเคารพของผู้อยู่อาศัย

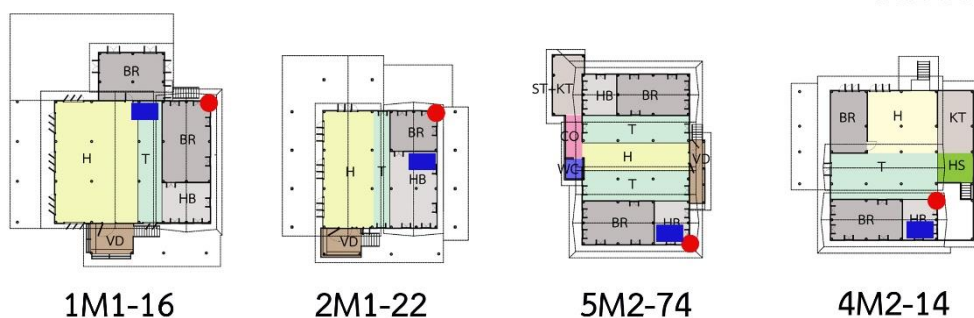
อย่างไรก็ตามเงื่อนไขในการสำรวจนั้นมีเงื่อนไขที่กำหนดตำแหน่งเสาเอกนั้นแตกต่างไปจากกลุ่มคือ เรือนหมายเลข 21M7-48 มีการกำหนดเสาเอกไว้บริเวณกลางบ้าน (ภาพที่ 146) โดยมีการผูกผ้าสีและปิดทองคำเปลวไว้บริเวณเสาด้วย ซึ่งแสดงให้เห็นว่า การให้ความสำคัญต่อเสาเอกนั้นไม่ได้มีตำแหน่งที่แน่นอนชัดว่าต้องอยู่บริเวณใด แต่อาจอยู่ที่การกำหนดของช่างหรือผู้มีความรู้ในการปลูกเรือนกำหนดขึ้น

กรณีเดียวกัน เรือนหมายเลข 17M4-1 กำหนดเสาเอกไว้บริเวณกลางเรือน (ภาพที่ 147) เป็นเสาที่อยู่บริเวณกลางเรือนเสาด้านในไม่ได้กำหนดเป็นเสาด้านริมคล้ายการเรือนทั่วไป มีการนำผ้าสีและปิดทองคำเปลวกับเสา เจ้าของเรือนกล่าวว่า ให้เสาด้านนี้เป็นเสาหลักของเรือน เทียบเท่าเสาเอกของเรือนนั่นเอง ในการกำหนดเสาเอกนั้นจะมีคติความเชื่อในการกำหนดตำแหน่งที่ตั้งไม่ได้กำหนดอย่างอิสระ จะต้องมีการวางตำแหน่งหลักและรองตามคติความเชื่อ โชติ กัลยาณมิตร (2525) “เสามีระดับชั้นและวรรณะ โดยจำแนกเสาเป็น เสาเอก เสาโท เสาตรีหรือเสาพล ซึ่งหมายถึงเสาที่สำคัญเป็นอันดับแรกอันดับสอง อันดับสามหรือธรรมดา”

ภาพที่ 147 เรือนหมายเลข 17M4-1 มีเสาเอกของเรือนอยู่บริเวณกลางบ้าน ซึ่งผิดไปจากเรือนทั่วไปในกลุ่มเดียวกันที่เสาเอกของเรือนมักอยู่บริเวณด้านขอบริมนอกของเรือน

ประเพณีการปลูกเรือนหรือการยกเสาเอก ชาวเหนือหรือเรือนภาคเหนือจะเรียกว่า “ปักเรือน” (สงวน โชติสุขรัตน์, 2561) โดยหมายถึงการยกเสาเอกลงหลุมนซึ่งเป็นการเริ่มต้นของการปลูกเรือนในภาคเหนือ เสาเอก ของการปลูกเรือนภาคเหนือ จะเรียกเสาเอกว่า “เสามงคล” เรือนล้านนามีการให้ความสำคัญของเสาอยู่ 2 ส่วน คือ “เสามงคล” หรือ “เสาพญา” กับ “เสานาง” ซึ่งตามตำราโบราณถือว่า “เสามงคล” เป็นพญาของเสาทั้งปวง “เสามงคล” เป็นเสาพ่อ “เสานาง” เป็นเสาแม่ อยู่คู่กัน ส่วนใหญ่เสาเอกหรือ “เสาพญา” และเสานาง ต้องฝังในแนวเดียวกัน โดยเสาพญาอยู่ทางหัวนอน (เสาด้านที่ 2 นับจากเสาห้องนอนด้านหัวนอนตัวริมสุดของห้องนอน) “เสานาง” อยู่ปลายตีนตรงกันข้าม (วิวัฒน์ เตมียพันธ์, 2539) เสามงคลหมายถึง ผัว เสานางหมายถึง เมีย คนโบราณถือว่าเรือนหลังใดไม่มีเสามงคล เรือนหลังนั้นจะอยู่ไม่เป็นสุข และไม่มีความสำเร็จ (เฉลิม พิชะชน, 2539) ในการวางตำแหน่งเสาเอกหรือเสามงคลนั้นชาวภาคเหนือนั้นมีพิธีกรรมและความเชื่ออยู่ในทุกๆ ขั้นตอนของการปลูกเรือน แม้กระทั่งการกำหนดตำแหน่งของเสาเอก หรือการขุดดินก็ยังคงมีเรื่องของวันและเวลามากำกับ การกำหนดทิศทางที่สอดคล้องกับวันที่ขุดและยังต้องกำหนดวันที่จะเอาดินออกจากหลุมให้สอดคล้องกับหลุมที่วางทิศต่างๆ รวมไปถึงเมื่อยกเสาหลุมแล้วยังต้องมีวันนำดินจากหลุมกลับฝังเสาแต่ละต้นอีกด้วยเพื่อขับเสนียดจัญไรก่อให้เกิดโชคลาภ (วิวัฒน์ เตมียพันธ์, 2539)

ภาพที่ 148 เสาเอกของเรือนมักมีความสัมพันธ์ในทิศและตำแหน่งพื้นที่ของความเชื่อของเรือน

2. **ทิศหิ้งพระ** เป็นหนึ่งในสิ่งที่จะต้องมียู่ในเรือนพักอาศัย เพราะหิ้งพระเปลี่ยนเสมือนสิ่งสำคัญที่เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในเรือน เพราะนอกจากการไหว้พระในวัดแล้วการนำพระในบ้านก็ถือเป็นสิ่งหนึ่งที่ชาวไทยที่นับถือศาสนาพุทธนั้นทำและปฏิบัติกันต่อมาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน คนไทยวนคู่วิวส่วนใหญ่ที่นับถือศาสนาพุทธจะเห็นได้จากภายในบริเวณตำบลคู่วิวนั้นมีวัดอยู่ภายในตำบลนี้

ถึง 7 วัดด้วยกัน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเคารพและศรัทธาในพระพุทธศาสนาของคนในพื้นที่นี้และบริเวณใกล้เคียง

จากการสำรวจเรือนกรณีศึกษาพบว่า ส่วนใหญ่แล้วในเรือนจะพบหิ้งพระวางไว้ในส่วนของเรือนในชั้นบนของเรือน และจะวางตำแหน่งหิ้งพระไว้ในส่วนของเรือนประธานเป็นหลัก และการวางตำแหน่งของหิ้งพระมีความสัมพันธ์กับตำแหน่งของเสาเอกของเรือน ชาวไท-ยวนในพื้นที่ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ โดยมีวัดเป็นศูนย์กลาง แต่ภายในบริเวณพักอาศัยจะมีการตั้งหิ้งพระไว้เพื่อเป็นการสักการบูชา เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ การวางหิ้งพระนั้นจึงมักจะวางในตำแหน่งทิศสำคัญหรือทิศที่เป็นศิริมงคล ซึ่งมีความใกล้เคียงกับทิศของเสาเอกที่จะวางในตำแหน่งทิศมงคลเช่นเดียวกัน จึงทำให้ตำแหน่งของหิ้งพระมักจะอยู่ในตำแหน่งใกล้เคียงกับเสาเอกของเรือน จากภาพที่ 148 เป็นตัวอย่างอาคารกรณีศึกษาแสดงตำแหน่งของหิ้งพระและเสาเอกของเรือนที่จะอยู่บริเวณใกล้เคียงกัน แต่ไม่มีตำแหน่งที่แน่นอนว่าจะต้องอยู่ ณ.ตำแหน่งใดของเรือนอย่างชัดเจน

ถึงแม้ว่าตำแหน่งของหิ้งพระนั้นจะไม่มีตำแหน่งที่แน่นอน แต่สิ่งที่สังเกตได้อย่างของการวางหิ้งพระก็คือ มักจะไม่หันหน้าหิ้งไปทางทิศใต้ โดยจะหันหน้าหิ้งพระไปทางทิศเหนือ ทิศตะวันออก ไม่พบว่าเรือนกรณีศึกษาทั้ง 24 หลังคาเรือนนั้นวางหิ้งพระหันหน้าไปทางทิศตะวันตก

ภาพที่ 149 เสาเอกจะอยู่ใกล้กับตำแหน่งที่วางสิ่งเคารพบูชาหรือพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์และความเชื่อของเรือน

3. ความเชื่อในเรื่องเกี่ยวกับหิ้งผีหรือหิ้งบรรพบุรุษ จากรูปที่ 149 เป็นตำแหน่งหิ้งพระของเรือนหมายเลข 21M7-48 เป็นเรือนที่อยู่ในกลุ่มเรือนที่ 2 (เรือนวางตามตะวัน) หิ้งพระนั้นจะวางหันหน้าไปทางทิศตะวันออก อยู่ใกล้กับเสาเอกของเรือน และมีการติดรูปบรรพบุรุษที่ลัวงลับไปแล้วอยู่ภายในบริเวณเดียวกัน ซึ่งแสดงว่าตำแหน่งนี้เป็นตำแหน่งที่เป็นศิริมงคลของเรือน การวางหิ้งพระในตำแหน่งเดียวกับพื้นที่บูชาบรรพบุรุษและตำแหน่งเสาเอกจึงเป็นการตั้งใจของเจ้าของเรือนที่จะกำหนดไว้ในพื้นที่เดียวกัน และกำหนดเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของเรือน

ผลการสรุปของเรื่องพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของเรือนนั้นจะพบในพื้นที่ส่วนใหญ่จะใช้พื้นที่หิ้งพระเป็นหลัก จะมีการวางส่วนของการบูชาบรรพบุรุษก็มักจะอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกัน ไม่วางในทิศทางอื่น เสมือนว่ามีการจัดกลุ่มพื้นที่ไว้แล้ว และมักจะอยู่ลึกเข้าไปภายในเรือนและจะอยู่ภายในเรือนประธาน บริเวณโถงหน้าห้องนอนที่เป็นพื้นที่โถงโล่ง เป็นพื้นที่ส่วนกิ่งสาธารณะที่คนในเรือนสามารถเข้ามากราบไหว้ได้สะดวก และคนภายนอกก็ยังคงสามารถเข้ามากราบไหว้ได้แต่ต้องเข้ามาในส่วนที่ลึกเข้าไปในเรือน

รูปแบบทางสถาปัตยกรรมและรูปทรง

กลุ่มเรือนกรณีศึกษาในพื้นที่คูบัวที่ได้ทำการลงสำรวจ พบว่าลักษณะเรือนมีลักษณะคล้ายกับบ้านเรือนไทยในแถบที่ราบลุ่มภาคกลางทั่วไป คือเป็นเรือนยกใต้ถุนสูง 1.80-2.00 เมตร บริเวณพื้นที่ด้านล่างใช้เป็นที่เก็บของบ้าง ใช้เป็นพื้นที่เอนกประสงค์นั่งเล่น มีการกันพื้นที่ทำเป็นห้องใช้อยู่อาศัยอย่างถาวร ชั้นบนเรือนเป็นพื้นที่โล่งตรงกลาง และมีเรือนประธานที่ประกอบไปด้วยห้องนอนและโถงหน้าห้องนอนเป็นเรือน 3 ช่วงเสาหรือ 3 ห้อง สิ่งที่เกิดขึ้นได้อย่างคือ กรณีว่าเรือนหลังไหนที่มีการใช้พื้นที่บริเวณด้านล่างของเรือนทำเป็นพื้นที่เอนกประสงค์แล้ว พื้นที่ชั้นบนของเรือนนั้นมักจะไม่ถูกการใช้ประโยชน์ของพื้นที่ จะเน้นการใช้พื้นที่บริเวณด้านล่างมากกว่า รูปลักษณะของเรือนจะพบอยู่ 2 ลักษณะใหญ่ๆ คือ แบบรูปทรงคล้ายเรือนไทยภาคกลางและแบบรูปทรงเรือนแบบทรงสมัยใหม่ ทรงบังกะโละ

โดยลักษณะรูปแบบเรือนจะคล้ายกับเรือนไทยภาคกลาง เป็นเรือนยกใต้ถุนสูง มีบันไดทางขึ้นไปชั้นบน บริเวณบันไดนั้นจะมีหลังคาคลุมเพื่อบังแดดและบังฝน รูปแบบเรือนลักษณะนี้จะมีรูปแบบเรือนแบบ 2 จั่วและ 3 จั่วและแบบผสม (ตามภาพที่ 148) โดยขนาดของเรือนจะมี

ความสัมพันธ์กับจำนวนจั่วหลังคา “การเพิ่มจำนวนพื้นที่ของเรือนนั้นย่อมหมายถึงการเพิ่มจำนวนของจั่ว” (วีระ อินพินทัง, 2553) ดังนั้นเรือนที่พบแบบ 3 จั่ว จะมีพื้นที่ภายในเรือนที่ใหญ่กว่าเรือนที่มี 2 จั่ว แต่สังเกตว่าเรือนที่พบในกรณีศึกษานั้นมีการเพิ่มพื้นที่โดยการไม่เพิ่มจั่วหลังคาให้ยุ่งยาก แต่ใช้การทำหลังคาลาดเอียงคลุมไปในพื้นที่ที่เพิ่มขึ้นแทนที่การทำหลังคาทรงจั่วเพิ่ม จึงทำให้เรือนนั้นมีลักษณะหลังคาแบบผสมผสานระหว่างหลังคาทรงจั่วยอดแหลมแบบทรงไทย (ทรงจอมแห) กับหลังคาแบบทรงลาดเอียงต่ำแบบเรือนยุคใหม่ (เรือนบังกะโล)

จากการแยกเรือนออกเป็น 2 กลุ่ม คือกลุ่มที่คล้ายเรือนไทยภาคกลางและเรือนบังกะโลนั้น เรือนที่อยู่ในกลุ่มเรือนคล้ายเรือนไทยภาคกลางนั้นใช้รูปตัวเรือนและลักษณะรูปทรงคล้ายกับเรือนไทยภาคกลาง การใช้ส่วนผนังไม้แบบฝาประกน และการเจาะช่องเปิดของหน้าต่างดูไม่ต่างมากนัก จากเรือนไทยภาคกลาง อาจจะมีการดัดแปลงรูปแบบอยู่บ้างแต่ดูเค้าโครงเรือนแล้วยังคงมีรูปลักษณะแบบเรือนภาคกลาง และเชื่อว่าการปลูกเรือนนั้นเจ้าของเรือนคงใช้รูปแบบเรือนแบบภาคกลางมาใช้ อย่างปฏิเสธไม่ได้ เพราะด้วยสภาพแวดล้อมของพื้นที่ที่อยู่ท่ามกลางเรือนที่เป็นวัฒนธรรมใหญ่นิยมปลูกเรือนแบบไหน การปลูกเรือนที่หลังยอมได้รับอิทธิพลการปลูกเรือนอย่างนี้เช่นเดียวกัน

วีระ อินพินทัง (2554) กล่าวว่า “การรับเอาเรือนไทยเข้าไปปลูกสร้างเป็นที่อยู่อาศัยในหมู่ลาวโซ่ง เป็นกระบวนการปรับตัวเข้าสู่บริบทของวัฒนธรรมไทย แม้ภายหลังลาวโซ่งเปลี่ยนมาปลูกเรือนทรงปั้นหยาและมณิลาก็เป็นการปลูกเรือนคล้ายตามกระแสความนิยมของสังคมไทยที่รับเอามาจากชาติตะวันตกอีกทอดหนึ่ง” ดังนั้นจะเห็นว่ากลุ่มชาติพันธุ์ที่ต่างออกไปแต่มาสร้างเรือนอยู่ในพื้นที่ใหม่จะต้องมีการรับและคล้ายตามความนิยมของกลุ่มคนที่อยู่ในพื้นที่ที่อยู่เก่าก่อน

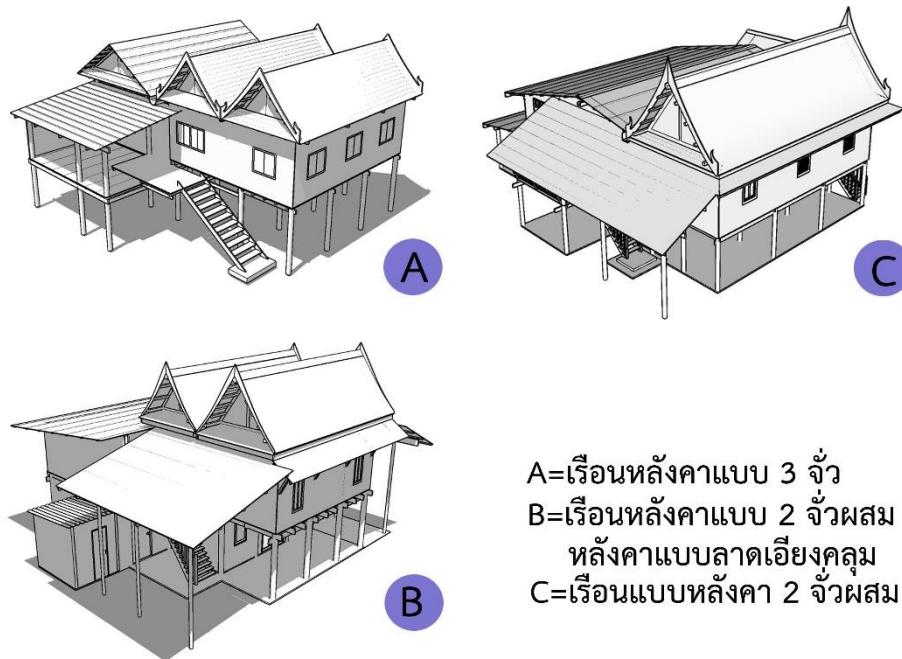
วีระ อินพินทัง (2552) ยังให้ความเห็นอีกว่า “กลุ่มชาติพันธุ์รับเอาเรือนไทยไปปลูกเป็นที่อยู่อาศัยของตนนอกจากการปรับตัวคล้ายตามที่อยู่อาศัยแบบบ้านเรือนไทย เรือนไทยก็ได้รับการปรับให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมความเชื่อของเขา แสดงให้เห็นความสัมพันธ์อย่างแนบแน่นระหว่างความเชื่อกับลักษณะของที่อยู่อาศัย” เรือนอาศัยภาคกลางหรือเรียกว่าเรือนไทยนั้น เสมือนสัญลักษณ์อย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงการเป็นกลุ่มคนเดียวกัน มีวัฒนธรรมเดียวกัน ไม่ได้มีความต่างของชาติพันธุ์ เป็นกระบวนการปรับตัวของคนที่จะอยู่บนพื้นที่เดียวกันแต่ต่างกลุ่มชาติพันธุ์อย่างกลมกลืนและไม่แตกต่างกัน

อิสริชัย บุรณะอรุณรัตน์ และคณะ (2553) “ความนิยมในการสร้างเรือนใหม่ แต่ยืมเอารูปทรงภายนอกของ เรือนพื้นถิ่นทรงไทย มาปลูกสร้างเป็น เปลือก (shell) อยู่ภายนอก ทำให้มีลักษณะที่มองแต่เพียงภายนอกแล้วเห็นเป็นรูปแบบเรือนทรงไทย”

กีกกอง เสือดี (2554) “การแสดงออกของวัฒนธรรมพร้อมกันภายใต้กรอบวัฒนธรรมหลักซึ่งก็คือ การอยู่อาศัยในเรือนไทย”

จะเห็นว่าในงานวิจัยเรือนในภาคกลางในหลายพื้นที่ต่างมีการหยิบยกรรณิเรือนต่างกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในแถบภาคกลาง ต่างอยู่ภายใต้รูปแบบเรือนที่นำเรือนไทยภาคกลางมาเป็นต้นแบบเรือนในพื้นที่กรณีศึกษาควบคู่กันเช่นเดียวกัน ส่วนใหญ่นำลักษณะเรือนไทยภาคกลางมาเป็นต้นแบบในการปลูกเรือน โดยเรือนในกรณีศึกษาจะนำเอารูปแบบเรือนไทยภาคกลางมาใช้เป็นแม่แบบของการปลูกเรือนลักษณะที่เด่นชัดมากที่สุดก็คือ การใช้ส่วนตัวเรือนที่เป็นตัวเรือนผนังฝาประกน หน้าต่างแบบเรือนภาคกลาง และการใช้ทรงหลังคาแบบทรงยอดแหลม (ทรงจอมแห) แต่เรือนกรณีศึกษาที่พบจะมีการผสมรูปแบบของตัวเรือนแบบอื่นเข้าไปด้วย มิได้สร้างเรือนตามรูปลักษณเรือนไทยภาคกลางทั้งหมด โดยจะสังเกตเห็นว่าในส่วนตัวผนังเรือนจะมีการใช้ระเบียบวิธีของเรือนไทยภาคกลางเฉพาะส่วนเรือนประธานเท่านั้น ในส่วนเรือนรองหรือเรือนต่อขยายจะทำผนังไม้แบบตีฝ้าซ้อนเกล็ดแบบมีโครงคร่าวไม้เสริม และลดรายละเอียดของความสวยงามของเรือนลง จะเน้นในส่วนเรือนประธานที่จะดูมีความเด่นชัดและสวยงามของรูปแบบและวัสดุ รวมไปถึงการเปลี่ยนแปลงรูปทรงของหลังคาที่ลดทอนรายละเอียดไม่นำรูปทรงไทยภาคกลางมาใช้ทั้งหมด

ภาพที่ 150 ภาพแสดงลักษณะรูปแบบเรือนที่สำรวจในพื้นที่กรณีศึกษา

ภาพที่ 151 รูปลักษณะจั่วเรือนของเรือนที่มีลักษณะความสูงชะลูดต่างกันของทรงในพื้นที่กรณีศึกษา

จากการวิเคราะห์ถึงรูปทรงทางสถาปัตยกรรมของเรือนกรณีศึกษาในพื้นที่พบข้อสังเกตที่อธิบายถึงความต่างและลักษณะเฉพาะของเรือน จากการแบ่งเรือนออกเป็น 2 กลุ่ม เรือนที่วางเรือนขวางตะวันและเรือนที่วางตามตะวัน จากประเด็นการวิเคราะห์รูปทรงพบว่าเรือนในกลุ่มที่ 1 นั้นจะมีการกำหนดรูปแบบหลังคาที่มีลักษณะลาดชันน้อยและมักจะไม่นิยมใส่ปั้นลมแบบบ้านทรงไทย แต่

เรื้อนที่อยู่ในกลุ่มตามตะวันนั้นจะมีลักษณะความสูงชะลูดของทรงหลังคาค้ำยทรงจอมแห และจะพบการทำปั้นลมถึงแม้ข้างหลังคาเรื้อนจะหักพังและหลุดออกไปแล้วก็ตาม

ในการทำหลังคัจว้นั้นขนาดของจว้นเรื้อนจะมีขนาดไม่เท่ากันของจว้น โดยจว้นเรื้อนประธานนั้นจะมีขนาดใหญ่กว่าจว้นเรื้อนขยายและจะทำจว้นแบบทรงยอดแหลมเพียง 2 จว้นเท่านั้นถ้ามีจว้นที่ 3 จะทำเป็นหลังคาแบบทรงเรียบแบน ซึ่งสันนิษฐานว่าน่าจะเกิดขึ้นภายหลังจากการปลูกเรื้อน 2 จว้นแล้วและต้องการพื้นที่ใช้สอยเพิ่มจึงมีการต่อขยายส่วนนี้เพิ่มและจึงลดทอนรายละเอียดของรูปแบบหลังคาให้เรียบง่ายขึ้นไม่ทำแบบจว้น 3 จว้นเพราะไม่เป็นที่นิยมในการปลูกเรื้อน

ในลักษณะจว้นเรื้อนที่พบที่มีลักษณะขนาดเล็กใหญ่ที่ต่างกันั้น วีระ อินพันทัง (2553) ได้อธิบายว่า “เป็นหลักที่ยึดถือกันสำหรับการปลูกเรื้อนในระแวกนี้ว่า จว้นของเรื้อนประธานต้องทำให้มีขนาดใหญ่กว่าจว้นของหอหน้าและเรื้อนขวางซึ่งเป็นเรื้อนบริวาร กล่าวคือทั้งมีขนาดกว้างกว่าและสูงกว่าเป็นสัดส่วนสัมพันธ์กัน ขนาดใหญ่เล็กของหลังคัจว้นเรื้อนประธานและหอหน้าสะท้อนลงสู่หน้าจว้นด้วยในเวลาเดียวกัน โดยเรื้อนประธานนิยมทำจว้นหน้าพรหม 4 ชั้น ขณะที่หอหน้าหรือเรื้อนขวางมักทำเป็นจว้นหน้าพรหม 3 ชั้น” เป็นการกล่าวถึงการสำรวจเรื้อนในจังหวัดเพชรบุรี ซึ่งเป็นพื้นที่ใกล้เคียงกับพื้นที่กรณีศึกษา แสดงให้เห็นถึงการได้รับอิทธิพลการปลูกเรื้อนบางประการที่ถ่ายทอดซึ่งกันและกันในพื้นที่

ภาพที่ 152 ภาพแสดงจั่วหลังคาของเรือนประธานและเรือนขยายในเรือนกรณีศึกษา

ในการกล่าวถึงขนาดของเรือนที่สัมพันธ์กับรูปแบบของจั่วที่ความเชื่อในการปลูกเรือนของเรือนในแนวภาคกลางนั้นตามที่ วีระ อินพันทัง กล่าวไว้ ในรูปแบบการปลูกเรือนในภาคเหนือที่มีการปลูกเรือน 2 หลังคู่กันก็มีลักษณะการปลูกเรือนขนาดไม่เท่ากันเช่นเดียวกัน เฉลียว ปิยะชน (2539) ได้อธิบายไว้ว่า “กลุ่มเรือนกาแลซึ่งประกอบด้วยเรือนอย่างน้อย 2 หลังนั้นมีขนาดไม่เท่ากัน หลังที่เป็นห้องนอนหรือเรือนประธาน มีขนาดใหญ่กว่าเรือนครัวหรือนอนอีกหลังหนึ่ง หลังใหญ่มักจะอยู่ด้านทิศตะวันออก มีข้อสังเกตคือ เรือนหลังเล็กมักปลูกสร้างง่าย ๆ” จะเห็นได้ว่าการปลูกเรือนที่มีลักษณะเป็นเรือนแฝด หรือเรือน 2 หลังคู่กันจะมีนิยมสร้างเรือนที่มีขนาดใหญ่เท่ากัน จะมีการลดขนาดของเรือนขยายหรือเรือนหลังที่ 2 ให้เล็กลง ทั้งนี้ถ้าจะให้วิเคราะห์ถึงสาเหตุที่แท้จริงคงจะไม่ใช่ชัดเจน แต่ในแนวทางการออกแบบเรือนช่างผู้ปลูกเรือนมักจะมีมุมมองเรื่องความสมดุลของรูปทรง ความสวยงามของตัวเรือน และที่สำคัญก็คือ เรื่องความสำคัญของเรือนประธานที่เป็นเรือนนอนของเจ้าของเรือน และเป็นที่ยึดตำแหน่งทางความเชื่อ เช่น หิ้งพระ หิ้งบูชาบรรพบุรุษ หรือแม้กระทั่งหิ้งไหว้ผีตามความเชื่อโบราณ

ภาพที่ 153 ภาพแสดงจั่วหลังคาของเรือนในกลุ่มที่ 2 ซ้าย:เรือนวางตามตะวัน ขวา:เรือนวางขวางตะวัน

จากภาพที่ 153 เป็นลักษณะของรูปแบบหลังคาของเรือนกรณีศึกษากลุ่มเรือนที่ 1 ซึ่งโดยส่วนใหญ่จะเป็นเรือนลักษณะแบบ เรือน 2 จั่ว หรือ “เรือนสองหลังร่วมพื้น” (สงวน โชติสุขรัตน์, 2539) ตามการเรียกของเรือนภาคเหนือ โดยเรือนประธานจะมีหน้าจั่วที่ใหญ่กว่าเรือนต่อขยายเสมอ บริเวณหน้าจั่วเรือนจะเป็นลักษณะแบบไม้ตีซ้อนเกล็ด แต่มีพบลักษณะแบบหน้าจั่วแบบพรม 4 ชั้น ส่วนเครื่องประดับตกแต่งหลังคาเช่นปั้นลมนั้นจะมีความเรียบง่ายและไม่ปลายยอดแหลมมากเท่ากับเรือนไทยภาคกลาง ในภาพที่ 151 เป็นภาพเปรียบเทียบจั่วหลังคาของเรือนในกลุ่มที่ 2 คือ กลุ่มเรือนวางตามตะวันที่มีลักษณะทรงจั่วหลังคานั้นสูงแหลมกว่ากลุ่มเรือนที่ 1 ที่หลังคาจะไม่สูงยอด

แหลมมากขึ้น รูปทรงหลังคาของเรือนกลุ่มที่ 2 จะมีความคล้ายกับเรือนทรงไทยภาคกลางมากทำให้เห็นข้อแตกต่างระหว่างรูปทรงหลังคาของกลุ่มเรือนที่ 2 กลุ่มในพื้นที่กรณีศึกษาทั้งหมด

โครงสร้างและการก่อสร้าง

ระบบโครงสร้างเรือนเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีและติดตัวกันมาและมีความอัตลักษณ์ของการสร้างเรือนในกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่มีความแตกต่างกันออกไป ตามภูมิปัญญาของแต่ละกลุ่ม มีลักษณะของวิถีชีวิต ภูมิประเทศ บริบทแวดล้อมเป็นตัวกำหนด รูปแบบการสร้างเรือนไท-ยวนกรณีศึกษามีความเป็นเฉพาะของตัวเองในการผสมผสานรูปแบบโครงสร้างของเรือน

1. เสา

เสาเรือนจากกลุ่มเรือนกรณีศึกษา ส่วนใหญ่จะเป็นเสาไม้เนื้อแข็งโดยถูกนำมาใช้เป็นโครงสร้างหลักของตัวเรือนในส่วนเรือนประธาน และนำไม้เสาเนื้อแข็งขนาดเล็กมาทำในส่วนเรือนส่วนต่อขยายหรือส่วนต่อเติมออกไป เสาเรือนในกลุ่มอาคารสำรวจโดยส่วนใหญ่หรือทั้งหมดจะนำเสากลมเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 25-30 เซนติเมตร เป็นเสากลมเนื้อดี กลมและตรงสวยงาม ถือว่าเป็นเสาที่ดูสวยงามและมีคุณภาพที่สุดของเรือนจะถูกใช้นำมาเป็นเสาหลักของเรือนประธาน โดยเฉพาะเสาที่ถูกนำมาเป็นเสาเอกนั้น จะดูเด่นสง่าและมีความสวยงามเหมาะกับการเป็นเสาประธานของเรือน โดยความเชื่อในการเลือกเสาเรือนนั้น เรือนภาคกลางจะใช้เสาและรอดใช้ไม้เนื้อแข็ง เลือกเสาต้องห้ามตามการเรียก “เบ็ดใช้ ไก่ตอด สลักลอด หมูลี” หมายถึง การเรียกกระยะของเสาที่สูงจากพื้นดิน ซึ่งแต่ละระยะเสาจะต้องมีเนื้อไม้บริสุทธิ์ ไม่มีรู ไม่มีตา (สมภพ, 2527) จึงสังเกตได้ว่าเจ้าของเรือนนั้นยังคงมีความประณีตในการเลือกเสาเรือน และคงยึดกับความเชื่อของการเลือกเสาเรือนที่แสดงถึงการอยู่เย็นเป็นสุขของคนในเรือน จากภาพที่ 154 จะเห็นว่าเสาที่ใช้สำหรับเรือนประธานนั้น จะมีความกลมและสวยงามที่สุดในบรรดาเสาที่ใช้ปลูกเรือน โดยจะมีไม้คานเจาะทะลุผ่านเสาเข้าไป ไม้คานนี้เรียกว่า “ไม้รอด” ไม้รอดจะรองรับน้ำหนักพื้นและตัวเรือนถ่ายลงเสา

ถึงแม้ว่าการใช้เสาเรือนจะเลือกเสาเรือนที่สวยงามมาใช้ปลูกเรือนประธาน ในส่วนของเรือนต่อขยายนั้นเสาเรือนที่ไม่มีความสวยงามหรือเลือกเสาที่มีขนาดเล็กลง ความสวยงามของเสาน้อยลงกว่าเสาหลัก แม้กระทั่งเสาในส่วนของเรือนครัวหรือส่วนต่อขยายที่ไม่สำคัญเช่น เรือนครัว หรือส่วนเก็บของจะเลือกการใช้ไม้เสาที่มีลักษณะที่คดงอไม่สวยงามมาใช้เป็นเสา จากประเด็นการเลือกใช้เสาจึงพบว่าเจ้าของเรือนนั้นมีการคัดสรรเลือกเสาตามความสำคัญเป็นหลักคือส่วนเรือนประธานและ

ลดหลั่นความสำคัญของเสา ทั้งในประเด็นของการให้ความสำคัญของสัญลักษณ์ของเสาที่เป็นเสาหลัก และสัญลักษณ์เสารอง และนำไปสู่กันคัดสรรหาไม้ของเจ้าของเรือนที่ไม่จำเป็นจะต้องใช้ไม้คุณภาพดี ทั้งหมดก็สามารถปลูกเรือนได้อย่างสมบูรณ์ได้

ภาพที่ 154 เสาของเรือนประธานจะใช้เสากลมเส้นผ่าศูนย์กลาง 25-30 ซม. เป็นเสาที่มีลักษณะสวยงามดูแข็งแรง

ภาพที่ 155 เสาเรือนประธานและเสาสำหรับเรือนต่อขยายใช้ผสมกันระหว่างเสาคุณภาพสวยงามกับเสาที่เล็กลงและสวยงามน้อยกว่าเสาเรือนประธาน

2. โครงสร้างคาน

ระบบโครงสร้างของเรือนกรณีศึกษาทั้งหมด 24 หลังคาเรือน เป็นระบบเสาและคาน (Skeleton Frame or Column and Beam) โดยหลักการของระบบโครงสร้างแบบเสาและคาน ก็คือ คานรับน้ำหนักจากพื้นแล้วส่งน้ำหนักลงเสาคานของเรือนส่วนใหญ่เป็นระบบเสา ซึ่งเป็นแบบระบบที่มีการใช้กันมาอย่างยาวนานเป็นพื้นฐานขององค์ความรู้ของมนุษย์ตั้งแต่ในอดีตมาจนถึงปัจจุบันระบบโครงสร้างแบบนี้ก็ยังคงมีใช้กันอย่างแพร่หลาย เพียงแต่ในปัจจุบันอาจมีการเปลี่ยนแปลงในเรื่องของวัสดุในการก่อสร้างที่มีการใช้วัสดุที่มีความหลากหลายมากขึ้นกว่าในอดีต เรือนกรณีศึกษาส่วนใหญ่จะใช้คานไม้เจาะสอดทะลุเสาออกไป ช่องรอดเจาะเข้าไปในเสาในการยึดและรับน้ำหนัก จากเรียกคานไม้นี้ว่า “ไม้รอด” ในองค์ประกอบบ้านเรือนไทยภาคกลาง ลักษณะนี้ นิยมทำการในกลุ่มเรือนไม้ ไม่ว่าจะเป็นเรือนไทยภาคกลางหรือเรือนไทยภาคเหนือ โดยเรือนภาคเหนือจะเรียกส่วนนี้ว่า “แวง”(ภาพที่ 156) โดยคานไม้ (รอด,แวง) ทำหน้าที่หลักในการรับโครงสร้างพื้น โดยมีไม้ตงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการรับน้ำหนักจากพื้นไม้ จากภาพที่ 156 จะเห็นว่าตงไม้นั้นจะมีความสัมพันธ์กับพื้นไม้และการวางทิศทางของพื้นไม้ โดยถ้าเรือนนั้นวางไม้พื้นตามแนวยาวของเรือนจะทำให้เรือนนั้นไม่จำเป็นต้องมีตงไม้มารองรับ (ขวบบน: ภาพที่ 156) แต่ถ้าเรือนวางไม้พื้นตามความกว้างของเรือนหรือตามแนวของชื่อเรือนจะต้องมีการเสริมตงไม้

ภาพที่ 156 ลักษณะโครงสร้างพื้นไม้ ตงไม้ และคานไม้ของเรือนกรณีศึกษา

3. พื้น

พื้นเรือนประกอบด้วยพื้นเรือนไม้ที่เป็นกลุ่มไม้เนื้อแข็ง การนำไม้มาทำพื้นเรือนจะพบว่ามี การคัดสรรไม้ที่ดี สวยงามมาใช้ในส่วนของตัวเรือนประธาน และลดความสำคัญลงในส่วนเรือนขยาย และเรือนอื่นๆ การทำพื้นไม้เรือนจะพบไม้ขนาดประมาณ 1"×6"หรือ 1"×8"และพบไม้ขนาด 1 ½"×8 ในบางเรือน จะวางแนวพื้นไปตามความยาวของเรือนและแนวกว้างของเรือนบ้าง ซึ่งการวาง พื้นเรือนนั้นจะมีความสัมพันธ์กับโครงสร้างพื้นเรือน พื้นเรือนที่วางตามแนวยาวของเรือนนั้นจะพบว่า จะต้องมีการวางคานไม้ (รอด) เสริมในระหว่างแนวเสา แต่ถ้าเรือนนั้นวางพื้นตามแนวกว้าง (ด้านแนว จั่วหรือแนวซื่อ) โครงสร้างรับพื้นจะต้องมีตงไม้มาเสริมโครงสร้างรับพื้น

เรือนกรณีศึกษาพบว่าเรือนไม่มีกฎตายตัวในเรื่องของการลดระดับของพื้นเรือน บางเรือนจะมีพื้นเรียบตลอดทั้งเรือน บางเรือนจะมีการลดระดับในส่วนของเรือนขยาย โดยพบว่าการแบ่งพื้นที่ เรือนที่ใช้วิธีการแบ่งพื้นที่ด้วยการลดระดับนั้นเป็นการสร้างพื้นที่ของความสำคัญในเรือน ส่วนไหนที่มีการลดระดับลงไปมักจะเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญลดหลั่นการลงมา

ภาพที่ 157 ลักษณะของพื้นไม้ในเรือนกรณีศึกษา จะพบแบบที่พื้นเรียบเท่ากันและแบบที่มีพื้นลดระดับลงพื้นเป็นการแบ่งพื้นที่การใช้สอยและความสำคัญของพื้นที่

4. ผนัง

จากเรือนกรณีศึกษาพบเรือนที่มีการประกอบผนังเรือนในลักษณะแบบผนังเรือนไม้แบบฝาปะกนและผนังไม้แบบการตีฝาไม้ซ้อนเกล็ดในแบบโครงคร่าวรับผนัง ด้วยเรือนกรณีศึกษาที่พบเป็นเรือนที่มีพื้นฐานจากรูปแบบเรือนไทยภาคกลาง เรือนจะใช้ระบบการใช้ฝาเรือนแบบถอดประกอบ (Prefabrication) แบบเรือนไทยภาคกลาง การนำลักษณะฝาผนังแบบคล้ายเรือนไทยภาคกลางจะสังเกตว่าจะใช้ในส่วนเรือนประธานเป็นหลักแต่ส่วนเรือนขยายจะใช้ระบบผนังไม้แบบตีฝาซ้อนเกล็ดที่ดูเรียบง่าย ซึ่งหมายถึงการใช้ระบบฝาผนังเรือนแบบผสม โดยเน้นส่วนเรือนประธานที่ต้องเป็นฝาผนังสวยงาม และส่วนเรือนขยายลดความสำคัญและความสวยงามลง ลักษณะรูปแบบผนังที่พบเรือนกรณีศึกษาสามารถแยกออกเป็น 3 ลักษณะคือ

- 1 ผนังแบบฝาปะกนแบบผนังเรือนไทยประเพณีภาคกลาง
- 2 ผนังแบบฝาไม้เว้นช่องของลูกฝักใหญ่กว่าปกติ ฝาลักษณะนี้คล้ายกับฝาเรือนภาคเหนือที่เรียกว่า “ฝาแป้นกลิ้ง” (สงวน โชติสุขรัตน์, 2539)
- 3 ผนังแบบฝาไม้ตีเกล็ด

อย่างไรก็ตามมีข้อสังเกตถึงลักษณะการประกอบฝาผนังเรือนของกลุ่มกรณีศึกษาที่สามารถอธิบายถึงรูปแบบที่เป็นเฉพาะตัวของเรือนไท-ยวนนั้น ไม่ชัดเจนในความเป็นของดั้งเดิมของเรือน เพราะเรือนในช่วงเวลาที่ทำการศึกษาได้มีการปรับปรุงแก้ไขเรือนไปหลายส่วนแล้ว ด้วยเรือนไม่มีอายุการใช้งานไม่มากนัก เจ้าของเรือนจึงจำเป็นต้องมีการซ่อมแซมและดูแลเรือนให้อยู่ในสภาพดีอยู่เสมอ การสำรวจพื้นที่และการเก็บข้อมูลในวิจัยนี้จึงอธิบายถึงลักษณะของชุดตัวเรือนในช่วงเวลาปัจจุบันที่สำรวจวิจัย

การอธิบายฝาผนังเรือนที่พบในเรือนกรณีศึกษาพบข้อน่าสนใจที่มีความคล้ายกันหลายเรือนที่คล้ายตามกันของรูปแบบที่สังเกตได้คือ เรือนประธานจะใช้รูปแบบผนังเรือนแบบเรือนประเพณีที่มีความสวยงามทั้งแบบฝาปะกนแบบเรือนไทยภาคกลาง หรือฝาแบบลูกฝักใหญ่ ที่มีลักษณะคล้ายกับฝาเรือนไทยภาคกลางแต่ช่องลูกฝักจะใหญ่กว่าฝาผนังปะกนทั่วไปในเรือนกรณีศึกษา หมายเลข 3M1-10 และหมายเลข 23M7-66 โดยมีความคล้ายกับ “ฝาแป้นกลิ้ง” ในเรือนภาคเหนือแล้วมีความคล้ายกัน ทำให้ตั้งข้อสังเกตว่าฝาเรือนแบบนี้ น่าจะเป็นฝาเรือนที่ได้รับอิทธิพลจากเรือนภาคเหนือหลงเหลือมาอยู่บ้านในเรือนไท-ยวนคูบัว โดยการตั้งข้อสงสัยเพิ่มอีกว่า ฝาเรือนชนิดนี้นั้น

อาจจะมีการใช้ทำฝาเรือนของกลุ่มเรือนไท-ยวนในราชบุรีในช่วงแรกที่มาตั้งถิ่นฐานอยู่ในราชบุรี และเริ่มมีการทำฝาเรือนแบบใหม่มาทดแทนเมื่อมีการรับเอาการสร้างเรือนแบบเรือนภาคกลางเข้ามามากขึ้น ซึ่งอาจจะมีการศึกษาในเรื่องนี้ต่อไป

ภาพที่ 158 ซ้าย: ลักษณะหน้าต่างแบบลูกกรง ฝาปะกนรูปแบบที่ 1 ขวา: หน้าต่างแบบเปิดคู่ฝามันงแบบลูกฝักใหญ่รูปแบบที่ 2

ภาพที่ 159 ซ้าย: หน้าต่างแบบเรือนไทยภาคกลางมีหยองด้านล่างบานฝาปะกน
ขวา: หน้าต่างแบบเรือนไทยภาคกลางเปิดคู่เข้าแบบบานเปิดช่องเต็ม

จากรูปแบบฝาเรือนจากเรือนกรณีศึกษาจะพบว่าในรูปแบบฝาเรือนที่เป็นลักษณะฝาเรือนแบบเรือนประเพณีหรือเรือนที่มีหลังคายอดแหลม เพราะในระบบวิธีการก่อสร้างฝาดั้งเรือนที่เป็นแบบฝาปะกน ที่เป็นฝาเรือนแบบถอดประกอบได้เป็นระบบที่นิยมทำกัน การใช้ฝาดั้งเรือนแบบนี้จะมีระบบไม้รัดรอบเสาเพื่อรองรับฝาดั้งไว้ เรียกว่า “ไม้พริ้ง” ในภาษาเรียกของการก่อสร้างเรือนไทยภาคกลาง ไม้ชนิดนี้จะทำหน้าที่รับผนังไม้และถ่ายน้ำหนักไปสู่รอด ภาพที่ 160 จะเห็นว่าฝาดั้งเรือนจะวางบนพริ้งไม้และการยึดกันของไม้พริ้งแต่ละตัวใช้วิธีการยึดด้วยการทำเดือยแบบทางเหยี่ยว และมีเหล็กหรือไม้เสียบกันเพื่อไม่ให้หลุดออกจากกัน ลักษณะการก่อสร้างแบบนี้พบเห็นได้ทั่วไปกับการปลูกเรือนไทยภาคกลาง

ลักษณะฝาเรือนอีกรูปแบบหนึ่งที่พบในเรือนที่มีการปลูกเรือนที่เป็นเรือนทรงแบบบังกะโล จะใช้ผนังไม้แบบแผ่นและนำมาตีซ้อนเกล็ดโดยมีโครงคร่าวไม้เป็นตัวยึดของฝาดั้ง และมีพบการตีฝาดั้งแบบแนวตั้ง ซึ่งเป็นรูปแบบการปลูกเรือนในสมัยใหม่ ตามสมัยนิยม วิธีการก่อสร้างรวมไปถึงหน้าต่างประตูใช้รูปแบบใหม่ที่มีบานพับและกลอนสำหรับล็อก รูปแบบฝาดั้งเรือนแบบถอดประกอบแบบฝาปะกนไม่ถูกนำมาใช้ เพราะไม่เหมาะสมกับวิธีการก่อสร้างเรือนแบบใหม่แล้ว

ภาพที่ 160 ซ้าย: หน้าต่างเปิดคู่ฝาดั้งแบบลูกฝักใหญ่รูปแบบที่ 2 ขวาบน: หน้าต่างแบบเปิดชุด 4 บาน ขวาล่าง: หน้าต่างแบบเปิดคู่ชนิดเปิดออกนอก

5. หน้าต่างและประตู

รูปแบบประตูหน้าต่างเรือนกรณีศึกษาในพื้นที่พบรูปแบบหลายลักษณะตามการใช้งานและมีเรือนที่มีการเปลี่ยนแปลงผนังเรือนเนื่องจากการผุพังของผนังเรือนที่ทำด้วยไม้จึงทำให้เปลี่ยนแปลงรูปแบบผนังและหน้าต่างเดิมใหม่ ในการสำรวจพบรูปแบบประตูหน้าต่างที่เป็นแบบดั้งเดิมที่มีมาแต่การปลูกเรือน โดยแยกตามลักษณะที่พบจำแนกเป็น 4 ลักษณะคือ

1. ลักษณะแบบมีลูกกรงไม่มีหน้าต่างปิดตาม (ภาพที่ 158 ซ้าย)
2. ลักษณะเป็นแบบหน้าต่างแบบเปิดออก โดยมีลักษณะที่ถูกพัฒนาขึ้นมาจากแบบเดิม (ภาพที่ 158 ขวา)
3. ลักษณะแบบเปิดเข้าคล้ายกับรูปแบบบ้านเรือนไทยภาคกลาง (ภาพที่ 159)
4. ลักษณะแบบเปิดออกแบบเรือนสมัยใหม่

รูปแบบประตูในเรือนกรณีศึกษาที่เปิดเข้าเรือนมีการปรับรูปแบบ ส่วนใหญ่เป็นประตูบานเดียวเปิดเข้าเรือนจากด้านเฉียงติดกับบันไดเข้าบ้าน จากการสำรวจพบว่าประตูไม่มีระเบียบวิธีการกำหนดหรือให้ความสำคัญต่อเรือนมากนัก ส่วนใหญ่บานประตูไม้ที่ประกอบขึ้นมาไม่นานและไม่มีการเน้นความสวยงามหรือการตกแต่งใดๆ ใช้เป็นประตูสำหรับกันจากภายนอกสู่ภายในเท่านั้น ภายในเรือนมีประตูอีก 1-2 ชุดที่พบ เป็นชุดประตูที่กันบริเวณผนังด้านของตัวเรือนประธาน กันไว้ก่อนที่จะเข้าไปยังโถงหน้าต่างนอนหรือในเฮือน ซึ่งพบบ้างในบางหลัง บางหลังจะไม่มีประตูชุดนี้ภายในเรือน จะพบในตัวห้องนอนเรือนประธานใช้สำหรับเข้าสู่ห้องนอน (ในเฮือน) จะพบการใช้ลักษณะชนิดบานแบบบ้านเพี้ยม ที่สามารถเปิดออกกว้างได้ (ภาพที่ 161 ซ้าย) สำหรับประตูเข้าสู่ห้องนอน พบเป็นประตูใน 2 ลักษณะคือ รูปแบบประตูแบบเปิดคู่ (ภาพที่ 161 กลาง) เป็นประตูที่ใช้ระบบประตูที่มีบานพับเป็นแบบสมัยใหม่ขึ้นจากเรือนเก่าซึ่งเป็นการออกแบบและทำไปพร้อมๆ กับการทำฝาผนังตัวบานทำเป็นลายลูกฝักคล้ายกับผนังจึงเป็นการคิดและทำขึ้นในชุดเดียวกัน และรูปแบบประตูอีกลักษณะหนึ่งคือ รูปแบบประตูแบบเรือนไทยภาคกลาง ประตูนี้พบใช้ในหลายหลังคาเรือนของกรณีศึกษา ประตูลักษณะนี้จะพบคู่กับผนังเรือนที่เป็นลักษณะฝาปะกน ซึ่งคงจะเป็นระเบียบวิธีการก่อสร้างที่ต้องใช้องค์ประกอบคู่กันจึงจะสมบูรณ์แบบในการใช้งานและการก่อสร้าง (ภาพที่ 161 ขวา)

จะสังเกตว่ารูปแบบประตูที่พบจะอยู่ร่วมกับผนังเรือนที่เป็นแบบฝาไม้ที่มีลักษณะการสร้างในชุดวิธีเดียวกัน ซึ่งน่าจะเป็นสูตรสำเร็จของระเบียบวิธีการทำของช่างและความชำนาญ จึงมักไม่มีการดัดแปลงแก้ไขให้ต่างออกไป ในคติความเชื่อเรือนประตูกจะพบว่าเรือนกรณีศึกษาทั้งหมดไม่มีรูปแบบและความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องประตู ซึ่งต่างกับเรือนเปรียบเทียบของวิจัยนี้คือ เรือนภาคเหนือ ที่มีคติความเชื่อในเรื่องของประตูที่เป็นพื้นที่หวงห้ามจะสร้างสัญลักษณ์เป็นไม้เกาะสลัก ซึ่งเรียกว่า “ห้ายนต์” ทำหน้าที่เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ป้องกันและขับไล่ภัยอันตรายต่างๆ จากภายนอกมิให้ผ่านเข้าไปในตัวเรือนหรือห้องนอนเป็นการป้องกันอันตรายให้แก่ผู้ที่หลับภายในห้องนั้น (สงวน โชติสุขรัตน์, 2539) ไม่มีการนำมาใช้ในการทำประตูในเรือนกรณีศึกษา อาจจะมีพบการนำพวงดอกไม้มาวางพาดอยู่เหนือประตู (ภาพที่ 6.45 ขวา) อยู่บ้างแต่เจ้าของเรือนไม่มีนัยยะสำคัญอะไร หรือความหมายอะไร เพียงแต่ให้นำมาวางเพื่อความเป็นสิริมงคลของห้องนอน

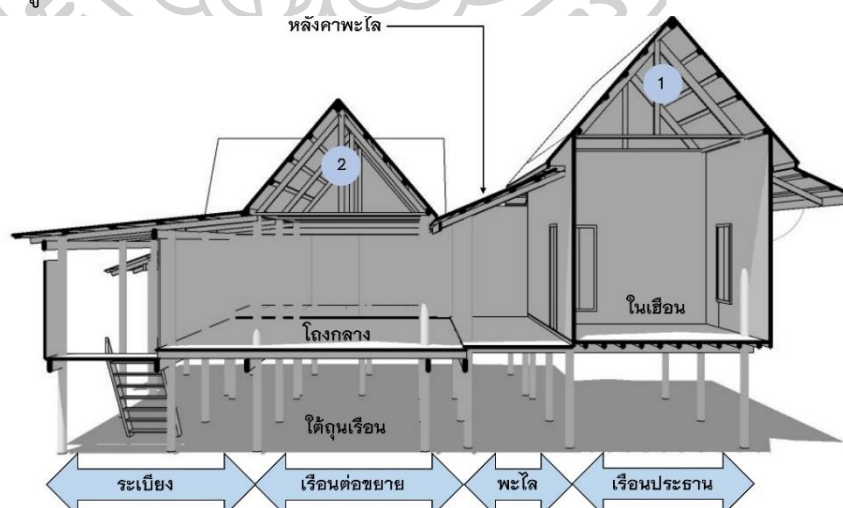
ภาพที่ 161 ซ้าย: ประตูทางเข้าในผนังเรือนประธาน กลาง: ประตูทางเข้าห้องนอนแบบเปิดคู่

ขวา: ประตูทางเข้าห้องนอนแบบประตูเรือนไทยภาคกลาง

6. โครงสร้างหลังคา

ระบบโครงสร้างหลังคาในกลุ่มเรือนกรณีศึกษาพบว่าโครงสร้างหลังคาจะมีระเบียบวิธีการก่อสร้างคล้ายกับโครงสร้างเรือนไทยแถบที่ราบลุ่มภาคกลาง คือ หลังคาทรงยกสูงประกอบแปหัวเสา ชื่อ จันทันแบบแอนโค้ง แป ออกไก่ และระแนง ในส่วนหลังคาของเรือนประธาน ส่วนในเรือนขยายนั้น พบว่าจะมีรูปแบบที่เรียบง่ายขึ้นเป็นโครงสร้างแบบคาน ชื่อ จันทันที่เรียบตรง ออกไก่ไม้และมุงหลังคาแบบเรียบง่ายความลาดเอียงจะเรียบแบบกว่าเรือนประธาน

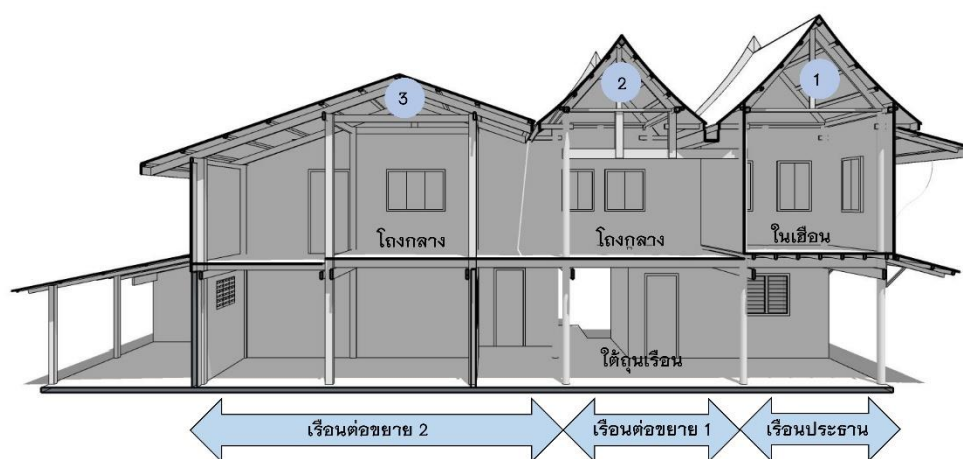
จากรูปที่ 162 เป็นโครงสร้างเรือน 22M7-66 หลังคาที่มีลักษณะแบบ 2 จั่ว โดยจั่วเรือนทางด้านประธาน (จั่วทางด้านขวาของภาพ) จะมีลักษณะรูปทรงที่ใหญ่กว่าจั่วส่วนต่อขยาย จั่วประธานมีลักษณะการใช้โครงสร้างแบบเรือนไทยภาคกลาง คือ เริ่มต้นจะล่างสุดที่เชื่อมต่อกับเสาจะเป็นชื่อไม้ โดยสังเกตว่ามีลักษณะการเชื่อมต่อกับเสาด้วยระบบเดือยปลายเสา หรือเรียกว่า “หัวเทียน” เสียบทะลุชื่อไม้เพื่อยึดล็อกเข้าด้วยกัน ชุดโครงหลังคาประกอบด้วยจันทันและบากเซาะร่องเพื่อนำแปไม้เข้ามายึดเกาะ กระเบื้องหลังคานั้นใช้ไม้ระแนงในการยึดโยงเข้าด้วยกัน แต่ส่วนใหญ่เรือนกรณีศึกษานั้นจะมีการเปลี่ยนกระเบื้องหลังคาทำให้ระบบระแนงสำหรับกระเบื้องนั้นมีลักษณะต่างกันไป เพราะกระเบื้องที่มีการเปลี่ยนนั้นจะทำให้ต้องเปลี่ยนแปลงระแนงใหม่ให้เหมาะสมกับการปูกระเบื้องหลังคานั้นๆ ในส่วนของโครงหลังคาเรือนขยายนั้นจะใช้ระบบโครงสร้างแบบ (Skeletal Structure) ประกอบไปด้วย อเสไม้ จันทันไม้ ชื่อไม้ และแปไม้ โดยโครงสร้างจะวางซ้อนทับกันเพื่อถ่ายน้ำหนักจากกระเบื้องลงไปสู่เสา

ภาพที่ 162 รูปแบบโครงสร้างหลังคาแบบ 2 จั่วร่วมพื้นเรือนประธานเป็นหลังคาสูงชะลูดกว่าเรือนขยาย

จากรูปแบบโครงสร้างหลังคาจะพบว่าการใช้เรือนแบบ 2 จั่ว หรืออาจเรียกว่า “เรือนสองจั่วร่วมพื้น” ตามลักษณะการเรียกเรือนของอาคารภาคเหนือ หลังคาทั้ง 2 จั่วนี้มีหลังคาที่เชื่อมต่อกันด้วยหลังคาอีก 1 ชุดเรียกว่า “หลังคาพะไล” ซึ่งทำให้เกิดพื้นที่ระหว่างหลังคา 2 จั่วนี้ หลังคาพะไลจะทำหน้าที่ปกคลุมพื้นที่บริเวณโถงก่อนเข้าสู่ตัวห้องนอน ซึ่งโครงสร้างลักษณะนี้จะทำให้เกิดรางน้ำตรงกลาง 1 จุด โดยรูปแบบนี้จะทำให้ตัวหลังคาของเรือนประธานและเรือนขยายไม่ได้ชิดติดกัน

ภาพที่ 163 รูปแบบโครงสร้างหลังคาแบบ 3 จั่วร่วมพื้นเรือนประธานเป็นหลังคาสูงชะลูดกว่าเรือนขยาย

โครงสร้างหลังคาที่เด่นชัดของเรือนกรณีศึกษาอีกหลังก็คือ เรือนหมายเลข 16M3-50 และ 24M7-49 มีลักษณะของหลังคาแบบ 3 จั่ว หรือเรือนทางภาคเหนือเรียกว่า “เรือนสามจั่วร่วมพื้น” โดยหลังคาเรือนประธานยังคงมีลักษณะคล้ายรูปแบบเรือนไทยภาคกลาง และเชื่อมต่อโครงสร้างกับหลังคาส่วนต่อขยายตรงกลางด้วยโครงสร้างแบบไม้ใช้เสารับน้ำหนักจากช่อตามระบบปกติของโครงสร้าง โดยใช้โครงสร้างช่อวางพาดยาวไปถึงเสาอีกด้านเราเรียกช่อตัวนี้ว่า “ช่อตัด” หรือ “ช่อคัด” ด้วยการใช้ช่อที่ยาวจึงทำให้ไม่ต้องมีเสาโผล่ขึ้นมากรีดขวางทำให้เกิดพื้นที่ว่างหน้าห้องนอน ในส่วนเรือนต่อขยายจั่วที่ 3 นั้นคล้ายกับเรือนต่อขยายในเรือนแบบ 2 จั่ว ระบบโครงสร้างจะมีความเรียบง่ายและทำให้มีความลาดเอียงน้อยลง โดยลักษณะแบบ 3 จั่วนี้จะทำให้เกิดรางน้ำกลางเรือนถึง 2 ตำแหน่ง

จากประเด็นรูปแบบหลังคาของเรือนกรณีศึกษาทั้ง 24 หลังคาเรือนจะพบว่ามีลักษณะคล้ายกันอยู่หลายส่วนด้วยกัน ซึ่งเป็นแบบโครงสร้างที่เป็นนิยมทำกันถ่ายทอดกัน โดยลักษณะที่พบ

มาก็คือรูปแบบที่ใช้ชื่อคัตวางพาดยาวไปถึงเสาโดยจะไม่ใช้เสาโผล่ขึ้นมา โดยระบบนี้จะทำให้บริเวณ โถงกลางอเนกประสงค์นั้นมาพื้นที่กว้าง

ภาพที่ 164 ลักษณะเด่นของโครงสร้างหลังคาแบบไม่มีเสาร่วมใน ใช้ระบบคานแบบเสาดั้งวางไว้บนชื่อพาดยาว หรือเรียกว่า “ชื่อคัต”

ระบบโครงสร้างหลังคาแบบการใช้ชื่อคัต (ภาพที่ 164) หรือวางชื่อพาดยาวโดยไม่มีเสารับอีกฝั่งหนึ่งของช่วงเสานั้นแสดงให้เห็นในลักษณะเรือนไทยแถบภาคกลางนี้จำนวนมาก อาจเป็นระบบโครงสร้างสามารถลดจำนวนเสาที่ต้องโผล่ขึ้นมาทำให้สามารถมีพื้นที่ใช้งานกว้าง โดยเฉพาะเรือนที่ทำลักษณะเรือน 2 จั่วที่เสารับหลังคานั้นจะมีเสาใกล้ชิดกันอยู่ 1 คู่ ลักษณะการทำโครงสร้างแบบนี้สามารถแก้ปัญหาการก่อสร้างของเรือนแบบ 2 จั่วนี้ได้อย่างลงตัวและเป็นที่ยอมรับของการปลูกเรือน 2 จั่ว

โครงสร้างแบบมีชื่อคัตนั้น ในกรณีเรือนภาคเหนือ ซึ่งเป็นเรือนเปรียบเทียบของงานวิจัยนี้จะมีพบในเรือนภาคเหนืออยู่บ้าง โดยชื่อคัต จะถูกเรียกว่า “ชื่อกว้าน” ซึ่งในเรือนภาคเหนือจะมีเสาเสา สั้นวางตั้งบนชื่อกว้านเรียกเสานี้ว่า “เสาปีก” (เสาตุ๊กตา) โดยเป็นระบบโครงสร้างหลังคาจะคล้ายกับเรือนภาคกลาง แต่ส่วนใหญ่ชุดโครงสร้างนี้จะใช้ในบริเวณ เต้ิน ซึ่งเป็นพื้นที่เปิดโล่งของเรือนแต่จะไม่ค่อยพบการในส่วนของตัวเรือนเพราะเรือนภาคเหนือนั้นเป็นเรือน 2 จั่วและแบ่งเรือนออกเป็น 2

เรือนตามหลังคาและมีรางน้ำตรงกลาง เรือนภาคเหนือจะเรียกว่า “ฮ่อมริน” ซึ่งบริเวณนี้มักจะเป็นทางเดินกลางของเรือนที่เดินจากด้านหน้าเรือนไปด้านหลังเรือนจึงมีเสาขึ้นมารับโครงสร้างหลังคาได้

ดังนั้นถ้าจะอธิบายถึงลักษณะของรูปแบบโครงสร้างหลังคาของเรือนไท-ยวน ในพื้นที่กรณีศึกษาที่สามารถสรุปได้ว่า จะใช้โครงสร้างเรือนประธานคล้ายแบบเรือนภาคกลางและเรือนขยายใช้ระบบโครงสร้างแบบช่อคัตพาดไม่มีเสาแต่ใช้เสาลอยรับช่อ โดยโครงสร้างเรือนขยายจะมีระบบที่เรียบง่ายกว่าเรือนประธานหลังคาลาดเอียงน้อยใช้ระบบจันทันและแปแบบซ้อนทับกัน

โครงสร้างหลังคาส่วนที่สำคัญอีกส่วนหนึ่งของหลังคานั้นก็คือ บริเวณหน้าจั่วหลังคา ที่ถือว่าเป็นรูปแบบที่แสดงให้เห็นถึงสัญลักษณ์ของเรือนได้ในหลายรูปแบบ หน้าจั่วเรือนมีความสำคัญต่อการปลูกเรือน ในกลุ่มเรือนกรณีศึกษาพบลักษณะของหน้าจั่วที่นิยมทำกันอยู่ 5 รูปแบบที่สามารถอธิบายได้ ตามภาพที่ 164 ดังนี้

แบบที่ 1 เป็นลักษณะการทำหน้าจั่วแบบไม้ซ้อนเกล็ดเล็ก โดยมีความคล้ายกับจั่วที่เรียกว่าจั่วใบปรือ ของเรือนภาคเหนือ (สงวน ไซตีสุขรัตน์, 2532)

แบบที่ 2 เป็นลักษณะหน้าจั่วแบบพรม 4 ชั้นซึ่งเป็นลักษณะนิยมของเรือนไทยภาคกลางเป็นหน้าจั่วที่เป็นประเพณีนิยมของจั่วเรือนในแถบภาคกลาง โดยเรือนภาคเหนือจะเรียก หน้าจั่วแบบนี้ว่า จั่วลูกฝัก

แบบที่ 3 เป็นแบบผสมระหว่างไม้ซ้อนเกล็ดเล็กกับระบบมีลูกฟักกลาง

แบบที่ 4 นั้นเป็นลักษณะหน้าจั่วแบบฝาไม้ตีซ้อนเกล็ดและมีโครงคร่าวไม้ขนาดเล็กวางรองหนุนอยู่ด้านหลังเพื่อความแข็งแรง

แบบที่ 5 เป็นลักษณะหน้าจั่วแบบเจาะช่องระบายอากาศได้ ซึ่งอาจเรียกว่า จั่วรูปพระอาทิตย์ (สงวน ไซตีสุขรัตน์, 2532)

การพบลักษณะรูปแบบหน้าจั่วที่มีหลายรูปแบบ แสดงให้เห็นถึงการเลือกใช้รูปแบบการปลูกเรือนที่มีหลากหลาย การรับรูปแบบจากการปลูกเรือนมาปรับใช้ในเรือนของตัวเอง ไม่ว่าจะมีความเหมาะสมอย่างไรในการเลือกใช้ แต่สิ่งที่สำคัญก็คือ การผสมผสานขององค์ประกอบของเรือนที่ไม่มีความเฉพาะเจาะจง อย่างเป็นแบบเฉพาะ

- 1=จั่วไม้เกล็ดเล็ก(จั่วใบปรีอ)
- 2=จั่วพรหม 4 ชั้น
- 3=จั่วผสมแบบไม้เกล็ดเล็กและลูกฝึก
- 4=จั่วไม้ตีซ้อนเกล็ดมีไม้โครงด้านหลัง
- 5=จั่วแบบเจาะช่องระบายอากาศ
(จั่วรูปพระอาทิตย์)

ภาพที่ 165 ภาพแสดงรูปแบบหน้าจั่วเรือน 4รูปแบบที่พบในเรือนกรณีศึกษา

หน้าจั่วเรือนในภาพที่ 165 บริเวณจั่วเรือนมีรูปแบบที่ต่างกันออกไปโดยสันนิษฐานว่าการเลือกรูปแบบหน้าจั่วเรือนเกิดจากความนิยมในช่วงเวลานั้นและอีกประเด็นหนึ่งก็คือ ความถนัดและความชำนาญของช่างผู้ปรุงเรือนและความชอบของเจ้าของเรือน การปรุงเรือนความหมาย ณ.ที่นี้หมายถึง การปลูกเรือนหรือการสร้างเรือน แต่จากการสำรวจเรือนกรณีศึกษาส่วนใหญ่ นั้น เรือนจะพบการใช้หน้าจั่วแบบที่ 4 คือ แบบฝาไม้ตีซ้อนเกล็ดและมีโครงไม้ขนาดเล็กหนุนด้านหลังอยู่ในเรือนหลายหลังที่อยู่ในกลุ่มเรือนที่ 1 (กลุ่มเรือนวางขวางตะวัน) มากที่สุด ซึ่งแสดงให้เห็นว่ารูปแบบหน้าจั่วแบบนี้เป็นที่นิยมของการปลูกเรือนในแถบพื้นที่นี้ในกลุ่มเรือนลักษณะวางขวางตะวัน ถึงแม้ว่าจะพบการใช้หน้าจั่วในแบบที่ 4 มากแล้ว ก็ยังพบหน้าจั่วลักษณะแบบจั่วพรหม 4 ชั้น ในเรือนที่วางขวางตะวันเช่นเดียวกัน เช่นเรือนหมายเลข 17M4-1,13M3-58

การเลือกใช้หน้าจั่วเรือนที่มีการใช้แบบไม่เฉพาะเจาะจงลงไปอย่างชัดเจนว่าเรือนแบบใดจะมีหน้าจั่วแบบใด การใช้นั้นมีการเลือกใช้ขึ้นที่เจ้าของเรือนจะมีข้อจำกัดการเลือกที่ต่างกัน แต่สิ่งที่คล้ายกันอยู่อย่างหนึ่งก็คือ การเลือกหน้าจั่วในด้านฝาผนังนอกเรือนและในเรือนจะต่างกัน

องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม

1. ยุงข้าว

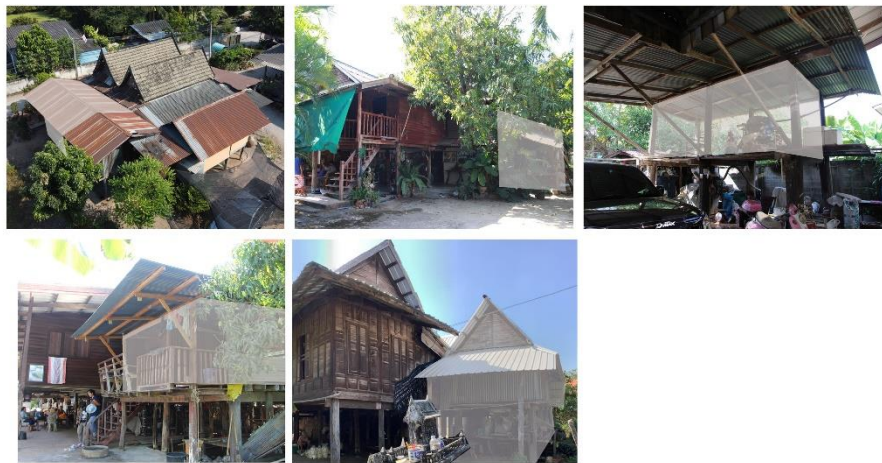
การลงพื้นที่สำรวจเรือนพักอาศัยกรณีศึกษา พบว่าส่วนใหญ่เรือนจากมีการรื้อถอนยุงข้าวออกไป เนื่องจากในปัจจุบันนั้น ในการเก็บรักษาข้าวมักจะนำไปฝากไว้กับโรงสีหรือมีการขายข้าวเปลือกออกไปกับพ่อค้าคนกลางที่เข้ามารับซื้อข้าว หรือมีการตกลงขายข้าวกันล่วงหน้าแล้ว จึงทำให้เรือนไม่มีความจำเป็นจะต้องเก็บยุงข้าวไว้ โดยจากการสำรวจเรือน 24 หลังคาเรือนนั้น พบร่องรอยของยุงข้าวที่พบเพียง 5 หลังคาเรือนเท่านั้น ได้แก่เรือนกรณีศึกษาที่ 9M2-36, กรณีศึกษาที่ 14M3-34, กรณีศึกษาที่ 18M5-28, กรณีศึกษาที่ 20M5-6, และกรณีศึกษาที่ 23M7-66, โดยการใช้พื้นที่ส่วนใหญ่ๆนั้นไม่มีการใช้ในการเก็บข้าวเปลือกแต่อย่างใด จะถูกใช้เป็นที่สำหรับเก็บของทั้งหมดและในอนาคตยุงข้าวนั้นก็กำลังจะถูกรื้อถอนออกไปในอนาคต เพื่อหน้าที่และความสำคัญของยุงข้าวทั้งหมดไป ถึงแม้ว่ายุงข้าวที่มีความสำคัญมากกับชีวิตของในชุมชนหรือผู้อาศัยเรือน วีระ อินพินท์ (2550) กล่าวว่า “ยุงข้าวเป็นสิ่งปลูกสร้างอันเป็นสัญลักษณ์ประจำครัวเรือนของผู้คนในสังคมเกษตรกรรมทำนา ชาวนาไทยมีความผูกพันกับยุงข้าวไว้ใกล้ๆเรือน ที่ริมทางบ้านซึ่งใช้เป็นที่นวดข้าว”

ยุงข้าวที่พบจากเรือนกรณีศึกษา พบว่าตำแหน่งของยุงข้าวทั้ง 5 หลังนั้นอยู่ตำแหน่งทางทิศเหนือของเรือนทั้งหมดและเชื่อมติดกับตัวเรือน เว้นแต่เรือนกรณีศึกษาที่ กรณีศึกษาที่ 18M5-28 ที่ลักษณะยุงข้าวแยกออกมาจากเรือน แต่ยังคงอยู่ทางทิศเหนือของเรือน จากการแยกกลุ่มเรือนที่มีลักษณะการวางทิศทางเรือนไม่เหมือนกัน โดยเรือนกรณีศึกษาที่ 20M5-6 นั้นหันตัวเรือนไปในแนวตะวันออกและตะวันตก แต่พบยุงข้าวนั้นก็ยังคงอยู่ทางด้านทิศเหนือของเรือนเช่นกัน จะเห็นได้ว่ากลุ่มชุมชนในพื้นที่นี้ มีความเชื่อและการวางยุงข้าวเป็นไปตามความเชื่อของผู้คนส่วนใหญ่ในย่านนี้ ซึ่งสอดคล้องกับ วีระ อินพินท์ (2547) ได้ทำงานวิจัยและได้สรุปการวางตำแหน่งของยุงข้าวว่า “การวางตำแหน่งยุงข้าวไว้ทิศหัวนอน ทางด้านทิศตะวันออกหรือทิศเหนือของเรือนนั้นมิใช่สิ่งที่ไม่ลือลือลอยเป็นการวางอย่างถูกต้องกับกาลเทศะ นอกจากจะเป็นไปตามหลักความเชื่อในการนอนบนแม่โพสพที่สิ่งสถิตอยู่ที่ยุงแล้ว ยังเป็นการวางไว้อย่างสอดคล้องกับทิศทางกระแสลมประจำถิ่น ซึ่งพัดมาจากทิศใต้และทิศตะวันตกเฉียงใต้”

ภาพที่ 166 ตำแหน่งยุงข้าวของเรือนกรณีศึกษาที่พบยุงข้าวที่ถูกดัดแปลงพื้นที่ใช้ประโยชน์อย่างอื่นที่การเก็บข้าว

ภาพที่ 167 เรือนกรณีศึกษาที่ 9M2-36, 14M3-34, 18M5-28, 20M5-6, 23M7-66, ที่พบตำแหน่งยุงข้าว

(วิวัฒน์ เตมีพันธ์, 2557) กล่าวว่า ผู้ใดจะปลูกสร้างยุงข้าวให้ถือเอาดังนี้ หากเป็นลูกหัวปีให้สร้างยุงข้าวไว้ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ลูกคนที่ 2 สร้างยุงทิศตะวันออก คนที่ 3 สร้างทิศตะวันออกเฉียงเหนือ คนที่ 4 สร้างทิศใต้ คนที่ 5 สร้างทิศตะวันตก คนที่ 6 สร้างทิศเหนือ คนที่ 7 สร้างทิศตะวันตกเฉียงใต้ คนที่ 8 สร้างทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ถ้าคนที่ 9,10,11 ก็ไล่ต่องๆไปตามลำดับที่กล่าวมานั้น หากปลูกเยี่ย (ยุง) ข้าวตามลักษณะทิศที่กล่าวมานี้จะอุดมสมบูรณ์ด้วยข้าวปลาอาหาร มั่วมูลเสมอ นอกจากนี้ยังมีความเชื่อในเรื่องลักษณะ ชิด หรือ อุบาทว์ บางประการของการสร้างยุงข้าว เช่น ห้ามสร้างक्रमองใต้เยี่ยข้าว (ยุงข้าว) บดี้ ไว้จ้วควายเป็นไก่อใต้เยี่ยบดี้ สร้างเยี่ยข้าวกับเรือนบดี้ ผู้ใดกระทำฉนี้ฉิบหายแล จึงพบการสร้างยุงข้าวแยกออกจากเรือนในภาคเหนืออย่างเคร่งครัด

จากการสำรวจลงพื้นที่ทั้งในพื้นที่กรณีศึกษาและนอกพื้นที่กรณีศึกษาภายในตำบลคูบัว พบยุงข้าวน้อยมาก โดยเฉพาะยุงข้าวแบบโบราณประเพณี โดยพบยุงที่เป็นแบบโบราณในสภาพเก่าผุพังใกล้กับเรือนกรณีศึกษาที่ 23M7-66 ตำแหน่งที่ตั้งถัดไปทางด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ของเรือน โดยจากการสัมภาษณ์ ยุงข้าวนี้นี้เป็นส่วนประกอบของเรือนอีกหลังหนึ่งโดยปัจจุบันรื้อทิ้งไปและสร้างอาคารใหม่ทดแทน แต่ยุงข้าวยังไม่ได้ถูกรื้อทิ้งไปด้วย ซึ่งยังคงมีร่องรอยของความเป็นยุงข้าวในสมัยเก่าไว้ให้เห็น “ตะล่อม” ด้วยไม้ไผ่และการทำ “เตี้ยม” เก็บข้าวร่วมกันภายในยุงข้าว ตัวยุงข้าวยกได้สูงไม่สูงมากนัก ช่วงเสา 4 ช่วงเสาเป็นเสาไม้งามผสมกับเสากลมขนาดใหญ่ ไม่มีผนังล้อมรอบ โครงสร้างหลังคาทรงปั้นหยา มีพะไลยื่นออกด้านจั่วทั้งสองด้าน หลังคามุงสังกะสีไม่มีเครื่องประดับตกแต่ง

ภาพที่ 168 ยุงข้าวที่พบในสภาพผุพังแต่ยังคงรูปแบบยุงข้าวให้เห็นลักษณะของยุงข้าว
ในสมัยยังคงใช้งาน

ภาพที่ 169 ยุงข้าวที่ถูกถ่ายไว้ในอดีตในเขตพื้นที่ตำบลคูบัว
ที่มา หนังสือแบบแผนเรือนในสยามของ น.ณ.ปากน้ำ (2536)

จากรูปที่ 169 เป็นรูปถ่ายยุงข้าวในหนังสือแบบแผนเรือนในสยามของ (น.ณ. ปากน้ำ, 2535) ในหมู่บ้านคูบัว ราชบุรี เป็นเรือนโถงรูปทรงศาลา มีเสาดั้งและเสาหมอค้ำยันบางตอนเพื่อรับน้ำหนัก มีการใช้เสาง่ามรองรับรอดและคาน หลังคามุงจาก ตัวเรือนปล่อยโล่งพื้นใช้เก็บตะล่อม ด้วยไม้ไผ่และ การทำ “เตี้ยม” รูปแบบยุงข้าวเป็นวัฒนธรรมของลาวโซ่ง จะพบว่ายุงข้าวที่พบในพื้นที่ที่หลงเหลืออยู่ มีลักษณะคล้ายกับเรือนยุงข้าวของ น.ณ.ปากน้ำ ถ่ายไว้ซึ่งมีการใช้เสาง่ามค้ำรองรับรอดและคาน เช่นเดียวกับรูปถ่ายแสดงว่า กลุ่มคนไท-ยวนบริเวณนี้รับเอารูปแบบและวิธีการก่อสร้างยุงข้าวแบบ ชาวลาวโซ่งมาเป็นรูปแบบหนึ่งในการสร้างยุงข้าว

เมื่อการพัฒนาของเศรษฐกิจเจริญมากขึ้น ระบบการค้าและการเก็บวัตถุดิบทางการเกษตรก็เปลี่ยนไป การทำนาและการเก็บผลผลิตของข้าวก็ถูกระบบการจัดการแบบสมัยใหม่เข้ามาแทน โรงสีหรือ การฝากข้าวไว้กับโรงรับซื้อข้าวก็ถูกเข้ามามีบทบาทกับวิธีการเก็บข้าวในปัจจุบัน ปัญหาการเก็บข้าวที่ต้องมีที่เก็บหรือ ยุ้งข้าว ก็เริ่มหมดความหมาย การรื้อทิ้งของยุ้งข้าวจึงพบขึ้นมากมาย ยุ้งข้าวไม่มีความจำเป็นอีกต่อไป แต่ถ้าจะหลงเหลืออยู่นั้นก็อาจเป็นแค่เพียรสัญลักษณ์บางอย่าง ความเจริญของระบบสิ่งนี้อำนวยความสะดวกให้กับผู้คนแต่มันก็ทำลายวัฒนธรรมบางอย่างลงเช่นเดียวกัน

วีระ อินพันทัง (2550) กล่าวว่า “ท้องถิ่นที่อยู่ใกล้ศูนย์กลางความเจริญ ยุ้งข้าวประจำครัวเรือนลดความจำเป็นลงไปโดยลำดับ”

2. ศาลพระภูมิเจ้าที่

ศาลพระภูมิเจ้าที่เป็นองค์ประกอบหนึ่งที่พบในพื้นที่กรณีศึกษาและมักจะอยู่ควบคู่ไปกับเรือนอาศัย ในเรือนกรณีศึกษา เพราะในระบบประเพณีวัฒนธรรมในพื้นที่คูบัวส่วนใหญ่แล้วจะมีความเป็นรูปแบบวัฒนธรรมแบบภาคกลาง วัฒนธรรมแบบภาคเหนือที่เป็นวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวไทย-ยวนในพื้นที่นั้นแทบไม่เห็นความชัดเจน ในการลงสำรวจพื้นที่พบว่ามียุ้งประกอบหนึ่งของเรือนในคูบัวที่พบมากก็คือ “ศาลพระภูมิ” บริเวณพื้นที่ของเรือนแต่ละหลังจะมีการตั้งศาลพระภูมิไว้ เพื่อเป็นสิ่งที่เคารพของคนในเรือนและคอยไว้ปกป้องภัยอันตรายจากสิ่งที่ไม่มองเห็น โดยจะพบว่าตำแหน่งการตั้งศาลนั้นมี 2 ลักษณะคือ

1. ลักษณะวางตำแหน่งศาลพระภูมิบริเวณทางด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือของบ้าน โดยเรือนแบบนี้จะมีทางเข้าบริเวณเรือนหลายทางหรือไม่มีการกั้นรั้วรอบของชิดที่ชัดเจน จึงต้องกำหนดวางไว้ทิศตะวันออกเฉียงเหนือเป็นสำคัญโดยไม่วางให้ตรงกับทางเข้าของบริเวณเรือน

2. ลักษณะวางตำแหน่งศาลพระภูมิบริเวณทางเข้าบริเวณเรือน โดยจะกำหนดตามทางเข้าของเรือนเช่น ทางเข้าบริเวณเรือนทางทิศใต้ก็จะตั้งศาลไว้บริเวณทางเข้าทิศใต้ ลักษณะการตั้งศาลแบบนี้มักจะเป็นเรือนที่มีรั้วขอบชิดที่ชัดเจนและมีพื้นที่ในการตั้งศาลจำกัด จึงตั้งวางศาลบริเวณทางเข้าสู่บริเวณบ้านเสมอ สามารถเห็นได้ชัดเจนและง่ายต่อการกราบไหว้บูชา

ในรูปแบบของศาลพระภูมินั้นจะเป็นศาลพระภูมิที่ทำสำเร็จรูปแบบคอนกรีตหล่อรูปทรงคล้ายอาคารทรงไทยหรือคล้ายกับรูปพระอุโบสถขนาดเล็กที่มีชายโดยทั่วไป มีตั้งศาลยกสูง และ

อาจจะมีแพนวงเครื่องบูชาสักการะไว้บริเวณทางด้านหน้าของศาลด้วย บ้านเรือนบ้างหลังก็จะพบว่ามี การตั้งศาลปู่ย่า ไว้คู่กันด้วย

ในการตั้งศาลพระภูมิในคติความเชื่อคนไทยนั้น กล่าวว่า “ที่ตั้งศาลพระภูมิไว้ด้านหน้าบริเวณ บ้าน ส่วนด้านหลังของบ้านไม่มีใครตั้งศาลพระภูมิ เพราะถือว่าไม่เป็นไร ด้วยพระภูมิเจ้าท่านเป็นผี ดูแลได้ทั่วถึงเหมือนกันทั้งผีอื่นซึ่งเป็นผีเลวถ้ามันมากก็ไม่เข้าทางหลังบ้านจะต้องเข้าทางประตูเสมอไป” (สมภพ, 2538) จะเห็นได้ว่าการนับถือในความเชื่อเรื่องศาลพระภูมิในคูบัวนั้นมีลักษณะที่ไม่ต่างกับ พื้นที่โดยทั่วไปในภาคกลาง หรือแม้กระทั่งภาคอื่นๆในประเทศไทยที่เชื่อในเรื่องการตั้งศาลพระภูมิ คนไทยส่วนใหญ่ก็จะนับถือศาสนาพุทธและเชื่อในเรื่องของสิ่งที่มองไม่เห็นและจะเคารพในสิ่งนั้นเพื่อ เป็นสุขและปราศจากภัยอันตรายในสิ่งที่มองไม่เห็น

จากการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลของเรือนกรณีศึกษาทั้งหมด 24 หลังคาเรือน ในพื้นที่คัดสรรใน 6 หมู่บ้าน จะพบว่าองค์ประกอบต่างๆของรูปแบบเรือนของไท-ยวนในพื้นที่และกลุ่มที่ไม่ใช่ไท-ยวน นั้นมีหรือคติการวางเรือนนั้นมีโครงร่างของการปลูกเรือนที่มีระบบแบบแผน การปลูกเรือนนั้นจะมีการรูปแบบการปลูกในคติความเชื่อของตัวเองและมีการผสมผสานรูปแบบอื่นในพื้นที่เข้าด้วยกัน แต่ จะคล้อยตามการปลูกเรือนของกลุ่มคติความเชื่อดั้งเดิมของตน การผสมผสานของรูปแบบใหม่เข้ากับ รูปแบบของตัวเองจนกลายเป็นรูปแบบที่มีความเป็นเฉพาะของตัวเอง ได้สรุปความแตกต่างของเรือน ไท-ยวนและเรือนพื้นถิ่นในคูบัวได้ตามตารางที่ 2

ตารางที่ 2 สรุปความแตกต่างของเรือนไท-ยวนคูบัว

	เรือนกลุ่มที่ 1		เรือนกลุ่มที่ 2	คล้ายกัน	แตกต่างกัน
	เรือนกลุ่มที่ 1.1	เรือนกลุ่มที่ 1.2			
การวางทิศทางเรือน	การวางทิศทางเรือนหันหน้าจั่วไปทางทิศเหนือและใต้ เป็นเรือน วางขวางตะวัน	การวางทิศทางเรือนหันหน้าจั่วไปทางทิศเหนือและใต้ เป็นเรือน วางขวางตะวัน	การวางทิศทางเรือนหันหน้าจั่วเรือนไปทางทิศตะวันออกและตะวันตก เป็นเรือน วางตามตะวัน		✓
ทิศทางการขึ้นเรือน	ทิศทางขึ้นเรือน ทางทิศใต้ เป็นส่วนใหญ่ ขึ้นเรือนทางด้านหน้าจั่วของเรือน	ทิศทางขึ้นเรือน ขึ้นตามทางเข้าเรือนและถนนที่เข้าสู่ภายในเรือน	ทิศทางขึ้นเรือน ทางทิศเหนือและทิศตะวันออก และมีขึ้นทาง ทิศตะวันออก เข้าถึงทางด้านยาวของจั่ว		✓
ชั้นล่าง	ยกใต้ถุนสูง ใต้ถุนโล่ง และกันผนังใช้พื้นที่นอกประกอบ	ยกใต้ถุนสูง ใต้ถุนโล่ง และกันผนังใช้พื้นที่นอกประกอบ	ยกใต้ถุนสูง ใต้ถุนโล่ง และกันผนังใช้พื้นที่นอกประกอบ	✓	
ชั้นบน	มีห้องนอนในเรือนประธาน โถงกลางเป็นส่วนเรือนขยาย และมีชานหลังคาปกคลุม	มีห้องนอน ไม่มีเรือนประธาน มีโถงเป็นตัวเชื่อมพื้นที่	มีห้องนอนในเรือนประธาน พบแบบเรือนชานมาโถงกลางเชื่อมพื้นที่	✓	
ห้องนอน	มีห้องนอน (ในเฮือน) อยู่ฝั่งเรือนประธาน อยู่ฝั่งด้านซ้ายของเรือนประธาน ฝั่งขวาเป็นโถงห้องนอน	มีห้องนอน (ในเฮือน) ไม่มีเรือนประธาน อยู่ฝั่งด้านในทิศตะวันออก และเหนือ	มีห้องนอน (ในเฮือน) อยู่ฝั่งเรือนประธาน อยู่ฝั่งด้านขวาของเรือนประธาน ฝั่งซ้ายเป็นโถงห้องนอน	✓	
โถงกลางเรือน	โถงกลางเรือน เป็นพื้นที่เชื่อมไปในส่วนต่างๆของเรือน ยาวตามเรือนประธาน	โถงกลางเรือน เป็นพื้นที่เชื่อมไปในส่วนต่างๆในเรือน วางตามการใช้พื้นที่ ไม่มีกำหนด	โถงกลางเรือน เป็นพื้นที่เชื่อมไปในส่วนต่างๆของเรือน ยาวตามเรือนประธาน	✓	
ขนาดเรือน	เรือนประธาน ขนาดเรือน 3 ห้อง 4 ช่วงเสา	ขนาดเรือนหลายช่วงเสา ตามขนาดของเรือน ไม่มีเรือนประธานในตัวกำหนด	เรือนประธาน ขนาดเรือน 3 ห้อง 4 ช่วงเสา	✓	
ลักษณะรูปทรง	รูปทรงคล้ายเรือนไทย ตัวเรือนไม่สูงมากนัก ความสูงเรือนไม่มาก	รูปทรงแบบทรงบังกละ คล้ายเรือนสมัยใหม่	รูปทรงคล้ายเรือนไทยภาคกลาง ตัวเรือนสูง ยกใต้ถุนสูง เน้นตัวเรือนคล้ายบ้านเรือนไทยภาคกลาง	✓	
เสา พื้น คาน	เสาไม้เนื้อแข็งแบบกลมสวยงาม พื้นคานเป็นโครงสร้างรอดและตงไม้	โครงสร้างเสาเหลี่ยมและกลม คานไม้และตงไม้	เสาไม้เนื้อแข็งแบบกลมสวยงาม พื้นคานเป็นโครงสร้างรอดและตงไม้	✓	
ผนัง	ผนังใช้ฝาปะกนและฝาลูกฟัก	ผนังไม้ตีฝาซ้อนเกล็ด มีโครงคร่าวไม้	ผนังใช้ฝาปะกนและฝาลูกฟัก	✓	
หลังคา	หลังคาเป็นลักษณะวางสันหลังคาไปทิศเหนือใต้ หลังคาเป็นลักษณะ สองจั่วรวมหลังและ สามจั่วรวมหลัง	หลังคา แบบเรียบไม่สูง คลุมทั้งหลัง วัสดุุงหลังคาแบบสมัยใหม่	หลังคาเป็นลักษณะวางสันหลังคาไปทิศตะวันออกและทิศตะวันตก หลังคาเป็นลักษณะ สองจั่วรวมหลังและ สามจั่วรวมหลัง	✓	
โครงสร้างหลังคา	โครงสร้างหลังคาแบบจันทัน แปร ระแนงสูงไม่ชะลูดมาก มีการใช้ ชี้อัด พาด ยางเชื่อมพื้นที่ และมีหลังคาแบบพะไลเชื่อมหลังคา	โครงสร้างแบบ อะเสไม้ คานไม้ และแปไม้	โครงสร้างหลังคาแบบจันทัน แปร ระแนงสูงไม่ชะลูดมาก มีการใช้ ชี้อัด พาด ยางเชื่อมพื้นที่	✓	

บทที่ 7

สรุปและสังเคราะห์

สรุปงานวิจัย

จากงานวิจัย *เรือนพื้นถิ่นที่อยู่อาศัยกลุ่มไท-ยวน : กรณีศึกษา บ้านคูบัว อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี* มีระบบการดำเนินงานวิจัยนี้เป็นลักษณะการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการใช้หลักการการวิจัยแบบบรรยาย (Descriptive Research) ข้อมูลของงานวิจัยได้จากการสำรวจลงพื้นที่ (Grounded Theory) โดยเลือกพื้นที่ที่กรณีศึกษาจำนวน 6 หมู่บ้านและเลือกเรือนกรณีศึกษาจำนวน 24 หลังคาเรือน รวมไปถึงการค้นหาข้อมูลทางเอกสารทั้งในข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) และทุติยภูมิ (Secondary Data) เพื่อประกอบข้อมูลสนับสนุนและหาข้อค้นพบในงานวิจัย การศึกษาภาพรวมของพื้นที่ การสำรวจเรือนอาศัย และการสำรวจบริบทแวดล้อมพื้นที่ที่จะนำมาเปรียบเทียบ (Comparative Analysis) โดยงานวิจัยนี้จะใช้เรือนพักอาศัยของกลุ่มชาวไท-ยวน ตำบลคูบัว อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรีเป็นพื้นที่ที่กรณีศึกษา เพื่อทำการค้นหาประเด็นที่น่าสนใจต่างๆพร้อมคำอธิบายเพื่อการตอบคำถามวิจัย

ในการอภิปรายผลงานวิจัยนี้มุ่งเน้นที่จะอธิบายผลของการศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ไท-ยวนผ่านงานสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น โดยใช้เรือนพักอาศัยเป็นตัวแทนอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น ภายใต้กรอบงานวิจัยจึงมุ่งเน้นที่จะศึกษาถึง “การปรับตัว” (Adaptation) ของกลุ่มไท-ยวนที่อยู่ในเขตพื้นที่ตำบลคูบัว ราชบุรี โดยใช้กรอบแนวคิด “อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์” (Ethnic identity) บนความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ (Ethnic Ground) ซึ่งการอยู่ร่วมกันของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างกลุ่มในพื้นที่เดียวกัน การที่กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่อยู่ร่วมกันในพื้นที่เดียวกันต่างมีการยอมรับวัฒนธรรมต่างๆ ที่มีใช้ของตัวเองเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมของตน

จากการวิเคราะห์ถึงรูปแบบเรือนอาศัยของชาวไท-ยวน พบว่า ชาวไท-ยวนนั้นต่างซึมซับวัฒนธรรมรอบๆ ของตัวเองเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของตน ด้วยการอยู่ร่วมกันของความหลากหลายทางวัฒนธรรมอันเป็นเวลานาน และการปรับตัวของชาวไท-ยวนนั้นมีความกลมกลืนของการปรับตัวเองให้อยู่ร่วมกับวัฒนธรรมหลักได้เป็นอย่างดี เรือนอาศัยชาวไท-ยวนคูบัว นั้นมีการผสมผสานรูปแบบระหว่างเรือนอาศัยดั้งเดิมของพื้นที่เข้ากับคติความเชื่อเรื่องเรือนของตัวเองคือ เรือนภาคเหนืออย่างลง

ตัวและสมดุล การปรับ ลด เพิ่ม และรักษาไว้ซึ่งลักษณะร่วมของรูปแบบเรือนอาศัยเห็นออกมาได้ค่อนข้างชัดเจน

สิ่งที่ปรากฏอยู่ในรูปแบบคติความเชื่อเกี่ยวกับเรือนอาศัยของชาวไทย-ยวนที่ต้นทางวัฒนธรรมอยู่ทางภาคเหนือที่เด่นชัดคือ การวางเรือนตามคติความเชื่อแบบโบราณ ถึงแม้ว่ารูปแบบนั้นจะขัดกับรูปแบบการวางเรือนของกลุ่มใหญ่ของพื้นที่ก็ตาม แต่ชาวไทย-ยวน นั้นชดเชยเรื่องการขัดแย้งคติความเชื่อของเรือนกลุ่มใหญ่ด้วยการสร้างห้องนอนหรือในเฮือนที่ต่างเป็นลักษณะสำคัญของเรือนกลุ่มใหม่ของพื้นที่ จะเห็นได้ว่า การคงคติความเชื่อของตนเองแบบโบราณแต่เอาคติความเชื่อของคนในพื้นที่เข้ามาร่วมกัน เพื่อการสร้างการเป็นกลุ่มก้อนเดียวกัน

วัตถุประสงค์ของงานวิจัย คือ การทำความเข้าใจถึงอัตลักษณ์ของเรือนอาศัยไทย-ยวน บนบริบทแวดล้อมที่แตกต่าง ภายใต้อิทธิพลของวัฒนธรรมเดิมของพื้นที่ใน ณ.ที่นี้คำว่า วัฒนธรรมเดิม หมายถึง วัฒนธรรมที่อยู่ในเขตจังหวัดราชบุรี กลุ่มไทย-ยวนมีการปรับตัวและแสดงเอกลักษณ์ของตนเองภายใต้บริบทแวดล้อมที่แตกต่างออกมา ซึ่งแสดงให้เห็นถึงสภาพแวดล้อมของพื้นที่นั้นเป็นตัวแปรที่สำคัญของการปรับตัวของผู้อาศัย รูปลักษณะของบ้านแตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อมในแต่ละท้องถิ่น รวมทั้งคติความเชื่อ วัสดุการสร้างและอาชีพ หากแต่อิทธิพลของพฤติกรรมความเป็นอยู่ที่มีพื้นฐานร่วมทางวัฒนธรรมเป็นส่วนกำหนดผังการแบ่งพื้นที่ใช้สอยให้มีลักษณะกายภาพคล้ายคลึงกัน โดยส่วนรวม (พีระเดชและคณะ, 2535)

ผลงานวิจัยพบว่า กลุ่มไทย-ยวนคูบัว ราชบุรีนั้นแรกเริ่มที่มีการอพยพมาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ใหม่ มีการหยิบยืมวัฒนธรรม ในพื้นที่มาเป็นวัฒนธรรมต้นแบบของตัวเอง จะเห็นได้ว่าการตั้งถิ่นฐานในช่วงแรกของชาวไทย-ยวนอยู่บริเวณริมแม่น้ำแม่กลอง ซึ่งโดยบริบทแวดล้อมเดิมที่คุ้นเคยของชาวไทย-ยวนนั้น มิได้อยู่ในพื้นที่ริมแม่น้ำหรือใช้แม่น้ำสายใหญ่ในการดำรงชีวิต การใช้แม่น้ำเป็นแหล่งทำกินหรือชีวิตที่อยู่กับแม่น้ำสายใหญ่มีวิถีวัฒนธรรมของกลุ่มไทย-ยวนส่วนใหญ่ อันด้วยพื้นที่ส่วนใหญ่ของชาวไทย-ยวนในภาคเหนือนั้นมีลักษณะเป็นภูเขาและป่าไม้ แต่ด้วยการอพยพนั้นเกิดจากการกวาดต้อนจากศึกภัยสงคราม ไม่ใช่การอพยพหาแหล่งทำกินใหม่อย่างอิสระ ยากที่จะสามารถที่จะกำหนดการตั้งถิ่นฐานได้ตามบริบทแวดล้อมที่ต้องการได้ ต่อมาเมื่อกลุ่มไทย-ยวนมีความคุ้นเคยกับพื้นที่แล้วจึงได้มีการขยับโยกย้ายกันออกไปยังพื้นที่ทำกินใหม่ถอยร่นตัวเองจากพื้นที่ริมแม่น้ำเข้าไปยังพื้นที่ราบหรือที่ดอนซึ่งเป็นพื้นที่ที่ตนเองนั้นคุ้นเคยมากกว่า และเริ่มมีการผสมผสานวัฒนธรรม ของตัวเองเข้าไปรวมกับวัฒนธรรมเดิมในพื้นที่ เพราะตนเองนั้นเป็นผู้มาครอบครองพื้นที่ทีหลัง ในพื้นที่เดิมยังคงมีความ

เข้มข้นของวัฒนธรรม กล่าวคือกลุ่มไท-ยวนนั้น ยังคงนำรูปแบบวัฒนธรรมของการปลูกเรือนของ
ตัวเองจากในอดีตมาปรับให้มีความเหมาะสมกับพื้นที่รวมไปถึงกระบวนการก่อสร้างเทคนิคต่างๆ ผสม
กับการปลูกเรือนอาศัยแบบเรือนทรงไทยภาคกลางเป็นต้นแบบดั้งเดิมของพื้นที่

ข้อค้นในงานวิจัย

งานวิจัยพบว่า บนพื้นที่ราบแถบลุ่มแม่น้ำภาคกลางล้นแล้วแต่เป็นพื้นที่ดินที่มีความอุดม
สมบูรณ์ต่อการทำมาหากินและการเพาะปลูก เป็นเสมือนอู่ข้าวอู่น้ำที่สำคัญของผู้คนในแถบนี้ จึงไม่
แปลกใจว่าทำไมในเขตพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำภาคกลางนั้นต่างเต็มไปด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่ต่างอพยพ
เคลื่อนย้ายตัวเองเข้ามาจับจองที่ทำกินและตั้งถิ่นฐานกันมาอย่างยาวนาน ในพื้นที่จังหวัดราชบุรีนั้น
นับว่าอยู่ในเขตพื้นที่แห่งความอุดมสมบูรณ์เป็นแหล่งรวมผู้คนหลากหลายมาแต่ครั้งอดีตตั้งแต่สมัย
ทวารวดี ผู้คนต่างหลังไหลเข้ามาตั้งรกรากในพื้นที่และสืบทอดกันกันมาตลอดจนถึงในปัจจุบัน เหตุ
ด้วยพื้นที่เต็มไปด้วยกลุ่มคนต่างเหล่าต่างเชื้อชาติต่างชาติพันธุ์เข้ามาอยู่ร่วมกันในพื้นที่ การยอมรับ
กันของผู้คนที่มีความหลากหลายของวัฒนธรรมของตัวเองต่างมีการยอมรับซึ่งกันและกันมีความเป็น
“พหุวัฒนธรรม” (cultural pluralism) ไม่พยายามที่จะครอบงำซึ่งกันและกัน นี่อาจเป็นสาเหตุว่า
ทำไมพื้นที่แถบนี้จึงเต็มไปด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลาย และสามารถที่จะอาศัยอยู่ในพื้นที่แถบนี้กัน
อย่างยาวนาน

ภาพที่ 170 ภาพมุมสูงแสดงถึงบริบทแวดล้อมของพื้นที่ที่กรณีศึกษาอยู่กลางพื้นที่อุดมสมบูรณ์ของการ
เกษตรกรรม โดยจะมีวัดคูบัวเป็นศูนย์กลางของชุมชน

ชาวไทย-ยวน เป็นกลุ่มที่เข้ามาอาศัยอยู่ในพื้นที่อันอุดมสมบูรณ์ที่ราบลุ่มแม่น้ำภาคกลาง ในระบบวิถีชีวิตมีการปรับตัวเข้าหากลุ่มวัฒนธรรมใหญ่ในพื้นที่ไทย-ยวนอพยพการตั้งถิ่นฐานจากภาคเหนือมาสู่พื้นที่ราชบุรีและขยายพื้นที่อาศัยและดำเนินชีวิตอยู่ท่ามกลางบริบทแวดล้อมที่ราบทำนาที่มีระบบลำนํ้า คลองที่เอื้ออำนวยต่อการทำเกษตรกรรม การตั้งเรือนและปลูกเรือนมีการทึบยืม ผสมผสานวัฒนธรรมในพื้นที่เดิมอย่างค่อยเป็นค่อยไป และมีการผสมผสานรูปแบบของตัวเองเข้ากับรูปแบบเดิมของพื้นที่ โดยสามารถอธิบายได้ใน 2 ระดับคือ ระดับชุมชนและระดับเรือนพักอาศัย

ระดับชุมชน กลุ่มชุมชนคูบัวเป็นกลุ่มวัฒนธรรมแบบร่วมมีการผสมผสานระหว่างความเชื่อในระดับภายในเรือนไปจนถึงระดับชุมชน ระดับเรือนต่างในการตั้งหิ้งพระเคารพบูชาเพื่อเป็นศูนย์กลางของจิตใจของผู้อาศัยในเรือนการสร้างแหล่งศูนย์รวมเรือน ในระดับชุมชนที่ใหญ่ขึ้นมาหรือหมู่บ้านนั้น การสร้างสิ่งเคารพและศรัทธาของผู้คนในชุมชนได้ยึดถือและเสมือนผู้ที่คอยปกป้องให้คนในชุมชนแคล้วคลาดจากอันตรายใดๆ จากสิ่งที่ตนมองไม่เห็น และเป็นสิ่งที่คอยบอกและเตือนใจผู้คนในชุมชนให้ยึดหลักปฏิบัติตนในศีลธรรมอยู่ในทำนองคลองธรรม ทำในสิ่งที่ประพฤติน่าชม ยามใดที่ผิดไปจากนั้นสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้นจะคอยตักเตือนและอาจถูกลงโทษได้ ศาลประจำหมู่บ้านหรือศาลปู่ตา หรือชาวบ้านเรียกอีกอย่างว่า “ศาลปู่เสี้ยว” ในบางหมู่บ้าน เปรียบเสมือนผู้ที่คอยปกป้องชุมชนให้พ้นภัย ในระดับสุดท้ายคือระดับเมืองพบสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่คู่บ้านคูเมืองที่เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวไทย-ยวนในพื้นที่และชุมชนใกล้เคียง คือ พระพุทธรูปประจำเมือง แสดงให้เห็นถึงรูปแบบความเชื่อและศรัทธาในพระพุทธศาสนาของชาวไทย-ยวน การแสดงออกถึงคุณลักษณะของชาวพุทธของชาวเหนือที่ถูกผสมผสานกับวัฒนธรรมชาวพุทธภาคกลาง

ภาพที่ 171 ซ้าย: หิ้งพระในเรือน กลาง: ศาลประจำหมู่บ้าน ชาว: พระพุทธรูปประจำชุมชน
คูบ้านคูเมืองของชุมชนและพื้นที่ใกล้เคียง

จากประเด็นที่กล่าวมาชาวไทย-ยวนในพื้นที่นั้น จะหยิบยกวัฒนธรรมของพื้นที่เดิมนั้นเป็นต้นแบบอย่างปฏิเสธไม่ได้ การดำรงอยู่ซึ่งวัฒนธรรมเดิมแทบจะหมดไป อย่างไรก็ตามแม้ว่าในระบบวัฒนธรรมความเชื่อดั้งเดิมของชาวไทย-ยวนจะเลือนหายไปจากกลุ่มโดยสิ้นเชิง ก็ไม่ได้ทำให้วิถีชีวิตของชาวไทย-ยวนต้องพบอุปสรรค แต่กลับสร้างความกลมกลืนไปกับพื้นที่อย่างสมดุล สร้างรูปแบบวัฒนธรรมแบบพหุลักษณะขึ้นมา การผสมและการหยิบยืมวัฒนธรรมที่อยู่บริเวณรอบข้างมาใช้ ทำให้การดำรงชีวิตของชาวไทย-ยวนอยู่บนพื้นที่อันแตกต่างจากวิถีชีวิตเดิมนั้นเป็นไปได้อย่างดีจนถึงปัจจุบัน

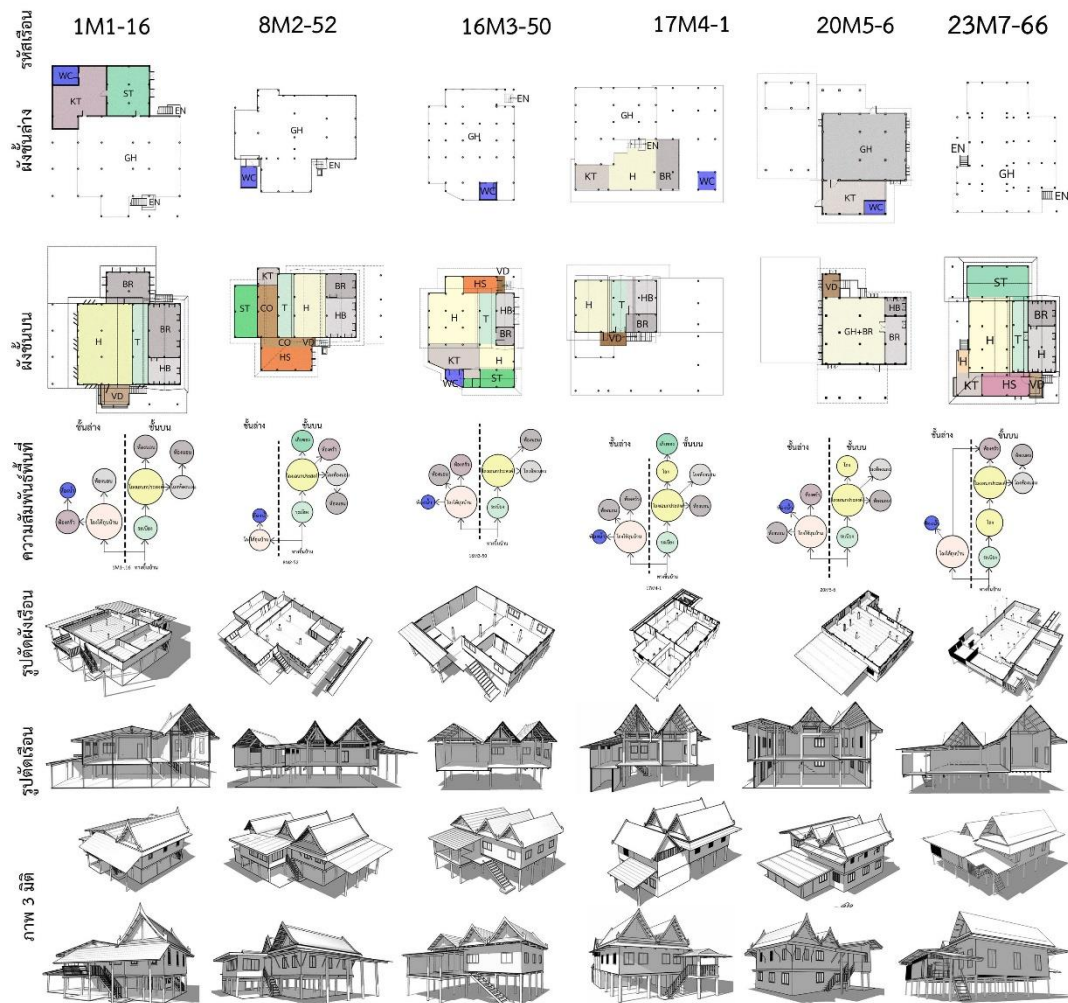
ภาพที่ 172 . วิถีชีวิตของชาวไทย-ยวนคูบัว ชำย: การพึ่งพาระบบลำน้ำเพื่อการเพาะปลูกและวิธีการจัดการน้ำ กลาง: การทำนากับวิถีชีวิตที่คุ้นเคย ชาว: เกษตรกรรมและการเลี้ยงสัตว์ ยังคงพบเห็นในปัจจุบัน

ระดับเรือน อัตลักษณ์เรือนไทย-ยวนคูบัวถูกแสดงออกให้เห็นเด่นชัดอยู่ 2 ประเด็น

ประเด็นที่ 1 รูปแบบการวางผังเรือน รูปแบบเรือนอาศัยที่เป็นลักษณะเรือนไม้ยกใต้ถุนสูง ฝาผนังไม้แบบฝาปะกน หลังคาทรงสูงชะลูดยอดแหลม หรือเรียกว่า “ทรงจอมแห” นั้น นับว่าเป็นเรือนอาศัยที่เป็นพื้นฐานของเรือนที่พบเห็นโดยทั่วไปในพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำภาคกลางและในพื้นที่ทั่วไปของจังหวัดราชบุรี อาจเปรียบเทียบเสมือนว่าเป็นรูปแบบเรือนที่ถูกสร้างกันอย่างแพร่หลายในพื้นที่จนกลายเป็นรูปลักษณะประจำถิ่นที่สืบทอดต่อกันมาคล้ายกับเป็นเจ้าของวัฒนธรรมหลักในพื้นที่ (Predominant Culture) ก็ว่าได้ กลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ยวนราชบุรี ที่อพยพย้ายถิ่นฐานจากพื้นที่ราบสูงภูเขาทางภาคเหนือของประเทศไทยนำรูปแบบและคติความเชื่อของการปลูกเรือนมาปลูกสร้างตามวิถีชีวิตและวัฒนธรรมเดิมของตัวเองที่ติดตัวมาที่เรียกว่า “สัมภาระทางวัฒนธรรม” (Cultural

Baggage) นำมาผสมผสานกับวัฒนธรรมในพื้นที่ เพราะโดยปกตินั้นคนที่ย้ายถิ่นฐานจะต้องนำวัฒนธรรมเก่าติดตัวไปด้วยอยู่เสมอ (อมรา พงศาพิชญ์, 2533) ในการอพยพย้ายถิ่นฐานของชาวไทย-ยวนมาอยู่ที่ราชบุรีนั้นเปรียบเสมือนวัฒนธรรมรอง (Subordinate Culture) ของพื้นที่ จะทำให้เห็นว่าการร่อนน้อมและการเคารพกลุ่มวัฒนธรรมเดิมนั้นเกิดขึ้นอย่างประนีประนอมและเกิดการถ้อยทีถ้อยอาศัยซึ่งกันและกัน ซึ่งพบได้จากการสร้างสัญลักษณ์ทางพื้นที่ที่สำคัญของเรือน โดยชาวไทย-ยวนแสดงออกถึงพื้นที่นี้ผ่านทาง “ห้องนอน” หรือที่เรียกว่า “ในเฮือน” ในเรือนประธาน คนไทย-ยวนคู่นั้น ปรับตัวเองยอมรับเอาวัฒนธรรมนั้นเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของตัวเองอย่างเปิดเผย ข้อค้นพบนี้แสดงให้เห็นได้จากการรูปแบบผังเรือนกรณีศึกษาที่ปรากฏด้วยห้องนอน หรือ “ในเฮือน” ทุกหลังคาเรือนไม่เว้นแม้แต่เรือนที่ถูกปลูกขึ้นมาใหม่ในช่วงหลังก็ยังปรากฏการวางห้องนอนที่มีลักษณะเดียวกันเสมอ แต่การพบห้องนอนตามที่กล่าวมานั้นถูกกำหนดขึ้นภายใต้บริบทการวางเรือนหรือทิศทางเรือนที่แตกต่างกับเรือนของเจ้าของพื้นที่เดิมอย่างสิ้นเชิง กล่าวคือ แม้ว่าจะมีห้องนอนตามที่พบแต่กลับพบว่าการวางเรือนนั้นผิดไปจากการวางเรือนของคนในพื้นที่คือ “การวางเรือนขวางตะวัน” ไม่ได้วางเรือนตามกลุ่มคนเดิมในพื้นที่ที่วางเรือนตามตะวัน โดยลักษณะการวางเรือนแบบนี้สอดคล้องกับรูปแบบวัฒนธรรมแบบเรือนชาวภาคเหนือ แสดงให้เห็นถึงการผสมผสานกันของระบบการจัดการของเรือนที่ใช้รูปแบบ 2 ลักษณะมาผสมกัน กำหนดห้องนอนแบบภาคกลางและวางเรือนแบบภาคเหนือ

ภาพที่ 173 รูปแบบเรือนไทย-ยวนลักษณะเรือน 2 จั่วและ 3 จั่ว

ประเด็นที่ 2 รูปแบบเรือนเรือนไทย-ยวนคูบัว นำรูปแบบเรือนภาคกลางมาเป็นต้นแบบในการสร้างอัตลักษณ์ของตัวเอง แต่มีการปรับรูปแบบของต้นแบบที่นำมาให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมเดิมของตัวเอง ด้วยการนำรูปทรงเรือนไทยภาคกลางมาใช้ในการปลูกเรือนแต่มีการดัดแปลงและนำเอารูปแบบของการปลูกเรือนของเรือนภาคเหนือที่เป็นพื้นฐานหลักของตนเองมาผสมกันจนสามารถสร้างเอกลักษณ์ได้อย่างลงตัว

รูปทรงตัวเรือนพบว่าการสร้างสัดส่วนของตัวเรือนจะคล้ายกับเรือนภาคกลางแต่ชาวไท-ยวน
 คูบัว ลดสัดส่วนความสูงของตัวเรือนไม่สูงชะลูดแบบเรือนภาคกลาง การสร้างสัดส่วนตัวเรือนที่เตี้ยซึ่ง
 คล้ายกับสัดส่วนเรือนภาคเหนือทำให้เรือนมีความแตกต่างออกไปเมื่อเทียบกับเรือนในแถบภาคกลาง
 ทั่วไป

รูปทรงหลังคา ไม่สูงชะลูด เรียบและไม่สูงดูคล้ายกับเรือนภาคเหนือ การสร้างรูปทรงหลังคา
 แบบ 2 จั่วหรือ 3 จั่วตามรูปแบบสมัยนิยมและการสร้างพื้นที่ใช้สอยภายในเรือน ไม่แยกเรือน
 ออกเป็นหลังและมีชานเชื่อมเหมือนเรือนภาคกลาง มีชายคายื่นคลุมด้านข้างบังแดดบังฝน และใช้
 หลังคาลาดเอียงคลุมพื้นที่ชานและพื้นที่ใช้สอย

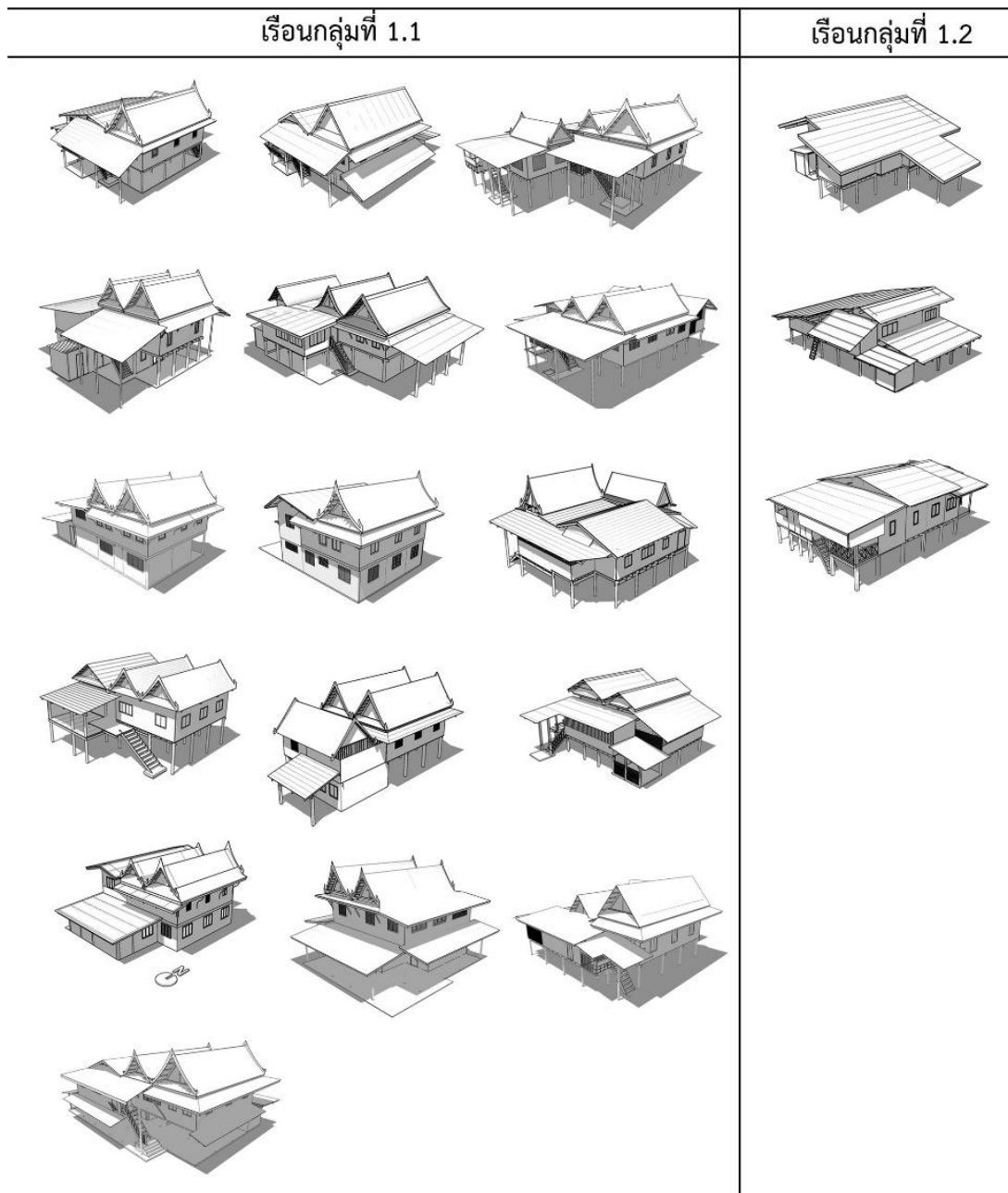
การประดับตกแต่ง ลวดทอนรายละเอียดลง ประดับแต่เพียงภายในเรือนเช่น ผนังเรือนในการ
 มีลายฉลุเกาเขช่องลม หรือแม้กระทั่งส่วนประดับตกแต่งบนหลังคาไม่นิยมทำแบบตัวปั้นลมและหาง
 แบบเรือนไทยภาคกลาง

ประเพณีความเชื่อในเรือน ถูกหลอมละลายจากวัฒนธรรมหลักของพื้นที่ คนไท-ยวนเชื่อและ
 ปฏิบัติตามประเพณีวัฒนธรรมคล้ายกับคนไทยภาคกลางอย่างเต็มตัว การทำหิ้งพระตั้งโต๊ะที่วางใน
 แบนราบกับพื้น หรือทำหิ้งพระติดกับผนังเรือนบ้าง

การที่คนกลุ่มต่างๆ นั้นจะมีการปรับตัวเองเข้าสู่บริบทของสังคมต่างกัน และยังคงรักษาความ
 เป็นตัวตนของตัวเองไว้พร้อมๆ กับการรับเอาความเป็นตัวตนของคนอื่นเข้ามาอยู่ด้วยกันทำให้เกิด
 กระบวนการที่เรียกว่า “ทวิลักษณ์ทางชาติพันธุ์” (Double Ethnic Identity)

การสร้างสรรคทางวัฒนธรรมหรือการผสมผสานทางวัฒนธรรม (Acculturation) เมื่อมีการ
 ปฏิสัมพันธ์กันของคน 2 กลุ่มที่มีวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน มีการรับวัฒนธรรมซึ่งกันในกรณีที่สังคม
 วัฒนธรรมมีพลังไม่เท่ากัน คนกลุ่มหนึ่งจะมีแนวโน้มที่รับวัฒนธรรมของอีกกลุ่มหนึ่งจะพบว่า
 วัฒนธรรมกลุ่มน้อยจะถูกกลืนเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มวัฒนธรรมที่มีพลังมากกว่า (อมรา
 พงศาพิชญ์, 2543) จึงเป็นสาเหตุที่สำคัญว่าเหตุใดชาวไท-ยวนจึงปลูกเรือนที่มีลักษณะคล้ายเรือนทรง
 ไทยในแถบภาคกลาง การรับเอาเทคนิควิธีการปลูกเรือน รูปลักษณ์ของเรือนภาคกลางมาเป็นเรือน
 ของตัวเอง

เรือนกลุ่มที่ 1

ภาพที่ 174 ภาพเรือนกลุ่มชาวไท-ยวน กรณีศึกษา 19 หลังคาเรือน

ภาพที่ 175 ภาพถ่ายเรือนกรณีศึกษากลุ่มที่ 1 เป็นเรือนกลุ่มไท-ยวนที่คัดสรร

การสร้างบูรณาการทางวัฒนธรรมในลักษณะที่ไม่ครอบงำและเปลี่ยนแปลงด้วยการบีบบังคับ เช่นนี้จึงเป็นเหตุให้มีการผสมผสานแบบไม่รับเอาของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไปทั้งหมด หากเลือกเอาแต่ที่เหมาะสมกับของเดิมที่มีอยู่ (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2552) เป็นอีกแนวทางหนึ่งให้เห็นกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในพื้นที่ต่างพึ่งพาอาศัยกันอย่างลงตัว การยอมรับวัฒนธรรมที่ต่างทำให้ความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ในราชบุรีนั้นอยู่ร่วมกันได้อย่างกลมกลืนพึ่งพาอาศัยกัน เพราะต่างก็เข้ามาในดินแดนที่ต่างจากที่คุ้นเคยกัน

แม้ว่าการบูรณาการทางวัฒนธรรมจะถูกหยิบยกขึ้นมาเป็นประเด็นทางการสร้างความแข็งแกร่งของวัฒนธรรม ซึ่งจะทำให้การกลับมาของลูกหลานที่จะมีจิตสำนึกในความเป็นชาติพันธุ์ของตัวเอง และนำไปสู่การอนุรักษ์และเผยแพร่ออกไปให้คนภายนอกได้รู้จัก แต่ในแง่ของเรือนพักอาศัยของชาวไท-ยวนนั้น กำลังถูกกลายเปลี่ยนไปอย่างรุนแรง เพราะอาคารพักอาศัยต้องตอบสนองการใช้งานของผู้ใช้งานอย่างเต็มที่ เมื่อเรือนแบบเดิมนั้นไม่สามารถตอบสนองการใช้งานได้ เรือนเหล่านั้นก็

จะถูกปรับและเปลี่ยนไปในที่สุด จากภาพที่ 174 จะพบว่าเรือนในพื้นที่คูบัว มีวิวัฒนาการของเรือน จากยุคเก่าไปจนถึงยุคใหม่ ความต้องการใช้พื้นที่ การดูแลรักษาที่ง่าย การปลูกเรือนใช้วัสดุที่หาได้ใน ปัจจุบัน เป็นปัจจัยที่ทำให้การอนุรักษ์หรือการคงอยู่ของเรือนนั้นเป็นไปได้ยากและจะเลือนหายไป ในที่สุด อนาคตคงจะเหลือไว้เพียงเอกสารและข้อมูลภาพถ่ายให้ได้ดูและจดจำ

ภาพที่ 176 ภาพเรือนในคูบัว ในแต่ละยุคสมัย ซ้าย: เรือนหลังคายอดแหลม กลาง: เรือนหลังคาเรียบแบน ขวา: เรือนสมัยใหม่ก่ออิฐและมีความแข็งแรงดูแลรักษาง่าย

จากข้อสรุปทั้งท้ายของงานวิจัยนี้จะแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของบริบทแวดล้อมต่างๆ ที่มีผลต่อการปรับตัวของชาวไทย-ยวนคูบัว ราชบุรี ด้วยวิถีชีวิตที่ต้องพึ่งพาทรัพยากรต่างๆ ร่วมกันของคนในพื้นที่การบูรณาการทางวัฒนธรรม จึงเป็นสิ่งที่กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ให้ความสำคัญและปรับตัวเองเข้าหา “*ความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรม*” (Culture Interaction) ให้สอดคล้องกัน และไม่ก่อให้เกิดขัดแย้งกันลดความเป็นตัวตนเองลงและปรับตัวเอง (Adaptation) การอยู่โดยวิถีชีวิตแบบ *ทวิลักษณ์ทางชาติพันธุ์* (Double Ethnic Identity) “*การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม*” (Cultural Assimilation) หรือ “*การบูรณาการทางวัฒนธรรม*” (Cultural Integration) ล้วนแล้วแต่เป็นปัจจัยที่ชาวไทย-ยวนคูบัว ใช้เป็นแนวทางในการดำรงชีวิตอยู่ในพื้นที่อย่างกลมกลืน และพยายามที่จะเป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่ ที่จะร่วมกันพัฒนาพื้นที่ไปสู่ความเจริญและสร้างอัตลักษณ์ที่สำคัญของความหลากหลายทางชาติพันธุ์ในราชบุรี ถึงแม้จะไม่ใช้วัฒนธรรมดั้งเดิมของพื้นที่ก็ตาม

ข้อจำกัดในงานวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานลักษณะการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการใช้หลักการการวิจัยแบบบรรยาย ข้อมูลของงานวิจัยได้จากการสำรวจลงพื้นที่ และการเข้าสำรวจรางวัลและเก็บข้อมูลที่อยู่ในพื้นที่กรณีศึกษา รวมไปถึงการสังเกตการณ์ประกอบกับการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อแสวงหาข้อมูลมาประกอบการวิเคราะห์และอธิบายปรากฏการณ์ต่างๆ ซึ่งการทำงานวิจัยนี้จึงพบข้อจำกัดหลายประการในการทำงานโดยสามารถอธิบายได้ดังนี้

1. การคัดสรรพื้นที่กรณีศึกษามีความเบาบางของกลุ่มวัฒนธรรม อันเป็นผลของการพัฒนาประเทศและการเปลี่ยนแปลงของคนกลุ่มชาติพันธุ์ การโยกย้ายพื้นที่ออกมาให้พื้นที่ทำกินใหม่ของกลุ่มไท-ยวน ต้องปรับตัวเองและไม่แสดงออกถึงความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่แตกต่าง จึงรับเอาวัฒนธรรมและรูปแบบของคนในพื้นที่มาเป็นต้น จึงทำให้คงเห็นความเป็นพื้นที่ของกลุ่มวัฒนธรรมนั้นน้อยมาก คงเหลือเพียงแค่การบ่งบอกตัวเองผ่านการบอกเล่าจากรุ่นสู่รุ่น และจากเอกสารสำรวจทางกลุ่มชาติพันธุ์เท่านั้น

2. เรือนกรณีศึกษาขาดแคลนและหลงเหลืออยู่น้อยในพื้นที่เรือนถูกปรับเปลี่ยนหรือถอนออก เปลี่ยนเป็นเรือนในรูปแบบสมัยใหม่ เพราะเรือนเก่ายากต่อการดูแลรักษาและเรือนเก่านั้นไม่ตอบสนองการใช้ประโยชน์ของพื้นที่ที่ปรับเปลี่ยนไป เรือนที่เป็นแบบแผนที่สามารถนำมาเป็นข้อมูลจึงอยู่ในวงจำกัด ประกอบกับพื้นที่กรณีศึกษาอยู่ใกล้ศูนย์กลางของเมืองราชบุรีเพียง 5 กิโลเมตร ความเจริญของระบบเศรษฐกิจเข้ามาทำให้วิถีชีวิตของคนในตำบลคูบัวนั้นเปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว เริ่มต้นตั้งแต่มีรถไฟและการตัดถนนเข้ามาสู่พื้นที่ การรับเอารูปแบบความทันสมัยเข้ามาและละทิ้งวัฒนธรรมเดิมจึงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ เฉลียง ปิยะชน (2532) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ เรือนกาแล และได้มีการกล่าวถึงเรือนไท-ยวนที่ราชบุรีว่า “เมื่อกองทัพเชียงใหม่ตีเชียงแสนได้และกวาดต้อนผู้คนไปที่ต่างๆ 23,000 คนเรือนโดยแบ่ง 5 ส่วน ไปไว้ ณ ที่ต่างๆ แห่งละส่วนคือ เชียงใหม่ ลำปาง น่าน เวียงจันทน์และตำบลเสาให้สระบุรีกับตำบลคูบัว ราชบุรี เป็นต้น แต่ไม่ปรากฏว่ามีเรือนกาแล ชนิดที่ผู้วิจัยทำการสำรวจอยู่ที่ตำบลทั้งสองในภาคกลางเลย อาจเป็นเพราะตำบลทั้งสองหาไม้ยาก หรือเรือนกาแลไม่ได้ปลูกสร้างที่เชียงแสนอยู่ก่อนก็ได้ ผู้อพยพจึงมิได้นำไปปลูก ณ ที่แห่งใหม่ หรือดินฟ้าอากาศ สิ่งแวดล้อมกับเรือนที่มีอยู่ก่อนในถิ่นนั้นไม่เอื้ออำนวยหรือมีอิทธิพลมาจนผู้อพยพไม่นิยมปลูกเรือนกาแล” ทำให้การวิเคราะห์เรือนต่างไปจากเรือนดั้งเดิม ไม่ได้มีการนำเรือนไทยภาคเหนือมาปลูกในพื้นที่ราชบุรี โดยเรือนไท-ยวนราชบุรีที่ค้นพบจึงไม่สามารถเห็นได้โดยง่ายต้องอาศัยการวิเคราะห์และสังเกต

3. ปัญหาข้อพิพาทตำบลคูบัว ในการใช้ประโยชน์ที่ดิน ประมาณ พ.ศ.2560 พื้นที่ตำบลคูบัว มีกรณีพิพาทระหว่างภาครัฐและคนในพื้นที่คูบัว จึงเกิดการหวาดระแวงและกรีดกันของคนในพื้นที่กับ ภาครัฐ ในการลงพื้นที่ทำงานวิจัยที่จะต้องเข้าปฏิสัมพันธ์กับคนในพื้นที่นั้นไม่ได้รับความร่วมมือมากนัก เหตุที่ไม่มั่นใจถึงวัตถุประสงค์ของงานวิจัยว่าจะสร้างความลำบากใจกับเจ้าของพื้นที่หรือไม่ การลงพื้นที่เก็บข้อมูลจึงต้องมีการทำความเข้าใจและความเชื่อมั่นให้กับเจ้าของพื้นที่ว่า ในงานวิจัยนั้นมีได้มี วัตถุประสงค์ในแง่ของข้อมูลทางราชการแต่อย่างใด เป็นการศึกษาวิจัยในงานสถาปัตยกรรมเพื่อนำไปสู่ความรู้และความเข้าใจของรูปแบบเรือนอาศัยของชาวไท-ยวนคูบัวเท่านั้น จึงนับว่าเป็น ข้อจำกัดในงานวิจัยที่เกิดขึ้นจากพื้นที่ที่มีประเด็นในแง่ของกฎหมายและความมั่นคงของคนในพื้นที่

4. วิจัยนี้เริ่มดำเนินงานในช่วงโรคระบาดโควิด 19 เริ่มระบาดในประเทศไทย ซึ่งเป็นเวลา ที่ในพื้นที่งานวิจัยมีการปิดกั้นการเข้าออกของคนในพื้นที่และนอกพื้นที่เพื่อป้องกันการแพร่ระบาดของ โรค การเข้าสู่การทำงานในภาคสนาม การสำรวจจึงไม่สามารถดำเนินการได้เป็นระยะเวลาาน โดย งานวิจัยนี้เป็นวิจัยที่ศึกษาเรื่องเรือนพักอาศัย การเข้าไปสำรวจภายในเรือนกรณีศึกษาและพูดคุยกับ เจ้าของเรือนกรณีศึกษานั้นเป็นไปได้ จึงทำให้ขาดแคลนข้อมูลในภาคสนาม ในการทำงานวิจัยใน ช่วงแรกจึงได้เพียงการทบทวนวรรณกรรมและข้อมูลปฐมภูมิเท่านั้น ด้วยช่วงต้นปี 2565 สถานการณ์ การแพร่ระบาดเริ่มผ่อนคลายนขึ้นจึงได้ลงสำรวจพื้นที่และได้ข้อมูลในภาคสนาม แต่ก็ยังคงพบอุปสรรค ในการทำงาน การพูดคุย การเผื่อระวังยังคงอยู่ การได้มาซึ่งข้อมูลในเชิงลึกนั้นจึงทำได้ยาก

ข้อเสนอแนะในงานวิจัย

ข้อเสนอแนะในงานวิจัยสามารถแยกเป็นประเด็นการเสนอแนะในการทำวิจัย ดังนี้

1. ประเด็นข้อมูลภาคสนาม จากอุปสรรคในงานวิจัยดังที่ได้กล่าวมาแล้วนั้นจะพบว่า ประเด็นเรื่องข้อมูลในพื้นที่ค่อนข้างเป็นประเด็นปัญหาหลักของงานวิจัย ด้วยวิจัยนี้เป็นวิจัยเชิง คุณภาพ อธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่เป็นสำคัญ การได้มาซึ่งข้อมูลในภาคสนามนั้นจึงเป็น ตัวแปรที่สำคัญต่อผลของงานวิจัย ประกอบกับระยะเวลาในงานวิจัยมีจำกัดทำให้การวิเคราะห์ผล วิจัยไม่มีความกระจ่างชัดนัก ภายใต้อุปสรรคนี้ เมื่อสถานการณ์ของสังคมและโรคระบาดกลับสู่ สภาวะปกติ การลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลเพิ่มเติมได้ ประเด็นความน่าสนใจของเรือนไท-ยวนในหลาย แง่มุมยังคงน่าสนใจและนำไปสู่การต่อยอดงานวิจัยอื่นอีกต่อไป

2. ประเด็นของวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ด้วยข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์ของพื้นที่นั้นยังคงมีข้อมูลอย่างจำกัด การพบข้อมูลรายละเอียดของเรื่องราวทั้งด้านวัฒนธรรม งานศิลปกรรม และสถาปัตยกรรมนั้นถูกอธิบายในเชิงวิชาการอย่างจำกัด ทำให้การอภิปรายผลงานวิจัยถูกจำกัดในวงแคบ การทำงานสืบค้นข้อมูลและการสร้างความเคลื่อนไหวของพื้นที่ให้ได้รับความสนใจและขยายวงของงานวิจัยไปในหลากหลายสาขาจะทำให้เกิดการสนับสนุนซึ่งข้อมูลและนำไปสู่การทำงานวิจัยในหลายๆ ศาสตร์หรือการเผยแพร่ข้อมูลไปในวงกว้าง

3. ประเด็นการศึกษาและการทำงานเชิงพื้นที่ ด้วยไท-ยวน ในจังหวัดราชบุรีมีการขยายอยู่ในหลายพื้นที่ในจังหวัดราชบุรี ในการทำงานวิจัยนี้เพียงเลือกตำบลคูบัว อำเภอเมืองราชบุรี เป็นพื้นที่กรณีศึกษาเท่านั้น ในพื้นที่อื่นใกล้เคียงกันยังคงเป็นพื้นที่ที่น่าสนใจในการทำการสำรวจ ด้วยงานวิจัยมีข้อจำกัดในเรื่องของระยะเวลาและการสรุปผลตามข้อกำหนด จึงทำให้งานวิจัยจะต้องมีการสิ้นสุดของโครงการ การทำงานในพื้นที่ต่อเนื่องควรถูกหยิบยกขึ้นมาทำการศึกษาและสนับสนุนทำงานต่อไป และเมื่อการค้นพบประเด็นต่างๆ ในพื้นที่อื่นๆ ที่ย่อมทำให้เห็นความชัดเจนของข้อมูลได้มากขึ้น เกิดการเปรียบเทียบและอธิบายผลได้กว้างขวางและครอบคลุมในหลายประเด็น หลายหลายมิติ ไม่ใช่แค่ในด้านทางสถาปัตยกรรมเท่านั้น

รายการอ้างอิง

- Oliver, P. (1997). *Encyclopedia of vernacular architecture of the world* (P. Oliver Ed. Vol. 2). New York: Cambridge University Press.
- เกรียงไกร เกิดศิริ. (2551). ชุมชนภูมิทัศน์วัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: อูษาคเนย์.
- เฉลียว ปิยะชน. (2532). เรือนกาแล (1 ed.). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เมืองโบราณพิมพ์.
- เฉลียว ฤกษ์รุจิพิมล. (2541). มนุษย์กับสังคม. กรุงเทพฯ: โครงการวิชาบูรณาการหมวดศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- เมตตา วิวัฒนานุกูล. (2559). การสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม (2 ed.). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เรณู เหมือนจันทร์เชย. (2548). สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย ไทยวน. กรุงเทพฯ: เอกการพิมพ์.
- โชติ กัลยาณมิตร. (2539). สถาปัตยกรรมไทยเดิม กรุงเทพฯ: สมาคมสถาปนิกสยามฯ.
- กรมศิลปากร. (2509). เมืองราชบุรี. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชวนพิมพ์.
- ณรงค์ เส็งประชา. (2541). มนุษย์กับสังคม (4 ed.). กรุงเทพฯ: โอ.เอส.พรีนติ้ง เฮาส์.
- ณรงค์ ศรีสวัสดิ์. (2515). สังคมวิทยาชนบท. กรุงเทพฯ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ทองสว่าง, ท. (2549). สังคมวิทยา กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พรีนติ้ง เฮาส์.
- ทับทัน, น. (2560). การเปลี่ยนแปลงสัมภาระวัฒนธรรมและการดำรงอัตลักษณ์ของเรือนชาวยวนเชียงใหม่
พรมแดนวัฒนธรรมดั้งเดิม กรณีศึกษาชุมชนชาวยวน อำเภอสีคิ้วจังหวัดนครราชสีมา. (ปริญญาคุชฎีบัณฑิต),
มหาวิทยาลัยศิลปากร, กรุงเทพ.
- น.ณ ปากน้ำ. (2535). แบบแผนบ้านในสยาม (2 ed.). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เมืองโบราณ.
- นิเทศ ดินณะกุล. (2564). การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร: แอ็คทีฟพรีนธ์.
- นียบพรรณ วรรณศิริ. (2550). มานุษยวิทยาสังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: เอ็กซ์เปอร์เน็ท.
- นุกูล ชมพูนิช. (2530). บ้านไทย เอกลักษณ์ของชาติ. กรุงเทพฯ: โอ.เอส.พรีนติ้ง เฮาส์.
- ผจงจิตต์ อธิคมนันท์. (2543). การเปลี่ยนแปลงสังคมและวัฒนธรรม (10 ed.). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ผจงจิตต์ อธิคมนันท์. (2531). การเปลี่ยนแปลงสังคมและวัฒนธรรม (3 ed.). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- พงศ์ประยูร, ฉ. (2536). การตั้งถิ่นฐานของมนุษย์: ทฤษฎี และแนวทางปฏิบัติ. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ภาควิชา
ภูมิศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์
- พาสินี สุนากร. (2551). พื้นฐานสถาปัตยกรรม. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เทกซ์แอนด์เจอร์นัลพับลิเคชั่น จำกัด.

- พิชาภพ พันธุ์แพ. (2552). การจัดการมิติต่างๆทางวัฒนธรรม. พิษณุโลก.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. (2545). แนวการศึกษาชุดวิชา การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการบริหาร
การพัฒนา. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ยศ สันตสมบัติ. (2544). มนุษย์กับวัฒนธรรม (3 ed.). กรุงเทพฯ สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ยศ สันตสมบัติ. (2559). มนุษย์กับวัฒนธรรม. (4 ed.). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ยศ สันตสมบัติ. (2559). มนุษย์กับวัฒนธรรม (4 ed.). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ระวีวรรณ โอฬารรัตน์มณี. (2558). รูปแบบบ้านเรือนของกลุ่มชาติพันธุ์ในอุษาคเนย์ (3 ed.). เชียงใหม่: สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ศูนย์บริหารงานวิจัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ฤทัย ใจจงรัก. (2539). เรือนไทยเดิม (2 ed.). กรุงเทพฯ: สมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์.
- วิถิ พานิชพันธ์. (2548). วิถील้านนา. เชียงใหม่: ห้างหุ้นส่วนจำกัด สำนักพิมพ์ซิลค์เวอร์ม.
- วิวัฒน์ เตมียพันธ์. (2553). เรือนพักอาศัย: รูปแบบสำคัญของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น (สุวพันธ์ ธรรมแก้ว Ed.).
กรุงเทพฯ: พลัสเพลส.
- วิวัฒน์ เตมียพันธ์. (2557). คติความเชื่อ. กรุงเทพฯ: ทริปเพิ้ลกรุ๊ปสยามบุ๊คส์แอนด์แพบลิเคชั่นส์.
- วิวัฒน์ เตมียพันธ์. (2559). สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น : รวมบทความทางวิชาการในงานสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น. . กรุงเทพฯ:
บริษัท ทริปเพิ้ล กรุ๊ป จำกัด.
- วีระ อินพั้งทัง. (2545). เข้ายาเรือนพื้นบ้าน ยานตะวันตก: โครงการวิจัย ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- วีระ อินพั้งทัง. (2550). ปลุกเรือนคล้อยตามผืนดิน ปักถิ่นคล้อยตามสายน้ำ. กรุงเทพฯ: กีเลนการพิมพ์.
- วีระ อินพั้งทัง. (2553). ความหลากหลายทางวัฒนธรรมการปลูกเรือนไทยแห่งลุ่มแม่น้ำเพชรบุรี. (วิทยานิพนธ์ปริญญา
ดุขฎฐบัณฑิต), มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- ศรีศักร วัลลโลดม. (2552a). เรือนไทย บ้านไทย. กรุงเทพฯ: ด้านสุธาการพิมพ์.
- ศรีศักร วัลลโลดม. (2552b). พัฒนาการทางสังคม-วัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.
- ศรีศักร วัลลโลดม. (2554). พัฒนาการทางสังคม-วัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.
- ศิกษก บันลือฤทธิ์. (2559). การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของที่อยู่อาศัยชาวกะเหรี่ยง :
กรณีศึกษาหมู่บ้านทุ่งมะเขือย่อ ต. บ้องตี้ อ. ไทรโยค จ. กาญจนบุรี Retrieved from รายงานวิจัยฉบับ
สมบูรณ์ ประจำปีงบประมาณ 2558:
- สงวน โชติสุขรัตน์. (2561). ไทยวนคนเมือง (3 ed.). กรุงเทพฯ: โสภณการพิมพ์.
- สนิท สมัครการ. (2542). การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาการของสังคม (3 ed.). กรุงเทพมหานคร:
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, โครงการส่งเสริมเอกสารวิชาการ.
- สมภพ ภิรมย์. (2545). บ้านเรือนไทยภาคกลาง (4 ed.). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- สวาท เสนาณรงค์. (2520). ภูมิศาสตร์วัฒนธรรม กรุงเทพฯ: อักษรวัฒนา.

- สามารถ สิริเวชพันธ์. (2540). สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นภาคเหนือ ประเภทเรือนอยู่อาศัย. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- สามารถ สิริเวชพันธ์, & สุพล ปวรจารย์. (2537). เรือนชนบท. เชียงใหม่: โรงพิมพ์ครองช่าง.
- สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดราชบุรี. (2550). คนราชบุรี ราชบุรี: บริษัทธรรมรักษ์การพิมพ์ จำกัด.
- สุภัตรา สุภาพ. (2522). สังคมวิทยา. ไทยวัฒนาพานิช: ไทยวัฒนาพานิช.
- สุพิศวง ธรรมพันทา. (2538). พื้นฐานวัฒนธรรมไทย (2 ed.). กรุงเทพฯ: ดิทีบุคส์ไตร์.
- สุพิศวง ธรรมพันทา. (2543). มนุษย์กับสังคม (2 ed.). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ภูมิไทย.
- สุรัสวดี อ๋องสกุล. (2539). ประวัติศาสตร์ล้านนา (2 ed.). กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้งติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- อนุวิทย์ เจริญศุกุล. (2528). แผนภาพตัวแบบการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในประเทศไทย. หน้าจั่ว, 5.
- อภิัญญา เฟื่องฟูสกุล. (2546). อัตลักษณ์. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- อมรา พงศาพิชญ์. (2543). ความหลากหลายทางวัฒนธรรม : กระบวนทัศน์และบทบาทในประชาสังคม (4 ed.).
กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อรศิริ ปาณินท์. (2538). มนุษย์กับการสร้างสรรค์สถาปัตยกรรม. กรุงเทพฯ: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- อรศิริ ปาณินท์. (2540). สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นภาคเหนือ: ประเภทเรือนอยู่อาศัย. กรุงเทพฯ กรมศิลปากร.
- อรศิริ ปาณินท์. (2546). ภูมิปัญญาชาวบ้านในเรือนพื้นถิ่นไทพวนในประเทศไทย. กรุงเทพฯ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- อรศิริ ปาณินท์. (2560). ถิ่นฐานและสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นผู้พูดภาษาตระกูลไท. กรุงเทพฯ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	สุริยันต์ จันทร์สว่าง
วัน เดือน ปี เกิด	27 มิถุนายน 2516
สถานที่เกิด	จังหวัดสกลนคร
วุฒิการศึกษา	ปริญญาโท สาขาสถาปัตยกรรมไทย คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
ที่อยู่ปัจจุบัน	220/95 ถนนประดิพัทธ์ 18 แขวงพญาไท เขตพญาไท กรุงเทพมหานคร

